

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ НАУКОВЦІВ ТА ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ



КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА: МЕТОДОЛОГІЯ, ЗАКОНОДАВСТВО, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
Одеса
29 квітня 2016 р.

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ НАУКОВЦІВ ТА ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА: МЕТОДОЛОГІЯ,
ЗАКОНОДАВСТВО, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції**

29 квітня 2016 року

Одеса
ОДУВС
2016

УДК 343.985(477)(4/9)
ББК 67.522+67.410.212(4Ук)
К82

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Кримінальна розвідка: методологія, законодавство,
К82 зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.,
м. Одеса, 29 квітня 2016 р. — Одеса : ОДУВС, 2016. — 184 с.
УДК 343.985(477)(4/9)
ББК 67.522+67.410.212(4Ук)

Шановні високоповажні гості й учасники конференції!

Від імені Одеського державного університету внутрішніх справ та себе особисто щиро вітаю гостей та учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід».

Нам дуже приємно бачити сьогодні Вас, високоповажних гостей, вчених та кращих практиків у галузі протидії злочинності.

Сучасна криміногенна ситуація в Україні – це якісно новий феномен як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, права і свободи громадян. За останні роки відбулася трансформація організованої злочинності в нашій країні, зросла кількість організованих злочинних формувань, які мають чітку ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби забезпечення протиправної діяльності, протидії правоохоронним органам.

Ефективна протидія злочинам, особливо її організованим формам, неможлива без розуміння тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі або навпаки створенні необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності тощо. У зв'язку з цим органи правоохоронні органи України стикаються з необхідністю з'ясування умов формування та існування організованих злочинних формувань, обраних ними механізмів вчинення злочинів, рольової участі у цьому процесі кожного учасника злочинного угруповання, руху тіншових та певних легальних фінансових потоків, які є підґрунтям існування цих угруповань або, навпаки, предметом їх злочинних інтересів, функціонування інфраструктури організованої злочинності тощо.

Аналіз світової практики протидії злочинності засвідчує, що у більшості розвинених країн сформована та функціонує система кримінальної розвідки – діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення інформації про тенденції злочинності, окремі злочини та осіб, які до них причетні, прогнозування варіантів розвитку подій та виявлення ризиків. Світовий досвід є доступним для вивчення, критичного осмислення та впровадження у вітчизняні реалії. Адже, нагально необхідним на сьогодні вважаємо саме наукове обговорення проблем методології, законодавчого забезпечення формування кримінальної розвідки в нашій державі.

Впевнений, що конференція буде продовженням світоглядних і теоретичних дискусій щодо становлення кримінальної розвідки та сприятиме удосконаленню практики боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Дякую за увагу.

*Катеринчук І.П., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, генерал поліції третього рангу*

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Катеринчук І.П., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, генерал поліції третього рангу*

Основним функціональним призначенням негласних слідчих (розшукових) дій в оновленій системі кримінального процесу України є забезпечення оптимальних шляхів використання у кримінальному провадженні інформації, здобутої із використанням негласних сил та засобів, якими послуговується оперативно-розшукова діяльність. Відповідно до статті 246 нового КПК негласними слідчими (розшуковими) діями визнається різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. А слідчі (розшукові) дії згідно п. 1 ст. 223 КПК України, є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [2, с. 233]. Постає питання – чи означає це процесуалізацію оперативно-розшукової діяльності?

У кримінальному провадженні під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники уповноваженого оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Процесуальними документами щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій є постанови, клопотання, доручення, протоколи уповноваженого співробітника (працівника) оперативного підрозділу, слідчого, прокурора, а також ухвали слідчого судді [3, с. 134]. Також важливою особливістю є той факт, що донедавна більшість негласних слідчих (розшукових) дій, регламентованих главою 21 КПК України, проводились як оперативно-розшукові заходи [4]. Отримана внаслідок їх проведення інформація використовувалась у доказуванні на досудовому слідстві та суді за умови, що такі дії не розшифровували форм та методів оперативно-розшукової діяльності, які становлять державну таємницю. Введення до системи досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно прогресивним кроком законодавця, що направлений на її удосконалення. Передусім у органів досудового розслідування з'являється можливість самостійного прийняття рішень щодо того, які дії необхідно здійснити для розкриття та розслідування злочину, у зв'язку з чим буде ліквідована досить болюча проблема взаємодії оперативних та слідчих підрозділів. Окрім того, проведення негласних слідчих (розшукових) дій забезпечуватиме виявлення та розкриття найбільш складних та латентних злочинів, розслідування яких традиційними засобами кримінального процесуального провадження, що до цього часу застосовувалося на Україні, надзвичайно складно або просто неможливо [1, с. 4-5].

Уперше в кримінально-процесуальній доктрині на законодавчому рівні закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, які закріплені у главі 21 Кримінального процесуального кодексу України. Також цікавим є факт правового закріплення використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України) тобто, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України. Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [3, с. 135]. Важливим нюансом є те, що до клопотання про проведення негласної слідчої дії обов'язково додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, що робить неможливим проведення таких дій поза рамками.

Детальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій встановлюється Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5/ [5].

Основним недоліком сучасної кримінально-процесуальної доктрини, на який наголошують науковці, є неузгодженість норм нового Кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема, законодавець не виокремлює пошукові, контррозвідувальні і розвідувальні заходи, хоча і наголошує про їх наявність в оперативно-розшуковій діяльності. З іншого боку, негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 269, 270, 271, 272 КПК України, а також ті, рішення про проведення яких приймає слідчий суддя, проводяться винятково у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності,

зокрема, є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину [4]. Виходячи з теорії кримінального права, готування є однією із стадій вчинення злочину. До того ж у певних випадках дії з підготовки до вчинення злочину можуть класифікуватися як окремий закінчений злочин. Наприклад, з метою підготовки до терористичного акту особа придбала вогнепальну зброю, вибухівку. Це, з одного боку, може бути ознакою підготовки до здійснення терористичного акту, а з другого – вже є повним складом злочину, відповідальність за який також передбачена у Кримінальному кодексі України. Але у разі виявлення ознак злочину відповідно до ч. 2 ст. 7 зазначеного Закону «оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України». Хоча навіть і в цій нормі закладене суттєве протиріччя – у разі виявлення ознак злочину направляти матеріали вже необхідно не про них, а про протиправні діяння. Загалом із зазначеного випливає, що у разі виявлення будь-яких ознак злочину має починатися кримінальне провадження. З огляду на це виникає запитання: у зв'язку з чим, на якій же підставі здійснюється ОРД для виявлення ознак злочину, коли законом передбачається, що підставою для її проведення є наявність достатньої інформації, що потребує перевірки, про підготовку злочину, тобто вже виявлені його ознаки? А відтак, виникає сумнів щодо законності ОРД, адже до виявлення ознак злочину вона не може здійснюватися, бо ще немає підстав для її проведення, а після виявлення ознак злочину повинно розпочинатися кримінальне провадження й мають проводитися передбачені КПК України слідчі, у тому числі й негласні розшукові дії, а не ОРД.

Проведений аналіз нововведень у чинному законодавстві свідчить про наявність суттєвих суперечностей, які потребують усунення з метою поліпшення нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності. Передусім, з нашої точки зору, на законодавчому рівні потребує чіткого розмежування оперативно-розшукової і кримінально-процесуальної діяльності, а також визначення поняття та переліку оперативно-пошукових, оперативно-розшукових, контррозвідувальних і розвідувальних заходів.

Крім цього, ми поділяємо існуючу точку зору практичних працівників та деяких науковців щодо необхідності внесення відповідних змін до ст. 34 КПК України щодо процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням. За нашим переконанням, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням має здійснювати керівник слідчого підрозділу відповідного правоохоронного органу.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що поєднання у системі слідчих дій гласних і негласних методів здобуття інформації про злочини при одночасному посиленні конституційних гарантій прав і свобод особи повинно стати ефективним інструментом протидії злочинності, що слугуватиме вирішенню завдань кримінального судочинства у масштабах всієї країни та стане запорукою високого рівня правопорядку в державі.

Література:

1. Албул С.В. Кримінальна розвідка як функція оперативно-розшукової діяльності: Європейський досвід та Українські перспективи (Criminal Intelligence as a Function of Operatively-Search Activity: European Experience and Ukrainian Prospects) // European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. – 2015. – № 2. – Р. 2-6.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI : за станом на 04. 11. 2015 р. – К. : Алерта, 2015. – 304 с.

3. Кримінальний процес України: навч. посібник / С.В. Албул, С.Л. Дерев'янкін, О.В. Поліщук – Одеса: ОДУВС, 2015. – 476 с.

4. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 04. 11. 2015 р. № 3412-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТРАНЗИТИВНОСТІ (ДОСВІД ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)

*Албул С.В., перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції, член Союзу юристів України,
заступник голови Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців
у сфері оперативно-розшукової діяльності*

На сьогодні практично в усіх країнах світу збільшуються масштаби проникнення організованих злочинних угруповань в усі сфери життя суспільства. Компаративний аналіз сучасної європейської та світової практики засвідчує, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінальної процесуальної діяльності та кримінальної розвідки – діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, її інфраструктуру, окремі злочини та осіб, що до них причетні [2, с. 22-23; 3, с. 112-115; 5; 6; 7, с. 25]. Все це стало підставою для переосмислення постулатів оперативно-розшукової діяльності. За нашим переконанням, саме зараз у вітчизняній науці та правоохоронній практиці вбачаються ознаки транзиції від оперативно-розшукової діяльності до формування нової парадигми кримінальної розвідки. Підставою для цього став багатограний зарубіжний досвід та виклики сьогодення.

За нашим переконанням, отриманням, добуванням, документуванням, аналітичною обробкою, систематизацією та зберіганням інформації криміногенного характеру, а також прогнозуванням розвитку подій та виявленням наявних ризиків мають займатися спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів. Дослідження історії становлення вітчизняних правоохоронних органів свідчить, що кримінальна розвідка не є чимось новим. Так, відповідно до Інструкції з організації секретної агентури в установах карного розшуку, затвердженої наказом НКВС УРСР 2 листопада 1922 року, в оперативних підрозділах міліції того часу було введено посаду «таємний розвідник». За способом здійснення міліцейська розвідка поділялася на внутрішню та зовнішню. Зовнішня розвідка була засобом встановлення та виявлення діяльності та зв'язків окремих осіб та груп, які належали до злочинного світу, шляхом спостереження. У свою чергу, внутрішня розвідка була засобом висвітлення спеціально впровадженими розвідниками діяльності злочинних формувань [4, с. 215-216]. На теперішній час в структурі кримінальної поліції України функціонує Департамент кримінальної розвідки.

У правоохоронній діяльності зарубіжних країн уже багато років існує поняття поліцейської (кримінальної) розвідки, яка передбачає отримання, накопичення, систематизацію й аналіз численних та досить різноманітних відомостей про осіб, які підозрюються у причетності до злочинної діяльності. Вбачаємо за доцільне докладно зупинитися на досвіді законодавчого регулювання розвідувальної поліцейської діяльності Литовської Республіки. Так, 2 жовтня 2012 року Сеймом Литовської Республіки було прийнято Закон «Про кримінальну розвідку» [6]. З 1 січня 2013 року цей Закон набрав чинності, а Закон Литовської Республіки «Про оперативно-розшукову діяльність» свою чинність втратив.

Структурно Закон Литовської Республіки «Про кримінальну розвідку» складається із 24-х статей: Призначення Закону; Основні поняття Закону; Правова основа та принципи кримінальної розвідки; Завдання кримінальної розвідки; Захист прав та свобод особи при здійсненні кримінальної розвідки; Права суб'єктів кримінальної розвідки; Обов'язки суб'єктів кримінальної розвідки; Підстави кримінальної розвідки; Отримання інформації від суб'єктів господарювання, що надають мережі електронного зв'язку та (або) послуги, Центрального банку Литви, фінансових підприємств та кредитних установ, а також інших юридичних осіб; Використання в спеціальному порядку технічних засобів, таємний огляд поштових відправлень та документів, контроль поштових відправлень та виїмка, таємний контроль листувань та іншої комунікації; Таємне проникнення до житла особи, службові та інші приміщення, закриті території, транспортні засоби; Завдання, що виконують правоохоронні установи; Імітація злочинної діяльності; Контрольована поставка; Спостереження; Допомога осіб кримінальній розвідці; Підготовка процесуальних документів, що використовуються для легендування/прикриття при здійсненні агентурної діяльності стосовно заарештованих осіб; Використання інформації кримінальної розвідки; Фінансування кримінальної розвідки; Внутрішній контроль; Координація кримінальної розвідки та контроль законності; Урядовий контроль; Парламентський контроль; Набрання Законом чинності [6].

Відповідно до вказаного Закону, під кримінальною розвідкою розуміють діяльність спеціально уповноважених суб'єктів щодо збирання, фіксації та використання наявної інформації про об'єкти кримінальної розвідки. Завданнями кримінальної розвідки у Литовській Республіці виступають: превенція злочинної діяльності; виявлення злочинної діяльності, а також осіб, які готують, вчинюють або вчинили злочинні діяння; захист осіб від злочинного впливу; пошук осіб, які переховуються від досудового розслідування та суду, від відбування покарань та осіб, що зникли без вісті; пошук речей, грошових коштів, цінних паперів, іншого майна, пов'язаного із злочинною діяльністю; забезпечення внутрішньої безпеки суб'єктів кримінальної розвідки.

Об'єктами кримінальної розвідки виступають злочинні діяння, що вчинені, вчинюються або готуються, особи, які вчинили, вчинюють або готують ці злочини, активні дії цих осіб щодо нейтралізації кримінальної розвідки, інші особи та факти, що пов'язані з державною безпекою [6].

Інформацією кримінальної розвідки є відомості, отримані суб'єктами кримінальної розвідки під час виконання завдань кримінальної розвідки, яка зафіксована у встановленому законом порядку. При цьому, Законом Литовської Республіки «Про кримінальну розвідку» передбачені наступні методи добування інформації кримінальної розвідки: опитування; огляд; негласне спостереження; засідка; агентурна діяльність; впровадження у злочинне середовище; контрольна перевірка; таємна операція; контрольоване переміщення та імітація злочинної діяльності [1, с. 7-8].

Слід окремо зупинитися на переліку прав суб'єктів кримінальної розвідки, що закріплені в ст. 6 Закону Литовської Республіки «Про кримінальну розвідку». Компаративний аналіз дозволяє говорити про деяку їх ідентичність переліку прав підрозділів, що здійснюють ОРД, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2, с. 28]. Суб'єкти кримінальної розвідки мають право: створювати та використовувати інформаційні системи кримінальної розвідки; створювати юридичні особи для виконання завдань кримінальної розвідки та вести господарську діяльність; з дозволу юридичної особи виробляти та використовувати у кримінальній розвідці документи, що ідентифікують особу, бланки документів та реквізити. В разі, якщо є інформація про об'єкт кримінальної розвідки, суб'єкти кримінальної розвідки мають право: використовувати методи збирання інформації, якщо це не потребує санкціонування прокурором або судом; користуватися технічними засобами; встановлювати контакти з особами, які є об'єктами кримінальної розвідки; використовувати допомогу громадян при виконанні завдань кримінальної розвідки; використовувати допомогу спеціалістів у певних галузях; негласно отримувати відбитки пальців рук осіб, запис голосу, запах та інші об'єкти для виконання завдань кримінальної розвідки; відповідно до легенди використовувати документи, які необхідні для здійснення агентурної діяльності; використовувати поліграф; відповідно до чинного законодавства безкоштовно отримувати інформацію з основних державних та відомчих реєстрів, інформаційних систем та баз даних; отримувати від фізичних та юридичних осіб необхідну інформацію, за виключенням такої, яка отримується за мотивованим рішенням суду; проводити моніторинг публічної інформації в ЗМІ; використовувати відомості інформаційних систем кримінальної розвідки; застосовувати матеріали будь-якого типу або інші методи маркування, що не становлять шкоду здоров'ю та життю, з метою подальшої ідентифікації предметів. За наявності санкції суду або прокурора суб'єкти кримінальної розвідки мають право: отримувати від суб'єктів господарювання, що надають послуги мереж електронного зв'язку, Банку Литви, фінансових підприємств та кредитних установ, а також від інших юридичних осіб інформацію, для отримання якої потрібно обґрунтоване судове рішення; у спеціальному порядку використовувати технічні засоби, виконувати негласне вилучення пошти та огляд документів, контроль поштових відправлень, контроль за листуванням тощо; здійснювати негласне проникнення до помешкань осіб, службових та інших приміщень, проводити їх огляд, вилучати для дослідження документи, предмети, матеріали, інші об'єкти, необхідні для кримінальної розвідки та здійснювати їх негласне маркування; застосовувати методи збирання інформації – імітування злочинної діяльності, контрольоване переміщення, візуальне спостереження тощо [6].

Підставами для здійснення кримінальної розвідки за законодавством Литовської Республіки є: наявність інформації про підготовку або вчинення тяжкого чи особливо тяжких злочинів, а також про осіб, що їх планують, вчинили або вчинюють; факт переховування підозрюваного, обвинуваченого або засудженого; безвісна відсутність особи; необхідність захисту особи від злочинного впливу. В разі, якщо під час здійснення кримінальної розвідки встановлюються ознаки злочинної діяльності, негайно розпочинається досудове розслідування. Але, у випадках, коли може виникнути загроза безпеці негласних працівників, задіяних у кримінальній розвідці, досудове розслідування може не розпочинатися до завершення розвідувальних заходів.

Закон визначає, що негласними працівниками кримінальної розвідки є штатні співробітники суб'єктів кримінальної розвідки, службова належність яких до відповідних підрозділів є засекреченою та відповідним чином залегендованою. Таким штатним негласним працівникам кримінальної розвідки під час виконання завдань дозволяється під легендою працювати у підприємствах, в установах та організаціях та отримувати за це винагороду [6]. При цьому, обмеження щодо заборони сумісництва для працівників державної служби на таких осіб не розповсюджуються.

До іншої категорії негласних працівників кримінальної розвідки відносяться повнолітні фізичні особи, які на конфіденційній основі співпрацюють з суб'єктами кримінальної розвідки за умов письмової або усної угоди. Всі категорії негласних працівників кримінальної розвідки знаходяться під захистом держави (відомості щодо їх персональних даних віднесено до державної таємниці).

Напрями використання інформації кримінальної розвідки також чітко визначені законодавством Литовської Республіки. Зокрема, негласна інформація кримінальної розвідки може використовуватися: для виконання завдань кримінальної розвідки; під час співпраці суб'єктів кримінальної розвідки; для реалізації положень Закону Литовської Республіки «Про превенцію корупції»; у випадках, передбачених міжнародними договорами Литовської Республіки та іншими правовими актами щодо обміну інформації з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними організаціями та агенствами Європейського Союзу; у кримінальному процесі. Порядок використання інформації кримінальної розвідки у кримінальному процесі

вирішує відповідний прокурор з урахуванням заходів, необхідних для забезпечення безпеки негласних працівників кримінальної розвідки, нерозголошення відомостей про використання спеціальних технічних засобів та методах збирання інформації кримінальної розвідки. Разом із тим, інформація кримінальної розвідки про факти корупційних злочинів та осіб, що їх вчинили, за рішенням прокурора може бути легалізована та використана під час розслідування дисциплінарних та службових проступків [6]. За загальним правилом, відомості щодо методів, засобів, тактики кримінальної розвідки, а також щодо негласних працівників кримінальної розвідки розсекречуванню не підлягають [5].

На наш погляд, з прийняттям та набранням чинності Закону «Про кримінальну розвідку» протидія злочинності у Литовській Республіці стала складатися з двох логічно пов'язаних складових: постійнодіючої розвідувальної діяльності та кримінальної процесуальної. Фактично, кримінальна розвідка (як вид державної діяльності) у Литовській Республіці прийшла на зміну оперативно-розшуковій діяльності.

Узагальнюючи наявний досвід діяльності розвідувальних підрозділів поліції зарубіжних країн, зокрема Литовської Республіки, їх позитивні результати у боротьбі з різними проявами злочинності, законодавчий підхід щодо регулювання такої діяльності, можемо констатувати, що питання транзитивності оперативно-розшукової діяльності та кримінальної розвідки є актуальними для вітчизняної науки і практики, потребують ретельного опрацювання та вирішення.

Література:

1. Албул С.В. Категорії «розвідувальна інформація» та «інформація кримінальної розвідки» в контексті реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (25 березня 2016 р., м. Одеса). – Одеса: ОДУВС, 2016. – 000 с. – С. 7-8.
2. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – Спецвипуск № 4 (71). – С. 20-29.
3. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай та ін. – Харків: Золота миля, 2013. – 352 с.
4. Водько Н.П. Формирование политики противодействия уголовным правонарушениям в Украине (оперативно-розыскной аспект): монография / Н.П. Водько. – Одесса: Фенікс, 2015. – 572 с.
5. Грибов М.Л. Международный опыт разведывательной работы полиции в контексте реформирования органов охраны правопорядка в Украине / М. Л. Грибов // *Universum: Экономика и юриспруденция* : электрон. научн. журнал. – 2014. – № 2 (3). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.7universum.com /ru/economy/archive/item/928>
6. О криминальной разведке: Закон Литовской Республики от 02.10.2012 № XI-2234 // [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_e.htm
7. Шендрик В.В. Міжнародний досвід використання підрозділів поліції для отримання оперативно-розшукової інформації / В.В. Шендрик // *Право і Безпека*. – 2009. – № 1. – С. 24-29.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕЯКИХ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗВІДУВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Аркуша Л.І., професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

В ст. 1 Закону України «Про розвідувальні органи», під розвідувальною діяльністю розуміється діяльність спеціальних органів державної влади, спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, сприяння формуванню і реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони [4]. В даному випадку йдеться про зовнішню розвідувальну діяльність. Згідно змісту даного Закону розвідувальна діяльність здійснюється в основному за межами України.

Якщо ми говоримо про діяльність оперативних підрозділів, які протидіють злочинним проявам в межах держави, то можливо констатувати наявність «внутрішньої розвідки», яка спрямована, як на таємне, так і відкрите отримання будь-якої інформації із застосуванням для цього різних засобів і методів.

В свою чергу, слід зазначити, що «внутрішня розвідка» пов'язана з «оперативно-розшуковою діяльністю».

Згідно ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3].

Таким чином, аналіз змісту зазначеного поняття дає змогу стверджувати, що розвідувальна діяльність пов'язана з оперативно-розшуковою діяльністю та є її складовою. Зазначене підтверджується тим, що оперативно-розшукова діяльність включає комплекс як гласних, так і негласних заходів, більшість з яких має не тільки розвідувальний характер [1, с. 315].

Деякі автори вважають, що для вирішення завдань, які покладено на оперативно-розшукову діяльність, можуть бути застосовані різні види (напрями) розвідувальної діяльності, такі як, наприклад, кримінальна

розвідка, інформаційна розвідка, аналітична розвідка, комп'ютерна розвідка та ін. [2, с. 55]. Частково з ними можна погодитися.

Але доречним, на наш погляд, є визначення таких видів розвідки, як тактична і стратегічна. Критерієм виокремлення їх є методи і характер та мета отримання необхідної інформації.

З цього приводу можливо погодитися з точкою зору А.П. Снігерьова [5, с.115], який зазначає, що:

- стратегічна розвідка – це безупинний, тривалий процес пошуку інформації, здійснюваний надійно за-конспірованими і впровадженими в криміногенне середовище негласними працівниками, про зміни, що відбуваються, в злочинному середовищі і протиправній діяльності окремих осіб (лідерів, активних учасників і їх корумпованих зв'язків, та ін.);

- тактична розвідка – це обмежений за часом пошук інформації, яка має оперативний інтерес, про криміногенне середовище, здійснюваний негласними і працівниками оперативних підрозділів.

Таким чином, поняття «стратегічна розвідка» відбиває довгостроковий характер розвідувальної роботи, спрямованої на ретельний збір, аналізу та оцінку інформації на протязі тривалого часу за для захисту національних інтересів України.

Отримана при цьому інформація може містити, як дані щодо особливостей (тенденцій, напрямів, тощо) процесів, які відбуваються у кримінальному середовищі, так і інформацію орієнтовного характеру, яка може відбивати особливості діяльності, непов'язаної з кримінальним середовищем (особливості побуту окремих осіб, пов'язаних з представниками кримінального середовища родинними зв'язками, тощо).

У зв'язку з цим, на наш погляд, із поняттям «стратегічна розвідка» пов'язане поняття «аналітична розвідка», сутністю якого, на наш погляд, є постійне здійснення аналітичної діяльності, яка полягає у постійному пошуку первинної і подальшої оперативно-значимої інформації, та пов'язана з постійним моніторингом процесів, які відбуваються, як у злочинному середовищі, так і навколо нього. При цьому можливо висловити припущення, щодо вирішення окремих завдань «стратегічної розвідки» шляхом застосування «аналітичної розвідки».

Крім того «аналітична розвідка» може здійснюватися шляхом аналітичного пошуку, який повинен бути сфокусований на пошук, збирання, аналіз та оцінювання, як стратегічної, так і тактичної інформації, яка містить ознаки злочинної діяльності. За отриманою інформацією встановлюються методи і форми її тактичного або стратегічного використання.

Аналітична розвідка дозволяє отримувати достатньо різнобічну за своїм змістом і значимістю інформацію, котру можна використати для реалізації не лише тактичних, але й стратегічних завдань протидії злочинності.

На наш погляд, «аналітична розвідка» може бути пов'язана з поняттям «кримінальна розвідка», яку можливо визначити як одне з джерел отримання інформації, пов'язаної з «життєдіяльністю» злочинного середовища.

Висловлена точка зору щодо окремих понять дає змогу запропонувати відповідну систему підрозділів в системі МВС України, яку можливо умовно назвати підрозділами кримінальної розвідки.

На нашу думку, зазначені підрозділи повинні функціонувати у складі регіональних управлінь Національної поліції з вертикальним підпорядкуванням Департаменту кримінальної розвідки Національної поліції України на державному рівні.

До складу зазначених підрозділів кримінальної розвідки повинні увійти: підрозділ аналітичної розвідки, підрозділи впровадження до кримінального середовища, підрозділи зовнішнього спостереження, підрозділи оперативно-технічного забезпечення.

При цьому центральне місце повинен займати підрозділ аналітичної розвідки, який повинен комплектуватися штатними висококваліфікованими фахівцями різного профілю (досвідченими аналітиками, програмістами та інші фахівцями).

Крім того в підрозділах аналітичної розвідки доцільним, на наш погляд, було б створити два блоки підрозділ стратегічної аналітичної розвідки та підрозділ тактичної аналітичної розвідки.

Запропоноване функціональне і структурне виділення підрозділів кримінальної розвідки зумовлено об'єктивними факторами необхідності цілеспрямованого відбору інформації про злочинну діяльність, що міститься в різних джерелах.

Пріоритетне, автономне функціонування підрозділів кримінальної розвідки, на нашу думку, спрямовано не на «перероблення» первинної інформації оперативних підрозділів, а розширює межі її пошуку, відновлює прогалини і впливає на усунення недоліків. Водночас зіставляючи отриману первинну інформацію і оперативно-розшукову інформацію, що є у оперативних підрозділах, підрозділ кримінальної розвідки обґрунтовує наявність моделі функціонування злочинного середовища та визначає напрями його діяльності, протидія яким набуває стратегічного значення.

Література:

1. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / С. С. Овчинский [под ред. А. С. Овчинского, В. С. Овчинского]. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

2. Оперативно-розыскная деятельность : учеб. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, А. Ю. Шумилова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 794 с.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ із змінами і доповненнями в редакції від 28 грудня 2015 року. [Електронний ресурс].

4. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 року № 2331-ІІІ із змінами і доповненнями в редакції від 23 грудня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>.

5. Снигерев А. П. Деятельность органов внутренних дел на железнодорожном транспорте по борьбе с организованными преступными группами (по материалам МВД Украины) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / А. П. Снигерев. – Х., 1996. – 382 с.

О СОДЕРЖАНИИ ТЕРМИНА «КРИМИНАЛЬНАЯ РАЗВЕДКА»

Водько Н.П., ведущий научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории проблемных вопросов правоохранительной деятельности Одесского государственного университета внутренних дел, доктор юридических наук, профессор, член Всеукраинской ассоциации ученых и специалистов в сфере оперативно-розыскной деятельности

Согласно словарным источникам «разведка» это: 1. Обследование чегонибудь со специальной целью – разведка полезных ископаемых, разведка на нефть; 2. Действия, осуществляемые войсковыми подразделениями для получения сведений о противнике и занимаемой местности. 3. Войсковая группа, подразделение, осуществляющее такие действия. 4. Организация, ведающая специальным изучением экономической, политической жизни, их военного потенциала [1, с. 321]. В других источниках «разведка» это: 1. Система органов государства, наделенных специальной компетенцией для добывания и анализа разведывательной информации. В организационном плане это – межотраслевая сеть общегосударственных и ведомственных спецслужб, которые размещают свои подразделения в собственной стране и за ее пределами. 2. Процесс добывания разведывательной информации органами разведки. 3. Разновидность предпринимательской деятельности специальных структур большого, среднего и малого бизнеса, созданных для ведения коммерческого шпионажа [2].

Иными словами, разведка это активные действия физических и юридических лиц по поиску, добычанию информации о ком-либо и чем-либо для достижения определенных целей. Различают виды разведки: военная (сухопутная, воздушная, морская, стратегическая и тактическая); разведка специальных служб: политическая, экономическая, научно-техническая; геологическая разведка (поиск полезных ископаемых); электронная, космическая разведка и другие.

Используется термин «разведка» и в деятельности полицейских органов многих стран мира применительно к сыскной работе полиции, содержанием которой охватывается получение информации о преступности и преступниках. Ныне особое значение придается полицейской разведке в преступных формированиях с международными связями, замышляющих и совершающих преступления, связанные с террористической деятельностью, торговлей людьми, наркотиками и оружием, отмыванием преступных доходов, др.

Традиционно в нашей стране применительно к организации борьбы с преступностью разведывательная функция присутствовала в деятельности оперативных подразделений органов внутренних дел. В системе их оперативно-розыскных органов советского периода даже были подразделения разведки, хотя они не могли заменить деятельность иных оперативных подразделений по поиску информации в ходе проведения оперативно-розыскных мероприятий.

В последние 30 лет в специальной литературе по проблемам теории ОРД опубликован ряд материалов в которых используется термины – «агентурная разведка» вместо слов «агентурная работа», «компьютерная разведка» вместо «компьютерный поиск в массиве информации»; «аналитическая разведка» вместо слов «аналитическая работа»; «техническая разведка» вместо слов «снятие информации с технических каналов связи»; «криминальная разведка» как «функция оперативно-розыскной деятельности»; «криминальная разведка» как деятельность преступных элементов, направленная на получение информации о планах и тактике противодействующих им правоохранительных органов. Однако к однозначному пониманию пределов применения этих терминов, ученые пока не пришли.

Законодательные и нормативные акты, регламентирующие ОРД, также не дают четкого ответа на этот вопрос. Согласно Закону Украины «Об оперативно-розыскной деятельности» ОРД – это система гласных и негласных поисковых, разведывательных и контрразведывательных мероприятий, осуществляемых с использованием оперативно-технических средств. Законодатель вместо слов оперативно-розыскные мероприятия одноименной деятельности, почему-то употребил термин «поисковые, разведывательные и контрразведывательные мероприятия», очевидно имея в виду, что эта норма в одинаковой мере будет служить правовой основой для всех органов, осуществляющих ОРД: органы МВД (Национальной полиции) осуще-

ствляют преимущественно поисковые мероприятия, органы СБУ контрразведывательные, органы внешней разведки – разведывательные. Конечно, разведывательные и контрразведывательные органы вправе проводить и поисковые мероприятия, но органы внутренних дел (полиция) на проведение разведывательных и контрразведывательных мероприятий не уполномочены. Возникает вопрос осуществляет ли органы МВД (криминальная полиция) в рамках предмета своего ведения – уголовной преступности разведку или ведут только поисковую работу, как это вытекает из комментируемой нормы Закона «Об оперативно-розыскной деятельности», т.е. осуществляют только оперативно-розыскные действия поискового характера?

Представляется, что между поисковыми и разведывательными мероприятиями по их целям существенных различий не наблюдается, поскольку и те и другие направлены на добывание новой информации, т.е. разведку. Поэтому оперативно-розыскные мероприятия, осуществляемые криминальной полицией, несомненно, содержат в себе и разведывательную функцию. А вся оперативно-розыскная деятельность криминальной полиции носит поисковый, разведывательный характер, применительно к объекту своего воздействия – уголовной преступности.

Поиск и добывание информации о лицах, их совершающих, является разведывательной функцией оперативно-розыскной деятельности. Однако между ОРД и ее функцией – разведкой, нельзя поставить знак равенства. Эти понятия соотносятся как общее к частному, поскольку в ходе ОРД не только добывается разведывательная информация, но и обеспечивается и реализация оперативно-розыскной информации путем ее трансформации в следственные действия и иные гласные формы реагирования (например, в сфере предотвращения уголовных правонарушений). Более того, сейчас в науке ставится вопрос о наличии в оперативно-розыскной деятельности элементов оперативно-розыскного преследования, связанного с реализацией властных полномочий оперативных подразделений во внешней сфере [3, с. 340]. А это нечто большее, чем криминальная разведка.

Термин «криминальный» означает уголовный, преступный, противоправный наказуемый, что в определенной степени подрывает его легитимность как института органов полиции, осуществляющих разведывательную работу в криминальной сфере. В гораздо большей степени термин «криминальная разведка» оправдывает свое наименование применительно к сыскной работе криминальных структур в противодействующих им правоохранительных органах. Разведку же сыскных органов полиции рациональнее называть антикриминальной.

В настоящее время термин «криминальная разведка» широко культивируется уже с претензией на замену им термина «оперативно-розыскная деятельность». Так, в Литовской Республике в условиях евроинтеграции спешно отменили Закон «Об оперативно-розыскной деятельности», а затем, спохватившись, приняли Закон «О криминальной разведке», в котором закрепили те же основные положения негласной деятельности, составлявшие ранее содержание ОРД.

В Украине в рамках системы ГУБОП функционировали подразделения криминальной разведки для осуществления информационно-аналитических разведывательных операций в криминальной среде. Фактически криминальной разведкой стали именовать все формы и виды поиска информации в интересах борьбы с организованной преступностью. Криминальная разведка органов полиции вряд ли имеет статус вида или формы деятельности, это, скорее всего процесс, содержание вида деятельности – ОРД. Криминальная разведка это обобщенное понятие всех форм и методов добывания оперативной информации в интересах борьбы с уголовной преступностью. Можно сказать, что криминальной разведкой (добыванием и поиском криминальной информации) занимаются все оперативные подразделения криминальной полиции согласно их компетенции в сфере борьбы с преступностью. Как функция ОРД криминальная разведка в наибольшей степени соответствует этому значению применительно к отдельным сложным и долговременным оперативно-розыскным мероприятиям – оперативное внедрение, создание легендированных учреждений и организаций, которые, как правило, рассчитаны на определенное время, предусмотренное сроками ведениями оперативно-розыскных дел.

Поскольку большинство оперативных подразделений криминальной полиции в силу недостаточной квалификации кадров и ограниченных финансовых возможностей, практически не в состоянии обеспечить подготовку и проведение сложных оперативно-розыскных мероприятий, то целесообразно в этих целях создать в аппаратах криминальной полиции МВД и ГУНП областей подразделения криминальной разведки. Для того, чтобы они не дублировали отраслевые оперативные подразделения, а только обсуживали их путем оказания помощи в проведении сложных мероприятий, которые отраслевые подразделения не в состоянии осуществлять самостоятельно, на подразделения криминальной разведки можно возложить решение задач оказания практической помощи, в проведении сложных оперативно-розыскных мероприятий как-то: оперативное внедрение негласных сотрудников для выполнения специального задания по раскрытию тяжких и особо тяжких преступлений, а не только по раскрытию организованных групп и организаций; создание легендированных предприятий, учреждений и организаций, подготовка документов и средств технического прикрытия. В проведении гласных оперативно-розыскных мероприятий и операций подразделения криминальной разведки участвовать не должны, их следует зашифровывать.

Термин «криминальная разведка» не может заменить термин «оперативно-розыскная деятельность», поскольку цель любой разведки- добывание информации, а ОРД, кроме поиска разведывательной информации, еще и обеспечивает ее реализацию путем принятия от имени государства предусмотренных действующим законодательством уголовно-процессуальных и иных решений. Использование термина «криминальная разведка» вместо ОРД обеднит содержание этой деятельности, которая, имея разведывательный характер, является самостоятельным видом правоохранительной деятельности, важнейшим инструментом противодействия уголовным правонарушениям. Если уж менять название ОРД то на наш взгляд целесообразнее именовать негласную деятельность криминальной полиции уголовно-розыскной деятельностью, реализующей разведывательную функцию, и в последующем формировать уголовно-розыскное право Украины.

Литература:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1984. – С. 571
2. Юридична енциклопедія. – Том 5. – К.: Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 2003. – С. 343-344.
3. Цехан Д.М. Оперативна-розшукова діяльність та кримінальне переслідування: проблеми співвідношення (функціональний аспект) / Д.М. Цехан, І.В. Гловюк // Порівняльно аналітичне право. – 2013. – № 4. – С. 340-344.

ПІДРОЗДІЛИ ОПЕРАТИВНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

*Грібов М.Л., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

У «Концепції розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України» діяльність підрозділів оперативної служби віднесено до окремого виду такої розвідки поряд із аналітичною, стратегічною і технічною. При цьому, Департамент оперативної служби визнано одним із суб'єктів на які покладено здійснення кримінальної розвідки на тактичному рівні [1].

Зазначений підхід є цілком слушним, оскільки підрозділи оперативної служби виникли та розвивалися саме як апарати розвідки радянської міліції [2] та вже за часів незалежної України тривалий період іменувалися як управління та відділи розвідувально-пошукової діяльності. Заходи, проведення яких становить компетенцію підрозділів оперативної служби мають саме розвідувальний характер.

Викладене зумовлює необхідність визначення ролі та місця оперативної служби у системі кримінальної розвідки Національної поліції України.

Розробники Концепції основною ланкою в системі кримінальної розвідки визнали відповідний департамент. Департамент кримінальної розвідки, зазначають вони, є самостійним структурним оперативним підрозділом Міністерства внутрішніх справ України, який забезпечує та реалізує функції МВС України щодо вироблення і реалізації державної політики у сфері кримінальної розвідки, здійснює стратегічні розвідувальні заходи, а також виконує інші функції у відповідності з нормативними правовими актами МВС України [1].

Такий департамент було створено і сьогодні він діє у складі Національної поліції. До його компетенції віднесено проведення оперативних впроваджень (виконання спеціальних завдань з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації) і аналітичні дослідження отриманої в результаті їх здійснення інформації в сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел [3].

У той же час, комплексний аналіз наявної інформації щодо розвідувальних служб поліції іноземних держав (Велика Британія [4; 5, с. 23; 6, с. 103], Ізраїль [7, с. 13], Німеччина [8], Нідерланди [8], США [6, с. 97–106], Франція [4]) дає підстави стверджувати, що у своїй діяльності, окрім оперативних впроваджень вони послуговуються прихованим візуальним спостереженням, технічними засобами негласного отримання інформації, легендованим спілкуванням. Ці служби органічно сполучають аналітичну розвідку, використання агентурної мережі із заходами, аналогічними за змістом тим, що сьогодні становлять компетенцію підрозділів оперативної служби та оперативно-технічних заходів Національної поліції України.

Комплексний аналіз практики діяльності оперативних підрозділів ОВС (кримінальної поліції) та результатів наукових досліджень обраного напрямку дозволяє дійти висновків, що запозичення такого досвіду буде корисним для справи боротьби зі злочинністю в Україні. Вважаємо, що найбільш дієвим і масштабним засобом удосконалення розвідувальної роботи поліції є створення єдиного спеціалізованого підрозділу Національної поліції, у якому було б сконцентровано весь розвідувальний потенціал (кадровий, технічний, технологічний, науковий, фінансовий) для проведення розвідувальних заходів. З нашого погляду, в сучасних умовах, оптимальним вирішенням даного завдання є об'єднання підрозділів оперативної служби, оперативно-технічних заходів та Департаменту кримінальної розвідки.

Новостворена структура має іменуватися як «поліцейська розвідка» або «розвідка поліції» (термін «кримінальна розвідка» вважаємо некоректним через те, що він вказує на злочинність, протиправність розвідувальної діяльності поліції) й мати центральний орган управління (Департамент) та регіональні підрозділи (управління, відділи). Вона має обслуговувати всі напрями боротьби зі злочинністю, що становлять компетенцію кримінальної та спеціальної поліції.

Одним з принципів реформування ОВС України у Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України названо децентралізацію [9]. Це цілком логічно коли йдеться про охорону громадського порядку, забезпечення безпеки громадян, виконання ОВС адміністративних функцій. Проте щодо негласних оперативних підрозділів такий підхід невиправданий. Це підтверджують результати аналізу практичної діяльності підрозділів оперативної служби та оперативно-технічних заходів, а також вивчення зарубіжного досвіду.

Для уникнення подвійного підпорядкування, запобігання зловживанням нова структура бути підзвітна й підконтрольна начальнику Національної поліції України: регіональні підрозділи поліцейської розвідки мають бути незалежними від місцевих керівників Національної поліції. Як слушно зазначають В. Г. Пилипчук, М. О. Будаков та В. М. Гірич, підвищений ризик і таємний характер оперативної діяльності спецслужб зумовлюють і специфіку управління нею, потребують спеціальної управлінської підсистеми відносно відокремленої від системи управління державними органами загальної компетенції [4, с. 4].

Відсутність корумпованості працівників пропонованої розвідувальної структури буде зумовлюватись декількома чинниками, основні з яких – конспірація в службовій діяльності та побуті, відсутність повноважень приймати рішення у кримінальному процесі та адміністративних функцій. Тому не вбачаємо проблем у можливому проведенні такою структурою ОРЗ та НСРД за завданнями та дорученнями відповідних посадових осіб Національного антикорупційного бюро та інших органів державної виконавчої влади.

Структура підрозділів поліцейської розвідки має складатися з основних та забезпечувальних підрозділів. До основних мають належати відділи (відділення): спеціальних операцій (оперативне впровадження та агентурна розвідка); візуального спостереження; негласного проникнення та контролю у публічно недоступних місцях; зняття інформації з каналів зв'язку, електронних інформаційних систем та ведення радіорозвідки; оперативної установки; розвідувального пошуку.

Література:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С. В. Албул, О. Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
2. Смирнов С. А. Становление и развитие аппаратов разведки органов внутренних дел / С. А. Смирнов // Оперативная служба. – 1975. – № 8. – С. 25–36.
3. В МВД появится департамент криминальной разведки / Украинские национальные новости [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unn.com.ua/ru/news/1452676-u-mvs-zyavitsya-departament-kriminalnoyi-rozvidki>
4. Пилипчук В. Г. Система організації управління і правового забезпечення діяльності спецслужб (досвід країн Європейського Союзу та Північної Америки): аналіт. доп. / В. Г. Пилипчук, М. О. Будаков, В. М. Гірич. – К.: НІСД, 2012. – 56 с.
5. Кондратьев Я. Ю. Національна кримінальна розвідувальна служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії : лекція / Я. Ю. Кондратьев, А. І. Пясецький, П. Я. Кондратьев. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 30 с.
6. Смирнов М. П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. – М.: Центр юридической лит. «Щит», 2001. – 240 с.
7. Фільштейн В. Л. Організаційно-правові засади діяльності національної поліції держави Ізраїль (порівняльно-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Фільштейн Володимир Леонідович. – К., 2009. – 225 с.
8. Шендрик В. В. Міжнародний досвід використання підрозділів поліції для отримання оперативно-розшукової інформації / В. В. Шендрик // Право і Безпека. – 2009. – № 1. – С. 24–29.
9. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ / Офіційний сайт МВС України. – [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414>

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В ХХІ СТОЛІТТІ ТА ДЕЯКІ ДОДАТКОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Захаров В.П., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор, член правління Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

*Захарова О.В., доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

Проблема забезпечення адекватної національної безпеки завжди була викликом для урядів усіх країн. Але якщо раніше було потрібно запобігати озброєним вторгненням ворожих сусідів, то в ХХІ столітті, окрім запобігання цій традиційній небезпеці, виникла необхідність адекватно відповідати на зовсім інші типи загроз.

Характер цих загроз визначають сформовані нині загальносвітові тенденції розвитку. До них належать глобалізація та негативна реакція на неї, активізація недержавних структур із потенціалом, який у деяких випадках дорівнює можливостям низки країн, наявність глобального інформаційного середовища, створеного Інтернетом і супутниковими засобами зв'язку. І поки світова спільнота не навчиться належно нейтралізувати такі загрози, будь-який розумний супротивник буде використовувати їх.

Глобальна війна проти тероризму звернула увагу світової громадськості на боротьбу з загрозами вчинення терористичних актів, жертвами яких є невинне цивільне населення. Зростаюча загроза світовій безпеці, бажання людей мати гарантований особистий захист і поява нових технологій стимулюють розвиток охоронних, зокрема і біометричних систем. Нині спостерігається зростання особливої уваги до систем інтелектуального відеоспостереження, одним із завдань якої стала ідентифікація індивідуума за його відеозображенням у режимі реального часу. Спецслужби насамперед зацікавлені в автоматизації процесу виявлення осіб, які підозрюються у скоєнні будь-яких злочинних діянь або в намірі їх учинення. Технологія відеонагляду, яка спочатку призначалась для контролю й обліку звичайних правопорушень, еволюціонувала в технічні комплекси для захисту від тероризму [1].

Досить значні політичні й економічні збитки національним інтересам завдають мігранти та незаконне контрабандне переміщення товарів через державний кордон. Контрабанда завдає суттєвого удару доходу уряду будь-якої країни, навіть якщо не брати до уваги ту шкоду, яку вона завдає міжнародним відносинам, оскільки контрабандні дії вчиняються з території сусідніх держав, а її маршрути можуть проходити через треті країни. Свого часу колишній британський прем'єр-міністр Т. Блер заявив: «Загроза безпеці, перед якою ми стоїмо, не є звичайною. Це виклик зовсім іншого походження порівняно з тим, що ми мали раніше».

Нелегальна економічна імміграція становить серйозну загрозу розвитку економіки будь-якої країни та забезпеченню зайнятості своєї робочої сили, якщо вона здійснюється безконтрольно. Серед мігрантів є певна частка злочинних елементів, які ухилилися від здійснення правосуддя у власній країні та навряд чи змінять свій спосіб життя після прибуття в іншу державу, де вони також будуть становити загрозу для законності та порядку. Ці кримінальні елементи повинні бути ізольовані або принаймні взяті під нагляд так, щоб ці дії не обмежували права та свободи законослухняного населення. Але під час реалізації цього завдання, що пов'язане з забезпеченням внутрішньої безпеки держави, можна істотно ускладнити повсякденне життя власних громадян, а це може завдати шкоди владі, яка намагається захистити своє населення від злочинних посягань [2].

Нині, коли загрозу національній безпеці більшості країн становлять тероризм, міграція, організована злочинність, розповсюдження зброї, наркотрафік, всезростаюча можливість здійснення терористичних актів за допомогою зброї масового ураження, впровадження досягнень нових технологій разом із розвідувальною діяльністю набуває вирішального значення. Причому можливості систем на основі останніх наукових досягнень повинні слугувати для узагальнення, аналізу, перевірки та доповнення даних агентурної діяльності.

В епоху, коли тероризм став глобальним явищем, а національні можливості прийняття контрзаходів у зв'язку з використанням світових інформаційних комунікацій та електронних фінансових транзакцій, збільшенням вантажоперевезень і пасажиропотоку значно ускладнились, застосування сучасних інформаційно-технологічних досягнень стало ключем до отримання важливих компонентів розвідувальної інформації, яка необхідна для успішного виконання завдань із забезпечення і національної, і глобальної безпеки.

Розгортання майбутньої, по суті, глобальної біометричної паспортної системи та пов'язаною з нею захищеною інфраструктурою обміну даними є суттєвою компонентою серед заходів боротьби з міжнародним тероризмом і складовою структури національної безпеки будь-якої країни світової спільноти.

Сучасна стратегія національної безпеки в обов'язковому порядку повинна містити заходи щодо забезпечення безпеки стратегічно важливих об'єктів, так званої критично важливої національної інфраструктури, до переліку якої входять об'єкти військового і військово-промислового комплексу, атомні й гідрогенеруючі станції, нафто-, газопроводи, нафтоперегінні та хімічні заводи – тобто ті об'єкти, які особливо важливі для нормального забезпечення життєдіяльності держави, а аварія або терористичний акт на них може завдати значної шкоди життю та здоров'ю громадянам країни, на території якої сталася надзвичайна подія.

Комплексний облік і управління ризиками безпеки повинне охоплювати забезпечення безпеки держави на різноманітних напрямках (особливо організація інформаційно-технологічної, екологічної та особистої безпеки громадян).

Отже, у XXI столітті необхідне створення такої національної системи безпеки для кожної країни, яка б забезпечувала належний поступальний розвиток і окремо взятої кожної держави, і усієї цивілізації загалом. Тобто національна система безпеки теоретично не повинна завдавати шкоди безпеці інших країн, вона в обов'язковому порядку має брати до уваги та містити елементи глобальної безпеки.

Наведемо приблизний перелік сучасних додаткових заходів із безпеки, що повинні бути в обов'язковому порядку внесені до комплексу заходів національної безпеки держав на додаток до загально-усталених:

1. *Електронні контрзаходи.* Це складні електронні заходи, які призначені для захисту населення і матеріальних цінностей від можливих застосувань вибухових пристроїв шляхом блокування надходження детонуючого сигналу.

2. *Контроль та стеження за використанням каналів зв'язку, зняття важливої з погляду національної безпеки інформації та блокування, за потреби, каналів зв'язку.* Це спеціальне устаткування для блокування у разі потреби електронних засобів зв'язку, що охоплюють GSM і стільникові телефони, GPS, супутникові навігаційні сигнали та Інтернет. У разі потреби здійснюється блокування зв'язку і вживаються заходи з протидії ворожому радіоперехопленню.

3. *Відкрите і таємне спостереження.* Спеціальне обладнання, яке спроектовано для застосування в міській та сільській місцевостях для забезпечення безпеки кордонів і трубопроводів: в цих системах використовуються наземні й щоглові сенсори, авіаційне та супутникове устаткування для отримання відповідних даних. За допомогою радіосигналів ці системи під'єднанні до контрольних центрів, вони також мають системи виявлення, розпізнавання об'єктів, обладнані апаратурою для стеження за автотранспортом і зчитування номерів транспортних засобів.

Під час охорони сухопутних кордонів або трубопроводів повне спостереження може бути забезпечене за допомогою однієї або декількох систем таких, як супутникова система або авіаційна система, які дозволяють фіксувати спроби проникнення в країну в будь-яких інших місцях, крім звичайних прикордонних контрольних пунктів, або виявляти спроби врізки в трубопроводи.

4. *Стеження за автотранспортом, фізичними особами й іншими об'єктами.* Використовуючи різні технологічні комплекси спостереження, можна стежити за пересуванням автомобілів, фізичних осіб, інших об'єктів, що становлять інтерес, визначати їх місцезнаходження та передавати інформацію до контролюючого центру.

5. *Аеропорти та порти.* Загальновідомо, що забезпечення нормального функціонування транспортних потоків є найважливішим завданням держави – разом з іншими інфраструктурними галузями транспорт забезпечує базові умови життєдіяльності суспільства. Безперебійна діяльність і стійкий розвиток транспортної галузі є гарантією цілісності держави, її національної безпеки та поліпшення умов і рівня життя населення. Забезпечення захисту транспортних об'єктів від можливих несанкціонованих дій та незаконного втручання – найважливіше завдання державних органів будь-якої країни.

Організація спостереження на предмет виявлення осіб, які становлять потенційну загрозу життєдіяльності держави, є тільки однією із багатьох проблем забезпечення національної безпеки. Особливу потенційну небезпеку з погляду можливості скоєння терористичних актів становлять місця масового скупчення та пересування людей. Це такі місця, як аеропорти, морські та річкові порти, метро, залізничні або автовокзали. Десятки тисяч людей проходять через ці транспортні вузли, але на практиці неможливо піддати кожного пасажера контролюючому огляду, в зв'язку з чим відповідний контроль і посилене стеження повинно здійснюватися лише за невеликою кількістю дійсно небезпечних і небажаних для нормальної діяльності держави особистостей.

Із початку XXI сторіччя розроблені спеціальні інтелектуальні системи стеження за індивідуумами в громадських місцях, насамперед в аеропортах, вокзалах, метро та портах. Ці системи запрограмовані так, щоб фіксувати підозрілу поведінку та проводять за можливості ідентифікацію персон, поведінка яких є неадекватною, а також контроль за діями осіб, щодо яких здійснюється негласне спостереження.

6. *Тимчасове спостереження.* Не всі загрози надходять ззовні. Деякі громадяни (дисиденти) країни можуть становити загрозу для законності та порядку, а у деяких випадках для розсіювання несанкціонованих мітингів та інших скупчень людей, які потенційно загрожують громадському порядку, застосовують насильницькі методи з використанням спеціальних сил і засобів. Забезпечення протидії внутрішнім загрозам вимагає проведення тимчасового спостереження та використання відповідних засобів у тих місцях або місцевостях, де застосування систем постійного спостереження та контролю недоцільне. Воно має сенс тільки тоді, коли є відповідна ефективність. Фахівці з безпеки повинні вміти поєднувати тимчасові системи спостереження з стаціонарними місцевими системами безпеки (за їх наявності).

Системи, що використовуються для контролю за пересуванням об'єктів спостереження, повинні бути під'єднані до відповідних телекомунікаційних мереж для надання можливості співробітникам відповідних

служб перебувати у постійному контакті з необхідними відомствами як у середині країни, так і за кордоном. Це необхідно для можливості застосування всіх потрібних заходів для вирішення будь-якої нестандартної або кризової ситуації у випадку її виникнення.

Оперативний склад відповідних спецслужб повинен бути добре навченим і мати відповідну кваліфікацію для успішного використання спеціальних систем спостереження під час вжиття заходів із нейтралізації можливих загроз національній безпеці. Владні структури всіх країн повинні робити все для того, щоб забезпечити безпеку своїх громадян усіма можливими засобами та заходами.

На думку експертів, відповідно до реалій сучасного існування світового співтовариства, альтернативи цьому постулату немає [2].

Поєднання інноваційних технологій, створення державних і міждержавних баз даних, зокрема і з біометричними відомостями, поліпшення обміну інформацією між різними державними та міждержавними органами, що повинні протистояти тероризму, обов'язкова тісна кооперація розвідувальних, поліцейських, військових та інших силових структур та їх спроможність щодо використання сучасних систем у сфері безпеки повинно зумовити відповідні результати, а в підсумку сприяти досягненню потрібного рівня національної безпеки держав – членів світового співтовариства.

Література:

1. Рынок программного обеспечения для видеонаблюдения: на пути к успеху // Secnews.ru. – 2006. – 18 июля. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.secnews.ru/foreign/>
2. Современные средства предотвращения террористических и криминальных угроз // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). – 2008. – № 7. – М.: ВИНТИ. – С. 10-13.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОФІЛЮ ПІДОЗРЮВАНИХ ОСІБ ІЗ МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИХОВАНИХ ДОХОДІВ

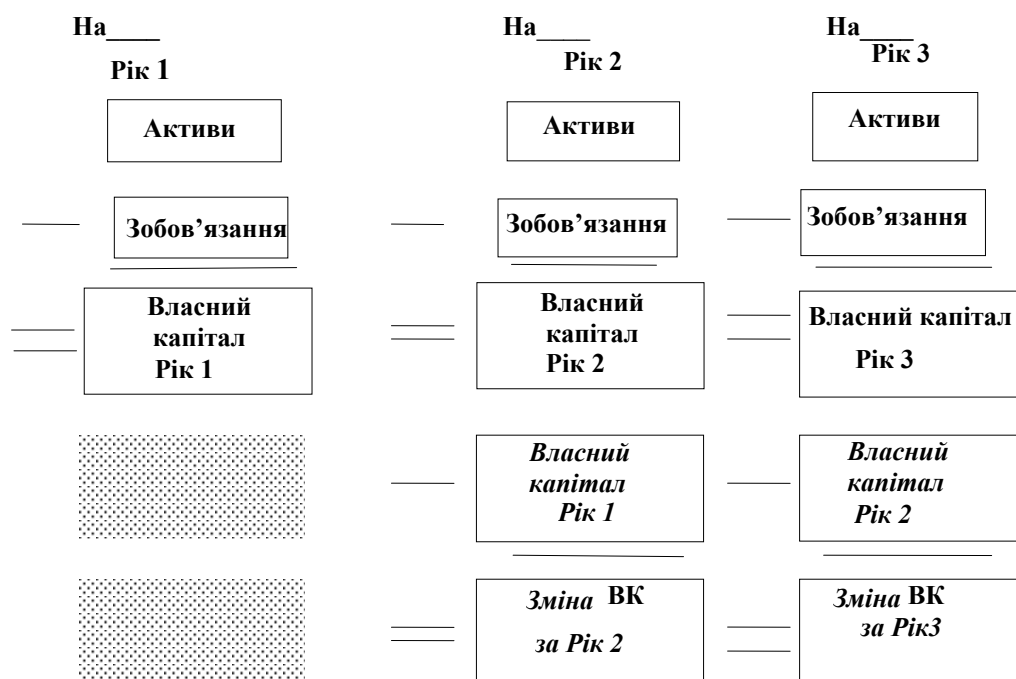
Користін О.Є., заступник директора Департаменту – начальник управління професійної освіти та науки МВС України, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції, голова Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Фінансова вигода є основним мотивом складної злочинної діяльності. Збереження отриманих грошей, не давши їх виявити, є супутнім мотивом для тих, хто залучений в цій справі. Тому, навички аналізу прихованих доходів мають велике значення в цілях аналізу більшості видів злочинної діяльності, особливо це стосується аналізу організованої злочинності і пов'язаних з нею злочинних змов.

Аналіз прихованих доходів можна використовувати в розробці гіпотез. Від даного аналізу не потрібно такий рівень точності, як в бухгалтерських аудитах або апробації гіпотез. Досить даних, які можна швидко зібрати – дані держустанов, інформаторів, зовнішнього спостереження і інших часто використовуваних джерел.

Гіпотези тестуються з використанням більш точних даних. Зазвичай, це дані, які можна отримати тільки з повісткою до суду або постановою на обшук. Сюди входять банківські дані, іпотечні дані, кредитні дані, і інші інституціональні фінансові дані.

Фінансовий профіль починається з визначення власного капіталу. Власний капітал дорівнює вартості



активів конкретної особи з вирахуванням його всіх зобов'язань в даний час. Власний капітал виражається в такій формулі:

Активи – Зобов'язання = Власний капітал

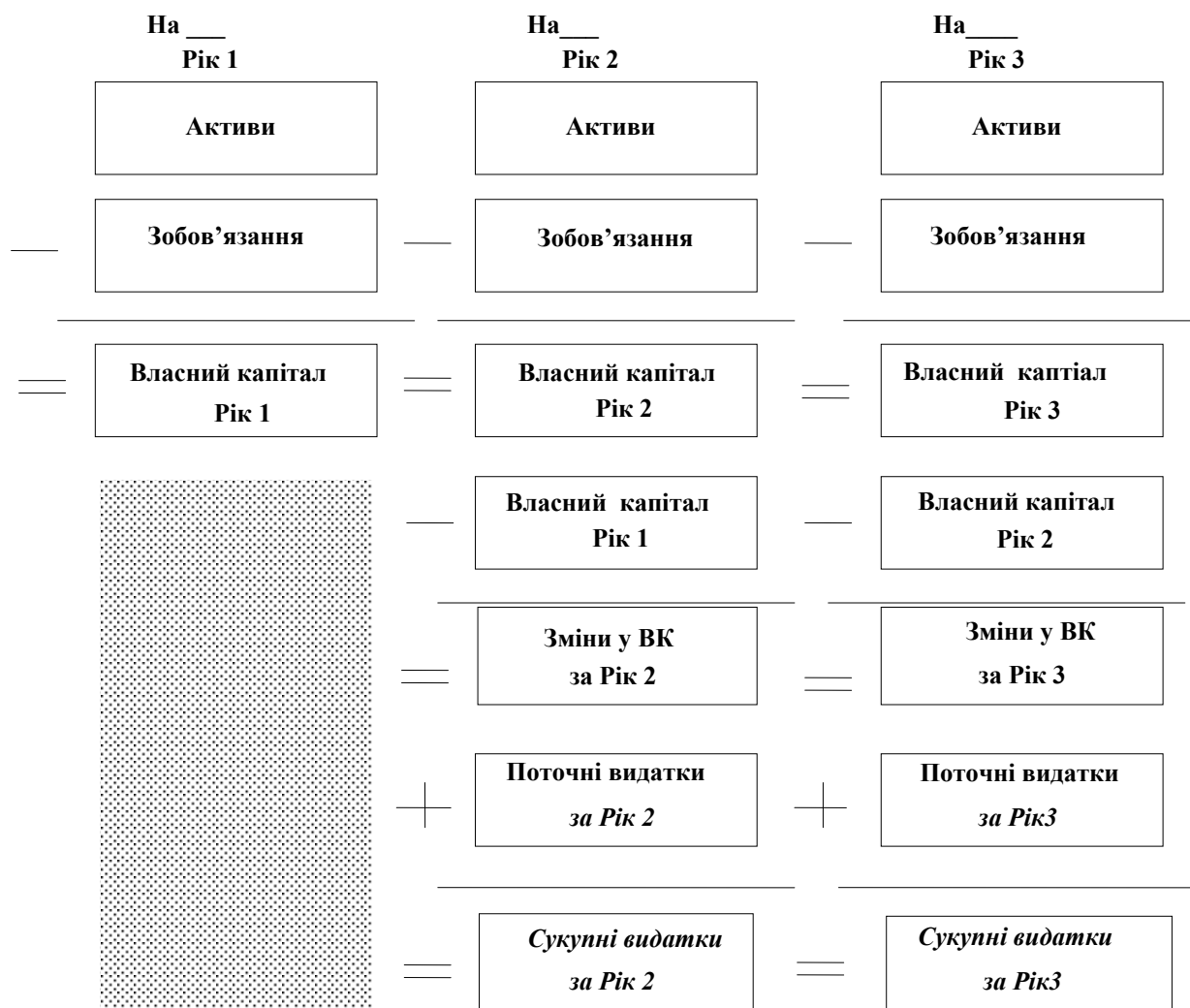
Зміна у власному капіталі показує підвищення або зниження власного капіталу за кілька років, щоб виділити тенденції або особливості фінансового профілю розслідуваної або досліджуваного особи. Зміна у власному капіталі розраховується наступним чином. Перший рік стане вихідним для другого і третього років, і надалі не використовується після встановлення власного капіталу за перший рік.

Зміна у власному капіталі стає результатом придбання або продажу активів та збільшення або зниження зобов'язань.

Неможливо точно визначити підвищення або зниження вартості активів до продажу активу. Тому, збільшення і зниження вартості не включені в розрахунок змін власного капіталу в цілях цього аналізу, так як вони можуть призвести до спотворення розрахунку прихованих доходів. Після оцінки або визначення вартості активу, дане значення використовується за весь період володіння активу даною особою.

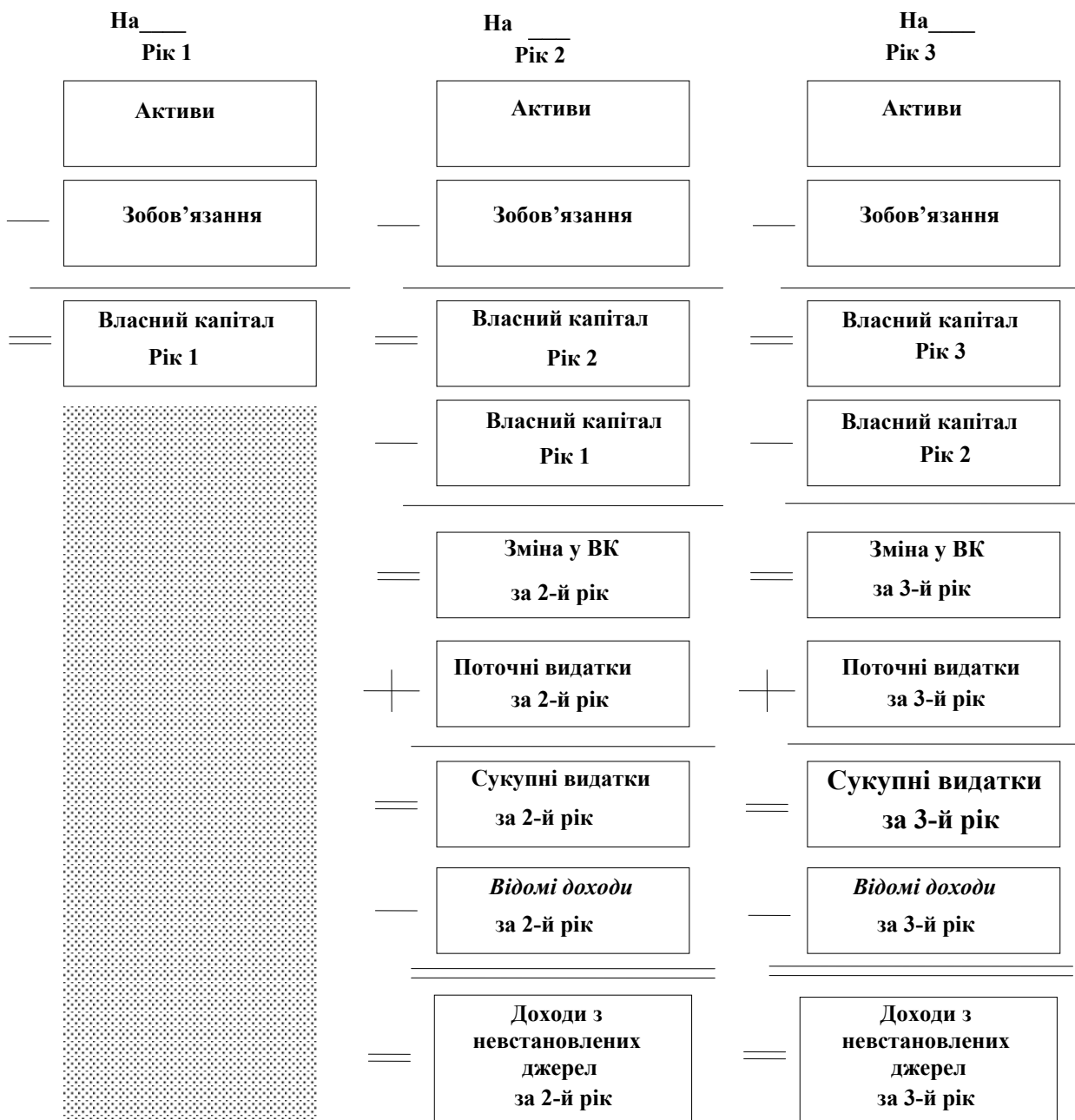
На додаток до грошових потоків, представленим в зміні власного капіталу, необхідно розглянути ще один грошовий потік. Витрати періоду повинні бути враховані в зміні власного капіталу, щоб представити загальну суму готівки, яку людина повинна була витратити за весь період. У наступному малюнку показано розподіл поточних витрат.

Облік поточних витрат (витрат на утримання) в змінах власного капіталу дозволяє розрахувати сумарні витрати за весь період.



Сумарні грошові потоки в фінансовій системі суб'єкта за кожен період повинні покриватися відомим (законним) доходом за цей період. Щоб це визначити, вичитуємо відомий (законний) дохід із загальних витрат (витрати на утримання плюс зміна у власному капіталі).

Якщо відомих джерел доходів менше, ніж дана підсумкова сума, результатом стануть доходи з невідомих джерел (прихований дохід). Даний розрахунок ілюструється нижче.



Отже, запропонований алгоритм проведення аналізу фінансового профіля підозрюваних осіб з метою встановлення прихованих доходів надає можливості правоохоронним органам України виявляти осіб, задекларований фінансовий стан яких не відповідає умовам та потребам реального проживання. Даний алгоритм розрахунку встановлення прихованих доходів дасть можливість формувати пропозиції для прийняття оперативно-тактичних рішень та слідчо (розшукових) дій.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 15.01. 2008 р. № 28. – К. : АДПСУ, 2008. – 10 с.
2. Власюк О.В. Використання кримінального аналізу в оперативно-розшуковій діяльності / О.В. Власюк // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – К., – 2012. – Випуск № 6. – С. 82-85.
3. Махнюк А.В. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності / А. В. Махнюк // Науковий вісник Державної прикордонної служби України. Науково-практичний альманах. – К., – 2011. Випуск № 4. – С. 3-7.
4. RegionalCrimeAnalysis GIS (RCAGIS): EnvironmentalSystemsResearchInstitute (ESRI) MapObjects-basedsystem [Electronicresource] ICPSR. — URL : <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/3372>.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЯК НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Некрасов В. А., заступник начальника факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету ДПС України з навчально-методичної та наукової роботи, полковник податкової міліції, кандидат юридичних наук, доцент, член правління Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Сьогодення вимагає від науковців та практиків перегляду ключових підходів до організації боротьби зі злочинами, особливо в контексті визначення місця оперативно-розшукової діяльності в системі такої боротьби, коли формується її нова парадигма, визначається яким чином вона повинна співвідноситися з детективною діяльністю, яка на сьогодні вже стає реальною вимогою часу та яка повинна поєднувати в собі оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну функції.

Можливо, враховуючи вищезазначене, у подальшому під час розгляду питань щодо реформування правоохоронних органів система може бути побудована за принципом організації детективної діяльності (безпосереднє проведення детективом кримінально-процесуальних та оперативно-розшукових дій) та кваліфікованої обслуговуючої оперативно-розшукової діяльності (кваліфіковане проведення НС(Р)Д, оперативно-технічних заходів, здійснення кримінальної розвідки, а також кваліфіковане проведення окремих ОРЗ), яка буде здійснюватися спеціально уповноваженим суб'єктом за вимогою детектива, як суб'єкта розслідування.

Таким чином, кримінальна розвідка повинна стати ключовим складником в системі боротьби з організованою злочинністю. Здійснення кримінальної розвідки повинно здійснюватися в формах впровадження і глибокого аналітичного дослідження отриманої в результаті їх здійснення інформації в сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел. Суб'єкти кримінальної розвідки зможуть більш якісно впроваджувати новий механізм боротьби з податковою (економічною) злочинністю, корупцією за рахунок проникнення в інфраструктуру організованої злочинності, різні ієрархічні злочинні утворення штатних негласних працівників і офіцерів-нелегалів. Такими методами користуються антикорупційні підрозділи країн Євросоюзу і США. Виведення агентурно-оперативної роботи на новий рівень, впровадження професійних агентів в податкові, фінансові та корупційні схеми дозволить документувати злочини ще на стадії їх готування, виявляти усіх фігурантів і співучасників протиправних схем, а також запобігати нанесенню шкоди.

Враховуючи це *кримінальну розвідку* можна розглядати як різновид розвідувальної діяльності та форму прихованого розслідування, що являє собою комплекс гласних і негласних, оперативно-розшукових, інформаційно-аналітичних заходів, що здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами, які забезпечують проникнення джерела інформації в організовані злочинні угруповання, у тому числі із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою збирання розвідувальної інформації про їх діяльність та інфраструктуру.

Метою кримінальної розвідки повинно стати: своєчасне запобігання, виявлення й усунення реальних та потенційних загроз особі, суспільству та державі від злочинності, поширення корупції в органах державної влади шляхом використання системи розвідувальних заходів.

Завданнями кримінальної розвідки можна визначити:

- сприяння здійсненню державної політики України щодо протидії злочинності та корупції;
- добування, аналітична обробка та надання органам державної влади інформації про стан, характер та тенденції розвитку організованої злочинності та корупції в державі для здійснення відповідних заходів протидії цим явищам;
- здійснення заходів, спрямованих на обмеження впливу організованих злочинних угруповань на процеси, події і явища, що відбуваються в державі, діяльності окремих підприємств і організацій;
- запобігання проникненню учасників організованих злочинних угруповань до органів державної влади, зокрема, правоохоронних органів;
- виявлення та усунення причин і умов, що сприяють діяльності організованих злочинних угруповань;
- руйнування кримінальних технологій, що функціонують в економіці;
- моніторинг рівня криміналізації галузей національної економіки, окремих сфер економічних відносин у суспільстві, виявлення чинників та оцінка ризиків поширення податкових злочинів;
- запровадження фінансово-розвідувальної діяльності, кримінального аналізу на основі поєднання методів фінансового контролю та оперативно-розшукової діяльності;
- запобігання незаконному впливу організованих злочинних угруповань на засоби масової інформації, об'єднань громадян;
- утворення необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності організованих злочинних угруповань оперативно-розшуковими заходами та кримінально-процесуальними діями;
- співпраця з оперативними підрозділами міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав у боротьбі із транснаціональною організованою злочинністю.

Для організації та здійснення кримінальної розвідки, систематизації і документальної фіксації отриманих результатів, їх аналізу, оперативної і правової оцінки, прийняття відповідних управлінських рішень суб'єкти кримінальної розвідки повинні вести розвідувальні справи (що передбачає внесення відповідних змін у діючі нормативні акти). Така справа може заводитися як відносно осіб, так і за напрямами розвідувальної діяльності.

Розвідувальна справа – це документальна форма концентрації матеріалів, отриманих в установленому законом порядку, за результатами кримінальної розвідки.

Надання нового імпульсу такому напрямку діяльності як кримінальна розвідка кардинально посилить протидію економічним злочинам, підвищить ефективність роботи з притягнення до кримінальної відповідальності службових осіб, причетних до їх учинення, знешкодження тіньових схем ухилення від сплати податків, обов'язкових зборів і платежів, а також розкрадання і нецільового використання коштів державного та місцевих бюджетів.

Література:

1. Долженков О.Ф., Некрасов В.А., Черкасов Ю.Е. Основи розвідки в середовищі та інфраструктурі злочинності: Монографія /РВВ ОЮІ НУВС, Одеса.- 2003. - 198с.
2. Некрасов В.А. Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності на основі стратегії забезпечення економічної безпеки країни / В'ячеслав Анатолійович Некрасов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). – 2014. – № 2. – С. 327-343.
3. Некрасов В. А. Інфраструктура організованої злочинності у сфері господарської діяльності / В'ячеслав Анатолійович Некрасов// Бюлетень обміну досвідом роботи. - 2014.- № 198 т. – С. 5-16.
4. Некрасов В. А. Корупція як форма кримінального контролю тіньової економіки / В'ячеслав Анатолійович Некрасов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2014. – № 1(70). – С. 265-275. – 312с.
5. Некрасов В. А. Руйнування злочинних технологій, що діють в економіці в контексті формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності / Вячеслав Анатолійович Некрасов// Бюлетень обміну досвідом роботи. - 2014.- № 200 т. – С. 5-17.
6. Некрасов В. А. Податкові злочини, що вчинюються з використанням високих інформаційних технологій: оперативно-розшуковий аспект : монографія / В. А. Некрасов, В. П. Поїзд Є. В. Айдемський. – К.: КНТ, 2015. – 180 с.
7. Некрасов В. А. Агентурна робота фіскальної служби: монографія / В. А. Некрасов, І. В. Дмитрієв. – К.: ДП «Розвиток», 2015. – 148 с.

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Никифорчук Д.Й., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС,
доктор юридичних наук, професор, член правління Всеукраїнської асоціації
науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

*Пічкуренко С.І., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,*

*Никифорчук В.Д., здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

Питання діяльності підрозділів кримінальної розвідки постійно знаходиться в полі зору оперативних працівників і науковців, які здійснюють дослідження структури, ознак та видів організованої злочинності, використовують новітні оперативно-розшукові заходи та засоби у сфері боротьби з організованою злочинністю.

На виконання Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» в МВС України були створені спецпідрозділи по боротьбі з організованою злочинністю до основних напрямів діяльності яких віднесено наступне:

- виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють їй;
- запобігання нанесенню шкоди людині, суспільству, державі;
- запобігання виникненню організованих злочинних угруповань;
- виявлення, розслідування, припинення і запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності;
- забезпечення відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам, державі;
- запобігання встановленню корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність;
- протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах об'єднань громадян і засобів масової інформації;

- запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [1].

При цьому для забезпечення реалізації вказаних напрямів спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України мали право, якщо іншим шляхом задокументувати організовані злочинні дії та притягнути винних до відповідальності було неможливо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання.

Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснювалося за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення. Для виконання доручення негласний співробітник вступав під легендою прикриття в трудові, цивільно-правові та інші відносини. На той час використання штатних і нештатних негласних співробітників, які вводилися під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання стало одним із дієвих, але складних оперативнорозшукових заходів у сфері боротьби з організованою злочинністю [1].

У зв'язку з цим, підрозділи управління кримінальної розвідки зосередили свої можливості на використанні допомоги негласних співробітників орієнтуючи їх діяльність на:

- збір інформації про криміногенні процеси у організованому злочинному середовищі, їх впливу на соціально-економічну ситуацію в регіоні та державі, виявлення схем, механізмів та конкретних фактів вчинення злочинів організованими злочинами угрупованнями, іншої інформації, що може становити інтерес для боротьби з організованою злочинністю, саме:

- виявлення негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють їй;

- виявлення і документування злочинної діяльності ОЗУ, їх корумпованих зв'язків;

- виявлення суб'єктів господарювання, які перебувають під впливом організованих злочинних угруповань або створені їх лідерами чи учасниками;

- виявлення схем відмивання коштів, здобутих незаконним шляхом, запобігання використанню з цією метою суб'єктів підприємницької діяльності, підприємств державної власності, а так само процесів роздержавлення і приватизації;

- протидію використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах суб'єктів фінансово-господарської діяльності, державних установ, об'єднань громадян і засобів масової інформації.

Позитивним результатом їх діяльності було також, те що дані заходи за допомогою негласного апарату сприяли профілактичній діяльності - запобігання злочинності, а саме щодо:

- виникнення організованих злочинних угруповань, правопорушенням, які вчинюються учасниками ОЗУ;

- встановленню корумпованих зв'язків зі сторони криміналітету з державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність;

- розвитку процесів направлених на «тінізацію» економіки.

В той же час, на нашу думку, зосередження зусиль підрозділів кримінальної розвідки тільки на забезпеченні організації діяльності штатних і нештатних негласних співробітників, значно звузило її можливості взагалі у боротьбі з організованою злочинністю.

Під час функціонування спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю була спроба залучити розвідувальні можливості кримінальної розвідки для реалізації мети боротьби з організованою злочинністю а саме: встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізації, нейтралізації та ліквідації, усуненню причин і умов існування організованої злочинності, шляхом створення на її базі розвідувально-аналітичного центру(РАЦ). Але не дивлячись на позитивні результати роботи РАЦ було реорганізовано.

Тому за сучасних умов, як вбачається, підрозділи кримінальної розвідки Національної поліції, як суб'єкт оперативнорозшукової діяльності, повинні зосередити свої зусилля в першу чергу на:

- інформаційно-аналітичному забезпеченні відповідними матеріалами Міністра внутрішніх справ та главу Національної поліції для прийняття стратегічних рішень у забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та забезпечення внутрішньої безпеки МВС України та Національної поліції[2];

- тактичному забезпеченні реалізації завдань у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема організованою, шляхом використання можливостей штатних і нештатних негласних співробітників[3];

- виконання та забезпечення реалізації окремих оперативнорозшукових заходів та негласних слідчих(розшукових) дій передбачених Законом України «Про оперативнорозшукову діяльність» та кримінальним процесуальними кодексом[3,4];

- організацію взаємодії з іншими суб'єктами ОРД, які здійснюють розвідувальну і контррозвідувальну діяльність для обміну інформацією і зосередження сумісних зусиль у сферах боротьби з організованою злочинністю та корупцією, запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства [3,5,6,7,8];

- оперативно-розвідувальне забезпечення внутрішньої безпеки МВС України та Національної поліції, в тому числі осіб які беруть участь у кримінальному судочинстві [9,10].

Література:

1. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // Документи Верховної Ради України : [сайт] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про Національну поліцію» // Документи Верховної Ради України : [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Документи Верховної Ради України : [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. // Документи Верховної Ради України : [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про розвідувальну діяльність» // Документи Верховної Ради України : [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про контр розвідувальну діяльність» // Документи Верховної Ради України : [сайт] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Спільний наказ МВС та СБУ від 10.06.2011 № 317/235 «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю»; // Документи Верховної Ради України : [сайт] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Закон України «Про запобігання корупції» // Документи Верховної Ради України : [сайт] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» // Документи Верховної Ради України : [сайт] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» // Документи Верховної Ради України : [сайт] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У ПОЛІЦІЇ США

*Орлов Ю.Ю., старший науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, член правління Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Під час підсумкової наради 12 квітня 2016 року у Головному управлінні Національної поліції України її голова Хатія Деканоїдзе заявила про суттєве зростання злочинності в Києві. Так, протягом першого кварталу поточного року столичною поліцією зареєстровано 30851 заяв про вчинення правопорушень, що на 45% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Йдеться насамперед про збільшення кількості вуличних злочинів: розбоїв, грабежів, крадіжок з автомобілів, угонів транспортних засобів [1]. Аналогічну динаміку злочинності можна сьогодні спостерігати по всій Україні.

Негативні тенденції щодо зростання рівня вуличної злочинності вимагають від Національної поліції налагодження невідкладної комплексної роботи із запобігання злочинним проявам, яка включає профілактичну діяльність поліції, її роботу з відвернення злочинів на етапах задуму й готування, а також припинення злочинних проявів на етапі замаху. Очевидно, що ефективність запобіжної діяльності недосяжна без забезпечення вірогідного предметного прогнозування злочинності, яке має базуватися на сучасних методиках конкретизації прогнозу в просторі, часі й по видах злочинів.

Метою статті є висвітлення зарубіжного досвіду щодо застосування сучасних методів прогнозування злочинності, побудованих на синергетичній парадигмі, для вирішення практичних проблем щодо запобігання злочинам.

Одна з найсучасніших методик кримінологічного прогнозування заснована на фрактальних властивостях даних кримінальної статистики. Цю методику розроблено у Каліфорнійському університеті в Лос-Анджелесі (США) професором Джефом Брантінгемом (Jeff Brantingham) за участю професора-математика Джорджа Молера (George Mohler) з університету м. Санта Клара [2].

В основі методики лежить аксіоматичне твердження про те, що об'єктивні механізми самоорганізації природи і суспільства мають фрактальний характер¹. Злочинність як соціальний феномен еволюціонує за законами самоорганізації, отже їй мають бути іманентно притаманні фрактальні властивості. Виходячи з цього припущення, можна спробувати знайти фрактальні закономірності, аналізуючи кримінальну статистику. Саме це й здійснили професори Д. Брантінгем та Д. Молер.

Головним науковим відкриттям дослідників стало виявлення ефекту «соціального самозбудження», що виникає внаслідок вчинення злочину. Одного разу вчинений у певному місці й у певний час злочин «само-

¹ У 2011 році автор опублікував статтю [3], в якій спробував поширити цю аксіому на правової явища.

збуджує» наступні кримінальні правопорушення в ближньому локальному секторі. Тобто, одного разу вчинений злочин збільшує імовірність вчинення подібних злочинів на тій самій території й в аналогічний проміжок часу.

Цікаво, що математична модель, за допомогою якої вдалося описати це явище, виявилася подібною до розробленої раніше математичної моделі, що описує процес породження афтершоків під час землетрусу.

Афтершок (англ. *aftershock*) – це повторний сейсмічний поштовх, меншої інтенсивності порівняно з головним сейсмічним ударом. Сильні землетруси завжди супроводжуються багаточисельними афтершоками, кількість та інтенсивність яких з часом зменшується. Наявність афтершоків пов'язана не стільки з остаточними напругами безпосередньо в центрі землетрусу, скільки зі швидким збільшенням напруги поблизу центру через перерозподіл напруг під час головного удару. Під час головного удару землетрусу механічні напруги в центрі зменшуються від максимальних (від рівня межі міцності) до мінімальних остаточних. Зате напруга в поблизу центру суттєво збільшується (в результаті зсуву плити), іноді наближаючи цю напругу до самої межі міцності. При перевищенні межі міцності поблизу центру головного удару й відбуваються афтершоки (індуковані землетруси) [4].

Дещо подібне, ймовірно, відбувається у спільноті, де вчинений злочин. Зростання соціальної напруги (обурення, бажання помсти або ж, навпаки, намір наслідувати злочинця), яка є наслідком злочину, здатне призводити до чергового кримінального правопорушення. Воно, у свою чергу – до іншого злочину. При цьому (якщо криміногенні передумови не змінюються) інтенсивність вчинення індукованих злочинів поступово зменшується.

Ефект «соціального самозбудження», що веде до індукування злочинів, є дуже слабким і має імовірнісний характер. Проте цілеспрямоване й систематичне застосування розробленої на основі цього ефекту методики прогнозування злочинів здатне помітно вплинути на результати запобіжної роботи поліції.

Для розроблення такої методики механізм виникнення ефекту «соціального самозбудження» не є важливим. Дослідження цього питання слід залишити соціальним психологам. З точки зору правоохоронної практики значно важливішим є закономірності кримінальної статистики, тому що саме вони містять у прихованому вигляді інформацію про імовірність вчинення певних злочинів у майбутньому.

Кримінальна статистика з точки зору кримінології є упорядкованим в часі та просторі (за регіонами) спостереженням кількості вчинених злочинів різних видів, а з точки зору математики – системою хаотичних часових рядів, які придатні для дослідження методами фрактального аналізу.

Фрактальний аналіз кримінальної статистики постулює залежність майбутніх злочинів від їх вчинення у минулому. Таким чином, динаміка злочинності є випадковою при локальному розгляді, в той же час вона є детермінованою «початковими умовами» в глобальному аспекті. Розподіл ймовірностей цього випадкового процесу має масштабну інваріантність (різні часові інтервали є самоподібними).

Прогнозування злочинності за методикою, розробленою у Каліфорнійському університеті, здійснюють, виходячи із закономірностей оцінювання коефіцієнту злочинності на певній території в певний проміжок часу [2]. Таке оцінювання проводять за формулою:

$$\lambda(t) = \mu + \sum_{t < t_1} g(t - t_1)$$

де: $\lambda(t)$ – загальний коефіцієнт злочинності, що обчислюється на момент t_1 (відображає імовірність вчинення злочину на певній території та у певний проміжок часу);

μ – складова коефіцієнту злочинності, що задається наявними криміногенними передумовами;

$g(t)$ – складова коефіцієнту злочинності, що задається ефектом «соціального самозбудження».

Величину $g(t)$ – обчислюють із урахуванням статистичної інформації з бази даних про злочини, що вже відбулися.

На основі аналізу кримінальної статистики роблять прогноз щодо імовірності вчинення злочинів певного виду на певній території у певний проміжок часу. Точність прогнозування місця й часу вчинення індукованих злочинів - «афтершоків», що її забезпечує розроблена методика, сягає $150 \times 150 \text{ м}^2$ (що приблизно дорівнює площі міського кварталу) та найближчих 12 годин.

Методику апробовано в Департаменті поліції м. Лос-Анджелес (Los Angeles Police Department, LAPD) для планування роботи патрульних нарядів. Департамент здійснює прогнозування злочинності на постійній основі шляхом комп'ютерного фрактального аналізу кримінальної статистики із застосуванням бази статистичних даних, що налічує понад 13 мільйонів злочинів й постійно поповнюється. З урахуванням отриманого прогнозу щоденно проводять інструктаж нарядів патрульної поліції, орієнтуючи кожний з них на територію, де протягом їхньої зміни з найбільшою імовірністю може бути вчинений вуличний злочин (грабіж, розбій, угон автомобіля, незаконне застосування вогнепальної зброї, вбивство та ін.).

Запровадження такої практики дозволило досягнути зменшення «майнових злочинів» у місті Лос-Анджелес на 12 %, пограбувань – на 26 % [2]. Після успішної апробації методики вона була запроваджена в роботу патрульної поліції у понад 150 містах Сполучених Штатів Америки.

Зважаючи на досягнутий американськими вченими практичний результат, вбачається корисним створення аналогічної методики прогнозування для потреб Національної поліції України. Враховуючи необхід-

ність застосування для створення такої методики сучасного математичного апарату, до наукового пошуку мають бути залучені фахівці-математики, що спеціалізуються на фрактальному аналізові хаотичних часових рядів.

Зауважимо, що сфера застосування методів фрактального аналізу у правоохоронній діяльності не вичерпується прогнозуванням злочинності. Ці методи, зокрема, можуть стати в нагоді для прогнозування кількості дорожньо-транспортних пригод, пожеж, міграційних потоків тощо з метою своєчасного планування відповідних профілактичних заходів.

Література:

1. Деканоидзе заявила о росте преступности в Киеве [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://censor.net.ua/news/384021/dekanoidze_zayavila_o_roste_prestupnosti_v_kieve
2. Эпоха больших данных [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://online-docfilm.com/bbc/bscience/4539-epoha-bolshih-dannyh.html>
3. Орлов Ю.Ю. Фрактальні властивості права // Науковий вісник КНУВС. Наук.-теоретич. журнал. – К.: Нац. акад.-я внутр. справ, 2011. – № 1 (74). – С. 11–22.
4. Афтершок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ, КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ, РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТЕЙ

Погорецький М.А., завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,

член Всеукраїнської асоціації фахівців та науковців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Проблема визначення співвідношення оперативно-розшукової (ОРД), контррозвідувальної, розвідувальної та кримінально-розвідувальної діяльності (КРД) має методологічне значення для розробки науково-теоретичних засад, тактики проведення оперативно-розшукових, контррозвідувальних й розвідувальних заходів та вдосконалення правового регулювання в цій сфері. На сьогодні в теорії вона є однією із спірних та недостатньо досліджених, що негативно позначається на правозастосовній діяльності.

Аналіз наукових праць та правових норм дає підстави вважати, що в теорії, законодавстві, а також у відомчих нормативних актах органів СБУ та МВС, на наш погляд, немає чіткого визначення й розуміння співвідношення ОРД, КРД, розвідувальної та кримінально-розвідувальної діяльності через відсутність в теорії правильного тлумачення сутності цих категорій та застосування відповідних наукових критеріїв їх розмежування.

Проблема визначення співвідношення ОРД, КРД, розвідувальної та кримінально-розвідувальної діяльності і, на нашу думку, тісно пов'язана з тим, що до законодавчого врегулювання негласної діяльності із застосуванням оперативних й оперативно-технічних засобів вона регулювалась виключно відомчими таємними нормативними актами і входила до юрисдикції лише органів МВС та державної безпеки, кожен з яких мав властиві їм функції: МВС здійснювало попередження, припинення й розкриття загальнокримінальних злочинів, що обумовлювало визначення поняття ОРД та її сутності, а органи державної безпеки – в основному розвідувальну й контррозвідувальну діяльність, які за своєю природою мали як політичний, так і правовий характер. На органи державної безпеки в різні часи покладалися й інші допоміжні та властиві спецслужбам у демократичних розвинутих країнах функції, наприклад, участь у здійсненні судових процедур, охорона державного кордону, забезпечення режимних й охоронних заходів, конфіденційного зв'язку, боротьба із злочинністю, тощо. Окремі з них залишилися в юрисдикції й СБУ після законодавчого врегулювання її діяльності низкою Законів, іншими вона була додатково наділена, наприклад, боротьбою з адміністративною корупцією. Невластивими функціями спецслужбі били наділені не лише спеціально створені в її структурі підрозділи (наприклад, «К»), а й контррозвідувальні підрозділи, що закономірно привело до появи наукових праць, в яких давалося обґрунтування так званого розширеного тлумачення контррозвідувальної діяльності, яке, на наш погляд, не відповідає її сутності.

Відомча закритість цих відомств, яка обумовлюється специфікою їх функціонування, в тому числі й одне від одного, як на рівні службово-оперативної діяльності (що мабуть є правильним), так і на рівні науково-теоретичних досліджень (правильність цього викликає сумніви), вплинула й на науково-теоретичну розробку їх засад.

Слід зазначити, що термін ОРД з'явився вперше у науковому обігу органів МВС напередодні прийняття Основ кримінального судочинства СРСР та КПК союзних республік в кінці 60-х років минулого століття. В КПК України (в ред. 28 грудня 1960 року) він був трансформований в низку статей як «оперативно-розшукові заходи» (ч. 1 ст. 103), оперативно-розшукові дії (ч. 3 ст. 104), розшукові дії (ч. 3 ст. 114). Зразу ж навколо змісту цих термінів та їх співвідношення серед фахівців у галузі кримінального процесу, криміналістики, ОРД і КРД розгорнулись гострі наукові дискусії. В теорії ОРД органів МВС вживалися також такі

терміни, як *агентурна робота, агентурна діяльність, агентурно-оперативна, оперативно-технічна діяльність*. Ця ж термінологія застосовувалася й у теорії КРД і за своєю сутністю мала таке ж значення.

Взяття в кінці 90-х років минуло століття в СРСР курсу на демократизацію суспільства та розбудову демократичної правової держави закономірно поставило питання про необхідність правового врегулювання таємної діяльності із застосування спеціальних сил та засобів. Причому перші спроби цього врегулювання торкалися лише діяльності органів МВС. В перших законодавчих проектах, підготовлених науковцями МВС, ОРД визначалась як державно-правовий засіб, передбачений для забезпечення кримінально-процесуальних та інших завдань боротьби зі злочинністю, тобто, як додаток слідства, допроцесуальна стадія кримінального процесу. Згодом з розпадом СРСР, в законодавстві країн СНД та Балтії намітилися різні підходи до визначення сутності ОРД: надання їй самостійного статусу одного з видів правоохоронної діяльності, як самостійної і рівноправної функції поряд з іншими функціями кримінальної юстиції; як допроцесуальної стадії кримінального розслідування у вигляді державно-правового засобу; робиться також акцент у визначенні сутності ОРД на її системно-процесуальний чи організаційно-тактичний аспект (визнання ОРД як системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів).

Так, в ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі Закон про ОРД) ОРД визначається як система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, в ст. 5 цього Закону вказані підрозділи, які мають право здійснювати ОРД, а в статтях 7 і 8 викладені їх права та обов'язки.

При аналізі норм цього Закону вбачається намагання законодавця, на наш погляд, охопити різні види діяльності, яким притаманні лише деякі спільні риси, і які тільки з урахуванням історико-політичного фактору, але без достатнього наукового обґрунтування опинилися в одному режимі правового регулювання, що породило чисельні проблеми в діяльності оперативних підрозділів МВС, СБУ та ін., і які ще більше посилилися з прийняттям Закону України від 22 березня 2002 року «Про розвідувальні органи України» та Закону України від 26 грудня 2002 року «Про контррозвідувальну діяльність» через неузгодженість їх норм. Запропоновані в сучасній вітчизняній теорії підходи до визначення співвідношення ОРД, КРД і розвідувальної діяльності є недостатньо обґрунтованими через неповне визначення сутності цих категорій та застосування неправильних критеріїв.

В теорії існують різні концепції людської діяльності, ґрунтуючись на яких можна зробити висновок, що ОРД, КРД та розвідувальна діяльність, як і будь-які інші види суспільної діяльності мають пізнавально-практичний аспекти, і як пізнавально-практичні види діяльності вони мають такі структурні елементи: об'єкт, предмет, мета, завдання, засоби, суб'єкт, результат, які визначають їх зміст. Такі категорії як принципи (засади), стандарти, межі, контроль, гарантії (умови), хоча й характеризують та забезпечують функціонування цих видів діяльності, проте не є їх структурними елементами.

Саме ці структурні елементи як критерії й слід застосовувати при визначенні співвідношення ОРД, КРД, розвідувальної та кримінально-розвідувальної діяльності. Основним критерієм, який відрізняє один вид діяльності від іншої є об'єкт (предмет), який надає їй відповідну направленість. Тому, якщо зіставити ОРД, КРД та розвідувальну діяльність за вказаними критеріями, то не дивлячись на схожість чи навіть ідентичність деяких із них, наприклад, засобів, саме об'єкт (предмет) відрізняє їх одну від одної, вбачається деяка відмінність між ними і за іншими критеріями, наприклад, метою, завданнями, суб'єктами, результатами. Тому виходячи з цього можна зробити висновок, що ОРД, КРД й розвідувальна діяльність хоча і схожі між собою за змістом, проте суттєво різняться між собою за об'єктом (предметом), метою, правовим статусом суб'єктів та результатами. Це дає змогу зробити висновок про те, що вони за своєю суттю різні види державної діяльності. Саме нехтування зазначеними критеріями привело до плутанини в їх правовому регулюванні. Наприклад, не зрозуміла позиція законодавця, який з одного боку штучно розширив об'єкт КРД, а з іншого звів КРД лише до контррозвідувального пошуку, вказавши в ст. 8, ч. 10, п. 5 Закону Про КРД, що «контррозвідувальна справа повинна бути закрита в разі заведення за матеріалами контррозвідувальної діяльності оперативно-розшукової справи».

На наш погляд КРД, як самостійний вид державно-правової діяльності, на відміну від ОРД, в якій вправданно обмежені строки ведення оперативно-розшукової справи (ст. 9 Закону про ОРД), повинна мати свою організаційно-правову форму проведення довгострокових (на 5-10 і більше років) контррозвідувальних операцій, в тому числі й з проведенням за необхідністю контррозвідувальних заходів, направлених на обмеження конституційних прав громадян, але з посиленням їх гарантій.

Тому саме правильне наукове визначення структурних елементів кожного із зазначених видів діяльності є, на нашу думку, основним завданням науковців.

СТРУКТУРА ПРАВООХОРОННОЇ РОЗВІДКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

*Тищенко В.В., завідувач кафедри криміналістики Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

*Цехан Д.М., доцент кафедри криміналістики Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

На сучасному етапі зростання рівня кримінальної активності та якісних змін характеристик злочинності у бік підвищення рівня організованості, структурованості, озброєності та політизації існує нагальна необхідність інтенсифікації наступальної діяльності правоохоронних органів з метою виявлення та нейтралізації злочинної діяльності на етапі її генези та розвитку. У зв'язку з цим, принципово нового якісного наповнення потребує реалізація принципу наступальності, який є серцевиною оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у протидії злочинності. Водночас, зміни до законодавства та перегляд підходів щодо ролі оперативно-розшукової діяльності, зокрема не системне розуміння її ролі у протидії кримінальним правопорушенням призвело до суттєвої втрати наступальності з боку працівників оперативних підрозділів Національної поліції. Такий стан справ не може бути визнаний задовільним і тому заслуговує на підтримку позиція професора М.Б. Саакяна, що дедалі актуальнішим стає не тільки оцінка тих загроз, які несе у собі криміналізація суспільства, а й розробка і впровадження у боротьбу з нею усіх методів і засобів, що використовуються проти ворожих армій і держав [1]. Аналіз історичного досвіду засвідчує, що одним із найефективніших інструментів отримання інформації та військового протидія з метою забезпечення стратегічних переваг є розвідка. Водночас, необхідно звернути увагу й на те, що розвідувальна діяльність ОВС неоднозначно сприймалась науковцями та практикою, оскільки базові нормативні документи МВС не визначали системи розвідувальних заходів, а здійснення такої діяльності асоціювалось із спеціалізованими суб'єктами, зокрема Служби зовнішньої розвідки та ГУР Міністерства оборони України. Аналізуючи й проекти нормативно-правових актів щодо протидії злочинності вчені відзначають, що перш за все проблеми, пов'язані з питаннями можливості існування категорії «розвідувальні заходи органів Національної поліції», визначення сутності й поняття цих заходів, а також їх застосування в боротьбі з організованою злочинністю [2]. Зважаючи на викладене набуває актуальності визначення складових розвідувальної діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України, виходячи із здобутків теорії ОРД та практики їх роботи.

Перш за все, необхідно звернути увагу, що розвідувальна діяльність оперативних підрозділів має специфічну мету, що дозволяє відокремити її від інших форм роботи. Зокрема, С.В. Албул відзначає, що метою кримінальної розвідки є своєчасне запобігання, виявлення й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики [3]. На нашу думку, такий підхід автора є дискусійним в силу доволі загального формулювання такої мети, що ускладнює розмежування мети кримінальної розвідки та оперативно-розшукової діяльності загалом, а також мети інших форм роботи органів державної влади спрямованих на мінімізацію злочинних проявів у суспільстві. Зважаючи на те, що правоохоронна розвідка є складовою частиною оперативно-розшукової діяльності загалом, з метою її виокремлення як частини цілого необхідним є визначення специфічної мети останньої. Так, на нашу думку, у структурі **мети** розвідувальної діяльності оперативних підрозділів можна виокремити такі блоки:

- виконання стратегічних завдань боротьби зі злочинністю;
- систематичний оперативний контроль за кримінальним середовищем;
- отримання оперативно-розшукової інформації в умовах активної протидії кримінального середовища.

Крім того, будь-яка форма людської діяльності впливає на відповідну частину навколишнього середовища (об'єкт), що також забезпечує її специфікацію. Не є виключенням і правоохоронна розвідка яка виходячи із загального об'єкта оперативно-розшукової діяльності спрямована на окремі його складові. Загалом, спроби виокремлення об'єкта теорії ОРД завжди привертала увагу вчених, а наявні підходи відрізняються різноманітністю. Зокрема, на початковому етапі наукових досліджень однією із важливих складових об'єкта теорії ОРД виокремлювалась злочинність загалом. Водночас, слушно підтримати позицію С.С. Овчинського, який погоджуючись в цілому з думкою про те, що злочинність є об'єктом ОРД, зробив висновок про необхідність виокремлення зі злочинності як соціального явища об'єкта пізнання, більш притаманного ОРД – кримінальної активності. У подальшому визначення кримінальної активності у контексті об'єкта ОРД було сформульовано В.І. Єлінським, який відзначав, що кримінальна активність - це та модель в злочинності, яка є одним з елементів об'єкта теорії ОРД. Кримінальна активність має різні прояви, які можна систематизувати на чотири групи: 1) злочинна діяльність; 2) причетність до злочинної діяльності 3) схильність до злочинної діяльності; 4) «ділові» контакти зі злочинцями та володіння інформацією про них [4]. Виходячи із методологічних напрацювань дослідників можна відзначити, що пріоритетними об'єктами правоохоронної розвідки є:

- діяльність організованих злочинних угруповань, які характеризуються: структурованістю, систематичністю та стійкістю злочинної діяльності, високим рівнем конспірації та наявністю корумпованих та транснаціональних злочинних зв'язків;

- інфраструктура злочинності, тобто система суб'єктів та засобів, які не володіють чіткими криміногенними ознаками, але забезпечують злочинну діяльність і виступають інструментом взаємодії між злочинністю і соціально-економічними інститутами [5].

Крім того, правоохоронна розвідка як форма людської активності характеризується наявністю відповідного суб'єкта реалізації, що також дозволяє виокремити її як складову теорії оперативно-розшукової діяльності. У відповідності до структурно-функціональної побудови системи Національної поліції України спеціалізованим суб'єктом розвідувальної діяльності є підрозділи кримінальної розвідки, а на рівні окремих працівників штатні негласні працівники, зокрема офіцери-нелегали.

Розвідувальна діяльність оперативних підрозділів щодо протидії злочинності реалізується, на нашу думку, шляхом проведення окремих оперативно-розшукових заходів та операцій, які мають чітко виражений розвідувальний характер:

- негласне проникнення у злочинну групу, організовану злочинну групу чи злочинну організацію;
- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої злочинної групи чи злочинної організації;
- оперативно-технічні заходи, які пов'язані із подоланням систем логічного захисту тощо.

Крім того, чіткий розвідувальний характер має інститут агентурної роботи як невід'ємна складова оперативно-розшукової діяльності. Як відзначають вчені, заходи саме розвідувального характеру проводяться зазначеними підрозділами при впровадженні оперативного працівника у злочинну групу або організацію, при проведенні негласного зашифрованого оперативного опитування, під час негласного проникнення у житлові приміщення тощо. Дійсно, відповідно до законодавства, всі ці заходи проводяться в рамках оперативно-розшукової, а не розвідувальної діяльності. Однак це не змінює їх розвідувальної сутності [2].

Підводячи короткі підсумки можна відзначити, що: по-перше, правоохоронна розвідка є невід'ємною складовою оперативно-розшукової діяльності, зокрема є частині протидії організованій злочинності; по-друге, оперативно-розшукова діяльність та правоохоронна розвідка співвідносяться як загальна та часткова категорії; Для кримінальної розвідки характерним є: а) наявність специфічної мети, яка є вужчою за мету ОРД загалом; б) специфічні об'єкти впливу; в) обмежене коло суб'єктів реалізації у межах суб'єктів ОРД; г) наявність власної системи інструментарію (оперативно-розшукових інститутів, заходів та операцій).

Література:

1. Саакян М.Б. Щодо питання теорії та практики спеціальних операцій, які здійснюють органи внутрішніх справ / М.Б. Саакян // Вісн. Львів. ін.-ту внутр. справ. – 2001. - №3. – С.242-243
2. Грібов М.Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування у боротьбі з організованою злочинністю // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2009. - Вип. 20. - С. 26-33.
3. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 1. – С. 158-163.
4. Елинский В.И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: Монография. — М.: Изд-ль Шумилова И.И., 2001. — 228 с. — (Библиотека оперативника (открытый фонд).
5. Цехан Д.Н. «Инфраструктура преступности» как междисциплинарная научная категория // Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксиологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2015 року. – Одеса: ОДУВС, 2015. – С.184-186.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

***Шендрик В.В.**, начальник кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, член правління Всеукраїнської
асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Діяльність української держави та її окремих органів на сучасному етапі здійснюється в умовах глибоких якісних перетворень, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, у міждержавних відносинах. Сучасне міжнародне становище і внутрішня обстановка в країні характеризуються складністю, суперечливістю і динамічністю процесів, що відбуваються.

Криміналізація суспільних відносин, що складаються в процесі реформування політичного строю і соціально-економічної діяльності, призвели до значного зростання злочинності, підвищення її агресивності й організованості, зрощуванню вітчизняних злочинних кланів із закордонними синдикатами.

Тому, одним із найважливіших завдань, які стоять перед державою, є зміцнення й удосконалювання нормативного правового регулювання державного і громадського життя [1, с. 57], зокрема у напрямку попередження злочинів правоохоронними органами України.

Аналіз фахової та спеціальної літератури свідчить про те, що на теоретичному рівні обрану нами тематику досліджували такі науковці у сфері ОРД, як С.В. Албул, К.В. Антонов, А.В. Баб'як, О.М. Бандурка, О.М. Джужа, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, М.Ю. Літвінов, С.В. Максимов, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, М.М. Перепелиця, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, М.В. Стащак, М.Л. Шелухін та ін. Однак, у їхніх працях не були детально досліджені питання щодо правових засад попередження злочинів оперативними підрозділами кримінальної поліції.

Зважаючи на обрану тему, нам необхідно детально дослідити напрямки удосконалення правових засад попередження злочинів оперативними підрозділами кримінальної поліції.

Проаналізувавши положення КК України з точки зору попереджувальної спрямованості, встановлено, що у них регламентуються лише два елементи попередження злочинів – запобігання злочинам у ст. 14 КК «Готування до злочину» та припинення злочинів у ст. 15 КК «Замах на злочин». А елемент попередження злочинів – профілактика, залишився поза увагою законодавця. Зважаючи на це та на результати анкетування працівників оперативних підрозділів ОВС України, вважаємо доцільним дозволити використовувати штучне створення обстановки чи умов, уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів, що зумовлюють вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 185 та 368 КК України. Обґрунтовуємо це тим, що згідно статистичних даних МВС України щодо стану злочинності в Україні та міжнародних організацій, які займаються вивченням тенденцій стосовно означених протиправних діянь у різних країнах світу, в Україні, починаючи з 90-х років ХХ ст. крадіжки, як вид злочинів загальнокримінальної спрямованості, найчастіше вчиняються. Серед злочинів економічної спрямованості перше місце посідає одержання неправомірної вигоди. Останній вид злочину підриває авторитет і довіру до органів державної влади як в Україні, так і за її межами, є загрозою для національної безпеки України.

Після цього перейдемо до розгляду інших законодавчих актів України, у положеннях яких регламентуються питання щодо попередження злочинів оперативними підрозділами кримінальної поліції. Далі детально розглянемо окремі із них на предмет виявлення положень попереджувальної спрямованості і можливих шляхів їх удосконалення.

Слід наголосити, що одним із основних нормативно-правових актів, який складає правову основу діяльності усієї поліції України, є Закон України «Про національну поліцію». Детальний його аналіз у ракурсі попереджувальної діяльності засвідчив, що, по-перше, попередження злочинів не охоплюється змістом основних завдань поліції, які визначені у згаданому Законі. По-друге, законодавець не передбачив попередження злочинів у якості окремої функції поліції. Зважаючи на наведене, вважаємо раціональним запропонувати можливі напрями удосконалення, які полягають у доповненні основних завдань поліції, що зазначені у ст. 2 ЗУ «Про Національну поліцію», завданням попередження злочинів.

Відзначимо, що недосконалість певних правових норм Закону України «Про Національну поліцію» не могла не позначитись на іншому вкрай важливому для ОРД оперативних підрозділів кримінальної поліції законодавчому акті – ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність». Слід зазначити, що перегляд основних положень ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та вивчення результатів опитування працівників оперативних підрозділів стосовно недоліків означеного закону дозволив дійти наступних висновків. По-перше, серед завдань оперативно-розшукової діяльності (ст. 1) відсутнє завдання попередження злочинів, хоча, у ст. 7 воно закріплено у вигляді обов'язку оперативних підрозділів.

По-друге, правові норми ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» не дозволяють проводити заходи з метою попередження злочинів, оскільки випадки, які потребують проведення превентивної діяльності не зазначені у якості підстав для проведення ОРД (ч. 1 ст. 6).

По-третє, паралогізмом по відношенню до попереджувальної діяльності оперативних підрозділів є положення ч. 1 ст. 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» у якій зазначено, що права оперативних підрозділів надаються «...для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав...». Як вказувалося вище, попередження злочинів не розглядається у якості завдань ОРД, а факти, які можуть свідчити про потребу проведення заходів превентивного характеру не є підставою для проведення ОРД. З цього виходить, що оперативні підрозділи кримінальної поліції є неправоздатними суб'єктами у діяльності щодо попередження злочинів.

Беручи до уваги викладене, вважаємо необхідним запропонувати нормативно-правові шляхи вирішення означених проблем, зокрема:

- 1) доповнити ст. 1 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» завданням попередження злочинів;
- 2) доповнити ч. 1 ст. 6 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», яка визначає підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, ще однією підставою для здійснення ОРД, а саме: «потреба у перевірці інформації, яка надійшла з гласних і негласних джерел для встановлення її достовірності».

Отже, підбиваючи підсумки щодо наведеного, варто ще раз підкреслити, що на сьогоднішній день у напрямку попередження злочинів існує багато проблем правового характеру, які потребують розв'язання у найкоротший термін. Власне, для цього можуть послужити наведені пропозиції.

Література:

1. Коваленко В.В. Профілактика економічної злочинності в Україні: концептуальні засади, організаційно-правові основи, проблеми управління: монографія / В.В. Коваленко. – Харків: Вид-во НУВС, 2004. – 420 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – Київ, 1992. – № 22. – Ст. 303.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ЯК НАУКОВО-ПРИКЛАДНА КАТЕГОРІЯ ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шинкаренко І.Р., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

У зв'язку з тим, що термін «кримінальна розвідка» з'явився у науково-практичному обігу на початку 90-років як напрямок діяльності підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, тому її науково-методичне підґрунтя розроблялося у межах загальної теорії ОРД.

Фактично теоретичні розробки основ кримінальної розвідки були започатковані представниками західної школи теорії спеціальних операцій поліції та «undercover work»: Питання кримінальної розвідки та теорію негласних операцій вивчали у Бельгії, Великобританії, Ізраїлі, Італії, Нідерландах, Німеччині, Франції, Скандинавії, США : Г. Армстонг, Х. Брейді, Х. Буш, Д-П. Броди, Х. Гунлаугсон, Д.Ф. Галіхер, Дж. Грив, Р.Б. Гроскін, П. Клерк, Г. Т. Маркс, Д. Капелле, Д. Картер, Д. Можаржет, М. Леві, Р. Леві, Е. Наделман, Л. Ван Отрайв, Н. Пасасан, М. Петерсон, Дж. Реткліф, А. Функ, С. Фіджинайт, Д. Хобс, Д. Тулбор, Л. Шелейя [1; 2].

На Україні з цієї проблематики розпочалися дослідження в останні 15 років та стали підґрунтям формування окремої теорії «Кримінальної розвідки». Найбільший внесок у розвиток останньої стали дослідження С.В. Албула, О.Ф. Долженкова, О.Е. Користіна, В.А. Некрасова, В.Л. Ортинського, С.І. Пічкурєнка, О.П. Снігерьова та ін [3-6]. Разом із тим системного дослідження теоретичного підґрунтя та проблем методології кримінальної розвідки не проводилося.

На необхідність здійснення кримінальної розвідки поліцейськими установами наголошує Рекомендація ПАРЕ 1181 (1992) стосовно ініціювання збору даних кримінальної розвідки та обміну ними у секторі поліції.

З означеного, можемо констатувати, що європейська спільнота розуміє кримінальну розвідку як отримання та обіг інформації про об'єкти оперативної уваги, а саме:

- Північно-Американська модель кримінальної розвідки (США) змістовно складається із наступних стадій: планування та визначення напрямів (цілей); збирання інформації; обробка інформації; аналіз інформації; поширення інформації; повторна оцінка інформації [7, с. 16].

- Британська модель кримінальної розвідки складається з системи засобів отримання, обробки та накопичення розвідувальної інформації: *обліки*, що охоплюють всі інформаційні масиви правоохоронних органів, інших державних та громадських організацій, які вирішують завдання протидії злочинності; *системні засоби* – програмні продукти, що використовуються для збирання, обробки, зберігання, аналізу та використання інформації отриманої під час моніторингу криміногенної ситуації; *джерела*, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях: конфіденти, постраждалі та свідки, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівці з протидії злочинності, засуджені, обліки криміналістичної інформації, узагальнені результати негласної роботи, результати спостереження; *сили*, які застосовуються для підтримки функціонування Національної розвідувальної моделі [8, с. 7].

Аналіз змісту кримінальної розвідки інших країн світу (Канада, Франція, ФРН, Хорватія, Польща та ін.) дозволяє констатувати, що вона полягає у: стратегічному аналізі, криміногенної обстановки та тенденцій кримінальної активності у державі, за допомогою якого формується стратегія та довготермінові плани діяльності правоохоронних органів щодо здійснення кримінальної розвідки; тактичного аналізу, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції з метою вирішення конкретних завдань відповідно до пріоритетів стратегії протидії злочинності; цільових заходів стосовно конкретної особи (підозрюваного чи жертви) або групи осіб у відповідності до стратегічних пріоритетів; проблемного профілю, в якому проаналізовано конкретний злочин або серію подій тощо [9, с. 67].

Мета кримінальної розвідки у всіх національних поліцій однакова попередження та прогнозування злочинності з метою визначення стратегії нейтралізації загроз суспільству та державі..

Аналогічна думка була реалізована у проекті Закону України „Про кримінальну розвідку» внесеному на розгляд ВР України Жижком С.А.-2006 рік. У проекті визначено, що метою кримінальної розвідки є своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізація реальних та потенційних загроз суспільству та державі від кримінальної злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політи-

ки шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [10, ст.2].

В той же час серед вчених існує думка про тотожність змісту кримінальної розвідки та оперативного обслуговування [11]

Ми категорично не згодні з цим. Тому, що оперативне обслуговування має на мету попередження та припинення злочинів на окремому конкретному об'єкті, а кримінальна розвідка в загалі вирішує питання стратегії протидії злочинності.

Розмежування кримінальної розвідки та її заходів від оперативно-розшукових заходів у межах оперативного обслуговування можливо на ґрунті завдань, об'єктів та суб'єктів, що їх здійснюють.

Аналіз наукових публікацій та досвіду поліцій світу дозволяє визначити завдання кримінальної розвідки НП України:

- забезпечення внутрішньої політики Держави, шляхом моніторингу криміногенної обстановки ;
- добування, аналітична обробка та надання органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток криміногенних тенденцій в Україні для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної внутрішньої політики України з метою визначення та нейтралізації загроз з боку *кримінальної* злочинності у економічній, соціально - гуманітарній, інформаційній, екологічній, науково-технологічній, енергетичній та політичній сферах суспільства;
- протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширенню їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві;
- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією.

Враховуючі те, що в межах НП України створено підрозділи кримінальної розвідки, ми можемо розглядати кримінальну розвідку як:

- окремий структурний підрозділ НП України, який має право здійснювати здобування та обробку оперативно-розшукової та іншої інформації з гласних та негласних джерел для вирішення задач забезпечення державної внутрішньої політики та діяльності НП у протидії злочинності;
- окремий напрямок діяльності НП України – система гласних та негласних розвідувально-пошукових, інформаційно-аналітичних заходів щодо отримання первинної та аналітичної інформації про криміногенні та фонові процеси в державі, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинної та кримінально активної діяльності.
- приватну теорію ОРД – система наукових положень щодо поняття та змісту кримінальної розвідки щодо виявлення та багаторівневої оцінки інформації з метою вирішення стратегічних та тактичних завдань протидії злочинності силами та засобами правоохоронних органів.

Таким чином, диференціація оперативно-розшукового знання реалізується з урахуванням потреби дослідження особливостей конкретних напрямків діяльності оперативно-розшукових підрозділів по лініях роботи – по-перше, по елементах оперативно-розшукової діяльності (характерних в цілому для метатеорії оперативно-розшукової діяльності по напрямкам забезпечення загальної стратегічної та тактичної мети ОРД всім різноманітним сил та засобів. Відповідно до першого критерію формуються лінійні наукові дисципліни: карного розшуку, по економічних злочинах, по наркозлочинності, нейтралізації загроз національній безпеці і т. ін.. Відповідно до другого критерію приватні – оперативно – розшукові теорії: «конфіденційного співробітництва», «кримінальної розвідки»

Стосовно кримінальної розвідки, як приватної теорії ОРД, вважаємо за необхідне здійснити наступний комплекс наукових досліджень:

1. Визначення генезису та історичні закономірності формування «теорії кримінальної розвідки» як приватної теорії оперативно-розшукової діяльності, з визначенням її системи об'єкту, предмету, структури, функцій та методологічної основи: науковий інструментарій, теоретичні категорії, мова, система принципів.
2. Виокремлення проблем та напрямків щодо визначення та формування парадигми - концепції – стратегії та тактики кримінальної розвідки.
3. Розробка теоретико – правових, наукових, моральних, етичних та психологічних основ здійснення кримінальної розвідки.
4. Розробка організаційно-тактичних та методичних засад здійснення кримінальної розвідки на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Література:

1. Carter J. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory / J. G. Carter, S. W. Phillips, S. M. Gayadeen // Journal of Criminal Justice. – 2014. – № 42. – P. 433-442.
2. G. Marx Undercover policing and emerging enforcement powers: perspectives from two sides of the Atlantic. – University of Illinois- College of Law, 2005. -424 p.

3. Долженков О.Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами ОРД ОВС: дис. ... доктора юрид. наук: 21.07.04 / Долженков Олександр Федорович – Х., 2002. – 445 с.
4. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
5. Некрасов В. А. Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності на основі стратегії забезпечення економічної безпеки країни (Львів 2013). Науковий вісник ЛьвДУВС (серія юридична) № 2/2014. – С. 56-71
6. Пічкурєнко С.І. Організаційно-тактичні основи діяльності кримінальної розвідки: Автореферат ... к. ю. н.: 21.07.04 / НАВСУ, каф. теорії та практики ОРД. – К.: НАВСУ, 2004. – 16с.
7. Ивахин А.Е. Оперативная деятельность и вопросы конспирации в работе спецслужб (По материалам открытой печати и литературы) / А.Е. Ивахин, П.Я. Прыгунов. – Т. 4 – [2-е изд. стереотип.] – К.: КНТ, 2008. – 242 с.
8. Кондратьев Я.Ю. Національна кримінальна розвідувальна служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії: Лекція / МВС України. НАВСУ / Я.Ю. Кондратьєв, А.І. Плясецкий, П.Я. Кондратьєв. – К., 2000. – 30 с.
9. Орлов Ю.Ю. Співвідношення оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності / Ю.Ю. Орлов, В.В. Матвійчук // Науковий вісник КНУВС. – № 2. – ч. 2. – 2006. – С. 61–74.
10. Проект Закону України „Про кримінальну розвідку» внесеному на розгляд ВР України Жижком С.А.-2006 рік.
11. Манжай О. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням / О. Манжай, Є. Жицький // Jurnalul juridic național: teorie și practică • национальный юридический журнал: теория и практика • national law journal: theory and practice. – 2015. – IUNIE. – С. 100-105 [Електронний доступ]

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ
ТА МЕТОДОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ

Андрусенко С.В., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Ротар А.І., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ

Проблеми ефективності протидії злочинності, поліпшення якості роботи правоохоронних органів, спрямованої на своєчасне попередження, припинення, розкриття злочинів набувають дедалі більшої актуальності. Адже аналіз практичної діяльності правоохоронних органів свідчить про високу технічну оснащеність злочинців, наявність у них власної розвідки й контррозвідки, володіння ними новітніми формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам. Усе це ускладнює, а іноді й унеможливує виявлення ознак вчинюваних ними злочинів лише гласними методами. Тому на особливу увагу сьогодні заслуговують негласні методи роботи підрозділів Національної поліції, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності [1].

На теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація та вживаються дії превентивного характеру. Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів [2].

Згідно законопроекту, «Про кримінальну розвідку» **кримінальна розвідка** — форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики. Завданнями кримінальної розвідки є:

– добування, аналітична обробка та надання визначеним даним законом органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток організованої злочинності та корупції в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;

– сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України з викоринення організованої злочинності з економічної, соціальної та гуманітарної, інформаційної, екологічної, науково-технологічної, енергетичної та політичної сфер суспільства, ліквідації корумпованості в діяльності органів державної влади, відмежування їх від бізнесу, зменшення тінізації економіки;

– протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширення їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві;

– запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку організованої злочинності та корупції, упередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України;

– розробка і реалізація заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами;

– сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;

– участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією [3].

Здійснення кримінальної розвідки передбачається у формах впроваджень та глибокого аналітичного дослідження отриманої в результаті їх здійснення інформації у сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел. Департамент зможе більш якісно впроваджувати новий механізм боротьби з корупцією за рахунок проникнення до утворень злочинного середовища штатних негласних співробітників та офіцерів-нелегалів. Виведення агентурно-оперативної роботи на новий рівень, впровадження професійних агентів у корупційні схеми дасть можливість документувати злочини ще на стадії го-

тування, виявляти усіх фігурантів та співучасників протиправних «схем», а також попереджати завдання збитків. Також реформа передбачає чітке розмежування політичної функції (вона залишиться за міністром внутрішніх справ) та професійної (буде закріплена за керівниками Національної поліції, Нацгвардії України, Прикордонної служби, Міграційної служби, Служби з надзвичайних ситуацій) [4].

Література:

1. Грібов М.Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування в боротьбі з організованою злочинністю / УДК 351.745.7 – 2009 – (ст. 1)
2. Манжай О. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням / «Національний юридический журнал: теория и практика» // Манжай О., Жицький Є. – 2015. - ст. 100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/3/part_1/22.pdf
3. Проект Закону України «Про кримінальну розвідку». - № 9187 від 02.03.2006.
4. У МВС з'явиться департамент кримінальної розвідки / «UNN українські національні новини – стаття»- Київ 2015- // Анна Назарова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1452676-u-mvs-zyavitsya-departament-kriminalnoyi-rozvidki>

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Бараненко Р.В., доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, доцент

Сучасні аналітичні системи дозволяють скласти для керівників цілісну картину діяльності ввіреного йому підрозділу й відповісти на актуальні для організації цієї діяльності питання. У таких системах найчастіше буває реалізовано деяку кількість методів аналізу, які розподілено на групи за різними ознаками [1]:

– за програмними цілями – оцінка стану й результатів діяльності підрозділу, постійний контроль раціональності ведення діяльності, виявлення резервів для забезпечення виконання поставлених завдань, прогнозування ходу внутрішніх процесів і зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підрозділу;

– за часовими факторами розрізняють аналіз фактів, аналіз подій і відхилень, оцінку планів та їх альтернатив;

– за масштабністю розв'язуваних завдань розрізняють стратегічний аналіз (оцінка ефективності цілей, довгострокові прогнози, історичні оцінки процесів та явищ і т.д.), оперативний аналіз (оцінка поточного стану, виявлення вузьких місць і відхилень) і систему раннього попередження.

Підсистему аналізу на сьогоднішній день реалізовано в МВС у складі декількох систем, наприклад, системи «ЦУНАМІ». Система централізованого управління нарядами патрульної служби (скорочено – система «ЦУНАМІ») являє собою комплекс апаратних та програмних засобів, а також персоналу, що призначений для управління силами й засобами органів внутрішніх справ.

Дана система забезпечує користувачів необхідними інформаційними, технічними та аналітичними ресурсами для виконання функціональних обов'язків та прийняття ефективних управлінських рішень. Система фіксує, зберігає та робить доступними для аналізу та контролю повідомлення до органів Національної поліції і результати реагування на них.

Геоінформаційна підсистема системи «ЦУНАМІ» дозволяє візуально відображати на електронній карті міста місця вчинення злочинів, усі наявні мобільні патрульні наряди, оснащені GPS-приймачами, які в цей період часу виконують службові обов'язки.

Можливості системи «ЦУНАМІ» автоматичне визначення зони ймовірного переховування злочинця

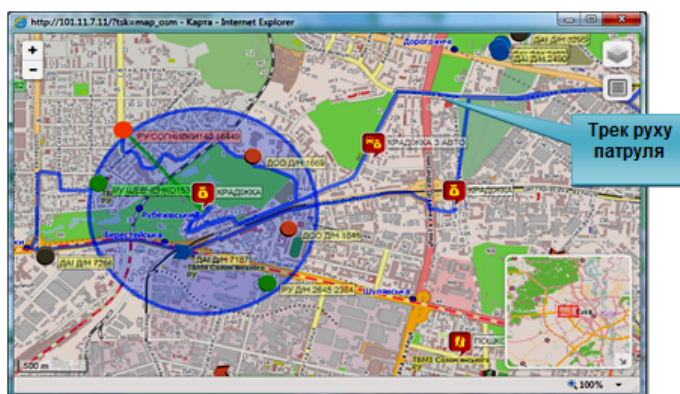


Рисунок 1 – Взаємодія геоінформаційної та аналітичної підсистем

Геоінформаційна підсистема з відповідним програмним забезпеченням – аналітичною підсистемою – допомагає оптимізувати діяльність та дозволяє вирішувати наступні завдання:

- планування і розміщення сил та засобів ОВС на підлеглій території, маршрутів та зон патрулювання (на підставі накопиченої статистики стосовно місць скоєння злочинів – CrimeAnalytics);
- контроль за діяльністю нарядів поліції з використанням системи супутникового позиціонування GPS;
- організація взаємодії нарядів поліції;
- при необхідності надає інтерактивну рекомендацію-підказку щодо призначення патрулів на подію для реагування;
- інтерактивний аналіз і розбір дій підрозділів Національної поліції при реагуванні на правопорушення;
- можливість відображення маршруту (треку) руху автопатруля;
- виявлення патрулів, треки яких перетинали визначену територію у визначений час;
- графічне відображення стану оперативної обстановки та статистичного аналізу по видах злочинів.

**Можливості системи «ЦУНАМІ»
інтерактивне визначення скупчення місць
правопорушень**



Рисунок 2 – Приклад роботи аналітичної підсистеми

Необхідною складовою системи є оснащення патрулів системою супутникового GPS-позиціонування та мобільного комунікаційного обладнання з можливістю підключення до інформаційних обліків МВС. Таке обладнання дозволяє відслідковувати місцезнаходження патруля, напрямки його руху та статус на даний час.

В салоні автопатруля встановлюється спеціальний блок керування та відображення. Цей пристрій фактично є портативним комп'ютером, який дозволяє отримувати завдання від диспетчера-чергового в електронному вигляді, автоматично прокладати маршрут до місця скоєння, надає можливість інформувати диспетчера, що наряд приступив до виконання завдання, прибув на місце пригоди, виконав завдання або завершив патрулювання. Також цей пристрій забезпечує доступ до інформаційної системи «АРМОР», що дозволяє працівнику поліції безпосередньо на місці при необхідності отримати інформацію з інформаційних обліків МВС.

Використання можливостей аналітичної підсистеми системи «ЦУНАМІ» дозволяє старшому черговому відслідковувати всю оперативну обстановку по місту та вносити корективи в роботу чергових інспекторів.

Зазначені особливості застосування аналітичних методів в складі інформаційних керуючих систем можуть бути корисними для проведення майбутніх наукових досліджень в цій галузі знань.

Література:

1. Белов В.С. Информационно-аналитические системы. Основы проектирования и применения: учебное пособие, руководство, практикум [Текст]. – М.: МГУЭСИ, 2005. – 111 с.

**МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ
В УМОВАХ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА**

Бочковий О.В., провідний фахівець науково-дослідної лабораторії з правових та організаційно-тактичних проблем оперативно розшукової діяльності Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Сучасний світ інформаційних технологій та всеохоплююча інформатизація суспільства інтегрують кожного громадянина у мережу, хоче він того чи ні. База даних будь-якого підприємства чи організації міститься на електронних носіях, які передаються у державні органи та установи для обліку чи контролю. Від самого народження інформація про нового громадянина вноситься до бази даних і буде там знаходитись навіть після його смерті.

Звісно, що інформація про людину й раніше підлягала обліку у різноманітних органах чи установах. З кам'яних дощок у стародавні часи до карток табулятора в ХХ столітті змінювався лише носій інформації.

Автоматизація процесу обліку розпочалася з того, що 1804 року француз Жозеф Марія Жаккард винайшов прилад, що використовує перфоровані картки для контролю роботи ткацького верстата [9]. У 1889 р. Герман Голлеріт, син німецьких емігрантів, доопрацював перфокартковий механічний пристрій Ж.М. Жаккарда для обробки великого обсягу даних. Робота машини виявилася настільки вдалою, що бюро перепису США використовувало її при обробці результатів перепису населення у 1890 році. Таку машину і для тих же цілей у 1897 році купила Росія. А 1902 року Г. Голлеріт створив табулятор, в якому картки подавалися автоматично.

Пізніше вже комп'ютерні технології дозволили звести воедино величезний об'єм інформації. Проте, початкова комп'ютеризація не змінила принцип процесу, адже інформація у сталому вигляді була перенесена з паперових носіїв у електронні. Спосіб обробки електронних носіїв інформації значно полегшив роботу, але сутність процесу не змінив.

Починаючи з кінця ХХ століття і до сьогодні нові розробки у сфері комп'ютерних технологій дозволяють вивести на якісно новий рівень роботу з обробки даних, які містяться у комп'ютерній мережі. Сучасні системи, на підставі аналізу отриманих даних здатні прогнозувати дії чи події. Адже сучасні інформаційні системи здатні сформувати щодо запитуваного об'єкту інформаційне досьє з даними, які не тільки вносились суб'єктом звернення (державним органом чи організацією) але й іншими суб'єктами свідомо чи навіть випадково. Є можливість отримувати інформацію про особу з таких джерел як соціальні мережі Інтернет, включаючи фінансову історію та засоби відеоконтролю.

Сьогодні аналіз соціальних мереж рекомендується банками при вирішенні питання про видачу позики. Поширюється практика відділів кадрів багатьох приватних організацій щодо перевірки кандидата на посаду шляхом аналізу його профілю у соціальних мережах. Адже при зустрічі кандидат буде показувати себе з як найкращого боку, часто приховуючи негативні сторони своєї особистості. Тоді як у соціальних мережах міститься інформація за тривалий проміжок часу і може показати різні сторони особистості, починаючи з друзів у мережі, закінчуючи відмітками (лайками) конкретних новин, фото чи перегляду відео тощо.

В Україні, на жаль, не практикуються такі дослідження при розгляді кандидатури на зарахування в державні службовці чи службовці МВС. Більше того, теорія оперативно-розшукової діяльності, втім як і її практика, ігнорують сучасні інформаційно-технічні здобутки, залишаючи суспільство сам на сам зі злочинністю.

Не можна ігнорувати той факт, що сукупність даних, які можуть бути отримані за допомогою комп'ютерної мережі робить особу абсолютно відкритою перед відповідними органами чи службовими особами, які матимуть повноваження для збору таких даних. Тобто, суспільство, в якому є довіра до відповідних служб, що здійснюють моніторинг мережі, може рахуватись відкритим. Адже добропорядний громадянин, котрий є членом відкритого суспільства, відкритий для компетентних органів так само як і особа, яка готує чи скоює злочин.

Таким чином, рівень безпеки суспільства прямо залежний від рівня його відкритості. У той же час, чим більш відкрите суспільство, тим більш вразливий злочинець, адже теж стає відкритий для правоохоронних органів.

Утім, здібності злочинного світу швидко адаптуються до рівня розвитку інформаційних технологій та пристосовують їх на свою користь, що потребує постійної роботи науковців та практиків для пошуку та розробки адекватних засобів та заходів протидії.

Весь світ поступово йде шляхом запровадження новітніх інформаційних технологій у правоохоронній сфері, основою яких є інформаційно-аналітичні системи. Так, в англійському журналі «Police» опублікована стаття про використання сучасних інформаційних технологій у роботі фінансових слідчих. На початку ХХІ століття практично кожна особа залишає за собою електронний слід інформації (наприклад, у Великобританії загальна кількість баз даних, де громадяни можуть залишити електронний слід, становить близько трьохсот). Перед слідчими постає завдання зібрати дані з цих баз відносно конкретної особи, потім відфільтрувати з цих відомостей такі, що відповідають параметрам розслідування, тобто, інакше кажучи, перевірити отриману інформацію стосовно більш широкого контексту розслідування для того, щоб звести воедино всі відомості і провести аналіз, згідно з яким необхідно діяти надалі [9].

У Шотландії-Ярді (Велика Британія) кількість оперативних працівників-аналітиків перевищує кількість інших («класичних») оперативних працівників у 2,8 разу, а у Федеральному бюро розслідувань (США) – у 4,7 разу. У спецслужбах (Центральне розвідувальне управління, США) цей показник сягає дев'яти. Вказані факти дозволяють стверджувати, що *розвиток аналітичної розвідки виводить організацію і тактику правоохоронної діяльності загалом та оперативно-розшукової діяльності зокрема на якісно новий рівень.*

Аналітична розвідка полягає у вивченні та систематизації інформації, яка може бути одержана як у межах самого методу, так і шляхом застосування інших методів ОРД (візуального спостереження, розвідувальних опитувань, оперативних установок, електронного контролю) [4, с. 411].

Для здійснення комп'ютерної розвідки останнім часом застосовують спеціалізовані *розвідувальні комп'ютерні програми*. Завдяки своїм специфічним функціям розвідувальні програми, порівняно з іншими програмами пошуково-аналітичного призначення, дозволяють розширити зону пошуку, зменшити пошуковий термін, виявити латентні зв'язки, підвищити цінність отримуваної інформації. Розвідувальні

комп'ютерні програми є найбільш універсальним і тому найбільш застосовуваним інструментом аналітичної розвідки. С.С. Овчинський наголошує на винятково важливій ролі сучасних методів обробки різноманітної інформації для становлення аналітичної розвідки як «самостійного виду діяльності»[3, с. 319].

Комп'ютерна розвідка є заходом, який полягає у пошуку та отриманні оперативної інформації з комп'ютерних систем та мереж. Необхідність проведення цього заходу обумовлена особливостями сучасної злочинності. Як пише О. В. Дем'янчук, комп'ютерні мережі, насамперед Інтернет, усе більш активно використовуються зловмисниками для створення нелегальних ринків збуту зброї, наркотиків, людських органів, порнографічної продукції, вибухових пристроїв, пропозицій щодо надання кілерських «послуг», а також є способом розповсюдження інформації щодо виготовлення саморобних вибухових пристроїв, пропаганди національної ворожнечі й закликів до розв'язання війни[1, с. 172].

Правоохоронні органи зарубіжних країн широко використовують автоматизовані інформаційно-пошукові системи, які дозволяють значно оптимізувати розкриття та розслідування злочинів, учинених членами організованих угруповань [8, с. 57]. Але сучасні темпи обміну інформацією та загальний ритм життя, у тому числі й злочинний, змушує постійно удосконалювати методи та способи роботи з постійно зростаючими масивами даних. У цьому процесі незамінними помічниками є інформаційно-аналітичні системи, основною перевагою яких є аналіз та прогнозування.

Крім того, потрібно розуміти, що можливості сучасних інформаційно-аналітичних систем у державному інформаційному просторі є неповними. А залучення до процесу обробки даних інформаційний простір глобальної мережі Інтернет дозволяє значно розширити потенціал автоматизованих систем з більшими можливостями виявлення, а основне – прогнозування злочинної діяльності.

Більше того, новітні технології дають змогу активно та продуктивно протидіяти транснаціональній злочинності за рахунок відсутності кордонів у глобальній мережі. Значно полегшується взаємодія та обмін даними між правоохоронними органами різних країн. Приміром, розшукуваний злочинець може бути встановлений шляхом застосування однієї з програм ідентифікації особи по фото чи відео зображенню. Такий досвід вже практикується окремими закордонними державними та приватними відомствами [5, 6, 7]

Таким чином, можна стверджувати, що оперативна розвідка, яка традиційно розглядалася як один із видів негласної роботи, має позачасовий характер і продовжує застосовуватися, незважаючи на присутність певних негативних морально-етичних її оцінок не тільки в широких верствах населення, але й серед співробітників правоохоронних органів. Її потенціал максимально повно використовується в боротьбі зі злочинними діями, що реалізуються за допомогою Інтернету.

На завершення зазначимо, що ПАС прискореними темпами удосконалюються. Масиви накопичуваної інформації збільшуються. Ростає і результативність здійснюваного нею аналізу. Але, з урахуванням наявного потенціалу ККД та заслуг, усе ж вимушені визнати: використання інформації залишає бажати кращого. На противагу чи не кожному відомому закону збереження матерії й енергії, автоматизовані інформаційні системи шляхом аналізу і синтезу наявних відомостей можуть і повинні давати нову, раніше невідому оператору інформацію. Генеральна мета – прогнозування можливості скоєння злочину в певний час у визначеному місці, виявлення латентних злочинів. Завдання цілком реальне, практичні підходи до його рішення вже розробляються.

Література

1. Дем'янчук Е.В. Мониторинг сети Интернет как мероприятие, проводимое с целью получения оперативно значимой информации [Текст] / Е.В. Дем'янчук // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. - К.: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2006. – С. 171–178.
2. История компьютера. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://chernykh.net/content/view/14/38/>. – Назва з екрана.
3. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация [Текст] / С.С. Овчинский. - М.: ИНФРА-М, 2000. – 367 с.
4. Орлов Ю.Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика): монографія [Текст] / Ю.Ю. Орлов. — К.: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2007. – 559 с.
5. По фото в соцсети можно узнать о человеке все! [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://3rm.info/publications/13829-po-foto-v-socseti-mozhno-uznat-o-cheloveke-vse.html>. – Назва з екрана.
6. Поиск человека по фотографии – это реальность [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://softopirat.com/main/399-poisk-cheloveka-po-fotografii-yeto-realnost.html>. – Назва з екрана.
7. Создана программа для поиска человека в Интернете по фото [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zhzh.info/blog/2011-11-13-3096>. – Назва з екрана.
8. Хірсін А.В. Удосконалення автоматизованих інформаційно-пошукових систем, які використовуються у боротьбі з організованою злочинністю [Текст] / А.В. Хірсін // Право України. – №6. – 2004. – С.55-60.
9. Police. – 2001. – September. – P. 24–27. Выявление преступников с помощью информационных технологий [Текст] // Борьба с преступностью за рубежом. Информбюллетень. – М: ВИНТИ, 2003. – № 6. – С. 25.

LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND TELECOMMUNICATIONS SERVICE PROVIDERS COLLABORATION IN EXECUTING REQUESTS FOR INTERCEPTION OF PRIVATE COMMUNICATIONS: EUROPEAN UNION REGULATION PRACTICE AS A LESSON FOR UKRAINE

Serge V. Yeskov, Ph.D. in Law, Associate Professor,

Centre for European Reforms Studies, Grand Duchy of Luxembourg

Recent events in Ukraine's foreign policy are clear signs of attraction to collective security structures, economic and legal space of the European Community. It is clear that in addition to a number of new opportunities for integration and cooperation will provide another side - the inevitability of reform and harmonization of national provisions with certain generally accepted in the European community standards. This testifies to the fact that the problem of matching national experiences regulations affecting private communication with European standards has a direct relationship to important scientific and practical tasks, is timely, topical and relevant. It should be noted that the importance of and compliance needs of our study subjects shared many domestic scholars. Its development work devoted their V. Kononenko, Ya. Konyushenko, V. Malyarenko V. Nazarov, Yu. Orlov, P. Pidyukov, M. Pohoretsky, D. Sergeeva, V. Seregin, N. Stefaniv, V. Uvarov and other scientists. At the same time, the literature, the focus is generally given to the investigation of the case law of the European Court of Human Rights, while the position of other institutions was reflected only in isolated studies.

In view of this fact, as the goal of the presented publication will elect coverage legislative practices of the Council of the European Union (hereinafter - the Council) in the context of regulating relations between law enforcement agencies and providers of telecommunications services to fulfill requests for the privacy of communication and comparison of national experience with this practice.

Since the mid 90-ies, the Council from time to time addressed the issues of protection of privacy in the context of new technologies. The basic regulations that make it possible to review the standards of EU regulation of relations between law enforcement agencies and providers of telecommunications services to fulfill requests for intervention in the private communication is Council Resolution of 17 January 1995 «On legal interception of telecommunications», Council Resolution of 20 June 2001 «on the operational needs of law enforcement authorities in relation to public telecommunications networks and services» and the Directive № 2002/58 / EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 «on the processing of personal data and the protection of privacy in the sector of electronic communication. «

If we consider the documents listed in chronological order, the first of them, the EU Council Resolution of 17 January 1995 «On legal interception of telecommunications» [1, pp. 1-6] devoted to the possibility of normalization of national law enforcement interception of telecommunications, containing summary of the proposals of the competent law enforcement authorities for the technical implementation of the law authorized interception in modern telecommunications systems.

The need for the adoption of this document arose from the need for uniform regulation of relations between law enforcement agencies authorized to intercept and providers of related services, as a result, the Council called on member governments to consider this issue at the level of Ministers responsible for Telecommunications and Ministers of Justice and Interior.

In other words, the purpose of this resolution is to provide the necessary platform for interaction between service provider and law enforcement agencies to implement the operational needs for interception. Thus, according to the provisions of the said resolution and subject to the national law of the Member States, law enforcement agencies for the proper performance of the tasks that are before them, need and have access: 1) to all types of telecommunications, including in cases when controlled object interception can use the function to transfer calls to other telecommunications services or terminal equipment, including calls that traverse more than one network (roaming) or handled by more than one network operator (service provider); 2) information about the connection (including real-time), including: a) the signal on the state of readiness of access; b) for the initial connection - the number of parties which are linked, even if the relationship had not been established; c) for incoming connections - the number of parties which binds even if the connection is not established; d) all of the signals were coming from the object of observation, including signals after connecting issued to activate features such as conference calling and transmission of communication; e) the start, end and duration of the connection; e) the actual destination and intermediate directory number if the communication was forwarded; 3) information as accurately as possible on the geographical location known to the relevant telecommunications network; 4) for information on the specific services used controlled intercepted and technical parameters for those types of communication.

In addition, based on the resolution, network operators (service providers) should ensure that law enforcement authorities to use one or more interfaces where the content of the signals intercepted, may be referred to law enforcement checkpoints.

In the case where network operators (service providers) using encryption, archiving or encryption of telecommunications traffic, law enforcement agencies provided information intercepted unencrypted.

Depending on the level of awareness of law enforcement authorities, network operators (service providers) on their request required to report: a) a person controlled by means of interception facility, service number or other

distinctive identifier; b) information on the services and features of the telecommunication system used controlled intercepted and delivered to him; c) information on the technical parameters of the transmission to the law enforcement checkpoints. [1]

The basic conditions of the interception of information in telecommunication networks that provided technical and organizational operators (service providers) are: 1) the process of interception and object of any other third party, and external signs preserve constancy conditions for the functioning of telecommunications equipment in general; 2) security and confidentiality of the information related to the interception, the number of those interceptions, inadmissibility of unauthorized and improper use; 3) targeting, is broadcast intercepted information only to the competent authority established to allow the interception; 4) efficiency, which involves the reaction rate network operators (service providers) for legitimate law enforcement requirements; 5) the ability to broadcast multiple simultaneous interceptions. Multiple interceptions may be required to enable the observation of more than one law enforcement agency in terms of protection of information about what authorities carry out interception and privacy investigations; 6) the reliability and quality of the interception, which equals the reliability of services provided by the controlled object, and compliance function quality set for a particular service or type of connection.

The postulate of the possibility of obtaining secret access to telecommunications for the effective combating of crime, for the disclosure of serious crimes and prosecute offenders and developed in another document of the EU - Resolution «On the operational needs of law enforcement authorities in relation to public telecommunications networks and services» [2, pp. 89-93]. Confirming once again the need for respecting the rights of individuals to privacy of communications for events on the interception of telecommunications, the Council in that resolution drew attention to the significant spread of negative phenomena in terms of use by criminals of modern communication technologies to achieve unlawful purposes and receiving certain benefits, provided opportunities telecommunication systems as to avoid detention, and to commit crimes. Noting that previous resolutions on these issues («On the lawful interception of telecommunications») was adopted at a time when the telecommunications prevailed switching channels (instead of packet switching - a modern way switching, when one individual lines can many nodes share data) The Council in its resolution «on the operational needs of law enforcement authorities in relation to public telecommunications networks and services (ENFOPOL)» enshrines a number of explanations and clarifications on the basis of scientific and technological process in this area. In this context, the following standards, protocols, and network services, such as, PSTN, ISDN (Integrated Services Digital Network), GPRS, UMTS (universal mobile telecommunications system), xDSL, TETRA (Trans-European radio link standard with automatic distribution channels), GSM, CDMA, IS-41, AMPS, S-PCS (satellite personal communications system) and others. In fact, in its inner meaning, Council Resolution «On the operational needs of law enforcement authorities in relation to public telecommunications networks and services (ENFOPOL)» is a commentary on the previous decisions of the European Council on the interception of telecommunications [2].

Considerable interest in the study of conceptual principles regulate the privacy of communication is also number Directive 2002/58 / EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector, adopted by the European Council in cooperation with the European Parliament. The purpose of the directive declared harmonization of national provisions on guarantees appropriate level of protection of fundamental rights and freedoms, particularly the right to privacy and confidentiality of private life in connection with the processing of personal data in the electronic communications sector and to ensure the free movement such data, free movement of equipment for electronic communication services and electronic communication. Securing the confidentiality of communications and establishing a ban unauthorized listening, connecting, storing, any other form of interception or surveillance of messaging and data traffic, the directive allowed limit human rights, including the storage of personal data for a certain period if such restrictions are necessary, appropriate and proportionate measure within a democratic society for the implementation of national security, defense and public safety, the prevention, investigation, detection and prosecution of criminal acts or unauthorized use of electronic communication [3, pp. 37-47].

Considering the above resolutions in the light of experience in domestic legislation to protect privacy and regulate the privacy of communication, should, in our opinion, offer some conclusions and noted the following. Experience the regulation of relations between the providers of telecommunication networks and law enforcement agencies can be useful example for Ukraine as transparency and detail, which came to regulate such a delicate matter as interference in private communication, require attention and are worthy of borrowing.

Example for comparison, any issues affecting private communication or organizational nuances of cooperation in this process with providers of telecommunications services not as in «Rules of activities in the telecommunications sector (activities to provide Internet access services)», approved by the National Commission state regulation of communications and number 803 of December 10, 2013, and in the «Procedure for state supervision of the telecommunications market», approved by the National Commission for state regulation of communications and number 649 on December 13, 2012 The «Rules of receipt telecommunication services», approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine number 295 of 11 April 2012 contains only general references to the need for protection of secret telephone conversations, telegraph and other correspondence transmitted by technical means of telecommu-

nications and prohibition of interception of telecommunications networks, except in cases established by law. It is unlikely that this approach is in the interests of citizens as users of telecommunication services and the interests of the entities that provide these services.

Some fragmentary attempts to regulate certain aspects of interference in private communication made in «of the interaction between the Security Service of Ukraine and the Administration of the State Special Communications Service of Ukraine in the organization of the certification of telecommunication equipment for compliance with regulatory requirements for facilities for the competent authorities promptly - activities in telecommunications networks Ukraine, «but how can ascertain from the above experience, this is not enough. This, in our view, require further attention of scientists to the problem improving national legislation relating to the protection of the right to privacy of communication and its capacity constraints in the context of international standards. The main perspective directions of scientific research and epicenters applying creative efforts may be, in our view, detailed regulation of relations between communications service providers and law enforcement agencies, and the introduction of effective parliamentary control in covert restrictions rights to privacy of communication, including the development of appropriate methodological base.

References:

1. Council Resolution of 17 January 1995 on the lawful interception of Telecommunications, Official Journal of the European Communities, C 329, 4.11.1996, pp. 1-6.
2. Council Resolution of 20 June 2001 on law enforcement operational needs with respect to public telecommunication networks and services, Official Journal of the European Communities, C 107, 03.05.2002, pp. 89-93.
3. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications), Official Journal of the European Communities, L 201, 31.7.2002, pp. 37-47.

ДЕЯКІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (АГЕНТУРНИХ) ОПЕРАЦІЙ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Козаченко О.І., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Оперативно-розшукова діяльність є унікальною та специфічною правовою формою боротьби держави зі злочинністю. Офіційний статус оперативно-розшукової діяльності в Україні та наявність правових основ її здійснення надають можливість розкрити її зміст, завдання, законні підстави, умови і порядок застосування окремих оперативно-розшукових заходів, реалізацію прав і обов'язків оперативних підрозділів.

У будь-якій державі світу існує об'єктивна обумовленість використання органами і службами, що ведуть боротьбу зі злочинністю, як гласної, так і агентурної допомоги громадян. «Світовий досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що без агентури ефективна боротьба з нею неможлива. Як би не були навчені та активні слідчі, які здійснюють так званий особистий пошук, при якому важливе значення має особиста рухливість та кмітливість, вміння, знаходячись у натовпі, бачити і чути те, що не бачать і не чують інші, вміння аналізувати побачене і почуте, приймати негайно правильні рішення - вони не зможуть проникати в замисли добре законспірованих, згуртованих злочинних груп, не зможуть попередити чи розкрити злочин, якщо не будуть мати агентуру, здатну допомогти карному розшуку з'ясувати наміри злочинців. Усе це - не самоціль, а шлях надання допомоги людям, боротьба зі злом. І в цьому працівник карного розшуку і його агентура єдині, незалежно від того, якими мотивами керувався агент, допомагаючи викриттю зла» [1, 183].

«У процесі оперативно-розшукової діяльності, особливо при розкритті й розслідуванні проявів організованої злочинності, виникає питання про можливість й межі застосування спеціальних сил, засобів й методів, які мають у своєму розпорядженні, зокрема, Національна поліція для вирішення оперативно-тактичних завдань. Безсумнівно, використання засобів конфіденційної діяльності обумовлюється об'єктивними причинами, що мають свою специфіку. Без конфіденційних прийомів і методів практично неможливо отримати достовірну інформацію про таємні наміри і плани організованих злочинних формувань, про їх дії, склад учасників, зв'язки, місця зберігання злочинно здобутого майна і цінностей, а значить неможливо створити умови для попередження і припинення їх протиправної поведінки» [2, 7].

Використання агентури в оперативно-розшуковій діяльності під час розкриття та розслідування злочинів є одним із найефективніших методів боротьби правоохоронних органів зі злочинністю за кордоном. У більшості держав Європи існує певна законодавча база (закони, урядові рішення, циркуляри, інструкції, положення тощо), яка встановлює та регулює засади функціонування агентури та її участі у проведенні спеціальних (агентурних) операцій. У деяких європейських державах, зокрема Андоррі, Ліхтенштейні; Фінляндії тощо законодавством не передбачено використання в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів агентурного апарату. Проте ці питання можуть бути вирішені та вирішуються на міждержавному рівні [3, 2].

Перша загальноєвропейська конференція представників правоохоронних органів з питань керівництва агентурним апаратом була проведена під егідою Інтерполу 14 лютого 1996 р. у м. Ліоні (Франція). Нині на Заході спостерігається активна тенденція щодо уніфікації та спрощення законодавства у сфері правоохоронної діяльності між державами-учасницями Європейського співтовариства, однак не всі з них отримують свого остаточного вирішення. Незважаючи на деякі досягнення у розв'язанні правоохоронних проблем (наприклад, ухвалення рішення про видачу загальноєвропейського ордеру на арешт), більшість положень у галузі оперативно-розшукової діяльності є колізійними та спірними. Це обумовлюється специфікою та змістом законодавчих механізмів регулювання оперативно-розшукової сфери в частині використання агентурного апарату, переліком і підпорядкуванням державних органів, які залучають і використовують агентурних співробітників, особливостями кримінального та кримінально-процесуального права, фінансовими та технічними можливостями, наявністю міжнародних угод тощо. Зрозуміло, що в кожній окремій державі вищезазначені чинники можуть бути різними або взагалі відсутніми [4, 5].

Водночас відсутність єдиного для Європи врегулювання питання щодо залучення та використання агентурного апарату не становить значної проблеми. Функціонування оперативно-розшукових підрозділів у цілому заслуговує позитивної оцінки. Наявна фінансова та матеріально-технічна база, сприятливі соціальні умови, виважена кадрова політика, помірковані позиції керівництва забезпечують високий рівень показників службової підготовки уповноважених державних органів і агенцій. Поки що недостатньо зрозумілий для української ментальності «інститут винагород» (грошових виплат особам за повідомлення про факти вчинення злочину або осіб, які їх вчинили) є суттєвим і перевіреним засобом ефективної боротьби зі злочинністю та правопорушеннями. Державні програми захисту свідків є слушними та дієвими, оскільки гарантують їх учасникам не тільки збереження життя, зміну прізвищ та імен, місць проживання, але й безкоштовно надають нову роботу та житло, забезпечують надійний соціальний захист, зміну зовнішності тощо. Запровадження в діяльність спецпідрозділів іноземних правоохоронних органів новітніх технологій значно розширює їх потенційні можливості в організаційно-функціональному плані та підвищує рівень керівництва й контролю за агентурним апаратом.

Доречно також наголосити, що Конвенціями про взаємну допомогу в кримінальних провадженнях між державами – членами Європейського Союзу (2000 р.) та Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (ратифікована Україною 04.02.2004 р.) передбачені необхідні умови для активного використання спільних агентурних операцій (таємних розслідувань) усіма правоохоронними органами країн-членів Євросоюзу.

Зокрема, ст. 14 Конвенції (2000 р.) передбачає три варіанти співробітництва у проведенні агентурних операцій:

- направлення запитуючою Стороною офіцера під прикриттям до запитуваної Сторони;
- направлення запитуваною Стороною офіцера під прикриттям до запитуючої Сторони;
- проведення за зверненням запитуючої Сторони операції офіцером під прикриттям;
- запитуваної Сторони на своїй території. [7, с. 74; 8, с. 24].

У розвиток положень Конвенції Європейського Союзу 8 листопада 2001 року був прийнятий другий додатковий протокол до неї, ст. 19 якого регламентує можливість розслідувань та дає їх визначення:

1. Сторона, що запитує, та запитувана Сторона можуть домовитись надавати одна одній допомогу в проведенні розслідувань злочину співробітниками поліції, які діятимуть таємно або за вигаданими прізвищами (таємні розслідування).

2. Рішення за запитом приймається у кожному конкретному випадку компетентними органами запитуваної Сторони відповідно до її національного законодавства та процедур. Тривалість таємного розслідування, детальні умови та правовий статус зацікавлених співробітників поліції під час здійснення таємних розслідувань погоджуються Сторонами відповідно до їх національного законодавства та процедур.

3. Таємні розслідування проводяться відповідно до національного законодавства та процедур Сторони, на території держави якої вони здійснюються. Залучені Сторони співпрацюють для забезпечення того, щоб таємне розслідування було підготовлено та контролювалось, а також вживають заходів для безпеки співробітників поліції, які працюють таємно або під вигаданими прізвищами.

4. Сторони під час підписання цієї Конвенції або здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, схвалення або приєднання шляхом направлення заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи визначають органи, які є компетентними органами для цілей пункту 2 цієї статті. Вони згодом можуть у будь-який час і у такий самий спосіб змінити умови своєї заяви».

Необхідно зазначити, що з вимогами міжнародного законодавства не завжди адаптується національне законодавство країн, навіть тих, хто є учасницями підписання того чи іншого міжнародного нормативно-правового акта. Так, вищезгаданий Другий додатковий протокол (2001 р.) станом на сьогодні підписаний 38 (з 46) державами, а ратифікований – лише 18 з них.

І на завершення підіб'ємо підсумок, що досвід адаптації національного законодавства, зокрема щодо досліджуваної проблеми, до вимог міжнародного права, є досить важливим і актуальним для нашої країни

Література:

1. Карпец И.И. Сыск (Записки начальника уголовного розыска).-М., 1999.-341 с.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. 4.1: Підручник. - Х., 2002. - 265 с.
3. Огляд практики використання інформаторів у державах Європи // НЦБ Інтерполу в Україні за матеріалами Генсекретаріату Інтерполу. - К., 1998. - 14 с.
4. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: Посібник / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. - К: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. - 60 с.
5. Informant Assessment/ Handout.-Quantic, 2000. - 37 р.
6. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. - М: МАЗП, 1999. - 288 с.
7. Підюков П.П., Паніотів Є.К. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів при проведенні спільних агентурних операцій (таємних розслідувань)/ П.П. Підюков, Є.К. Паніотів// Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. Вип. 1 (1). - 2014. - С. 68-75.
8. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – Спецвипуск № 4 (71). – С. 20-29.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНИХ СЛУЖБ КРАЇН ЄВРОПИ

*Левицький О.А., заступник начальника факультету №1
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Мусаєва С.С., слухач магістратури Одеського державного університету внутрішніх справ

В умовах формування нової системи європейської і світової безпеки, регіонального та світового правопорядку набуває актуальності питання забезпечення здійснення належної зовнішньої політики головними учасниками міжнародних відносин - державами.

Одним із напрямків забезпечення національної безпеки кожної країни є функціонування та діяльність спеціальних служб для сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії зовнішнім загрозам тощо. Одним із різновидів такої діяльності є саме розвідувальна діяльність або розвідка (англ. Intelligence assessment) [1]. Суть розвідки полягає у зборі інформації політичного, економічного, науково-технічного характеру про обстановку в окремих країнах чи коаліціях країн, що представляють розвідувальний інтерес об'єктом, для забезпечення своєї безпеки та отримання переваг в області збройних сил, військових дій, політики або економіки.

Розвідка здійснюється спеціально уповноваженими державою на здійснення розвідувальної діяльності розвідувальними органами, які можуть діяти як самостійний державний орган (ЦРУ, МІБ, «Моссад», в Україні Служба зовнішньої розвідки) або функціонувати у складі одного з центральних органів виконавчої влади (РУМО, МАСТ, ГРУ, в Україні ГУР МО) [1]. В демократичному суспільстві розвідувальні служби мають не лише ефективно діяти, а й бути політично нейтральними, неупередженими, дотримуватися професійної етики та не виходити за межі повноважень, визначених законами відповідно до конституційно-правових норм та демократичних принципів державності.

Одну з найбільш твердих і принципових позицій в галузі зовнішньої політики, яка спирається на високорозвинуту систему спецслужб, структура, масштаби і результати діяльності яких приховані від громадськості більш, ніж в інших західних країнах є Великобританія [2]. Основу цієї системи складають чотири служби - Таємна розвідувальна служба (СІС), воєнна розвідка, стратегічна радіо - і радіотехнічна розвідка і контррозвідка (МІ-5). Вони тісно співпрацюють з розгалуженою мережею інших організацій - державних і приватних, воєнних і громадських, утворюючи складний механізм для проведення спеціальних операцій за кордоном і у власній країні.

Таємна розвідувальна служба, основна організація, яка веде зовнішню агентурну розвідку, є неофіційним органом міністерства закордонних справ Великобританії і покликана проводити нелегальні розвідувальні та підривні операції за кордоном. Як самостійна структура СІС сформувалася перед першою світовою війною, отримавши кодове найменування МІ-6 (МІ - англійська аббревіатура слів «воєнна розвідка»). З кінця ХІХ століття всю систему розвідувальних спецслужб уряд Великобританії маскував під воєнну розвідку.

На відміну від Великобританії, уряд США не тільки не приховує структури своїх розвідувальних агентств, а навіть рекламує їх діяльність, випускаючи масу журналів, проспектів та документальних фільмів, присвячених їх діяльності. Уперше про необхідність створення окремої організації, яка б займалася збиранням та обробкою розвідувальної інформації, американці заговорили після трагедії 1941 року в Перл-Харборі, коли японська авіація застала знезапечно Тихоокеанський флот США і знищила майже всі його кораблі [4].

Агентство національної безпеки керує всією системою радіо - і радіотехнічної розвідки США та забезпечує безпеку систем урядового зв'язку. Діяльність управління охоплює всі аспекти: здобуття інформації,

криптоаналіз закритих перехоплень, розшифрування телеметричної інформації, слідкування за пусками ракет, розробку систем захисту ліній зв'язку.

У Німеччині в результаті об'єднання ФРН і колишньої НДР в одну державу, припинення протистояння двох потужних блоків - НАТО і Варшавського Договору - обумовили зміни мети, завдань і методів розвідувальної роботи, яку виконують спецслужби Німеччини. Однак ці зміни, за оцінками фахівців, не послабили німецьку розвідку. Навпаки, отримавши в «спадщину» від МДС і військової розвідки колишньої НДР частину високопрофесійних кадрів, технічні засоби розвідки й агентуру як на території Німеччини, так і за її межами, вони значно посилили її потенціал. За оцінками експертів, розвідка Німеччини сьогодні входить у четвірку найсильніших, поряд з американською, російською та ізраїльською.

Загальне керівництво розвідувальною діяльністю у Франції здійснює прем'єр-міністр. Йому підпорядковані міжміністерський комітет з розвідки, спеціальний комітет з контррозвідки, який координує та спрямовує діяльність контррозвідувальних служб, та міжміністерська група зв'язку, яка координує прослуховування міжнародних телефонних переговорів [3].

Управління військової розвідки є найголовнішим у французькій розвідці. Воно складається з п'яти відділів: агентурного, радіо - та радіотехнічної розвідки, інформаційного центру розвідки, інформаційного центру радіорозвідки, центру аерокосмічного спостереження. Воно підпорядковане начальнику штабу збройних сил і призначене для добування інформації військово-політичного та військового характеру за межами країни. До функцій УВР входить організація взаємодії органів військової розвідки, планування, постановка завдань, розробка та обґрунтування бюджету військової розвідки. Під керівництвом начальника штабу збройних сил управління спрямовує та контролює діяльність військових аташе за кордоном.

Особливості організаційного устрою системи ізраїльських спецслужб обумовлені характером та масштабами завдань і умовами їх реалізації, головними з яких є ідеологія та практика сіонізму як державної політики Ізраїлю і наявність ворожого йому арабського оточення.

Оперативне керівництво і координацію усередині системи служб здійснює координаційний комітет, або комітет керівників спецслужб. До нього входять радник прем'єра-міністра з розвідки, керівники зовнішньополітичної розвідки - МОССАДу, військової розвідки - Аману, контррозвідки - Шабаку, генеральний інспектор поліції та директор Центру політичних досліджень та планування МЗС. Комітет працює під керівництвом директора МОССАДу, однак всі члени комітету мають рівний статус [3].

МОССАД займає в системі спецслужб Ізраїлю центральне місце як загальнонаціональний орган зовнішньополітичної розвідки. МОССАД координує закордонну діяльність інших спецслужб. Йому надано переважне право залучати до виконання своїх завдань будь-якого працівника будь-якої спецслужби Ізраїлю.

МОССАД дотримується суворої конспірації, його управління мають умовні найменування, а підрозділи розташовані в різних районах Тель-Авіва та Єрусалима.

Щодо розвідки МОССАД виділяє три різновиди - збір секретної інформації - шпигунство; підризна діяльність та саботаж [4]. Ці різновиди діяльності в його структурі представлені самостійними управліннями, що носять умовні найменування «Цомет», «Біцур» й «Кейсарія». Крім того, в організаційній структурі МОССАДу реалізовано принцип відокремлення інформаційно-аналітичної роботи від оперативної, а в оперативній роботі її організаційні аспекти відокремлені від роботи з агентурою.

Другим основним розвідувальним органом Ізраїлю є Розвідувальна служба генерального штабу міністерства оборони (Аман). Вона підпорядкована начальникові генштабу і, через нього, міністру оборони, а в оперативному відношенні в системі спецслужб координує свою діяльність в межах Координаційного комітету. На військову розвідку, окрім загальноприйнятих функцій здобування й аналізу розвідувальної інформації та підризних дій проти армії противника, покладено функції контррозвідки, які вона здійснює в контакті з Шинбетом, а також забезпечення безпеки державних і відомчих шифрів та цензуру відкритих видань [5, с. 26].

Отже, розвідувальна діяльність або розвідка є складним, відносно самостійним соціально-політичним та правовим явищем у міжнародних відносинах. Майже всі країни Європи покладаються на діяльність як мінімум двох розвідувальних структур, однією з яких обов'язково є військова. В деяких країнах (США, Франція) вона є основною в загальній архітектурі розвідспівтовариства, в інших (Німеччина) другорядною, але з чітко визначеними завданнями. Розвідувальна діяльність в кожній країні має свою сферу існування, власні закони й закономірності розвитку, суть якої полягає у зборі інформації політичного, економічного, науково-технічного характеру про обстановку в окремих країнах чи коаліціях країн, що представляють розвідувальний інтерес для держави, забезпечення своєї безпеки та отримання переваг серед інших конкурентних країн.

Література:

1. Розвідувальна діяльність // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розвідувальна_діяльність

2. Розвідувальна діяльність як явище сучасних міжнародних відносин // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2136>

3. Розвідувальні служби в системі демократичного цивільного контролю // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/issue.php?s=drpo0&issue=2006_2

4. Керівні органи розвідувальної спільноти // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1482111137007/>

5. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – Спецвипуск № 4 (71). – С. 20-29.

ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ ДОСВІДУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СУЧАСНУ ПРАВООХОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

*Липова І.С., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ноздрін Д.О., доцент кафедри оперативної-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, майор поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативної-розшукової діяльності*

Сучасний стан злочинності свідчить про те, що пріоритети в розкритті кримінальних правопорушень змінюються і превентивна діяльність на теперішній час не лише обговорюється в наукових колах, але й реалізуються через зміни та доповнення до чинного законодавства. В Україні, наприклад, у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу у 2012 році головними завданнями оперативно-розшукової діяльності стали саме виявлення та попередження злочинів, а не їх розкриття. На теперішній час в усьому світі все частіше і частіше зустрічається провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація та вживаються дії превентивного характеру. Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів. У ресурсах Інтернету можна віднайти базове визначення розвідувальної інформації. Згідно з цим ресурсом – це оброблена, проаналізована або поширена інформація, яка використовується з метою прогнозування, попередження або спостереження за кримінальною активністю. Інформація збирається за допомогою конфідентів, спостереження, опитування. Як можна побачити з даного визначення, за своєю суттю воно є дуже подібним до того, що застосовувався на теренах пострадянських країн терміну «оперативно-розшукова інформація». На сьогодні правоохоронними органами визнаються принципи стосовно кримінальної розвідки, наприклад, такий, як своєчасність та дає підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування серйозних злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер. Поліцейська розвідка може грати важливу роль у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, скорочення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів, «гарячих точок» і злочинців як на національному, так і на транснаціональному рівнях. Розвідка необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає ключову роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи превентивну роботу з громадами і звичайне профілактичне патрулювання. Кримінальна розвідка складається із шести головних етапів:

- планування та визначення напрямів (цілей);
- збирання інформації;
- обробка інформації;
- аналіз інформації;
- поширення інформації;
- повторна оцінка інформації [1].

На теперішній час найбільш поширеними стратегіями, в яких викладено процес кримінальної розвідки, є британська «Національна розвідувальна модель». Вона базується на узагальненні бізнес-стратегій для потреб правоохоронних органів. Головною ідеєю цієї моделі є засоби, за допомогою яких проводиться накопичення та аналіз відповідної розвідувальної інформації. Ці засоби можна поділити на:

- знання, що охоплюють професійні знання, нормативні документи, правила, бази даних, які є в наявності у правоохоронних органах та організаціях з якими здійснюється взаємодія;
- системні засоби – продукти, що використовуються для безпечного збирання, приймання, зберігання, компонування, аналізу та використання інформації;
- джерела, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях;
- сили, які застосовуються для підтримки функціонування Національної розвідувальної моделі [2]. Потрібно відмітити, що на відміну від української моделі оперативно-розшукової діяльності, де її сили і засоби є окремими категоріями, у британській правоохоронній практиці сили є складовою частиною засобів.

Також, за кордоном з'явилися дуже потужні інформаційні масиви, які дозволяють ефективно здійснювати правоохоронну діяльність. Наприклад, в Німеччині, INPOL – інформаційна система поліції федерації і земель ФРН в цілях розшуку людей, предметів в інтересах кримінального переслідування і запобігання небезпеки [3]. Для України, ми вважаємо, такі бази даних значно полегшили б роботу поліцейських і підняли на «вищу сходинку» виявлення та розкриття кримінальних правопорушень.

У результаті вищевикладеного, формується кінцевий розвідувальний продукт, у вигляді однієї з наступних форм:

- стратегічного аналізу, за допомогою якого виробляються довготермінові плани діяльності правоохоронних органів, розробляється стратегія та вимоги до кримінальної розвідки;

- тактичного аналізу, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції згідно із загальною стратегією, а також може використовуватися для доповнення існуючих вимог до кримінальної розвідки. Враховуючи всі позитивні сторони аналізу кримінальної розвідки, варто відзначити, що розширивши функції аналітичних підрозділів правоохоронних органів, а саме органів Національної поліції у рамках здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також розробки стратегії оперативного обслуговування, на нашу думку, можуть з'явитися перспективи, щодо підвищення результативності протидії злочинності в Україні [4; 5].

Література:

1. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54 с. [Електронний ресурс]. (1 файл). – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_riminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf. – Назва з екрану.

2. National Intelligence Model: Code of Practice. – CENTREX, 2005. – 14 с. [Електронний ресурс]. (1 файл). – Режим доступу: <http://library.college.police.uk/docs/npia/NIM-Code-of-Practice.pdf>. – Назва з екрану.

3. Open-source intelligence [Електронний ресурс]. (1 файл) – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence#Law_enforcement. – Назва з екрану.

4. Манжай О.А. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням / О.А. Манжай, Є.А. Жицький // Jurnalul juridic național: teorie și practică. – 2015. – № 2. – С. 100-105.

5. Албул С.В. Категорії «розвідувальна інформація» та «інформація кримінальної розвідки» в контексті реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (25 березня 2016 р., м. Одеса). – Одеса: ОДУВС, 2016. – С. 7-8.

СТАНОВЛЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Любчик В.Б., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Свиріпа І.В., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ

На шляху розвитку України, як демократичної та правової держави, відбуваються значні зміни як безпосередньо в свідомості громадян, так і в системі органів державної влади. Абсолютно усі сфери функціонування держави підлягають реорганізації та удосконаленню, проте одним з найактуальніших питань сьогодення залишається питання щодо реформування системи Міністерства внутрішніх справ України.

Необхідність реформування системи МВС визначалася з перших років незалежності України, і з кожним роком набувала все більше проблемних питань, у зв'язку з невідповідністю її з суспільними потребами і можливостями держави реалізувати себе в світовому просторі.

В процесі реформування системи МВС породжувалося все більше пропозицій щодо вже існуючих змін, а також подавалися пропозиції щодо створення нових підрозділів та органів, оскільки скоротити чисельність працівників в даній сфері, змінити форму і дещо змінити права і обов'язки працівників – надзвичайно мало для проведення реформи та її реального втілення в життя. Тому, однією з позитивних змін було запропоновано створити нову структуру при Міністерстві внутрішніх справ – департамент кримінальної розвідки.

Спостерігаючи за правоохоронною діяльністю різних країн, можна зробити висновок, що на теперішній час впровадження в систему правоохоронних органів кримінальної розвідки є надзвичайно актуальним. Метою створення департаменту кримінальної розвідки, безпосередньо в нашій країні, є попередження та прогнозування злочинності, адже завдяки діяльності кримінальної розвідки накопичуватиметься розвідувальна інформація, а, в подальшому, вживатимуться дії превентивного характеру. Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів [1, с. 345].

Важливо зауважити, що на сьогоднішній день найбільш поширеною моделлю функціонування кримінальної розвідки є американський «Національний план розподілу розвідувальної інформації» (National

Criminal Intelligence Sharing Plan) [2]. Окрім того, практика запровадження, в систему правоохоронних органів, кримінальної розвідки спостерігається в країн Європейського Союзу.

Так, правоохоронні органи багатьох країн світу визнали основні принципи стосовно кримінальної (поліцейської) розвідки:

– дані поліцейської розвідки, які є своєчасними, дають підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування серйозних злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер (визначення «своєчасні» означає, що відомості надаються в належний час, а визначення «дають підстави для вживання заходів» припускає, що відомості є достатньо докладними і достовірними для проведення відповідних заходів);

– поліцейська розвідка може грати важливу роль у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, скорочення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів, «гарячих точок» і злочинців як на національному, так і на транснаціональному рівнях;

– розвідка служить наріжним каменем ефективною моделі поліцейської діяльності, відповідно до якої розвідка необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає ключову роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи роботу з громадами і звичайне патрулювання [3, с. 2].

Окрім принципів кримінальної розвідки, визначено головні етапи, з яких складається кримінальна розвідка, які, в свою чергу об'єднані в циклічне коло: планування та визначення напрямів (цілей); збирання інформації; обробка інформації; аналіз інформації; поширення інформації; повторна оцінка інформації [2, с. 16].

Відповідно до вищесказаного можна зробити висновок що створення департаменту кримінальної розвідки в Україні є надзвичайно актуальним питання, що посилює свою важливість в процесі реформування правоохоронних органів. Створення кримінальної розвідки в нашій країні може стати вирішенням проблеми щодо ефективності протидії організованій злочинності, своєчасного попередження та припинення злочинів [4, с. 6].

Для реформування МВС Україна взяла за основу досвід зарубіжних країн, в яких дане реформування пройшло з позитивними наслідками та функціонує і до сьогодні. Так, щодо створення департаменту кримінальної розвідки органи державної влади можуть скористатися досвідом США, де кримінальна розвідка функціонує на надзвичайно високому рівні, чи перейняти досвід країн Європи, що ближчі до України за ментальністю. Беручи за основу практику, яка вже реалізована в життя, а також внесення невеликих коректив, що виражатимуть транскультуральний підхід України, дасть змогу створити в нашій країні департамент кримінальної розвідки, що при чіткому функціонуванні може створити конкуренцію країнам в яких вже давно існує даний підрозділ. Проте для досягнення такого результату органам державної влади потрібно максимально зібрати та зосередити свої сили для вирішення першочергових питань, що стосуються функціонування КР, це зокрема: вирішення проблем організаційно-правового та кадрового характеру; застосування сучасних технологій; об'єднати сили та засоби країни в єдину категорію.

Література:

1. Жицький Є. О. Роль ДСБЕЗ у оперативному обслуговуванні об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет / Є. О. Жицький // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держа- ви: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12 грудня 2014 року) МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – С. 343-345.

2. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.

3. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия. – Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. – 36 с.

4. Албул С.В. Кримінальна розвідка як функція оперативно-розшукової діяльності: Європейський досвід та Українські перспективи (Criminal Intelligence as a Function of Operatively-Search Activity: European Experience and Ukrainian Prospects) // European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. – 2015. – № 2. – Р. 2-6.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Мишко В.В., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

*Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Одним з інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки є кримінальний аналіз. Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки за кордоном відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність. [4, с.118]

Михайленко О.В. наголошує, що інформатизація кримінального аналізу сприятиме створенню та впровадженню в практику АРМ для підвищення ефективності і результативності роботи слідчих, оперативних працівників, експертів-криміналістів і в цілому боротьбі зі злочинністю.

Структура АРМ слідчого (оперативного працівника) передбачає наявність таких систем: а) технічних засобів, що складаються з обчислювальної, комунікаційної, організаційної техніки і технічних засобів спеціального призначення; б) програмних засобів, що складаються з системного (загального) і прикладного (спеціального) програмного забезпечення; в) техніко-криміналістичного, методичного і тактичного забезпечення; г) загальних і спеціальних інформаційно-довідкових баз знань тощо. Система технічних засобів АРМ слідчого (оперативного працівника) складається з комп'ютера: периферійне обладнання та відповідне програмне забезпечення та, за необхідності, комплексу техніко-криміналістичних засобів виявлення, дослідження та фіксації доказової інформації.

На підставі дослідження всього процесу створення інформаційних технологій для правоохоронних органів (у тому числі АРМ) та їх окремих етапів можна виділили низки принципів, на яких ґрунтується запропонована система, а саме: 1) відповідність алгоритму (нечіткого логічного виводу), який є фундаментом для створення певної інформаційної технології; 2) модульність і системність (підсистеми створюються у вигляді окремих модулів за функціональним призначенням, які можуть використовуватися як самостійно, так і в комплексі); 3) адаптованість у сучасних операційних системах та інших програмних продуктах; 4) можливість перекладу на іншу мову програмування (у тому числі на мову наступних поколінь); 5) простота у використанні і надійність [3]. На нашу думку, формування загальновідомчих і галузевих підсистем здійснюється відповідно до таких принципів: функціонального призначення, нормативно-правової забезпеченості, фактичності даних, доцільності впровадження та експлуатації, нарощення та розвитку. Безумовно, цими принципами керуються і при створенні АІС, що здійснюють інформаційну підтримку оперативно-розшуковій діяльності.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право, зокрема: знімати інформацію з каналів зв'язку, застосовувати інші технічні засоби отримання інформації; створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи (АІС). При створенні, функціонуванні та використанні інформаційних підсистем в оперативно-розшуковій діяльності необхідно керуватися Конституцією України, законами України від 02.10.1992 «Про інформацію», від 25.06.1993 «Про науково-технічну інформацію», від 21.01.1994 «Про державну таємницю», від 5.07.1994 «Про захист інформації в автоматизованих системах», від 23.12.1993 «Про авторське право і суміжні права», від 4.02.1998 «Про Національну програму інформатизації», від 4.02.1998 «Про Концепцію Національної програми інформатизації» тощо. Ця законодавча база використовується для всіх інформаційних підсистем, що обслуговують оперативно-розшукову діяльність, незалежно від їх функціонального призначення.

Найважливішим елементом кримінального аналізу є наявність повної, розгорнутої, достовірної інформації про правопорушення. Кримінальний аналіз здійснюється на підставі: інформації з тематичних (періодичних) аналізів на оперативному й оперативно - тактичному рівнях; визначення загроз, ризиків і збирання за ними інформації з наявних баз даних, з інформації від оперативно-розшукових відділів, відділів поліції, правоохоронних органів, ЗМІ тощо; визначення об'єктів, яким притаманний окремо взятий профіль ризику і профілю загрози (області правопорушення та характерних лише для нього деталей) та алгоритму дій за ним в органах управління, а також їх реалізація безпосередньо в оперативно-службовій діяльності.

Системами підтримки прийняття рішень називають інтелектуальні системи, за допомогою яких особи, що приймають рішення, мають змогу аналізувати ситуації, формулювати задачі, виробляти, контролювати й оцінювати варіанти рішень, які забезпечують досягнення поставленої мети. Згідно з таким узагальненим визначенням можна тлумачити СППР як одну з категорій управлінських інформаційних систем. Проте останні найчастіше визначаються як системи підготовки управлінських звітів — періодичних структурованих документів. На протигагу цьому СППР має бути дієвою інтерактивною системою, що реагує як на заплановані, так і на непередбачувані інформаційні запити, зорієнтована на специфічний тип рішень або на множини взаємозв'язаних рішень і застосовується там, де неможливо або небажано мати повністю автоматичну систему. Сфера використання таких систем практично необмежена. Вони мають не лише суто економічне застосування, а й призначаються для правоохоронних органів, судового виробництва, органів виконання покарань, національної безпеки, служби охорони, воєнної розвідки, митниці, податкової поліції,

міграційної служби та багатьох інших. Правоохоронна діяльність вирізняється в цьому списку, оскільки створення СППР у цій галузі можливе тільки в разі взаємодії математиків, юристів, практиків та фахівців з інформаційних технологій, причому готові системи мають працювати в умовах розподілених організаційних структур, що використовують різноманітні засоби автоматизації і не завжди забезпечені якісними кадрами зв'язку.

Для успішного вирішення поставлених завдань з побудови інтелектуальної системи підтримки прийняття рішення щодо кримінального аналізу необхідно і достатньо: 1. Побудувати якісну, адекватну дійсності, але не перевантажену математичну модель, що описує область прийняття рішення в ОРД [1]; 2. Підібрати найбільш відповідний математичний апарат для інтелектуальної системи підтримки прийняття рішення (використовуючи методи штучного інтелекту, теорії прийняття рішень тощо) [2]; 3. Розробити АІС, яка вирішує основні завдання кримінального аналізу, з інтегрованою інтелектуальною системою підтримки прийняття рішення.

За допомогою оперативно-розшукової інформації вивчаються факти і явища з високим рівнем категоричності (час, місце скоєння злочину, спосіб злочинних дій) та низькою категоричністю (кримінальна активність, міжособисті контакти, взаємні впливи, зустрічі, інші події), які в різних поєднаннях надають можливість кримінальному аналітику встановити зв'язки між фактами, вчинками та їх наслідками. За допомогою оперативно-розшукової інформації встановлюється прихований механізм розвитку злочинної поведінки. Отже, оперативно-розшукова інформація є різновидом соціальної інформації, специфічної за метою та методами її отримання та режимом використання. Вона забезпечує конспірацію, надійне зашифровування джерел, можливість перевірки отриманих оперативних даних та їх використання тільки зацікавленими оперативними працівниками.

Фаріон О.Б. на основі аналізу оперативно-розшукової інформації, визначає три її види:

1. Інформація, що має універсальне значення для прогнозування індивідуальної поведінки, профілактики і розкриття злочинів. Даний вид інформації формується навколо чинників, що впливають на оперативну обстановку, і характеристику осіб, які за певного збігу обставин можуть скоїти злочин (особи, що становлять оперативний інтерес). Така інформація характеризується соціальними явищами криміногенного характеру та відображає об'єктивні явища, які залишаються до певного часу нейтральними для оперативно-розшукової діяльності (наприклад, опис зовнішності, захоплені, інтересів, кола спілкувань осіб, що вивчаються).

2. Інформація, що забезпечує кримінальне карне судочинство, – докази. Така інформація створюється обставинами злочину і подальшими діями злочинців, їх співучасників та осіб, причетних до злочину. Її зміст – фактичні дані, що вказують на подію злочину, дії злочинців, обставини, обтяжуючі або пом'якшуючі їх провину, та інші чинники, які характеризують предмет доказів, а також дані, що забезпечують розшук осіб, які ухиляються від судочинства.

3. Інформація, отримана з метою забезпечення потреб оперативно-розшукової діяльності. Цей вид інформації характеризується даними про загальну оперативну обстановку, яку необхідно враховувати при виборі прийомів і способів для проведення оперативно-розшукових заходів. Чинниками такої інформації є: характеристика осіб, що перевіряються, можливості негласного апарату, особливості контрзаходів, що виконуються зацікавленими особами, тощо.

За кожною отриманою із зазначених видів інформацією кримінальному аналітику необхідно прийняти рішення про її необхідність, зберігання і подальше використання [5, с. 195].

Засоби аналітичної обробки допомагають знизити витрати й заощадити час на пошук інформації, істотної для розкриття та розслідування злочинів. Сфери застосування таких систем різноманітні. Серед них можна виокремити:

- розслідування фактів шахрайства — оперативне збирання та аналіз інформації з різних джерел (повідомлення, результати попереднього розслідування, банківська і фінансова інформація), установлення невірних зв'язків, часовий аналіз, що виявляє нестикування в подіях, виявлення нових слідів у справі і т. ін.;

- розвідувальний аналіз (комп'ютерна розвідка) — знімання інформації з радіоэфіру й телефонних ліній, нагромадження даних оперативної роботи (фіксація подій, де з'являються підозрювані, аналіз їхніх зв'язків і т. ін.); аналіз послідовності малозначущих на перший погляд подій (наприклад, регулярне перерахування невеликих сум різними особами на один рахунок) з метою виявлення прихованих закономірностей; а також планування цілей розвідки, формування і перевірка робочих гіпотез, організація збирання, тестування та інтерпретації даних із подальшим поданням результатів у вигляді діаграм, схем, таблиць, графіків;

- визначення потенційних об'єктів і суб'єктів кримінальної активності — профілактика злочинів, ідентифікація порушників закону, з'ясування цілей, часу та об'єктів можливого злочину, запобігання масовим злочинам і терористичним актам, прогнозування можливостей і напрямків промислового шпигунства, побудова картини обвинувачення і врахування всіх факторів;

- непроцесуальне використання даних — аналіз публікацій у відкритому друці, формування громадської думки, підготовка контрактів для комерційних структур і т. ін.

Результати опрацювання оперативно-розшукової інформації можуть дозволити кримінальним аналітикам оперативно-розшукових підрозділів отримати потрібну інформацію для проведення аналітичних дослід-

дження: щодо установлення взаємовідносин у середовищі осіб, пов'язаних між собою спільною злочинною діяльністю; розкриття латентних злочинів і виявлення раніш невідомих потерпілих осіб, очевидців і виконавців злочину; виявлення організованої злочинної діяльності та встановлення лідерів злочинних формувань; виконання оперативно-розшукових завдань з протидії злочинності.

У подальшому науковому дослідженні доцільно на основі аналізу інформаційно-аналітичної роботи оперативно-розшукових підрозділів визначити роль і місце стратегічного кримінального аналізу в процесі протидії злочинності.

Література:

1. Андрощук О. С. Модель виявлення порушників законодавства на державному кордоні із застосуванням ієрархічного нечіткого логічного виводу / О. С. Андрощук, О. В. Михайленко // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони : наукове видання / [гол. ред. О. Ю. Пермяков]. К. : Вид-во Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського. 2014. – № 1(19). – 160 с. – С. 5–10.

2. Михайленко О. В. Методика здійснення кримінального аналізу протиправної діяльності на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону / О. В. Михайленко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки : наукове видання / [гол. ред. Б. М. Олексієнко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – № 1(61). – 444 с. – С. 137–152.

3. Рекомендації щодо здійснення кримінального аналізу протиправної діяльності на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. - 2014. -№ 2(62) – С.72 -85.

4. Сокол В.Ю. Полицейский розыск в Германии / В. Ю. Сокол // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2009. – № 1. – С. 116-123.

5. Фаріон О.Б. Алгоритм опрацювання оперативно-розшукової інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу злочинної діяльності / О.Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. – 2013. – № 1 (59). – С.194-203.

РОЗВИТОК СИСТЕМ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У СТРУКТУРАХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*Мукоїда Р.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,
член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців
у сфері оперативно-розшукової діяльності*

На теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки (criminal intelligence process) з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація (criminal intelligence) та вживаються дії превентивного характеру. Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки за кордоном відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність.

В Україні останнім десятиріччям значна увага приділяється інформатизації оперативно - розшукової діяльності. Інформатизація сприяє оптимізації та раціоналізації слідчої діяльності, дозволяє суттєво підвищити якість та результативність інформаційно-аналітичної діяльності слідчих та оперативних працівників. Актуальним завданням є розробка програмно-алгоритмічного забезпечення із врахуванням особливостей діяльності окремого правоохоронного органу.

У процесі інформаційно-аналітичної роботи кримінальними аналітиками оперативно-розшукових підрозділів може виконуватися аналітичне дослідження різноманітної інформації. За допомогою наявних відомостей кримінальний аналітик установлює та прогнозує зв'язки між даними про злочинну діяльність та іншими, потенційно з ними пов'язаними даними з метою їх використання у розробленні тактичних і стратегічних засад з протидії злочинності. При цьому акцентується увага на найбільш поглибленому вивченні наявної проблеми (типова протиправна діяльність), під час якого здійснюється опис її структури, кількісних та якісних параметрів, а також чинники, що їх обумовлюють. З цією метою в процесі інформаційно-аналітичної роботи суб'єктами оперативно-розшукових підрозділів здійснюється комплекс спеціальних заходів, спрямованих на створення системи оперативно - розшукової інформації. Під оперативно-розшуковою інформацією слід розуміти первинні та вихідні дані про осіб, причетних до підготовки і скоєння злочинів, факти злочинних проявів, стан оперативно-розшукових сил і засобів, а також умов, у яких здійснюється оперативно-розшукова діяльність. Оперативно-розшукова інформація відображає не лише ті явища, події, обставини, зміни в середовищі, які виникають у результаті злочинів, але і широке коло явищ, обставин, подій, що впливають на злочинну поведінку окремих осіб, злочинних груп. За допомогою оперативно-розшукової інформації вивчаються факти і явища з високим рівнем категоричності (час, місце скоєння

злочину, спосіб злочинних дій) та низькою категоричністю (кримінальна активність, міжособисті контакти, взаємні впливи, зустрічі, інші події), які в різних поєднаннях надають можливість кримінальному аналітику встановити зв'язки між фактами, вчинками та їх наслідками. За допомогою оперативно-розшукової інформації встановлюється прихований механізм розвитку злочинної поведінки. Отже, оперативно-розшукова інформація є різновидом соціальної інформації, специфічної за метою та методами її отримання та режимом використання. Вона забезпечує конспірацію, надійне зашифровування джерел, можливість перевірки отриманих оперативних даних та їх використання тільки зацікавленими оперативними працівниками.

Основне завдання впровадження систем кримінального аналізу полягає у зміцненні механізмів попередження, виявлення, документування та розслідування злочинів а також налагодженні механізмів моніторингу криміногенної ситуації, обміну інформацією на регіональному та міжнародному рівнях щодо тенденцій і ризиків.

Цікавим є досвід використання Держприкордонслужбою відомчої системи кримінального аналізу та запровадження використання результатів кримінального аналізу в кримінальному судочинстві. Анкетування оперативного складу та кримінальних аналітиків органів охорони державного кордону, аналіз практики використання оперативними підрозділами ДПСУ кримінального аналізу та його продуктів при провадженні оперативно-розшукових справ свідчить про збільшення на 63% оперативно-розшукових справ, по яких використовувались технології кримінального аналізу. Тобто застосування сучасних технологій, зокрема кримінального аналізу, здатне мінімізувати витрати часу оперативного персоналу оперативно-розшукових підрозділів на вирішення поставлених завдань та значно підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності. [1; 4]

В Україні крім прикордонників інформаційну систему для кримінального аналізу Crime Workbench, яка не лише обробляє дані, а дозволяє відстежувати та пов'язувати інформацію між собою використовує Антикорупційне національне бюро України.

Що стосується Національної поліції то у департаменті з боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України працює нова система кримінального аналізу. Протягом 2014-2016 рр. представництво міжнародної організації з міграції в Україні за підтримки Державного департаменту США здійснює пілотний проект міжнародної технічної допомоги «Розвиток системи кримінального аналізу і аналізу ризиків, які відповідають стандарту Європейського Союзу, у структурах правоохоронних органів України, які протидіють злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми» [3]. Проект передбачає впровадження в департаменті з протидії торгівлі людьми систем кримінального аналізу та аналізу ризиків на основі найкращої національної та міжнародної практики [2].

Підтримуючи цю ініціативу, ми вважаємо, що треба комплексно розвивати відомчу систему кримінального аналізу та підготувати Стратегію розвитку Національної поліції, де передбачити заходи по використанню результатів кримінального аналізу в кримінальному судочинстві, зокрема:

- проведення аналізу існуючої системи професійної підготовки в Національній поліції з питань аналізу ризиків та кримінального аналізу і реалізації рекомендацій щодо забезпечення її самодостатності, самостійності й відповідності стандартам та передовій практиці в ЄС;
- проведення оцінки існуючої нормативно-правової бази, яка стосується професійної підготовки з питань аналізу ризиків і кримінального аналізу, та подання рекомендацій щодо внесення відповідних змін;
- розроблення принципів навчання каскадним методом для аналітиків ризиків та/або кримінальних аналітиків НП;
- удосконалення та/або впровадження відповідних курсів базової підготовки, підвищення кваліфікації і безперервного навчання в навчальних закладах МВС;
- проведення аналізу існуючих посібників, навчальних матеріалів та навчальних програм і надання у разі необхідності експертних висновків та рекомендацій щодо внесення змін.

Література:

1. Власюк О.В. Використання кримінального аналізу у боротьбі зі злочинністю: виникнення та становлення// Університетські наукові записки, 2012, №4 (44). – С. 351-356.
2. У поліції запрацює новітня система кримінального аналізу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248764635
3. Албул С.В. Функціональне значення розвідувального циклу в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 3. – С. 216-219.

НАПРЯМИ РОБОТИ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ: ЗАПОЗИЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Ноздрін Д.О., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, майор поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Хуторнюк Д.О., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ

В процесі реформування та вдосконалення системи правоохоронних органів України задля забезпечення найбільш ефективного виявлення, запобігання й нейтралізації проявів злочинності, що створюють реальну загрозу інтересам держави, суспільства, а також громадян, дослідження й впровадження накопиченого досвіду іноземних держав з приводу застосування оперативних та оперативно-технічних заходів у сфері протидії організованій злочинності, поширенню корупції в органах державної влади є досить актуальним та логічно обумовленим, особливо враховуючи тенденції зростання рівня злочинних проявів та реструктуризації органів та підрозділів Національної поліції.

Розглядаючи завдання та напрями роботи даного Департаменту необхідно визначити поняття кримінальної розвідки, як специфічної діяльності правоохоронних органів [1]. Отже, кримінальна розвідка – це діяльність уповноважених на те, органів державної влади, а саме Національної поліції, з виявлення, запобігання, протидії організованій злочинності, що здійснюється за допомогою використання розвідувальних, пошукових та аналітичних заходів, оперативних й оперативно-технічних засобів, в тому числі штатних негласних співробітників з метою фіксації вчинення кримінальних правопорушень на стадії готування, виявлення їх учасників та попередження завдання шкоди.

Але саме по собі існування кримінальної розвідки неможливе без кримінального аналізу, що є важливим компонентом ефективної поліцейської діяльності, як на оперативному, так і на стратегічному рівнях [2]. Аналітики кримінальної розвідки вивчають оперативні дані, що пов'язані зі злочинцями, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень. Шляхом збору та оцінки цих даних, вони можуть визначити відносини або зв'язки між різними злочинами в різних місцях та особами, що їх вчинили.

З вищезазначеного можна виділити такі завдання кримінальної розвідки: забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю, сприяння в цьому органам досудового розслідування, забезпечення своєчасного попередження загроз інтересам держави, суспільства, громадян, підтримка оперативної діяльності та комплексні дослідження [3].

З огляду на завдання, що покладаються на кримінальну розвідку кримінальний аналіз розвідки ділиться на оперативний (тактичний) і стратегічний аналіз. Оперативний аналіз спрямований на досягнення конкретного результату правоохоронних органів. Це може бути арешт, конфіскація майна або грошових коштів, отриманих від злочинної діяльності.

Оперативна аналітична підтримка включає в себе: виявлення зв'язків між підозрюваними і їх причетності до злочинів і злочинної діяльності; визначення ключових слідчих або інформаційних прогалів; підготовка профілів відомих (встановлених осіб) або підозрюваних у вчиненні злочинів; збір, зберігання, оцінку та поширення отриманої розвідувальної інформації з використанням встановлених критеріїв, що забезпечують законні потреби правоохоронних органів [4].

Стратегічний аналіз призначений для інформування вищих посадових осіб, які уповноважені на приймання важливих процесуальних рішень, а також включає в себе виділення ресурсів для різних видів злочинів, або підвищення професійної підготовки в конкретній боротьбі зі злочинністю за допомогою спеціальної техніки.

Отже, діяльність підрозділів кримінальної розвідки має провадитись в наступних напрямках: добування, аналітична обробка та надання визначеним даним законом органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток організованої злочинності та корупції в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави; сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України з викорінення організованої злочинності з економічної, соціальної та гуманітарної, інформаційної, екологічної, науково-технологічної, енергетичної та політичної сфер суспільства, ліквідації корумпованості в діяльності органів державної влади, відмежування їх від бізнесу, зменшення тінізації економіки; протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширенню їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві; запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку організованої злочинності та корупції, упередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України; розробка і реалізація заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінальними процесуальними засобами; сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку; участь у боротьбі з

транснаціональною міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією.

Щодо впровадження кримінальної розвідки, як особливого виду діяльності правоохоронних органів слід зазначити здобутки та напрацювання іноземних держав [5]. Кримінальна розвідка у провідних західних країнах супроводжується обов'язковою оцінкою ризиків. Така практика є характерною для країн західної Європи, Канади, США, Австралії, Нової Зеландії [6, с. 181]. Зазначена діяльність є актуальною для застосовуваного у рамках вітчизняної оперативно-розшукової практики поділу об'єктів за режимом обслуговування. Оцінка ризиків застосовується за кордоном також під час розстановки сил і засобів, зокрема у рамках прийняття рішення про використання конфідентів, тобто довірених осіб.

Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки за кордоном відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність. Як правило, ці тенденції стосуються лише провідних країн світу. Наприклад, у Німеччині основними інформаційними базами, які можуть бути застосовані у негласній роботі, є:

- INPOL (Informations system der Polizei) – інформаційна система поліції федерації і земель ФРН в цілях розшуку людей, предметів в інтересах кримінального переслідування і запобігання небезпеки;
- SIS (Schengener Informations system) – Шенгенська інформаційна система – поліцейська комп'ютерна система розшуку, що забезпечує працівникам європейських поліцій держав-учасниць Шенгенського договору прямий доступ до баз даних по розшуку осіб і предметів;
- VERMI/UTOT – поліцейська база даних безвісти зниклих та невпізнаних трупів;
- AFIS – поліцейська автоматизована система ідентифікації відбитків пальців;
- DAD – поліцейська база даних ДНК.

Щодо національних інформаційних баз даних, слід зазначити, що більшість із них є застарілими та не використовуються, що значно погіршує швидкість збору та аналізу необхідної інформації, розшуку осіб та протидії злочинності взагалі.

Література:

1. Criminal Intelligence analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis>.
2. Whatcrimeanalystsdo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaca.net/dc_analyst_role.asp.
3. Criminalintelligenceunit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vancouver.ca/police/organization/investigation/investigativeservices/organized-crime/criminal-intelligence.html>.
4. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.
5. Сокол В.Ю. Полицейский розыск в Германии / В. Ю. Сокол // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2009. – № 1. – С. 116-123.
6. Албул С.В. Кримінальна розвідка: світовий досвід в умовах сучасних євроінтеграційних процесів України / С.В. Албул // Pravna Veda a Prax: vyzvy modernych europskych integracnych procesov: Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie (27-28 novembra 2015). – Časť 1. – Bratislava: Paneuropska vysoka skola. Fakulta prava, 2015. – P. 180-183.

ІНІЦІАТИВНИЙ ПОШУК ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПУВАННЯМИ, ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Пантелеєв С.М., т.в.о. начальника слідчого управління ГУНП в Одеській області, капітан поліції
Науковий керівник: Албул С.В., перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
член Союзу юристів України, заступник голови Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Враховуючи сучасну трансформацію суспільних відносин, вимоги об'єктивної дійсності ставлять завдання перед правоохоронними органами щодо протидії організованій злочинності на якісно новий рівень. Означене перш за все стосується розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності, а згідно з цим необхідності випереджального збору оперативної інформації під час оперативного пошуку [2, с. 28]. Першочерговою стадією будь якого процесу виявлення та аналізу є пошук. Його здійснення в оперативно-розшуковій діяльності являє собою особливий вид, який має назву – ініціативний пошук. Діяльність оперативних працівників Національної поліції, яка направлена на виявлення осіб, фактів та об'єктів матеріального світу, що становлять оперативний інтерес, незалежно від констатації факту злочину чи присутності осіб, які підозрюються у скоєнні злочинів, в оперативно-розшуковій науці визначається як оперативний (ініціативний) пошук. Ініціативний пошук є різновидом пошукової роботи, яка в широкому значенні являє собою

комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, що здійснюються суб'єктами оперативно-розшукової діяльності для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю.

У спеціальній науковій літературі існує точка зору про те, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в трьох основних організаційно-тактичних формах, а саме у формі: а) оперативного пошуку; б) оперативної розробки; в) оперативно-розшукової профілактики [3, с. 312]. Необхідно зазначити, що в межах організаційно-тактичних форм ОРД реалізується комплексний характер оперативно-розшукових заходів, враховуючи взаємопов'язаність яких можна цілком об'єктивно говорити про взаємозв'язок і взаємопроникнення форм оперативно-розшукової діяльності. Слід вказати на те, що оперативно-розшукові заходи в процесі ініціативного пошуку можуть переходити в заходи з оперативної розробки, а оперативно-профілактична діяльність завжди притаманна оперативно розшуковим заходам у межах двох раніше означених форм ОРД.

Сам термін пошукової діяльності був введений в теорію ОРД порівняно недавно у 70-ті роки минулого сторіччя [3, с. 314]. До того вона визначалась як діяльність зі встановлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Пошук та виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес визначається як один з основних в оперативно-розшуковій діяльності суб'єктів оперативно-розшукової діяльності і фактично передбачає отримання та перевірку первинної інформації про комплекс об'єктів оперативної уваги. Ми поділяємо точку зору щодо того, що основне організаційно-тактичне призначення його становить здійснення системи заходів поза зв'язком з конкретною особою чи фактом, у чому і виявляється одна з основних відмінностей даної форми від оперативної розробки, а також від проведення заходів, не пов'язаних з іншими справами оперативного обліку, які завжди ведуться за конкретними фактами у відношенні до конкретних осіб.

Пошуковий характер оперативно-розшукової діяльності визначає необхідність постійного виявлення та розпізнавання в навколишньому середовищі осіб, предметів та явищ, які можуть мати безпосереднє відношення до підготування або вчинення злочинів [4, с. 64]. Як вказує науковці, досвід боротьби зі злочинністю дозволяє виділити основні категорії об'єктів ініціативного пошуку, а саме: подія злочину; обставини, що сприяли вчиненню злочину; особи, що становлять оперативний інтерес; майно, викрадене під час вчинення злочину; знаряддя злочину, а також інші предмети, що мають розшукове значення або заборонені до зберігання, носіння чи використання [3, с. 314].

Ініціативний пошук передбачає отримання та перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять оперативний інтерес, поза зв'язком із конкретною особою чи фактом з подальшим виокремленням їх із загальною маси. Як система організації ініціативний пошук має власні, особливі ознаки, що відрізняють його від інших форм оперативно-розшукової діяльності. До таких ознак можна віднести: здійснення цієї діяльності по за зв'язком із фактами та особами, які вже відомі; його організація в місцях найбільш вірогідного виявлення ознак та об'єктів, що встановлюються; підстави його проведення; систематичність здійснення.

Розгорнуте визначення оперативного пошуку надають вітчизняні науковці – автори ґрунтовного підручника «Оперативно-розшукова діяльність. Загальна частина», які вважають, що таким є «система гласних і негласних організаційних та оперативних заходів, спрямованих на отриманні первинної, ще невідомої правоохоронним органам інформації, з метою запобігання та виявлення фактів або ознак про вчиненні злочини і тих, що готуються, а також одержання відомостей щодо осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності» [3, с. 315]. Сутністю оперативного (ініціативного) пошуку є оперативне пізнання (розвідка) криміногенних фактів, подій, осіб, предметів та речей, які мають ознаки злочинної діяльності або містять явні сліди злочину і їх необхідно розпізнати. Ініціативний пошук спрямований на виявлення серед великої кількості однорідних об'єктів пошуку саме того, що має відношення до ознак певного злочину.

Ми вважаємо, що пошукова робота не обмежується тільки проведенням саме пошукових заходів, а також містить у собі комплекс заходів щодо перевірки, накопичення, аналізу інформації, яка має значення для вирішення завдань боротьби зі злочинністю. Цей комплекс заходів можна порівняти із внутрішнім змістом пошукової роботи, з її інформаційним наповненням. Ми повністю згодні з визначенням, згідно з яким пошукова робота є однією з основних форм оперативно-розшукової діяльності і являє собою комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, здійснюваних суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, що містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю [2, с. 30].

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що ініціативний пошук ознак злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, є різновидом кримінальної розвідки. Пошукова робота в широкому значенні це комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, що здійснюються суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби з організованою злочинністю.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-ХІІ із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19.04.2016 р. № 3412-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Албул С.В. Гносеологічна функціональність правоохоронної розвідки // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 28-31.

3. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: підручник / авт. кол.: С.В. Албул, К.І. Беляков, А.І. Берендєєва та ін.; за ред. С.П. Черних, М.П. Водька, О.Ф. Долженкова. – Київ: Відділ редакційно-видавничої діяльності МВС України, 2012. – 884 с.

4. Протидія кримінальним правопорушенням підрозділами карного розшуку МВС України: навчальний посібник / С.В. Албул, Т.С. Демедюк, О.С. Користін, В.Ф. Паскал. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 354 с.

СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА АКТУАЛЬНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Подобний О.О., професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

Набуття злочинністю характеру організованості, а також поява інформаційних технологій зумовила виникнення самостійного напрямку ОРД – розвідки [1-3]. Означене твердження заслуговує на увагу, оскільки, як слушно зазначає М. Б. Саакян, дедалі актуальнішим стає не лише оцінка тих загроз, які несе у собі криміналізація суспільства, а й розроблення та впровадження в боротьбу з нею всіх методів і засобів, що використовуються проти ворожих армій і держав [4]. У контексті цього необхідно погодитися з думкою тих учених, які стверджують, що здавна найефективнішим заходом убезпечення держав і отримання необхідної інформації була розвідка, яка історично виникла як складова військового мистецтва [5, с. 5]. Розвиваючись як самостійні динамічні системи, розвідка й ОРД мають багато спільного у своїй меті – добування необхідної інформації, а також тактиці її отримання – переважно негласними засобами й методами.

Водночас, можна зустріти й протилежну думку, яка заперечує можливість існування узагальненої категорії «розвідувальні заходи оперативних підрозділів Національної поліції України». Наголошується на тому, що діяльність підрозділів МВС взагалі не може містити розвідувальної складової, оскільки Законом України «Про розвідувальні органи України» [6-7], у ст. 1, визначено, що розвідувальна діяльність – це діяльність, яка здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України зовнішнім загрозам національній безпеці України. Оперативні підрозділи Національної поліції цим законом не віднесені до розвідувальних органів, вичерпний перелік яких надано в ст. 6. Також Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» не включено до органів, які можуть проводити таку діяльність, підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки [7], хоча їх завданням, зокрема, є виявлення, попередження та припинення злочинних, корупційних та інших протиправних діянь, що готуються або вчинені працівниками органів і підрозділів внутрішніх справ. Однак, ми підтримуємо точку зору тих дослідників, які вважають, що розвідувальні заходи є інструментальними засобами здійснення як суто розвідувальної, так і оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів [зокрема, див.: 8, с. 29]. Водночас, у ч. 1 ст. 5 «Методи і засоби діяльності розвідувальних органів України» зазначеного закону вказано, що для виконання покладених на розвідувальні органи України завдань щодо отримання розвідувальної інформації, забезпечення безпеки розвідувальних заходів, захисту своїх сил, засобів та інформаційних систем і обліків, а також джерел розвідувальної інформації, вони застосовують методи й засоби ОРД у порядку, визначеному в Законі «Про ОРД». Зазначена плутанина в законодавчому визначенні поняття «розвідка», на нашу думку, не повинна впливати як на теоретичне осмислення її основних положень, так і на практику її здійснення в правоохоронній сфері, тим більше, що остання на цей час повністю склалася й відносно ефективно застосовується, зокрема спецпідрозділами кримінальної розвідки кримінальної поліції.

Стосовно проблем боротьби зі злочинністю превалює позиція, відповідно до якої поняття «оперативно-розшукова діяльність» є більш широким, ніж поняття «розвідка», й природно включає в себе весь комплекс розвідувальних заходів, до яких С. С. Овчинський зокрема відносить інформаційну, аналітичну, кримінальну розвідку (розвідку у кримінальному середовищі), технічну, радіорозвідку, комп'ютерну розвідку [3, с. 316]. Пріоритет ОРД у цьому випадку пов'язаний з тим, що цінність інформації, отриманої внаслідок здійснення певних ОРЗ, передусім залежить від її правового статусу, тобто наскільки вона має доказовий характер і може бути використана в кримінальному провадженні. Ця обставина відрізняє оперативно-розшукові розвідувальні заходи від зазначених видів розвідки, вимагає для їх проведення обґрунтування відповідно до чинного законодавства, належного правового оформлення й документування отриманих розвіданих.

Необхідно мати на увазі й дещо інший аспект зазначеної проблеми. Саме розвідка передбачає оцінку тих загроз, що обумовлені проникненням організованої злочинності не тільки в різні сфери діяльності, але й у сфері суспільних відносин. Якщо заходи, що здійснюються в рамках ОРД, спрямовані на запобігання злочинам, то розвідувальні заходи передбачають виявлення тих загроз, які можуть знаходитися поза кримінально-правовим полем. У рамках розвідувальної діяльності можуть здійснюватися пошукові заходи, зок-

рема в радіоєфірі, в інформаційних системах, у мережі Інтернет тощо. Нарешті, розвідувальна діяльність обумовлює багато різних варіантів реалізації отриманої інформації (не тільки в рамках кримінального процесу), що дуже важливо в розробленні нетрадиційних підходів боротьби з організованою злочинністю. Зазначені аспекти пошукової та розвідувальної діяльності досліджувалися в працях вітчизняних науковців, зокрема О. М. Бандурки, Б. І. Бараненка, Г. М. Бірюкова, О. Ф. Долженкова, В. А. Некрасова, В. П. Сапальова, В. П. Столбового, Ю. Е. Черкасова, І. Р. Шинкаренка та ін. [докладно див.: 5, с. 166-171; 9-10].

Натомість у реаліях сьогодення з ліквідацією Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України на сьогодні основним підрозділом кримінальної поліції, що компетентний безпосередньо документувати факти організованої злочинної діяльності, є карний розшук. Водночас, спеціалізованим інструментарієм виявлення організованої злочинної діяльності володіють підрозділи кримінальної розвідки, включені сьогодні до системи кримінальної поліції, які мають спеціальні повноваження по здійсненню розвідувальної діяльності в кримінальному середовищі організованих злочинних угруповань з метою встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізації, нейтралізації та ліквідації, усунення причин і умов існування організованої злочинності й корупції. Тому в реаліях сьогодення, передусім, надзвичайно актуалізується питання про організацію взаємодії між підрозділами карного розшуку, які повинні виступати організатором взаємодії, та кримінальною розвідкою.

Додатковими завданнями підрозділів кримінальної розвідки також є: опосередкований або прямий підрив організованої злочинності шляхом руйнування її структурних, фінансово-економічних, корупційних та інших зв'язків; забезпечення керівництва МВС і Національної поліції розвідувальною інформацією, необхідною для своєчасного прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності протидії організованим злочинності й корупції; інформування правоохоронних та інших державних органів, міжнародних правоохоронних організацій у відповідності до їх компетенції. Складовими частинами кримінальної розвідки традиційно є *інформаційно-аналітична, технічна, агентурна* розвідки (останній вид прямо зазначений у ст. 5 Закону України «Про ОРД»). Визначені напрями розвідувальної діяльності в організованому злочинному середовищі втілюються в життя шляхом виконання таких функцій: використання інформаційно-пошукових систем і аналізу отриманої інформації; впровадження негласних працівників у злочинне середовище та використання конфіденційного співробітництва; застосування оперативно-технічних засобів [докладно, див.: 11, с. 83-84].

Із зазначеного можна зробити ряд висновків.

По-перше, розроблення теоретичної моделі пошуку й виявлення первинних відомостей про злочинну діяльність організованих злочинних угруповань є самостійним розділом предмету теорії ОРД і може розглядатися як учення про кримінальну розвідку.

По-друге, розвідувальну діяльність оперативних підрозділів Національної поліції у цілому необхідно розглядати як систему відповідних заходів, здійснюваних уповноваженими на то суб'єктами в рамках окремої організаційно-тактичної форми ОРД – оперативного пошуку.

По-третє, кримінальну розвідку необхідно визнати кваліфікованим методом оперативного пошуку, що здійснюється на стратегічному й тактичному рівнях спеціальним суб'єктом (підрозділом кримінальної розвідки) та складається із інформаційно-аналітичного, агентурного і технічного видів.

Література:

1. Овчинский А. С. Информация и оперативно-розыскная деятельность [Текст] : монография / А. С. Овчинский ; [под ред. В. И. Попова]. – М.: ИНРФА-М, 2002. – 97 с.
2. Овчинский А. С. Правоохранные инфотехнологии : научный доклад [Текст] / А. С. Овчинский. – М. : Норма, 2009. – 144 с.
3. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация [Текст] / С. С. Овчинский ; [под ред. А. С. Овчинского, В. С. Овчинского]. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 367 с.
4. Саакян М. Б. Щодо питання теорії та практики спеціальних операцій, які здійснюють органи внутрішніх справ [Текст] / М. Б.Саакян // Вісн. Львів. ін-ту внутр. справ. – 2001. – № 3. – С. 242-243.
5. Долженков О. Ф. Основи розвідки в середовищі та інфраструктурі злочинності [Текст] : монографія / О. Ф. Долженков, В. А. Некрасов, Ю. Е. Черкасов ; [за заг. ред. О. М. Бандурки]. – Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2003. – 198 с.
6. Про розвідувальні органи України [Електронний ресурс] : закон України від 22 березня 2001 р. № 2331-III : за станом на 21.09.2010 р. № 2526-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>. – Назва з екрана.
7. Про контррозвідувальну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 26. 12. 2002р. № 374-IV: за станом на 13.04.2012 р. № 4652-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/374-15>. – Назва з екрана.
8. Грібов М. Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування у боротьбі з організованою злочинністю [Текст] / М. Л. Грібов // Боротьба з організованою злочинністю та корупцією: (теорія і практика). – 2009. – № 20. – С. 26-33.

9. Сапальов В. П. Деякі теоретичні аспекти контррозвідувальної діяльності ОВС [Текст] / В. П. Сапальов // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – Спец. вип. № 2. – Ч. 1. – С. 128-135.

10. Шинкаренко І. Р. Проблеми використання можливостей підрозділів кримінальної розвідки у боротьбі з організованою злочинністю [Текст] / І. Р. Шинкаренко // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1992. – Вип. № 2 (10). – С. 121-129.

11. Подобний О. О. Протидія організованій злочинній діяльності, пов'язаній з викраденням людини : криміналістичний та оперативно-розшуковий аспекти : монографія / О. О. Подобний. – Одеса: ОДУВС, 2009. – 174 с.

ОСНОВИ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Поколюдний М.М., аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ханькевич А.М., професор кафедри

оперативно-розшукової діяльності Харківського

національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

На сучасному етапі свого розвитку організована злочинність й корупція набули характеру реальної загрози національній безпеці України. Саме з цієї причини в основу діяльності з протидії цим явищам повинні бути покладені вивчення, аналіз й оцінка кримінальної ситуації, що складається в даній сфері для подальшого прогнозування й вироблення обґрунтованих управлінських рішень.

Одним із завдань підрозділів Департаменту кримінальної розвідки Національної поліції України є інформаційно-аналітична робота, а саме добування, аналітична обробка та надання визначеним органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток організованої злочинності в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави.

Вироблення загальної методики обробки статистичних даних, отриманих в результаті розв'язання задач оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження в Україні й інших країнах необхідна для отримання реальної оцінки стану корумпованості суспільства й організованої злочинності, визначення її масштабу, виявлення територіальних особливостей й на цій основі вироблення ефективних заходів протидії.

Кримінальна ситуація, пов'язана з діяльністю організованої злочинності - це складова оперативної обстановки, що відноситься до сфери й об'єктів безпосереднього впливу з боку Національної поліції в процесі оперативно-службової діяльності.

Основна мета аналізу криміногенної ситуації на заданім напрямку - вихід на розуміння самої проблеми корупції й організованої злочинності: стану; специфіки; якісних особливостей; динаміки процесів, що відбуваються. Необхідно в цілому вивчити організоване злочинне середовище, враховуючи при цьому, крім іншого, динаміку розвитку й зміни самих організованих злочинних формувань (далі – ОЗФ), їх чисельності, складу, сфери діяльності, взаємодії різних організованих злочинних формувань між собою.

Під час вивчення кількісних характеристик організованої злочинності визначається загальна поширеність тих чи інших злочинів, скоєних ОЗФ, й їх зміни в часі. До якісної характеристики організованої злочинності й корупції відноситься співвідношення окремих груп злочинів в їх загальній сукупності, їх стійкість й змінність.

Для аналізу криміногенної ситуації, пов'язаної з діяльністю ОЗФ в регіонах, використовують такі показники, як стан, рівень, структура злочинності, засновані на даних кримінальної статистики. Однак статистична картина далеко не завжди відображає дійсний стан справ, включаючи лише ті дані про злочини та злочинців, які були виявлені й зареєстровані. Організована злочинність й корупція як соціальне явище має високий рівень латентності.

Для аналізу криміногенної ситуації, пов'язаної з корупційними проявами й діяльністю ОЗФ, підрозділам кримінальної розвідки доцільно використовувати наступні методи:

- 1) опитування;
- 2) контент-аналізу;
- 3) вивчення й аналізу кримінальних проваджень й справ оперативного обліку;
- 4) аналіз інших документів, що характеризують стан соціально-економічної, суспільно-політичної й кримінальної ситуації в конкретному регіоні або сфері господарської діяльності.

Метод опитування дає можливість отримати відомості, відсутні в офіційній статистиці. Крім того, дозволяє перевірити як власне результати дослідження, так й висунуті на початковій стадії гіпотези. Опитування проводиться або заочно - шляхом анкетування, або очно - в формі інтерв'ю.

Результативним буде проведення опитувань експертів серед різних категорій респондентів, наприклад:

- а) осіб з числа цивільного населення регіону;
- б) співробітників правоохоронних органів й органів прокуратури;

в) суддів судів загальної юрисдикції, арбітражних судів, керівників підприємств й організацій, викладачів вищих навчальних закладів, співробітників засобів масової інформації тощо.

Завдання контент-аналітичного дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати зв'язок тексту з деякою позатекстовою реальністю, яка так чи інакше продукує цей текст.

Суть методу контент-аналізу полягає у виділенні в тексті документа певних ключових понять (або інших смислових одиниць), у їх систематичної надійної фіксації, а також у кількісному виразі вимірювання якісних ознак (квантифікації) одержуваних даних.

Текст у контент-аналізі розглядається як аналог дійсності. Зміст тексту визначається як сукупність наведених у тексті відомостей, оцінок й ідей, сформульованих згідно законам відбиття дійсності.

Метод контент-аналізу використовується стосовно документів, що містять у собі достатню кількість матеріалу для аналізу (однорідні документи або один документ значного обсягу) й дає можливість формалізації їх змісту.

Частіше за все контент-аналіз використовується до матеріалів ЗМІ, у результаті чого відбувається розширення кола емпіричних об'єктів контент-аналізу.

Категорії знаходять адекватне вираження в мові досліджуваних документів - одиницях аналізу («одиницях спостереження»), які, відповідно до поділу категорій, діляться на класифікаційні одиниці різного рівня («герой журнальної публікації» перетворюється на операційну одиницю аналізу - «персонаж, якому приділяється більше рядків тексту, ніж будь-якому іншому персонажу»).

Для цілісності вивчення й аналізу криміногенної ситуації, пов'язаної з корупційними проявами та діяльністю організованих злочинних формувань у регіоні, необхідно досліджувати статистичні й оперативні дані для чого необхідно: у відповідних державних органах, службах й установах отримати відомості про виявлені й розслідувані злочини, а також інші відомості, необхідні для реалізації цілей дослідження, що проводиться; запросити відомості про злочинні групи й злочинні співтовариства, що проходять за справами оперативного обліку; отримати відомості, що характеризують злочинне середовище конкретного регіону (причини формування, умови існування, структурну побудову, підстави для об'єднання організованих груп й злочинних співтовариств; спрямованість й характерні особливості злочинної діяльності організованих груп й злочинних співтовариств, а також іншої діяльності їх учасників; ступінь й межі впливу, що чиняться ними на соціальну, політичну й економічну обстановку регіону; ступінь впливу організаторів, авторитетів і лідерів організованих груп й злочинних співтовариств, «злодіїв у законі» на процеси, що відбуваються всередині злочинного середовища, а також на зовнішні, стосовно до неї, процеси, що відбуваються у соціальній, політичній та економічній сферах життя регіону (суб'єкта); наявність громадських організацій, сформованих за національною ознакою у суб'єкті; факти протидії правоохоронним органам суб'єкта з боку криміналітету і корумпованих посадових осіб органів державної влади); отримати відомості про кількість заяв про визнання неспроможності (банкрутство) юридичних осіб і підприємців без утворення юридичної особи за аналізований період тощо [1-6].

Для повного і всебічного проведення аналізу криміногенної ситуації, пов'язаної з корупцією і діяльністю ОЗФ, необхідно досліджувати і аналізувати дані комітету державної статистики досліджуваного регіону, що характеризують соціально-економічне становище досліджуваного суб'єкта, у тому числі і демографічну ситуацію досліджуваного регіону, стан промисловості, транспорту, споживчого ринку, рівня життя населення.

Нарівні з іншими підлягають вивченню і аналізу наступні закономірності соціально-економічної характеристики регіону: вікова структура населення; статеві структури населення і супутні їй фактори; національні особливості; характеристика зайнятості населення; економічні фактори (вплив регіональної економіки на рівень злочинності через вплив на чисельність і структуру населення; вираження економічних закономірностей через показники, які використовуються для розрахунку правопорушень тощо).

Література:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 1. – С. 158-163.
2. Долженков О. Ф. Основи розвідки в середовищі та інфраструктурі злочинності : монографія / О. Ф. Долженков, В. А. Некрасов, Ю. Е. Черкасов. – О. : Вид-во Одеського юрид. інституту НУВС, 2003. – 199 с.
3. Копан О. В. Стратегія внутрішньодержавної безпеки – поліцейська стратегія / О. В. Копан // Актуальні проблеми ОРД : Вісник ЛІВС МВС України імені 10-річчя незалежності України. Спецвип. – Луганськ, 2001. – № 1. – С.24-35.
4. Проценко І. В. Розвідувальна діяльність як елемент забезпечення економічної безпеки України: поняття, види / І. В. Проценко // Науковий вісник НАВСУ : наук.-теор. журнал. – Ч. 2. – К. : НАВСУ, 2003. – № 4. – С.162-174.
5. Проценко І. В. Роль стратегічної і тактичної розвідки у боротьбі зі злочинністю / І. В. Проценко // Бюлетень з обміну досвідом роботи: наук.-практ. видання. – К. : МВС України, 2003. – № 146/147. – С.17-18.

6. Шинкаренко І. І. Проблеми використання можливостей підрозділів кримінальної розвідки у боротьбі з організованою злочинністю / І. І. Шинкаренко // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВСУ. – Львів : МВС України, ЛІВС при НАВСУ, 1999. – №2. – С.121-129.

АНАЛІТИЧНА ОБРОБКА ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Санакоєв Д.Б., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Останніми роками спостерігається тенденція до зростання рівня професіоналізму злочинності, що передбачає необхідність своєчасного аналізу оперативно-розшукової інформації, яка накопичується різноманітними оперативно-розшуковими підрозділами, обов'язковий облік масштабів діяльності ОЗГ, своєчасне виявлення і нейтралізацію їх злочинних задумів, оперативне реагування на факти їх реалізації з метою запобігання злочинів. Через нестачу необхідної інформації неможливо сформулювати цілі протидії, оцінити ситуацію, спрогнозувати подальший розвиток подій, підготувати організаційно-тактичні та стратегічні рішення, протекторувати їх виконання.

У вітчизняних і зарубіжних публікаціях з оперативно-розшукової діяльності в цілому та присвячених протидії окремим видам злочинів зокрема, останнім часом окреслюється наукова концепція створення та діяльності підрозділу кримінальної розвідки у системі Національної поліції України [2; 5; 6]. Розвитком окреслених позицій стало створення у 2015 р. в структурі кримінальної поліції Департаменту кримінальної розвідки, до основних завдань якого входить, зокрема, якісне впровадження нових механізмів боротьби з корупцією за рахунок проникнення у злочинне корумповане середовище власних штатних співробітників [1].

На сьогодні усталеною міжнародною практикою є запровадження в структурі поліцейських підрозділів системи кримінальної розвідки (criminal intelligence process) для накопичення розвідувальної інформації та життя дій превентивного характеру з метою попередження та прогнозування злочинності [4; 7; 9; 10].

Водночас, ефективність роботи вказаних підрозділів в Україні пов'язана, серед іншого, із діяльністю щодо отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, які їх вчинили, що становить зміст кримінальної розвідки. Отже, *мета нашого дослідження* – запропонувати напрямки удосконалення діяльності щодо збирання, накопичення та систематизації оперативної інформації у протидії організованій злочинності, пошуку додаткових можливостей встановлення джерел такої інформації, що становить зміст аналітичної розвідки.

Проведене нами дослідження показало, що протидія організованим злочинним угрупованням загальнокримінальної та економічної спрямованості вимагає значного вдосконалення системи координації діяльності всіх силових структур, наділених правом здійснення ОРД. Отже, першочерговими елементами в системі координації є впорядкованість і централізація гласної і негласної інформації про виявлені й приховані процеси в злочинному світі.

В Україні на сьогодні єдина система оперативно-розшукової інформації (ОРИ) про організовану злочинність перебуває у стадії реформування. Сучасні ІПС про злочинні організації, їх лідерів, корупційні зв'язки, внутрішні та міжнародні комунікації у численних органах-суб'єктах ОРД сформовані за різними критеріями, без урахування міжнародних стандартів. Вони не узгоджені та не дають цілісного уявлення про дислокацію ОГ, їх чисельність, озброєність, технічне оснащення, зв'язки в органах влади, тощо. Відсутній єдиний підхід до створення інформаційних систем оперативно-розшукового призначення навіть у межах одного відомства. Як наслідок – на практиці співробітники різних департаментів у структурі кримінальної поліції змушені звертатися до кількох баз даних і в системі МВС, і поза нею (не зважаючи на наявність окремих АБД) заради отримання будь-якої інформації загального характеру. Також наявний розрив між довідковою статичною інформацією, та оперативною, яка відображує динаміку процесів у злочинному середовищі.

Тому, на початковому етапі, діяльність з виявлення ознак організованої злочинності має спрямовуватися на отримання інформації з оперативних джерел; скарг та заяв потерпілих; інформації, що надходить від інших структурних підрозділів в системі НП, СБУ та інших правоохоронних структур, Укрбюро Інтерполу, правоохоронних органів інших держав, ЗМІ та громадських організацій. Безперечно, означена інформація має надходити не лише з традиційних джерел, але й із запитів, що надходять від зарубіжних правоохоронних органів, повідомлень від інших оперативних підрозділів кримінальної поліції або спецслужб, інформаційних масивів гласних підрозділів правоохоронних та інших державних органів, а також господарюючих суб'єктів, громадських об'єднань, ЗМІ та ін. Тому, підрозділами кримінальної поліції НП МВС спільно мають використовуватися передусім конкретні та вичерпні заходи із забезпечення централізованого накопичення, систематизації і своєчасного використання ОРИ та іншої інформації про ОЗГ, що діють на території (об'єктах) оперативного обслуговування.

Отже, пропонуємо створити (удосконалити) на базі ДІАЗ МВС спеціальний автоматизований банк даних (АБД) на кшталт АБД «Скорпіон». Відповідні підрозділи зможуть оперативно отримати інформацію

про осіб, які готують, планують або вчинили такі злочини, про діючі ОГ та такі, що формуються. Указаний АБД повинен містити відомості з матеріалів Патрульної служби НП, Дільничних інспекторів поліції, Державної міграційної служби, листів, заяв громадян і повідомлень посадовців та ін.

Про необхідність створення подібного АБД вже неодноразово зазначалось у літературі [3; 8], однак вважаємо за доцільне, щоб інформація для оперативних підрозділів кримінальної поліції була сконцентрована в окремому масиві, причому вона повинна містити дані не лише про лідерів ОЗГ, а й про осередки їхнього перебування, наближених до них осіб та тих, кого можна віднести до керівного та обслуговуючого персоналу, тощо.

Із погляду організації ОРД, підготовки і проведення ОРЗ, важливим є виділення таких відомостей, як традиції, звичаї, характер, спосіб життя представників ОГ залежно від національності, етносів, що сприятиме налагодженню відповідних зв'язків, здійсненню належних заходів із попередження та припинення організованої злочинної діяльності.

Поділяючи позицію вітчизняних науковців про те, що «перспективним в інформаційному забезпеченні оперативно-розшукової діяльності є підвищення аналітичної функції оперативних підрозділів...», пропонуємо сформуванню інформаційно-аналітичних підрозділів не лише на рівні Департаментів кримінальної розвідки, а й в територіальних управліннях та відділах [8, 18]. Тому, підрозділи кримінальної розвідки, які здійснюють аналітичну роботу, паралельно з моніторингом мають залучати конфіденційні джерела для отримання ОРІ, та забезпечити скоординоване збирання такої інформації. Важливою умовою є її конфіденційність та чітко визначена, уніфікована форма запису.

Ефективною може стати схема побудови інформаційних потоків, що спрямовуються до АБД, запропонована В. Грищаченком та В. Журавльовим [3]: а) галузеві служби НП у межах визначених для них завдань ведуть обліково-реєстраційну роботу, оперативні підрозділи накопичують ОРІ і встановлений обсяг зведень направляють у ДІАЗ, де до них забезпечується доступ з боку інших АБД всіх оперативних підрозділів кримінальної поліції; б) на регіональному (місцевому) рівні оперативні підрозділи кримінальної поліції НП мають можливість використовувати обліки структурних служб ГУНП, зібрана інформація в результаті проведеного аналізу розрізаних зведень через корпоративну мережу Департаменту кримінальної розвідки, Департаменту карного розшуку та інших підрозділів, що входять до тактичного рівня кримінальної розвідки, направляється до АБД; в) внутрішня інформація корпоративної мережі підрозділів кримінальної розвідки у результаті їхньої діяльності, безпосередньо спрямовується до АБД; г) на законодавчому рівні чітко визначається перелік облікових зведень, що направляють різні відомства й організації безпосередньо до АБД, цей інформаційний потік формується і державними структурами, і організаціями різних форм власності (великі промислові підприємства, комерційні банки, страхові компанії та ін.).

Тенденція зрощення загальнокримінальної та економічної, організованої і професійної злочинності викликає необхідність розвитку форм і методів взаємодії оперативних підрозділів у боротьбі з національною і транснаціональною злочинністю. У зв'язку з цим, систематичними, на нашу думку, повинні бути: а) взаємний обмін оперативною інформацією між підрозділами кримінальної розвідки НП з іншими оперативними підрозділами поліції; б) проведення злагоджених і цілеспрямованих оперативно-розшукових, оперативно-профілактичних, розвідувальних та інших оперативних заходів; в) залучення багатопрофільних джерел оперативної інформації, здатних висвітлювати певні об'єкти на користь усіх підрозділів і служб, що протидіють організованій злочинності та корупції; г) проникнення в осередок діяльності злочинного угруповання або на відповідні об'єкти осіб, які конфіденційно співпрацюють на добровільних засадах або штатних співробітників, що виконують завдання двох і більше зацікавлених оперативних підрозділів.

Література:

1. В Україні створять департамент кримінальної розвідки (27 березня 2015). – Корреспондент.net / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3496489-v-ukraini-stvoriat-departament-kryminalnoi-rozvidky>

2. Грибов М.Л. Международный опыт разведывательной работы полиции в контексте реформирования органов охраны правопорядка в Украине / М.Л. Грибов // *Universum: Экономика и юриспруденция* : електрон. научн. журн. – 2014. – № 2 (3) : Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.7universum.com/ru/economy/archive/item/928>.

3. Грищаченко В., Журавльов В. Актуальні проблеми вдосконалення діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю // *Вісник Запорізького юридичного інституту*. — 2006. — № 2. — С. 111-119.

4. Кондратьев Я.Ю. Национальная криминальная разведывательная служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії: лекція / Я.Ю. Кондратьев, А.І. Пясецький, П.Я. Кондратьев. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 30 с.

5. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.

6. Манжай О. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням / О. Манжай, Є. Жицький // *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. – № 3/1(13). – 2015. – Ч.1. – С. 100-105 // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/3/part_1/2015-3_1.pdf.

7. Пилипчук В.Г. Система організації управління і правового забезпечення діяльності спецслужб (до-свід країн Європейського Союзу та Північної Америки): аналіт. доп. / В.Г. Пилипчук, М.О. Будаков, В.М. Гірич. – К. : НІСД, 2012. – 56 с.

8. Регульський В., Євтушок В. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у сучасних умовах // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – Вип. 6. – Львів, 1997. – С. 12-19.

9. Смирнов М.П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. – М.: Центр юридической лит. «Щит», 2001. – 240 с.;

10. Шендрик В.В. Міжнародний досвід використання підрозділів поліції для отримання оперативно-розшукової інформації / В.В. Шендрик // Право і Безпека. – 2009. – № 1. – С. 24-29.

PRO-RUSSIAN DEZINFORMATION CAMPAIGN IN CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

Smolenova I., communication and Outreach Manager, Prague Security Studies Institute

The ability of pro-Russian propaganda to provide ideological grounding for extremist paramilitary groups has been somewhat overlooked. In the last two years, both the Czech Republic and Slovakia have seen an upsurge in the number of pro-Russian websites and alternative media that have been endlessly churning out stories of Ukrainian fascists, the immoral West and benign Russia. Within the same time span, pro-Russian paramilitary groups have been on the increase, expanding their activities and attempting to attract new members in both countries. Many shared characteristics between pro-Russian media and paramilitary groups suggest interconnectedness of the two phenomenon.

Despite its name, the ‘Czechoslovak Soldiers in Reserves’ (CSR) do not fall under the official Czech or Slovak army structures. The informal group was founded by Marek Obrtel, the Lieutenant Colonel (ret.) of the Czech Army who served in Afghanistan and Kosovo and who, in an open letter addressed last year to the Czech Defense Minister, accused NATO and the USA of criminal activities and asked for renunciation of all his medals and military awards.

The unit drew public attention during this year’s commemoration of the Velvet Revolution on November 17 when they came out in support of the Czech President Milos Zeman’s public speech. On first impression, the group resembles a real army unit. In the streets of Prague, Czechoslovak Soldiers in Reserves appeared very disciplined, marching in line and in army uniforms. While training, CSR members use legally possessed weapons. A quick look at the group’s website reveals pictures of armed soldiers in the battlefield or a historic army picture from the early 20th century.

Within few months since its foundation in January, Czechoslovak Soldiers in Reserves were able to expand their activities and, according to its website, now consist of over 5500 members, mainly former soldiers that underwent compulsory military service before 1989. The CSR has not yet been formally registered with Czech authorities and probably derives high numbers from its many supporters on social media Facebook and its Russian equivalent VKontakte.

Yet, what concerns Czech police and state authorities most are its regular activities and the inadequate use of violence coupled with xenophobic ideology the group promotes. For members, the CSR offers camps and trainings of self-defense, shooting, topography, survival skills or border defense. In November, when the Czech Television (CT) filmed group’s activities in Sumava forest in the South Bohemia, they were to simulate a particular situation – capture of a refugee. Dressed in camouflage and with airsoft weapons, they knocked down a fellow trainee while shouting «these bastards don’t belong here, they crossed our border. This is violence!»

Creation of an external enemy and anticipation of upcoming conflict are among the first characteristics that the group shares with pro-Russian media in the Czech Republic and Slovakia. CSR’s goal is to defend its homeland against alien powers and «invaders from the West,» the website states. «Our country has been unlawfully divided, looted, indebted, people enslaved and their families liquidated by repossession genocide, and national infrastructure transferred into the hands of western corporations.» reads the group memorandum. In an attempt to appeal and reinforce nationalistic and pan-Slavic anti-western sentiment, the memorandum goes even further «We unequivocally reject fighting in the ranks of NATO against the Russian Federation or other Slavic nations and we likewise intend to stand up firmly through organized civilian pressure against the further liquidation of our democracy, freedom and independence.»

In such chaos, Czechoslovak Soldiers in Reserve are not short of offering a solution. The group’s leaders express anti-western attitudes quite frequently and blatantly, suggesting the Czech Republic would be better off without the alliance with manipulative West. They consider Russian soldiers their friends and Czech politicians, influenced by the heavy Western propaganda, their enemies. «The sympathy towards Russia is based on the reality that Russia does not threaten us. Therefore, we agree with it (Russia).» conceded group’s leader Marek Obrtel into the CT’s camera.

Czechoslovak Soldiers in Reserve resembles a very similar informal paramilitary group in Slovakia called 'Slovak Levies' (Slovensky branci). Unlike its Czech counterpart, it was founded before the crises in Ukraine, its origins dates back to 2012. Slovak Levies has since built a reputation of extremists and neo-nazi leaning groups and its members were captured praising Jozef Tiso, the Second World War's anti-Semitic President of Slovakia. The group has long been monitored by the Slovak authorities and police. In its 2012 report on extremism, the Slovak Ministry of Interior labeled the initiative as a «militantly oriented group».

In a similar manner, the Slovak Levies have also been flourishing since 2014 and now spread out throughout the country, having established 16 units in many regional capitals of Slovakia. Similarly to CSR, their opinions are leaning rather to the East than to the West. Some of its instructors have undergone training in Russia and are believed to have ties to similar paramilitary groups with origins in Russia. In August, Slovak Levies organized a seminar on martial art with a Cossack Leonid Polezhajev.

Both groups are characterized by their efforts to attract middle-age former soldiers as well as young people. The average age of the Slovak Levies is around 21 years. The group came under increased media scrutiny this summer when its members toured around several Slovak primary schools to teach children Slovak history and, more controversially, shooting from a machine gun. <http://spectator.sme.sk/c/20058688/extremist-group-slovak-levies-trained-kids-in-schools.html> The skillful use of social media and the use of dramatic videos on YouTube have contributed to the recent growth in CSR's online visibility; its Facebook group has over 6000 members, VKontakte around 300. «All could be perceived as amusing but only up to a moment when one of the younger members will grow tired of trainings in nature and chatter through Facebook, and decide to take things into his own hands by conducting a criminal activity,» Ludvik Cimburek, commander of Czech Army's official active reserves, warned recently.

The combination of adherence of violence and the incitement of extremist nationalistic fervor, coupled with pro-Russian sympathies, has already led to consequences. One of the former members of the Slovak Levies, Marian Kepřta, is now one of the leaders of the first armed Czechoslovak unit fighting within the international brigade of the self-declared Donetsk Republic's army. According to a source from the Slovak Interior Ministry, the size of the unit is estimated only at tens of Slovaks and Czechs, but has grown in the last year as well.

As Cimburek also warned, members of such paramilitary groups are «potential adepts for cooperation with secret services of foreign states» that operate in Europe, read Russian and Chinese spies. This is especially topical for the Czech Republic that is believed to have an extremely high number of Russian intelligence officers on its soil. The Security Information Service of the Czech Republic (BIS) regularly warns of their activity in annual reports. Due to its strategic position, Slovakia is also within the Kremlin's sphere of interest and potential collaboration of Slovak Levies with foreign intelligence services should not be underestimated.

From a broader perspective, the emergence of organized paramilitary groups underscores the complexity and perplexed character of the pro-Russian disinformation campaigns in some Eastern European countries. It is increasingly difficult to assess all the consequences of pro-Russian propaganda and how they translate into practice. Both the Czech Republic and Slovakia saw a steep upsurge of pro-Russian media and websites in the last two years, often with very dubious and non-transparent backgrounds and origins. These 'alternative' media push forward the same narratives and ideals that these paramilitary groups now adhere to and promote. When going through statements of Czechoslovak Soldiers in Reserve, one finds themselves in a similar situation to when browsing Aeronet, one of the most active pro-Russian websites in the Czech Republic that the Czech counterintelligence agency labeled as the «source of dangerous pro-Russian propaganda» in its annual report. The resemblance is striking.

Unfortunately, such a combination is inflammatory. Earlier this year, when Slovak media interviewed Marian Kepřta, he described that the values of pan-Slavism, family and tradition have been lost to the European Union as his main motive for his engagement with pro-Russian rebels in Eastern Ukraine.[13] With growing tensions in Europe and more refugees on its borders, it is only a question of time as to when other members also decide to take things into 'their own hands.'

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОГО СТАТУСУ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сухачов О.О., здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

Відповідно до наукової Концепції розвитку кримінальної розвідки, цей вид діяльності оперативних підрозділів є складовою ОРД з пошуку, отримання, фіксації, оцінювання, прогнозування та використання інформації за допомогою системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямований на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних кримінальних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави і суспільства від злочинності [1]. Цілком природно, що така діяльність має проводитись негласними працівниками правоохоронних органів в умовах цілковитої конспірації.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» у п. 13 ч. 1 ст. 8 встановлює право оперативних підрозділів мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників [2]. При цьому, питання правового регулювання статусу й особливостей трудової діяльності негласних штатних та позаштатних працівників встановлюються відомчими нормативними актами різних органів виконавчої влади. Науковий аналіз цих актів та практики застосування їх норм дозволяє дійти висновку про відсутність єдиних підходів до розуміння сутності та засобів юридичного унормування діяльності даної категорії працівників. Недостатнє законодавче регулювання цих питань змушує представників різних відомств вигадувати та запроваджувати норми, що суперечать чинному трудовому й фінансовому законодавству та (або) не можуть забезпечити надійний правовий та соціальний захист негласних працівників, забезпечити належний рівень їх безпеки. Остаточного наукового вирішення та конкретного юридичного врегулювання не знайшли проблеми правового статусу негласних штатних та позаштатних працівників оперативних підрозділів.

У вітчизняній науці усіх гласних і негласних штатних та позаштатних працівників відносять до категорії «сили ОРД». Відповідно до цього, негласних працівників слід вважати негласними силами ОРД. Дослідження будь-яких аспектів функціонування негласних сил оперативних підрозділів зумовлює необхідність розуміння відповідних ключових понять.

Сутність категорії «сили ОРД» неодноразово виступала предметом наукових досліджень. Аналіз наукових праць на навчальній літературі обраного напрямку, свідчить, що найбільш розповсюдженим підходом до визначення сил ОРД є наведення переліку категорій осіб, задіяних у виконанні завдань цієї діяльності. Серед цих категорій традиційно виокремлюють три основні, яким науковці надають різні назви, наповнюючи їх розуміння однаковим змістом: штатні працівники оперативних підрозділів (посадові особи оперативних підрозділів; оперативні працівники та ін.); позаштатні працівники оперативних підрозділів (особи, які співробітничать з оперативним підрозділом, конфіденти, агентура тощо); особи, які залучаються до виконання окремих завдань ОРД або проведення конкретних ОРЗ.

Останні дві категорії інколи об'єднують в одну, іменуючи її «особи, які сприяють оперативним підрозділам у виконанні завдань ОРД», але в подальшому ця категорія все одно диференціюється на тих, хто співпрацює з оперативними підрозділами на постійній основі (їх називають по-різному: позаштатні співробітники, нештатні працівники, агентурний апарат тощо) та тих хто не бере участі у виконанні завдань ОРД на постійній основі, а задіяний лише у підготовці та проведенні окремих ОРЗ чи НСРД. Основною умовою залучення і тих і інших до виконання завдань ОРД є їх добровільна згода.

Отже силами оперативних підрозділів є сукупність їх посадових осіб та громадян, залучених ними на добровільній основі до виконання завдань ОРД й доручень слідчого, прокурора на проведення НСРД.

Цілком природно, що розглянуті в межах сил оперативних підрозділів категорії осіб не є однорідними. У кожній з них науковці виокремлюють певні групи. Зокрема, штатних працівників оперативних підрозділів відносять до різних груп на підставі їх належності до конкретних оперативних підрозділів різних правоохоронних органів (за окремими напрямками боротьби зі злочинністю, забезпечення державної безпеки). За цією ж ознакою диференціюють їх конфіденційних співробітників. Але найбільш важливим критерієм класифікації усіх названих категорій є гласність (негласність) їх функціонування.

Основним критерієм віднесення оперативного працівника до категорії негласних, з нашого погляду, є юридична заборона розголошення відомостей щодо факту його служби в правоохоронному органі. Це, з нашого погляду, необхідно визначити у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Щодо визначення поняття та класифікації на окремі категорії негласних позаштатних працівників, у теорії та практиці діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України також існує низка невирішених проблем. Аналіз норм ст. 275 КПК України [3], п. 14, ч. 1 ст. 8, а також ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та наукових праць досліджуваного напрямку дозволяє дійти висновку, що негласні позаштатні працівники оперативних підрозділів – це особи з якими оперативні працівники встановили конфіденційне співробітництво, відповідно до зазначених вище норм права.

Водночас сам термін «конфіденційне співробітництво» законодавцем не тлумачиться, а розробники підзаконних нормативно-правових актів, будучи представниками різних відомств визначають його на власний розсуд. При цьому часто вживаються неоднозначні формулювання та допускаються грубі порушення логіки.

У теорії ОРД усталеними є погляди, які ґрунтуються на розумінні конфіденційного співробітництва як відносин між оперативними підрозділами та особами, що залучені до виконання завдань ОРД. Проте тлумачення іменника «співробітництво» [4, с. 1367] дає підстави визначати його як спільну діяльність певних суб'єктів. Якщо така діяльність є погодженою (організованою), її слід розглядати як взаємодію. У теорії права формою соціальної взаємодії вважають правові відносини. Тому змістом конфіденційного співробітництва є спільна організована діяльність (взаємодія), а правові відносини – його формою.

Тлумачення прикметника «конфіденційний» (який не підлягає розголосові; довірчий, таємний [4, с. 570]) та аналіз положень скасованих та чинних відомчих інструкцій правоохоронних органів України дозволяють дійти висновку, про те, що приховуванню підлягає сам факт існування такої взаємодії, її суб'єкти та зміст.

Отже, під конфіденційним співробітництвом потрібно розуміти таємну взаємодію між працівниками оперативних підрозділів та особами, залученими до виконання завдань ОРД, здійснювану в формі правових відносин.

Отже негласними силами оперативних підрозділів є сукупність їх посадових осіб (відомості щодо факту служби яких в правоохоронному органі не підлягають розголошенню) та громадян, добровільно залучених на конфіденційній основі до конспіративного виконання завдань ОРД й доручень слідчого, прокурора на проведення НСРД. До негласних сил оперативних підрозділів належать штатні та позаштатні працівники, яких у відомчих нормативно-правових актах доцільно диференціювати на окремі категорії залежно від спеціалізації виконання ними конкретних завдань в межах ОРД та кримінального процесу. Для кожної категорії потрібно розробляти індивідуальну методичку забезпечення конспірації, основи якої мають бути унормовані.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» доцільно доповнити наступними положеннями:

1. Негласний штатний працівник – це посадова особа оперативного підрозділу, відомості щодо факту служби якої в правоохоронному органі не підлягають розголошенню.

2. Негласний позаштатний працівник – особа, залучена на конфіденційній основі за власною згодою до негласного виконання завдань ОРД й доручень слідчого, прокурора на проведення НСРД, відомості щодо співробітництва якої з оперативним підрозділом не підлягають розголошенню.

3. Конфіденційне співробітництво – таємна взаємодія між працівниками оперативних підрозділів та особами, залученими до виконання завдань ОРД, здійснювана в формі правових відносин.

Література:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С. В. Албул, О. Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.

ТЕХНІЧНА РОЗВІДКА ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Федотенко А.В., здобувач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Шинкаренко І.Р., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

«Мета і засіб будь-якої ефективної відповіді на загрозу організованої злочинності - інформація»

Д. Герберт, Х. Тритт

Наприкінці ХХ століття світове суспільство переглянуло погляди на боротьбу зі злочинністю. Означене стало підґрунтям прийняття резолюції 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року, яка визначила необхідність використання оперативно-розшукових, технічних та електронних методів та засобів виявлення та контролю за злочинною діяльністю з метою її припинення та знешкодження інфраструктури ОЗУ.

Відповідно до вимог означеної та інших конвенцій та національних законодавчих актів України в МВС України були створені підрозділи кримінальної та технічної розвідки. Означене та реформування в останні роки кримінального, адміністративного законодавства та прийняття нового Кримінально - процесуального кодексу призвело до реорганізації структурних підрозділів кримінальної розвідки у самостійний підрозділ національної поліції, а служба технічної розвідки підрозділів БОЗ МВС була передана до складу оперативно-технічних підрозділів.

В той же час згідно «Концепції розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України» суб'єктами кримінальної розвідки є «оперативні підрозділи МВС України (Національної поліції України - після 1 листопада 2015 р.), які в межах функціональних обов'язків здійснюють діяльність з пошуку, отримання, фіксації, оцінювання, прогнозування та використання інформації ..., у т. ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1, С.7]. Таким чином визначається оперативно-технічна складова кримінальної розвідки..

На початку 2000 років відділом стратегічних питань поліційної діяльності Управління Генерального Секретаря Організації з Безпеки та Співробітництва у Європі (ОБСЕ) підготовлено Довідкове керівництво з кримінального судочинства з переліком та вимогами до спеціальних слідчих методів та прийомів (ССМП) [2].

Воно визначило, що ССМП складаються з: спеціальних операцій включаючи впровадження, спостереження з елементами прослуховування та стеження, використання інформаторів, контрольованих поставок.

Як вбачаємо основний зміст ССМП складають елементи кримінальної розвідки спрямовані на отримання інформації у тому числі під час здійснення оперативно-технічних заходів.

Слід відзначити, що у науковців та практичних працівників відсутня єдина думка про оперативно-технічну складову кримінальної розвідки [3]. Так згідно «Концепції розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України» на тактичному рівні кримінальну розвідку здійснюють у тому числі підрозділи оперативно-технічних заходів [1, с. 10-11]. Таким чином активне використання технічної розвідки на стратегічному рівні не передбачено. В той же час аналіз досвіду країн світу показує, що підрозділи поліції здійснюють кримінальну розвідку використовують спеціальні технічні заходи з метою отримання стратегічної інформації. При чому у Великій Британії передбачено особливий порядок їх використання без санкціонування суду [4].

У чинному оперативно-розшуковому законодавстві визначено, що з метою отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої безпеки України зазначені заходи можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді без розголошення третій стороні, а заходи, що не потребують дозволу слідчого судді, - без повідомлення прокурора. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такого заходу не може перевищувати шести місяців. В той же час законодавець не передбачив такої процедури для вирішення завдань кримінальної розвідки

З означеного можемо визначити проблеми, що потребують свого вирішення для формування технічної розвідки у один з напрямків кримінальної розвідки на стратегічному та тактичному рівні

Теоретичні проблеми:

1. Відсутність наукової концепції здійснення технічної розвідки злочинного середовища с визначенням об'єктів, суб'єктів, методів та способів отримання інформації.
2. Не розробленість теоретико-правових та організаційно – тактичних, проблем здійснення технічної розвідки під час кримінальної розвідки.
3. Недостатність теоретичних розробок щодо поняття, сутності та змісту технічної розвідки злочинного середовища у тому числі з використанням кіберпростору.
4. Не розробленість питань організації та тактики здійснення технічної розвідки в умовах попередження та виявлення окремих видів злочинної діяльності з використанням інноваційних технологій та здобутків технічних та суспільних наук щодо виникнення та розповсюдження інформації в соціальних системах.

Правові проблеми:

1. Недосконалість оперативно-розшукового законодавства;
2. Відсутність організаційно-правового алгоритму (підзаконні акти) застосування технічної розвідки для отримання оперативної інформації з метою вирішення завдань кримінальної розвідки.
3. Не визначеність у законодавстві суб'єктів технічної розвідки національної поліції.
4. Відсутність чіткого розмежування ОТЗ під час технічної розвідки злочинного середовища у межах кримінальної розвідки, оперативної розробки та ініціативного оперативного пошуку.

Організаційні:

1. Не визначене місце структурне місце підрозділів кримінальної розвідки та технічної розвідки у сучасній системі протидії злочинності.
2. Відсутня оптимізація функцій – завдань підрозділів, що ініціюють, організують та здійснюють кримінальну та технічну розвідку.
3. Недостатня наукова підтримка системи управління технічною розвідкою під час кримінальної розвідки.
4. Не створена гнучка системи внутрішньої та зовнішньої взаємодії під час кримінальної розвідки.
5. Не розроблена системна та концепція перебудови системи підбору і підготовки персоналу підрозділів кримінальної розвідки.
6. Відсутність системної психологічної підтримки готовності оперативних працівників до здійснення кримінальної розвідки.

Тактичні:

1. Відсутність сучасних науково-обґрунтованих тактичних алгоритмів використання технічних засобів виявлення та фіксації оперативної інформації, а також GPS – навігації та Internet в залежності від конкретних оперативно-тактичних ситуацій під час кримінальної розвідки.
2. Нерозробленість типових тактичних сценаріїв вирішення завдань протидії злочинності в умовах протидії з боку злочинного середовища та убезпечення суб'єктів кримінальної розвідки здійсненням оперативно-технічних заходів.
3. Недостатнє теоретичне обґрунтування використання здобутків суспільних та технічних наук щодо вирішення завдань кримінальної та технічної розвідки.

Корінним чином змінити таке становище може створення у складі підрозділів кримінальної розвідки підрозділів оперативно-технічної розвідки.

З метою законодавчого закріплення діяльності оперативно-технічної розвідки та здійснення оперативно-технічних заходів з метою отримання стратегічної інформації під час здійснення кримінальної розвідки пропонуємо внести зміни до частини четвертої статті 8 Закону України «Про оперативно – розшукову діяльність» у наступній редакції:

«Виключно з метою отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої та національної безпеки України зазначені заходи можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді без розголошення третій стороні, а заходи, що не потребують дозволу слідчого судді, - без повідомлення прокурора. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такого заходу не може перевищувати шести місяців».

Література:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проєкт / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
2. Справочное руководство по уголовному судопроизводству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polis.osce.org/library /f/3071/1897/OSCE- AUS-SPM-3071-RU-Справочное руководство по уголовному процессу.pdf>.
3. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова компаративістика: [монографія] / О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай. – Харків: ХНУВС, 2013. – 352 с.
4. Regulation of Investigatory Powers Act 2000 // The Public General Acts and General Synod Measures. - London: HMSO, 2001. - Ch. 23.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Федчак І.А., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Інформація є найціннішим товаром в світі. Вона є дорожчою за гроші, оскільки з її допомогою заробляють гроші. Інформація цінніша ніж влада, бо з нею можна домогтися влади. Інформація більш цінна ніж товари, оскільки з нею можна виробляти, набувати, а також покращувати товари. У будь-якому бізнесі, в будь-якій галузі, в будь-якій частині світу, правильна інформація є безцінною. Фінансові, інвестиційні компанії вкладують багато грошей, часу і ресурсів в прагненні отримати інформацію про рух своїх продуктів, у те, як їх покращити, інформацію про своїх конкурентів, про клієнтів і чого вони хочуть, інформацію про бізнес в цілому тощо. Уряди різних країн приходять до влади та втрачають її на основі інформації про ставлення до своєї діяльності громадян, на сонові інформації про союзників та ворогів. Інформація виграє війни, будує міста, зцілює хворих, збагачує бідних тощо. У світлі організації протидії злочинності інформація допомагає викривати, розкривати та запобігати злочинності. Промисловість, організації та компанії упродовжують інформаційну розвідку на операційному рівні, призначаючи на посади окремих осіб, створюючи окремі підрозділи для збору, обробки та узагальнення інформації. Підприємства мають дослідників продукції і тестувальників, утримують штати аналітиків, дослідників ринку тощо. У діяльності органів влади створюються підрозділи політичної аналітики, аналітиків використовують страхові компанії тощо.

Кожного разу, коли зустрічається термін «аналітик»: бюджетний аналітик, бізнес-аналітик, аналітик ринку, фондовий аналітик, аналітик розвідки, тощо мова йде про особу, чия робота пов'язана з інформацією, яка допоможе компанії, установі або організації виконувати свою роботу краще. Така ж ситуація з аналітиками злочинності. Аналітики у сфері кримінальної злочинності надають інформацію органам поліції, щоб останні краще виконували свою роботу. Зокрема, аналітики у сфері кримінальної злочинності допомагають органам поліції:

- виявляти та з використанням мінімальних зусиль досягати найкращих результатів по викриттю злочинів;
- розробляти ефективні стратегії і варіанти тактики запобігання майбутнім злочинам;
- здійснювати операції по затриманню злочинців;
- ефективно проводити документування злочинної діяльності розроблюваних осіб та груп з метою за судження злочинців;
- підвищувати безпеку та якість життя громадян;
- оптимізувати внутрішні операції;
- виявляти та вирішувати «хронічні» проблеми;
- ефективно маневрувати силами та засобами (ресурсами) оперативних підрозділів;
- планувати майбутні потреби в ресурсах (гласних та негласних);
- впроваджувати в дію ефективну політику та стратегію протидії злочинності, особливо її організованим формам прояву;
- ефективно здійснювати інформування громадськості про результати оперативно-службової діяльності.

Мета діяльності кримінального аналітика полягає в забезпеченні інформаційної підтримки загальної стратегії діяльності правоохоронного органу.

Суть кримінальної аналітики можна пояснити метафорично: скульптури створюються шляхом об'єднання окремо виготовлених деталей, так само аналітика створює інформацію шляхом об'єднання окремих розрізнених частин даних. До прикладу, скульптури створюються відшаруванням зайвих шматків

дерева, щоб показати форму всередині, аналогічно аналітик відфільтровує сторонні фрагменти даних, щоб відобразити те, що показує факт або істину. У будь-якому випадку, сировиною аналітики є дані, які можуть надходити з самих різноманітних джерел. З цих даних аналітик прагне створити інформацію, яку потім буде передано «споживачеві» оперативного підрозділу. Після доведення інформації та її засвоєння вона стає знаннями, які формують підґрунтя для організації і тактики діяльності оперативних та слідчих підрозділів щодо протидії різноманітним проявам злочинності. Засвоєна інформація стає знанням яке інформує дії поліції. Є два важливих аспекти: дані стають інформацією, коли вони ефективно проаналізовані; інформація стає знаннями, коли вона доведена споживачеві.

Історія аналізу злочинності, практика аналізу злочинності, ймовірно, переує професії аналітика. Деякі з найбільш важливих функцій аналізу злочинності, як до прикладу визначення гарячих точок для додаткового патрулювання, були, ймовірно, виконані в стародавні часи. Зародження практики аналізу злочинності можна вважати з початку узагальнення статистичних даних про стан злочинності та узагальнення типових способів учинення злочинів подібних категорій і ознак злочинців, причетних до їх учинення. Такі перші примітивні форми застосування аналізу злочинності згодом набули розвитку та розповсюдження по усьому світу. Станом на сьогодні, кожен окремий поліцейський застосовує у щоденній практичній діяльності методи ідентифікації та аналізу злочинної активності за власними індивідуальними методами. Неофіційний аналіз злочинів, в самому простому розумінні, виконується всіма співробітниками, які мають відношення до викриття та розслідування злочинів.

Аналіз злочинності відбувається шляхом вивчення злочину і порівняння його з аналогічними минулими кримінальними проявами. По суті, оперативний працівник або слідчий здійснює аналіз процесу вчинення злочину, порівнюючи процес його вчинення зі власним набутим досвідом, та з досвідом інших співробітників.

Наступним умовним етапом розвитку кримінальної аналітики можна назвати спроби визначати найбільш уражені кримінальними проявами місця та категорії осіб і здійснювати заходи по їх оперативному перекритті та нейтралізації на основі узагальнення даних про регулярність злочинів по областям в межах міста тощо.

Аналіз злочинності це діяльність, що здійснюється відповідними засобами, у результаті якої утворюється результат (продукт), що забезпечує інформаційну підтримку правоохоронних органів. Мета аналізу злочинності в тому, щоб працівники правоохоронних органів не просто слідкували за дотриманням режиму законності, а могли діяти на випередження шляхом формування аналітичних продуктів для підтримки діяльності щодо протидії злочинності.

Перед аналітичним супроводом злочинності ставляться такі завдання:

- вивчення злочинності;
- виявлення та аналіз закономірностей, тенденцій і проблем злочинності;
- створення та поширення інформації, яка допомагає поліцейським службам впливати на стан злочинності тощо.

У плані супроводження розвідки аналітика забезпечує збір та поширенні інформації про злочинців, зокрема, їх організованих форм прояву. Аналітичне забезпечення розвідки сприяє викриттю потенційних злочинців по структурі та ієрархії злочинних організацій, викриттю потоків грошових коштів і товарів, відносин, поточної діяльності і планів, а також особисту інформацію про учасників, як правило, з метою арешту та судового переслідування та засудження злочинців.

Формуючи та реалізуючи стратегію протидії злочинності, особливу увагу варто зосередити резервах підвищення ефективності оперативно-службової діяльності, до яких варто віднести ширше впровадження кримінальної розвідки, складовою якої є аналітичний супровід діяльності правоохоронних органів.

ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ (ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ) РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ

Шелехов А.О., завідувач кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Тацієнко В.В., доцент кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Аналіз спеціальних наукових та практичних джерел [6-16] свідчить про те, що у теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки (criminal intelligence process), тобто таємного збору інформації щодо загроз економічній та громадській безпеці, правопорядку, щодо причин та умов вчинення конкретних видів злочинів, тенденцій у організованій та терористичній злочинній діяльності, наркобізнесі, щодо окремих осіб і фактів, які пов'язані із вчиненням кримінальних правопорушень з метою їх виявлення, попередження та прогнозування злочинності в цілому.

Дослідженню вказаної проблематики приділяють досить значну увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів.

Однак в Україні на сьогодні нажалю відсутні теоретично-правові засади системи кримінальної (поліцейської) розвідки.

На теперішній час найбільш поширеними стратегіями, в яких викладено процес кримінальної розвідки, є британська «Національна розвідувальна модель» (National Intelligence Model) [2] та американський «Національний план розподілу розвідувальної інформації» (National Criminal Intelligence Sharing Plan) [5]. Із вказаними стратегіями тісно пов'язана інша дефініція – «організація діяльності поліції на основі розвідувальних даних» або «модель поліцейської діяльності» (Intelligence-Led Policing (ILP)). Останній термін, як відмічають Дж. Картер, С. Філіпс та М. Гайадин, співвідноситься із описаними стратегіями таким чином, що стратегії визначають структуру, у рамках якої ІЛР може бути застосована у правоохоронних органах [1, с. 435]. Потрібно відмітити, що прийняття стратегій кримінальної розвідки у названих країнах не означає, що раніше кримінальна розвідка не застосовувалась. Натомість цими документами її було включено до стратегічних планів роботи правоохоронних органів. Цю тенденцію можна прослідкувати у багатьох розвинутих країнах, починаючи з 90-х років минулого сторіччя.

Це ж стосується і країн, які нещодавно стали членами Європейського союзу. Наприклад, у Хорватії подібну практику почали впроваджувати як раз в означений період, що підтверджується даними науковців цієї країни [4, с. 181].

На теперішній час правоохоронними органами багатьох країн світу визнаються наступні принципи стосовно кримінальної (поліцейської) розвідки:

- дані поліцейської розвідки, які є своєчасними, дають підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування тяжких злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер (визначення «своєчасні» означає, що відомості надаються в належний час, а визначення «дають підстави для вживання заходів» припускає, що відомості є достатньо докладними і достовірними для проведення відповідних заходів);

- поліцейська розвідка може грати важливу роль у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, припинення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів, «гарячих точок» і злочинців як на національному, так і на транснаціональному рівнях; – розвідка служить наріжним каменем ефективної моделі поліцейської діяльності ІЛР, відповідно до якої розвідка необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає ключову роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи роботу з громадами і звичайне патрулювання [14, с. 2].

У країнах Європи та США кримінальна розвідка складається із шести головних етапів, об'єднаних у циклічне коло: – планування та визначення напрямів (цілей); – збирання інформації; – обробка інформації; – аналіз інформації; – поширення інформації; – повторна оцінка інформації [6, с. 4].

Британська «Національна розвідувальна модель» базується на узагальненні бізнес-стратегій для потреб правоохоронних органів. Стрижнем цієї моделі є засоби, за допомогою яких проводиться накопичення та вироблення відповідної розвідувальної інформації.

Засоби поділяються на:

- знання, що охоплюють професійні знання, нормативні документи, правила, бази даних, які є в наявності у правоохоронних органах та партнерських організаціях;

- системні засоби – продукти, що використовуються для безпечного збирання, приймання, зберігання, компонування, аналізу та використання інформації. Вони складаються із засобів фізичної безпеки, управління доступом, правил безпеки, протоколів обміну інформацією тощо;

- джерела, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях. Вони включають жертв та свідків, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівців з протидії злочинності, засуджених, криміналістичну інформацію, результати негласної роботи, результати спостереження, конфідентів;

- сили, які застосовуються для підтримки функціонування Національної розвідувальної моделі [3, с. 7].

Потрібно відмітити, що на відміну від української моделі оперативно-розшукової діяльності, де її сили і засоби є окремими категоріями, у британській правоохоронній практиці сили є складовою частиною засобів. У результаті опрацювання даних, одержаних з використанням окреслених вище засобів, формується кінцевий розвідувальний продукт, у вигляді однієї з наступних форм:

- стратегічного аналізу, за допомогою якого виробляються довготермінові плани діяльності правоохоронних органів, розробляється стратегія та вимоги до кримінальної розвідки;

- тактичного аналізу, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції згідно із загальною стратегією, а також може використовуватися для доповнення існуючих вимог до кримінальної розвідки;

- цільового профілю стосовно конкретної особи (підозрюваного чи жертви) або групи осіб у відповідності до стратегічних пріоритетів; – проблемного профілю, в якому проаналізовано конкретний злочин або серію подій тощо [2, с. 67].

Нажалю на сьогодні в Україні склалася дещо інша ситуація. Правове регулювання діяльності оперативних підрозділів поліції відповідним чином не збалансовано. Деякі функції щодо негласного отримання не-

обхідної інформації дублюється або виконуються не в повному обсязі з причини відсутності суцільної концепції та недостатньої правової регламентації. Також доводиться констатувати, що розвідувальні (та оперативні) підрозділи поліції не мають прямого доступу до інформації інших підрозділів, не можуть відповідним чином використовувати їх бази даних.

Усе це призводить до низької ефективності розвідувальної роботи, і, відповідно, обумовлює необхідність її реформування, одним із кроків якого буде розроблення та прийняття на державному рівні відповідної стратегії кримінальної (поліцейської) розвідки держави.

Засновуючись на досвіді країн, де концепції поліцейської розвідки були офіційно затверджені, до національної стратегії можна запропонувати наступні ключові стадії розвідувального циклу: збирання; оцінка; обробка; аналіз; розповсюдження та управління.

Реалізація наведених стадій відбуватиметься за рахунок застосування наступної структури, функціональності та засобів, необхідних для ефективного використання кримінальної (поліцейської) розвідки:

- затвердження відповідних правил щодо можливих методів отримання інформації (цілей її отримання);
- затвердження відповідних правил захисту інформації;
- затвердження відповідних категорій секретності;
- затвердження відповідних правил забезпечення принципу службової необхідності;
- затвердження відповідних правил щодо кола осіб, серед яких можуть розповсюджуватися інформація і данні поліцейської розвідки;
- впровадження відповідної комп'ютерної системи обробки інформації;
- впровадження механізму повідомлення працівниками поліції розвідувальної інформації та алгоритм їх заохочення;
- впровадження системи оцінки та забезпечення якості отриманої інформації;
- впровадження системи складання обліків отриманої інформації (облік повідомлень про кримінальні правопорушення, притягнення до кримінальної відповідальності, відбитків пальців та ін.);
- впровадження засобів доступу до таких каталогів та пошуку в них;
- впровадження механізму запитів та повідомлення інформації з інших установ, організацій та держав;
- впровадження системи навчання фахівців з аналітичної роботи;
- впровадження стандартів та вимог щодо змісту аналітичних довідок, доповідей та інших службових документів і продуктів розвідувальної діяльності;
- впровадження системи використання аналітичних продуктів в процесі управління.

Зазначені компоненти повинні бути однакові на місцевому, регіональному та національному рівні та можуть відрізнятися масштабом, ступенем складності залежно від спеціального обладнання та програмного забезпечення.

Література:

1. Carter J. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory / J. G. Carter, S. W. Phillips, S. M. Gayadeen // *Journal of Criminal Justice*. – 2014. – № 42. – P. 433-442.
2. Guidance on the National Intelligence Model / Produced on behalf of the Association of Chief Police Officers by the National Centre for Policing Excellence. – 2005. – 213 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-20051.pdf>.
3. National Intelligence Model: Code of Practice. – CENTREX, 2005. – 14 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.college.police.uk/docs/npia/NIM-Code-of-Practice.pdf>.
4. Šimovic V. Research of Classical and Intelligent Information System Solutions for Criminal Intelligence Analysis / Vladimir Šimovic // *National Security and the Future*. – 2001. – № 3-4 (2). – P. 181-200.
5. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.
6. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проєкт / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
7. Грібов М.Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування в боротьбі з організованою злочинністю / М.Л. Грібов // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2009. – № 20. – с. 26-33.
8. Кондратьєв Я.Ю. Національна кримінальна розвідувальна служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великої Британії: лекція / Я.Ю. Кондратьєв, А.І. Пясецький, П.Я. Кондратьєв. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 30 с.
9. Кондратьєв Я.Ю. Організація і порядок проведення секретних операцій спеціальними агентами проти організованої злочинності в США: [посіб]. / [Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, А.І. Пясецький]. – К., 2004. – 59 с.
10. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи / А. Крижановський // *Право України*. – 2013. – № 9. – с. 229-241.

11. Перепилиця М.М. Проведення оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, Росії, США та Україні : [моногр.] / М.М. Перепилиця, О.В. Манжай. – Х.: Вид-во КП Друкарня № 13, 2008. – 248 с.
12. Пилипчук В.Г. Система організації управління і правового забезпечення діяльності спецслужб (до-свід країн Європейського Союзу та Північної Америки): аналіт. доп. / В.Г. Пилипчук, М.О. Будаков, В.М. Гірич. – К.: НІСД, 2012. – 56 с.
13. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия. – Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. – 36 с.
14. Смирнов М.П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. – М.: Центр юридической лит. «Щит», 2001. – 240 с.
15. Сурков К.В. Принципы полицейской разведки / Сурков К.В. – СПб., 1995. – 135 с.
16. Фільштейн В.Л. Організаційно-правові засади діяльності національної поліції держави Ізраїль (порівняльно-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Фільштейн Володимир Леонідович. – К., 2009. – 225 с.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Шинкаренко І.О., доцент кафедри філософії та політології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

На основі аналізу думок науковців у галузі психологічного забезпечення різних видів професійної діяльності (Н.І. Кривоконь, М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк) [1; 2, с. 205] та психологічного забезпечення поліцейської (міліцейської) діяльності (Р.І. Благута, О.С. Губарєва, В.А. Данилов, А.Є. Дугин, Г.Є. Запорожцева, В.С. Лури, Л.І. Казміренко, Н.Л. Ковальська, Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Кретчак, В.О. Криволапчук, В.С. Медведєв, Д.В. Швець, Г.О. Юхновець) [3; 4], можемо констатувати, що зміст психологічного забезпечення будь якої професійної діяльності розглядається науковцями в трьох основних вимірах:

- 1) як система заходів, що мають на меті вдосконалення, оптимізацію професійної діяльності;
- 2) як специфічна діяльність, супровід особистості в професії;
- 3) як процес перетворення особистості, набуття нею нового досвіду, нових якостей, рис тощо.

Причому, це перетворення і зумовлене спеціально організованими впливами і супроводом, а сама особистість при цьому має бути достатньо вмотивована. Особливу роль психологічне забезпечення спостерігаємо у професії правоохоронця та окремії його еліти - працівників, що займаються оперативно-розшуковою діяльністю

В Україні фактично тільки формується сучасна служба кримінальної розвідки, яка буде відповідати світовим вимогам здійснення розвідки для вирішення завдань кримінальної юстиції.

Згідно досвіду кримінальної розвідки США, Великої Британії, Франції та інших країн, її зміст полягає у системі дій спрямованих на отримання, обробку, аналіз стратегічної та тактичної інформації та її використання для формування та корегування державної політики протидії злочинності, координації діяльності поліцейських установ та спецслужб для вирішення завдань забезпечення національної безпеки.

Технологічно зміст кримінальної розвідки полягає з планування та визначення напрямів (цілей); збирання інформації; обробка інформації; аналіз інформації; поширення інформації; повторна оцінка інформації [5, с. 16].

Таким чином, основою кримінальної розвідки є робота з джерелами інформації. До них заходять теоретики кримінальної розвідки відносять *обліки* правоохоронних органів, інших державних та громадських організацій; *системні засоби* – програмні продукти, що використовуються для збирання, обробки, зберігання, аналізу та використання інформації отриманої під час моніторингу криміногенної ситуації; *фізичні джерела*, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях: конфіденти, постраждалі та свідки, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівці з протидії злочинності, засуджені [6, с. 7].

Враховуючі означене та те, що кримінальна а розвідка взагалі є новим та недостатньо розробленим у науковому сенсі напрямком діяльності національної поліції вважаємо за доцільне:

- ще на початковому етапі її формування запровадити посади практичних психологів в підрозділах кримінальної розвідки, створення мультидисциплінарних команд, до складу яких входили б не лише працівники кримінальної розвідки (оперативні працівники та аналітики), але й спеціалісти з психологічного забезпечення та комунікативної співпраці з джерелами інформації.

- другим напрямком повинна стати розробка типових, алгоритмізованих моделей психологічного забезпечення як специфічної технології розвідувальної роботи;

- наукове обґрунтування та концептуалізації самої психології розвідувальної роботи як відносно нової галузі психологічних знань у сфері юридичної психології.

Це пояснюється тим, що професіоналізація розвідувальної роботи великою мірою залежить, з одного боку, від розуміння особливостей та механізмів формування, становлення та розвитку особистості, зокрема

в скрутних і кризових обставинах та ворожому оточенні злочинного середовища, по друге від психологічних складових діяльності самих працівників кримінальної розвідки.

Диференціація психологічного забезпечення повинна здійснюватися відповідно до її завдань. Аналіз практики діяльності кримінальної розвідки країн світу та підрозділів України, а також концепції кримінальної розвідки [7] показує, що її завданнями є:

- добування, аналітична обробка та надання визначеним даним законом органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток організованої злочинності та корупції в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України *щодо протидії кримінальної* злочинності з економічної, соціальної та гуманітарної, інформаційної, екологічної, науково-технологічної, енергетичної та політичної сфер суспільства, ліквідації корумпованості в діяльності органів державної влади, відмежування їх від бізнесу, зменшення тінізації економіки;
- протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширенню їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві;
- запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку організованої злочинності та корупції, упередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України.
- розробка і реалізація заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;
- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією.

Враховуючі різноплановість завдань кримінальної розвідки та результати нашого дослідження проблем психологічного забезпечення службово-бойової діяльності кримінальної поліції у надзвичайних умовах, можемо визначити, що складовими психологічного забезпечення кримінальної розвідки є:

- аналіз психофізіологічних особливостей оперативних працівників, прогнозування ефективності їх професійної дієздатності та доцільний розподіл по напрямкам здійснення кримінальної розвідки;
- психологічна підготовка персоналу кримінальної розвідки, основними завданнями якої є: формування у оперативних працівників психологічної стійкості до пригнічуючих факторів сучасної криміногенної обстановки та злочинного оточення; створення внутрішніх психологічних джерел високої розвідувальної активності; підвищення професійної дієздатності усіх психологічних функцій оперативних працівників; створення передумов ефективної реалізації особовим складом наявних знань і навичок;
- психологічна підтримка розвідувально-пошукових заходів персоналу кримінальної розвідки, основними завданнями якої є: психологічна допомога, яка передбачає психологічне консультування, психотерапію, психопрофілактику, психокорекцію; психодіагностика, як система використання методів виявлення та вимірювання ступеня психотравмованості оперативних працівників; психотерапія, як комплексний лікувальний вплив на психіку людини; психічна реабілітація, як система медико-психологічних і соціальних заходів, спрямованих на поновлення, корекцію і компенсацію психотравматичних ефектів; створення позитивних мотиваційних настроїв до виконання розвідувальних завдань завдань.

Література:

1. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
2. Кривоконь Н.І. Роль соціально-психологічного забезпечення в контексті «психологізації» соціальної роботи / Н.І. Кривоконь // Психологія і особистість. - 2015. - № 2 (8). - Ч. 1. – С.201 – 2013.
3. Криволапчук В.О. Юридичні та психологічні основи надійності персоналу кримінальної міліції [Текст]: монографія / В.О. Криволапчук. - Одеса, 2013. – 399с.
4. Швець Д. В. Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку як актуальна проблема фахової підготовки // Международные научно-практические конференции 2014 года [Електронний доступ]: http://asconf.com/rus/archive_view/473.
5. Ивахин А.Е. Оперативная деятельность и вопросы конспирации в работе спецслужб (По материалам открытой печати и литературы) / А.Е. Ивахин, П.Я. Прыгунов. – Т. 4 – [2-е изд. стереотип.] – К.: КНТ, 2008. – 242 с.
6. Кондратьев Я.Ю. Національна кримінальна розвідувальна служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії: Лекція / МВС України. НАВСУ / Я.Ю. Кондратьев, А.І. Плясецкий, П.Я. Кондратьев. – К., 2000. – 30 с.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ЗАРУБІЖНИМ ДОСВІДОМ

*Щирська В.С., викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ*

Сучасні тенденції правоохоронної діяльності в світі свідчать про те, що головні пріоритети роботи поліцейських структур поступово зміщуються від послідуючого до превентивного реагування на злочинні прояви. Превентивна діяльність на теперішній час не лише обговорюється в наукових колах, але й реалізуються через впровадження змін та доповнень до чинного законодавства. В Україні, наприклад, у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу у 2012 році головними завданнями оперативної розшукової діяльності стали саме виявлення та попередження злочинів, а не їх розкриття. При цьому варто наголосити, що у різних країнах застосовуються різні концепції та інститути діяльності поліції у попереджувальній роботі. Вказані обставини потребують узгодження відповідних термінів для того, аби можна було імплементувати корисний досвід один одного до національного законодавства, а також покращити відповідну міжнародну взаємодію.

«Кримінальна розвідка» є однією з такої дефініції, яка потребує наукового осмислення. Дослідженням проблем кримінальної розвідки займалися С. В. Албул, К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Б. Є. Богданов, Р.А. Зінтарс, А. Г. Лекарь, В. А. Лукашов, В. Л. Ортинський, М. М. Перепелиця, М. А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, Г. К. Синілов, Є. В. Токарев, І. А. Федчак та багато інших авторів. Питання сучасної кримінальної розвідки вивчали: Х. Брейді, Дж. Грив, Д. Картер, М. Петерсон, Дж. Реткліф, К. Россі, В. Симовиць, М. Спероу, Ф. Фортін та інші. Разом з тим порівняння діяльнісного аспекту цих інститутів у різних країнах не проводилось. На теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація та вживаються дії превентивного характеру.

Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів [1, с. 345]. На теперішній час найбільш поширеними стратегіями, в яких викладено процес кримінальної розвідки, є британська «Національна розвідувальна модель» [3] та американський «Національний план розподілу розвідувальної інформації» [4]. Із вказаними стратегіями тісно пов'язана інша дефініція – «організація діяльності поліції на основі розвідувальних даних» або «модель поліцейської діяльності». Останній термін, як відмічають Дж. Картер, С. Філіпс та М. Гайадин, співвідноситься із описаними стратегіями таким чином, що стратегії визначають структуру, у рамках якої може бути застосована у правоохоронних органах [5, с. 435]. Потрібно відмітити, що прийняття стратегій кримінальної розвідки у названих країнах не означає, що раніше кримінальна розвідка не застосовувалась. Натомість цими документами її було включено до стратегічних планів роботи правоохоронних органів. Цю тенденцію можна прослідкувати у багатьох розвинутих країнах, починаючи з 90-х років минулого сторіччя. Це ж стосується і країн, які нещодавно стали членами Європейського союзу. Наприклад, у Хорватії подібну практику почали впроваджувати як раз в означений період, що підтверджується даними науковців цієї країни [6, с. 181]. На теперішній час правоохоронними органами багатьох країн світу визнаються наступні принципи стосовно кримінальної (поліцейської) розвідки: – дані поліцейської розвідки, які є своєчасними, дають підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування серйозних злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер (визначення «своєчасні» означає, що відомості надаються в належний час, а визначення «дають підстави для вживання заходів» припускає, що відомості є достатньо докладними і достовірними для проведення відповідних заходів); – поліцейська розвідка може грати важливу роль у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, скорочення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів, «гарячих точок» і злочинців як на національному, так і на транснаціональному рівнях; – розвідка служить наріжним каменем ефективної моделі поліцейської діяльності, відповідно до якої розвідка необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає ключову роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи роботу з громадами і звичайне патрулювання [7, с. 2].

У рамках навчання кримінальній розвідці використовуються різні моделі. Саме ця модель нерідко застосовується під час навчання поліцейських кадрів у країнах Європи та США. Кримінальна розвідка складається із шести головних етапів, об'єднаних у циклічне коло: – планування та визначення напрямів (цілей); – збирання інформації; – обробка інформації; – аналіз інформації; – поширення інформації; – повторна оцінка інформації [4, с. 16].

Британській версії моделі зміст кримінальної розвідки описано більш докладно ніж в американській, британська «Національна розвідувальна модель» базується на узагальненні бізнесстратегій для потреб правоохоронних органів. Стрижнем цієї моделі є засоби, за допомогою яких проводиться накопичення та ви-

роблення відповідної розвідувальної інформації. Засоби поділяються на: – знання, що охоплюють професійні знання, нормативні документи, правила, бази даних, які є в наявності у правоохоронних органах та партнерських організаціях; – системні засоби – продукти, що використовуються для безпечного збирання, приймання, зберігання, компонування, аналізу та використання інформації. Вони складаються із засобів фізичної безпеки, управління доступом, правил безпеки, протоколів обміну інформацією тощо; – джерела, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях. Вони включають жертв та свідків, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівців з протидії злочинності, засуджених, криміналістичну інформацію, результати негласної роботи, результати спостереження, конфідентів; – сили, які застосовуються для підтримки функціонування Національної розвідувальної моделі [9, с. 7]. Потрібно відмітити, що на відміну від української моделі оперативно-розшукової діяльності, де її сили і засоби є окремими категоріями, у британській правоохоронній практиці сили є складовою частиною засобів. У результаті опрацювання даних, одержаних з використанням окреслених вище засобів, формується кінцевий розвідувальний продукт, у вигляді однієї з наступних форм: – стратегічного аналізу, за допомогою якого виробляються довготермінові плани діяльності правоохоронних органів, розробляється стратегія та вимоги до кримінальної розвідки; – тактичного аналізу, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції згідно із загальною стратегією, а також може використовуватися для доповнення існуючих вимог до кримінальної розвідки; – цільового профілю стосовно конкретної особи (підозрюваного чи жертви) або групи осіб у відповідності до стратегічних пріоритетів; – проблемного профілю, в якому проаналізовано конкретний злочин або серію подій тощо [3, с. 67].

На підставі одержаних даних розробляються конкретні заходи та елементи взаємодії поліцейських підрозділів. Одним з інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки є використання розвідки з відкритих джерел. В деяких правоохоронних органах західних держав навіть існують спеціальні підрозділи, що здійснюють таку діяльність. Також останніми роками набув популярності метод збирання розвідувальної інформації з комп'ютерних соціальних мереж, як різновид розвідки з відкритих джерел. Володіння цією інформацією дозволяє правоохоронцям встановити злочинців та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність [11, с. 102]. Варто відзначити, що США стали однією з перших країн, в якій було нормативно урегульовано питання одержання інформації з інформаційно-телекомунікаційних систем правоохоронними органами. Маються на увазі «Правила онлайнних розслідувань для правоохоронних органів» 1999 р. Задля розуміння змісту цього документу, відмічають автори монографії «Оперативно-розшукова компаративістика» [12, с. 281], в ньому наведено багато аналогій між кіберпростором та реальним середовищем.

Кримінальна розвідка у провідних західних країнах супроводжується обов'язковою оцінкою ризиків. Така практика серед іншого є характерною для країн західної Європи, Канади, США, Австралії, Нової Зеландії. Означена діяльність є актуальною для застосовуваного у рамках вітчизняної оперативно-розшукової практики поділу об'єктів за режимом обслуговування. Оцінка ризиків застосовується за кордоном також під час розстановки сил і засобів, зокрема у рамках прийняття рішення про використання конфідентів. Досліджуючи агентурну роботу правоохоронних органів ФРН, О. В. Кльоппов зауважує, що аналіз та оцінка ризиків та складання планів управління ризиками є інтегральною складовою частиною професійної роботи з негласним апаратом. Сенс аналізу ризиків полягає в тому, що безпосередній керівник оперативного підрозділу постійно інформує вищестоящого «реєструючого» керівника про свій план управління ризиками. Цей керівник, у свою чергу, має санкціонувати реєстрацію та використання агентів тільки в тому випадку, якщо буде доведено, що ризики та способи їх нейтралізації глибоко продумані та відображені у плані дій [3, с. 50]. Цікаву новацію у розстановці конфідентів, яку, на нашу думку, корисно використовувати правоохоронним органам, було запропоновано австралійськими науковцями.

У рамках проекту з покращення управління агентурою у західних районах Австралії ними встановлено, що результативність використання агентури значно підвищується, якщо застосовувати для її розстановки комп'ютерні системи. Адже використання відповідних систем може допомогти акумулювати важливі деталі, що характеризують роботу конфідента, які у майбутньому сприятимуть його ефективному використанню. У рамках вирішення завдань правоохоронної діяльності основні зусилля поліції провідних західних країн повинні скеровуватися на виявлення та запобігання злочинам, враховуючи те, що на попередження правопорушень витрачається набагато менше ресурсів, аніж на подолання наслідків їх вчинення. Це ж саме стосується і встановлення пріоритетних напрямів у роботі конфідентів. З цього приводу варто навести твердження Карла Круза [5, с. 121, 127], який наголошує на необхідності зміни стратегії використання конфідентів. Для цього їх потрібно не тільки залучати для послідувального реагування на вже вчинені злочини, але змінити пріоритет на попередження злочинів. Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки за кордоном відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність. Як правило, ці тенденції стосуються лише провідних країн світу.

У правоохоронних органах США та низки країн Європи значна увага приділяється візуалізації, під час провадження кримінальної розвідки, зокрема під час розбудови зв'язків між особами, які становлять оперативний інтерес. Як показує практика, візуалізована інформація набагато краще сприймається правоохоронцями, а це у свою чергу підвищує ефективність їхньої діяльності. Попри наведені досягнення слід наголосити, що в окремих країнах, які розвиваються, спостерігається відставання у сфері інформаційного забезпечення. Якщо мова йде про високотехнологічні злочини, то під час проведення кримінального аналізу для встановлення особи кіберзлочинців деякі дослідники пропонують застосовувати асоціативні та кластерні методи. Саме у рамках цієї діяльності аналітична розвідка є чи не найбільш важливим інструментом правоохоронних органів. Одне з останніх визначень поняття «оперативне обслуговування» можна знайти у навчальному посібнику «Протидія злочинам у сфері земельних відносин», автори якого дають сучасну інтерпретацію цієї дефініції, розуміючи під нею систему реалізації запланованих заходів стратегічного, тактичного та організаційного характеру, що здійснюються з метою забезпечення безперервного процесу отримання первинної інформації про стан оперативної обстановки на лінії, території чи об'єктах обслуговування, її аналізу, систематизації та подальшого використання в кримінальному провадженні, а також задля своєчасного та ефективного виявлення, попередження та розслідування злочинів [12, с. 83].

Дане визначення, на нашу думку, є одним із найбільш комплексних та прийнятних для застосування у сучасних умовах. За результатами аналізу терміну «оперативне обслуговування», нами було виділено його головні ознаки: – поєднання активних і пасивних заходів оперативно-розшукового характеру; – системність; – безперервність; – циклічність; – визначене коло об'єктів оперативної уваги; – пошуковий характер; – чітко визначена мета (стратегічна, тактична та оперативна), яка у загальному вигляді може бути представлена як виявлення, попередження злочинів, а також сприяння розслідуванню і відшкодуванню матеріальних збитків; – взаємодія суб'єктів-учасників оперативного обслуговування; – особливості щодо конкретних напрямів правоохоронної діяльності [13, с. 23].

Враховуючи викладене, можна побачити, що діяльність із кримінальної розвідки, яка здійснюється на заході, цілком узгоджується із вітчизняним інститутом оперативного обслуговування. На цій підставі вважаємо виправданим застосовувати новачки у сфері кримінальної розвідки, які показали позитивний ефект за кордоном, у правоохоронній практиці країн пострадянського простору. Також, на нашу думку, корисним було б переглянути сучасну систему оперативного обслуговування у бік надання більш ширших повноважень інформаційно-аналітичним підрозділам щодо накопичення та обробки оперативно-розшукової інформації. Ця пропозиція цілком узгоджується із практикою провідних країн світу. По об'єктах, які надають послуги з використанням Інтернет, реалізувати вказану ідею більш легко, оскільки збирати великий обсяг необхідної інформації можливо опосередковано, за допомогою комп'ютерних мереж.

За результатами проведеного аналізу змісту кримінальної розвідки та оперативного обслуговування доходимо висновку, що діяльність, яка проводиться у рамках обох інститутів правоохоронної діяльності, є подібною. Враховуючи це, представляється корисним імплементація рішень в означених сферах, які показали позитивний ефект, до національних законодавств. Серед іншого варто розширити функції аналітичних підрозділів у рамках здійснення оперативно-розшукової діяльності в пострадянських країнах, а також розробити стратегію оперативного обслуговування.

Література:

1. Жицький Є. О. Роль ДСБЕЗ у оперативному обслуговуванні об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет / Є. О. Жицький // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12 грудня 2014 року) МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – С. 343-345.
3. Guidance on the National Intelligence Model / Produced on behalf of the Association of Chief Police Officers by the National Centre for Policing Excellence. – 2005. – 213 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-20051.pdf>.
4. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.
5. Carter J. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory / J. G. Carter, S. W. Phillips, S. M. Gayadeen // Journal of Criminal Justice. – 2014. – № 42. – P. 433-442.
6. Šimovic V. Research of Classical and Intelligent Information System Solutions for Criminal Intelligence Analysis / Vladimir Šimovic // National Security and the Future. – 2001. – № 3-4 (2). – P. 181-200.
7. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия. – Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. – 36 с.
9. National Intelligence Model: Code of Practice. – CENTREX, 2005. – 14 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.college.police.uk/docs/npia/NIM-Code-of-Practice.pdf>.
11. Perry W. L. The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations / W. L. Perry, B. McInnis, C. C. Price, S. C. Smith, J. S. Hollywood. – RAND Corporation, 2013. – 155 p.

12. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова компаративістика: [монографія] / О. М. Бандурка, М.М. Пере- пелиця, О. В. Манжай. – Харків: ХНУВС, 2013. – 352 с.

13. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 4 (71). – С. 20-29.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У СФЕРІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Юрій І.А., професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

*Кузнєцов О.І., старший викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ*

В умовах загроз національній безпеці України сучасні реформаційні перетворення загальної структури правоохоронних органів в Україні спрямовані, перш за все, на дотримання основних прав і свобод людини і громадянина, використання новітніх методів в організації їх діяльності та отримання відповідних високоякісних результатів у питаннях профілактики та припинення правопорушень.

Впровадження високих технологій та їх використання в різних сферах життєдіяльності суспільства в епоху стрімкої інформатизації нашої держави вимагає реальних засобів щодо протидії злочинності, яка є активним споживачем новітніх технологій і ставить перед правоохоронною системою нові завдання. Сучасна діяльність правоохоронних органів, у тому числі й органів Національної поліції має будуватися на інноваційних методах розвитку. Вирішальну роль в цьому процесі відіграє кримінальна розвідка, що спрямована на запобігання, виявлення і припинення протиправної діяльності.

Важливе значення сьогодні має формування в структурі Національної поліції Департаменту кримінальної розвідки, у якому її здійснення планується у формах проникнення та глибокого аналітичного дослідження отриманої в результаті інформації у сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел. Отже, кримінальна розвідка тісно пов'язана з розвідкою аналітичною. Їхнім головним об'єктом є оперативно-розшукова інформація, що є об'єктивним відображенням соціального середовища та обстановки, в яких здійснюється ОРД. Корисна з точки зору прогнозування або спостереження за кримінальною активністю, або така, що може вплинути на попередження протиправної діяльності інформація, належним чином проаналізована і опрацьована, отримує статус розвідувальної інформації.

Дуже часто розвідка в інформаційному середовищі іменується аналітичною розвідкою. З іншої сторони аналітична розвідка – це отримання нових знань про об'єкт чи явище, що досліджуються, на підставі системної аналітичної обробки здобутої розвідувальної інформації про відомі факти. Отже, в Україні поняття аналітичної розвідки тлумачиться по різному. Відомі дослідники аналітичної розвідки Д. Никифорчук і О. Бусол у монографії «Проведення аналізу оперативно-розшукової інформації» зазначають, що аналітичну розвідку потрібно розуміти як отримання нових відомостей про об'єкт свого інтересу шляхом вивчення наявних даних про нього без застосування попереднього контакту [1, с. 8].

Аналітична розвідка – це складова частина розвідки в цілому, а її специфікою є, як правило, секретність, практична спрямованість, складність феноменів, що досліджуються, наявність прихованої складної протидії. Сьогодні аналітична розвідка побудована на застосуванні останніх досягнень у розвитку інформаційних технологій та забезпечує оперативно-розшукову діяльність.

В зв'язку з тим, що організована злочинність в теперішній час здійснює значущий вплив на різні сторони соціального, економічного та політичного життя суспільства, боротьба з нею повинна охоплювати інформаційні сфери, які включають в першу чергу ЗМІ, телекомунікаційні засоби і засоби зв'язку, глобальні комп'ютерні мережі, широке коло різних інформаційних послуг.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій призводить до того, що численні життєві явища все в більшій мірі знаходять своє відображення на інформаційних носіях, якими можуть виступати як електронні засоби масової інформації, так і глобальні комп'ютерні телекомунікаційні системи. Останніми роками набув популярності метод збирання розвідувальної інформації з комп'ютерних соціальних мереж, як різновид розвідки з відкритих джерел. Дослідниками Харківського національного університету внутрішніх справ проаналізовано значну кількість зарубіжної літератури, преси, визначено різні аспекти проведення кримінальної розвідки в інформаційному просторі, застосування агентури, оцінку ризиків, а також надано вибірково характеристики інформаційних закордонних баз, які можуть бути застосовані у негласній роботі [2, с. 102].

На сьогодні моніторинг в режимі реального часу у таких соціальних мережах як ВКонтакте, Facebook, Twitter та інших соціальних мережах дозволяє правоохоронним органам одержати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини. Кримінальна розвідка в цій галузі досягає вдалих результатів щодо попередження та припинення ювенальної злочинності, особливо тяжких злочинів, а також злочинів проти

основ національної безпеки. Володіння цією інформацією дозволяє правоохоронцям встановити злочинців та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність. Саме моніторинг такого типу є найбільш ефективним, оскільки скеровується на виявлення та запобігання злочинам. Враховуючи те, що на попередження правопорушень витрачається набагато менше ресурсів, аніж на подолання, у здійсненні кримінальної розвідки за кордоном, як визначають дослідники, важливу роль відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час в зарубіжних країнах створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє там ефективно здійснювати правоохоронну діяльність, що необхідно перейняти й Україні [2, с. 102].

Використання розвідки з відкритих джерел вимагає від правоохоронних органів достатнього рівня інформаційної підготовки та оснащення. Суттєве підвищення ефективності боротьби з сучасною злочинністю в Україні може бути досягнуто за рахунок використання можливостей сучасних світових інформаційних технологій та спеціальної техніки розвідувального призначення. Це потребує формування та розвитку нових напрямів інформаційно-технічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. На жаль, в Україні інформатизація правоохоронних органів, зокрема органів Національної поліції (у минулому органів внутрішніх справ) до останнього часу була пов'язана в основному з насиченням комп'ютерною технікою, з автоматизацією обліків, з впровадженням мережевих технологій зв'язку та обміну даними, і, як правило, не мала чіткої концептуальної основи.

Отже, суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки відіграє її інформаційне забезпечення, яке може бути представлено як комплекс заходів, що здійснюються різними підрозділами органів Національної поліції і спрямовані на отримання з гласних і негласних джерел необхідної інформації, її фіксацію, зберігання, обробку, аналіз, а також використання даних з метою виконання оперативними підрозділами покладених на них завдань. Оперативно-розшукова діяльність органів Національної поліції здійснюється в умовах отримання, накопичення та аналізу інформації, необхідної для ефективної боротьби зі злочинністю в умовах інформатизації суспільства. Оперативним підрозділам необхідно мати відповідну оперативну інформацію відносно діяльності кримінальних структур, процесів, що відбуваються у злочинному середовищі незалежно від сфери її циркуляції та формату. Саме тому інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності є її важливою та необхідною складовою.

На теперішній час за кордоном створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність [2, с. 102]. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності в цілому вдало дослідив О. Мовчан [3, с. 248].

Сучасні інформаційні технології, засновані на засобах обчислювальної техніки відносно теорії та практики оперативно-розшукової діяльності сприяли формуванню аналітичної розвідки в діяльності органів поліції світу. Аналітична розвідка є невід'ємним елементом оперативного обслуговування [2, с. 103], яке провідними фахівцями розуміється як система реалізації запланованих заходів стратегічного, тактичного та організаційного характеру, що здійснюються з метою забезпечення безперервного процесу отримання первинної інформації про стан оперативної обстановки на лінії, території чи об'єктах обслуговування, її аналізу, систематизації та подальшого використання в кримінальному провадженні, а також задля своєчасного та ефективного виявлення, попередження та розслідування злочинів [4, с. 83].

Аналітична розвідка повинна стати пріоритетним напрямом і обов'язковим інструментом для прогнозування проявів організованої злочинності за будь-яких форм оперативно-розшукової діяльності [5]. Завдяки її проведенню скорочується час оперативно-розшукових заходів, що сприяє прийняттю правильних управлінських рішень. В результаті існує можливість отримати висновки про злочинну діяльність осіб і груп ще до того часу, коли стане відомо про вчинення злочинів, усуваються причини та умови, що сприяють учиненню правопорушення або злочину і на підставі таких висновків роблять прогноз. Прогнозування передбачає одержання інформації про події, які ще не мають місця на момент прогнозу. Можна погодитись з тим, що прогноз пропонує тільки можливі варіанти розвитку подій і не може бути гарантією, що ці події таки відбудуться [6, с. 10].

Впровадження сучасних інформаційних технологій в практику повсякденної службової діяльності працівників правоохоронних органів є одним із найбільш важливих напрямів інформатизації в правоохоронній сфері. В умовах інформаційних загроз це питання є найбільш актуальним. Широке використання новітніх стандартів інформатизації у діяльності Національної поліції України буде сприяти удосконаленню методів і засобів аналітичної розвідки та розширенню нормативно-правового забезпечення інформатизації оперативно-розшукової діяльності в цілому. Сучасні розробки та технології вимагають від працівників правоохоронних органів високого ступеня володіння достатніми знаннями в сфері комп'ютерних технологій, кібернетики, психології.

Сьогодні досить активно та швидкими темпами проводиться реформа Національної поліції України. Зокрема, прогресивно відбувається формування нових підрозділів в структурі Національної поліції та сучасних стандартів їхньої діяльності. При цьому реформаторам завжди потрібно брати до уваги і те, що стрімкий розвиток інформатизації в світі та використання її здобутків кримінальними структурами ставить

перед правоохоронними органами особливі завдання щодо удосконалення оперативно-розшукових заходів та збору аналітичної інформації щодо прогнозування, попередження, виявлення та розкриття злочинів у сфері високих технологій.

Література:

1. Никифорчук Д. Й. Проведення аналізу оперативно-розшукової інформації: монографія / Д. Й. Никифорчук, О. Ю. Бусол. – К., 2010. – 165 с.
2. Манжай О. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням // О. Манжай, Є. Жицький // Jurnalul juridic național: teorie și practică. – Іюнь 2015. – С. 100–105.
3. Мовчан А.В. Некоторые аспекты совершенствования информационно-аналитического обеспечения оперативно-розыскной деятельности / А.В. Мовчан // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – С. 247–251.
4. Протидія злочинам у сфері земельних відносин: навч. посібник / С. В. Андрусенко, О. М. Бандурка, М. С. Рябченко та ін.; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова. – Харків: ХНУВС, 2013. – 170 с.
5. Бусол О.Ю. Підрозділи аналітичної розвідки як спеціальний суб'єкт оперативно-розшукового прогнозування [Електронний ресурс] / О.Ю. Бусол // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ – № 2. – 2011. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VAUMVS/2011_2/index.htm
6. Албул С.В. Розвідувальний цикл як категорія оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 3-11.

ЗНАЧИМА ІНФОРМАЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Яковенко С.І., професор кафедри психології та педагогіки Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор

Той хто володіє інформацією – володіє світом

Сучасний етап розвитку суспільства часто називають інформаційним¹, зважаючи на важливість інформації для оперативної оцінки важливих обставин й прийняття правильних та своєчасних рішень.

Слово «information» в англійській мові вживається із XIV ст. Із середини XX століття термін «інформація» стає загальнонауковим поняттям, але загально прийнятого визначення цього терміну досі не існує. В цій публікації термін тлумачиться відповідно Закону України «Про інформацію»: «Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [1].

Інформація вважається значимою, якщо без її врахування не можливо приймати правильні рішення. Вона має бути достовірною, точною, необхідною та достатньою для прийняття зважених рішень, повною, але не надмірною, надходити своєчасно. Брак інформації чи перевантаження малозначущими відомостями, її умисне чи не умисне викривлення чи не оперативне надходження може мати негативні наслідки.

Інформація може бути використана на шкоду особі чи державі, тому її необхідно правильно зберігати та оберігати від розголошення, особливо коли йдеться про інформацію обмеженого доступу: конфіденційну, таємну або призначену й службового використання. Згідно ст. 6 закону України «Про інформацію», право на інформацію може бути обмежене законом [2].

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу (персональну інформацію) без її згоди, крім випадків, визначених законом. Існує звід відомостей, що становлять державну таємницю², розголошення якої передбачає кримінальну відповідальність (за ст. 328 КК України); а також порядок допуску до державної таємниці працівників, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, які повинні здобувати інформацію про злочини що скоєні чи планується вчинити, про злочинні угруповання тощо та зберігати інформацію, яка є таємною або призначена виключно для службового користування (Див. «Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України», затверджений Наказом МВС України від 14 травня 2012 року № 423).

Для успішної протидії злочинності надзвичайно важливе значення має оперативно-розшукова діяльність, головною метою якої є, згідно ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»³, «...отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави». Деякі науковці відзначають, що йдеться не просто про інформацію, а інформацію, яка свідомо приховується [4], хоча це не завжди так, людина може випадково стати носієм оперативно важливої інформації але не усвідомлювати цього. Поняття про значимість інформації є досить суб'єктивним. Виявлення тільки самого факту дезінформації

¹ Слово «information» складається з префікса «in-» («в-, на-, при-») і дієслова «form» («надаю форму, створюю»), пов'язаного з іменником «forma» («форма»).

² Звід відомостей, що становлять державну таємницю Опубліковано в Офіційному віснику України № 34 від 09.09.2005 року. Див.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>

³ Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Див.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

може сприяти розумінню того, що намагаються приховати від зацікавленої сторони. Те, що було не значимим, згодом може набути великого значення, як знов відкрита обставина.

До змісту поняття оперативно-розшукової інформації були віднесені й відомості, що свідчать про задумані, підготовлювані або вчинені злочини, про осіб, що представляють оперативний інтерес, а також про причини й умови, що сприяють вчиненню злочинів.

За джерелом походження Е.Д. Коваленко пропонує всю оперативно-розшукову інформацію поділяти на три види: а) гласну, тобто отриману із джерел, за допомогою гласних оперативно-розшукових заходів, яка буде мати назву – оперативно-розшукова інформація; б) негласну, тобто отриману оперативними підрозділами за допомогою негласних оперативно-розшукових заходів – оперативно-розвідувальна інформація; в) оперативно-технічну інформацію, яка одержана за допомогою технічних засобів при проведенні оперативно-розшукових заходів [5] та негласних слідчих дій.

Необхідність здобувати інформацію, значиму для протидії злочинам, актуалізує питання виявлення осіб, які є носіями відповідної інформації, що змушує працівників оперативних підрозділів вступати в контакт із представниками кримінального світу, які знаходяться на зв'язку в якості інформаторів, довірених осіб, агентів, збирати та свідомо надавати корисну інформацію. Її якість залежить від доступу інформатора до важливих відомостей, вмотивованості, зокрема готовності ризикувати для отримання інформації та її передачі працівникам оперативних підрозділів.

Важлива інформація може бути знята негласно, наприклад, із каналів зв'язку, прослуховуванні приміщень за допомогою спеціальних технічних засобів, або здобута від її носіїв при безпосередньому контакті, коли вдається підслухати конфіденційні розмови між злочинцями, вивідати її від особи за допомогою психологічно обґрунтованих тактичних прийомів, в спеціально створених ситуаціях спілкування, коли інформатор видає інформацію не свідомо – в стані сп'яніння, хизуючись своєю інформованістю, помилково вважаючи співрозмовника «своєю» людиною, або взагалі не звертає увагу «на обслугову» – водія, масажиста, офіціантку чи прибиральницю, «дівчата за викликом». Такі люди (родичі та знайомі фігуранта оперативної справи, випадкові свідки) є носіями цінної інформації і часто навіть не усвідомлюють цього. В таких випадках значна роль належить особистого пошуку, активності та ініціативності в сфері між особистого спілкування, коли велика кількість контактів забезпечує постійний приток інформації, моніторинг якої дозволяє отримувати неочікувані цінні дані. Але надто очевидна цікавість може бути небезпечною для оперативного працівника, отже її необхідно відповідним чином «легендувати».

Сказане торкається питання законності дій оперативника та забезпечення особистої безпеки, можливості документування та легалізації інформації, оцінки її вірогідності, аналітичного опрацювання, збереження, доступності для колег з інших служб чи територіальних підрозділів тощо.

С позицій психофізіології (І.Павлов, О.Ухтомський) інформація, яку носій вважає значимою, утворює у головному мозку осередок збудження, домінанту, для того, щоб вона не «вийшла» на зовні (не проговоритися), носію доводиться здійснювати постійний вольовий контроль.

Враховуючи обмеженість вольового контролю, в практиці виявлення приховуваної інформації використовувалися прийоми постановки несподіваних запитань, сполучення питань значущих не значущих, уявного припинення опитування та його поновлення, постановки запитань «довкола» того, що цікавить нас насправді¹, проведення тривалого опитування, коли через втому, виснаження, респондент «здається» і видає запитувану інформацію [3].

Щоб цього не допустити, опитуваний намагається змінити «небезпечну» тему, взагалі відмовляється говорити або говорить багато такого, що не має жодного значення, марнуючи час в надії, що обставини зміняться на його користь. Зробити співрозмовника говірким може алкоголь, психостимулятори, спеціальні препарати на зразок пентоналу натрію («сироватка правди»), чи застосування безконтактних поліграфів. В будь-якому випадку, велике значення має критичність оперативника, його спроможність оцінювати та перевіряти правдивість отриманої інформації, що особливо важко, коли респондент щиро вірить у сказане, або є кваліфікованим брехуном. Перевірка інформації, що надходить із різних джерел займає багато часу, їх може бути мало, вони можуть одне першоджерело. Чутки, які повторює маса людей, породжують ілюзію істинності (коли всі говорять одне і теж саме, але всі вони – жертви омани).

У пошуках джерел інформації варто звертати увагу на людей молодих та не досвідчених, балакучих та амбіційних, легковажних, схильних до імпульсивних дій, падких на лестощі, які легко піддаються маніпулятивному впливу. З іншого боку, оперативні працівники мають усвідомлювати, що їх активність може привернути не бажану увагу, дбати про збереження службової таємниці, розуміти свою відповідальність за розголошення конференційної та таємної інформації, вірогідність покарання за її розголошення.

На жаль, серед правоохоронців трапляються випадки свідомої зради, коли «перевертні» в погонах насамперед із корисливих міркувань йдуть на співпрацю із злочинцями, вчиняють корупційні дії.

¹ Не просто зрозуміти, що може знати респондент і про що варто його розпитувати.

В умовах активізації інформаційно-психологічної війни [6], працівники оперативних підрозділів можуть стати об'єктами провокацій, дезінформації, рефлексивного управління з боку противника. Це актуалізує значення інформаційної та особистої безпеки. Є важливою й проблема психогієни праці, специфіка якої загрожує виникнення психосоматичних хвороб, професійного вигорання, деформації особистості, виникнення синдрому хронічної втоми. Оперативні працівники потребують соціально-правового захисту, якісного медичного обслуговування, психологічного супроводження діяльності.

Література:

1. Про інформацію // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
2. Про державну таємницю // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
3. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності: монографія. – Одеса, НД РВВ ОІВС. – 2001. – 232 с.
4. Грібов М.Л. Розвідувальні заходи органів внутрішніх справ: сутність та питання застосування в боротьбі з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : file:///C:/Users/Админ/Downloads/boz_2009_20_3%20(1).pdf
5. Коваленко Е.Д. Використання оперативної інформації як підстави для застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві : автореф. дис. ...к.ю.н. – К.: КНУВС, 2007. – 24 с.
6. Почепцов Г.Г. Информация и дезинформация. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 256 с.

СЕКЦІЯ № 2.
СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ
У БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

*Вайда Т.С., завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного університету
внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент*

Актуальність проблеми. В сучасних умовах реформування МВС України (надалі – МВС) та створення Національної поліції (надалі – НП) правоохоронці і експерти різноманітних наукових й громадських організацій констатують, що розкриття злочинної діяльності організованих злочинних угруповань в Україні стає все складнішим, оскільки: 1) корумповані групи працюють у тісній взаємодії з представниками тіньової економіки під прикриттям чиновників різного рівня; 2) аналіз правоохоронними органами практичної діяльності таких груп свідчить про їх високу технічну оснащеність, наявність власної розвідки й контррозвідки, володіння новітніми формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам.

Тому ідея щодо створення кримінальної розвідки (окремого спецпідрозділу) представляє актуальний напрямок в діяльності правоохоронних органів (в пергу чергу в системі НП та Служби безпеки України (надалі – СБУ), який забезпечить реалізацію комплексу заходів, спрямованих на збір інформації про криміногенну ситуацію у державі шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Приклади функціонування аналогічних правоохоронних структур існують у деяких країнах світу (наприклад, у Великобританії державна структура, яка негласно здійснює збір інформації, необхідної для боротьби із злочинністю, має назву «Національна кримінальна розвідувальна служба»).

За визначенням законодавців, *кримінальна розвідка* – форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, які спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю та котра здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики [2].

Таким чином, на основі достовірних даних відповідні підрозділи МВС зможуть своєчасно та в повній мірі запобігати, виявляти і нейтралізувати реальні й потенційні загрози національним інтересам України від організованої злочинності, ефективно протидіяти багатьом видам правопорушень в системі державної влади, бізнесу та політики [1; 2].

Результати дослідження. Для створення спецпідрозділу кримінальної розвідки з особливими повноваженнями необхідна, в першу чергу, законодавча база, зокрема такий проект закону «Про кримінальну розвідку» вже вносився та був зареєстрований у Верховній Раді України [2]. Разом з тим, для реалізації його положень потрібно, на наш погляд, розробити та затвердити й ряд інших нормативних актів – Концепцію внутрішньої розвідки України, Доктрину кримінальної розвідки України, а також концепції, програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи кримінальної розвідки, напрями діяльності розвідувальних органів з метою своєчасного виявлення, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам й національній безпеці держави.

На противагу традиційній роботі підрозділів кримінальної поліції [3] як компонента в системі НП щодо припинення нею діяльності організованої злочинної групи спецпідрозділ (спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері кримінальної розвідки мається на увазі спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС та СБУ – *уточнено нами*) повинен займатися правопорушеннями в економіці (бізнесі), коли є підозри на корумповані зв'язки суб'єктів господарювання з провладними структурами, при використанні складних схем відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, у випадках глибокої «конспірації» учасників протиправної діяльності тощо. Тому завдання працівників такого підрозділу (розвідників – *уточнено нами*) – проникати в відповідне злочинне середовище і збирати інформацію у рамках розвідувальної операції [2]. Разом з тим завдання кримінальної розвідки полягає не тільки в попередженні чи боротьбі з економічними (господарськими) злочинами. Серед важливих напрямів її діяльності в сучасних умовах (з врахуванням проведення антитерористичної операції), на нашу думку, є:

1) сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в політичній, військовій, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;

2) участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією [2].

При цьому деякі експерти вважають недоцільним створення такої розвідки, функції якої сьогодні виконують підрозділи кримінальної поліції, кримінального розшуку та поліції ДФС. Працівники цих структур проникають в організовані злочинні групи, працюють під прикриттям, постійно ризикують не стільки свободою, а й власним життям. На думку В. Махніцького, створення єдиного підрозділу зі штатними розвідниками неможливо, тому що такі працівники будуть розкриті протягом декількох місяців.

Крім того, Законом України «Про розвідувальні органи України» визначено, що розвідувальна діяльність – це «діяльність спеціальних органів державної влади, спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, сприяння формуванню і реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони» [4]. Підрозділи МВС України зазначеним Законом не віднесено до розвідувальних органів. Ми не поділяємо наведеної точки зору, оскільки, на нашу думку, в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України завжди присутній розвідувальний компонент [5].

З метою уникнення такої ситуації нова розвідувальна структура повинна працювати в умовах абсолютної секретності, під державним прикриттям. Зокрема, кримінальну розвідку доцільно створити на базі МВС і СБУ та підпорядкувати особисто Президентіві України. Автори законопроекту очікують від спецпідрозділу розкриття резонансних справ, яких не змогли розкрити українські правоохоронні органи (втеча Пукача з України, Щербаня, Білоконя, який керував міліцією, вбивство Кирпи та Кравченка та ін., зв'язки політиків з тіншовим бізнесом, криміналітетом тощо). Такі злочини – це один з сегментів паралізації впливових політичних діячів при розподілі кримінальних потоків, що є причиною відсутності результату у розкритті всіх цих злочинів. Автори вищезазначеного законопроекту (народний депутат України С.А. Жижек) запевняють, що нова «антимафіозна» структура дозволить розкрити, в тому числі, й резонансні вбивства.

Перспективним та ефективним напрямом діяльності кримінальної розвідки в системі забезпечення національної безпеки України, на нашу думку, є наступні: 1) здійснення проникнення штатних та позаштатних негласних працівників спеціальних підрозділів в організовані злочинні угруповання, середовище державних службовців, які здійснюють корумповане прикриття їх діяльності, та на об'єкти їх протиправної зацікавленості, використовуючи при цьому оперативно-технічні засоби для фіксації інформації і забезпечення особистої безпеки співробітників; 2) проведення розвідувальних операцій в організованому злочинному середовищі з метою виявлення та викриття існуючих злочинних угруповань, запобігання встановленню ними корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, легалізації коштів, здобутих внаслідок організованої злочинної діяльності, використання для цього суб'єктів підприємницької діяльності, а також знешкодження каналів постачання вогнепальної зброї та технологій її виготовлення, ядерних матеріалів, наркотичних засобів, торгівлі людьми та нелегальної міграції.

Висновки. Отже, враховуючи реалії вітчизняної соціально-економічної ситуації, необхідно здійснювати пошук нових форм роботи правоохоронних органів щодо попередження та викриття злочинів в різних сферах життєдіяльності українського суспільства, серед яких перспективним, на наш погляд, вбачається створення кримінальної розвідки в системі МВС та СБУ.

З метою узаконення такого виду діяльності необхідно в першу чергу законодавчо забезпечити функціонування таких підрозділів, створити необхідні умови для їх роботи та проводити розробку розвідувальних операцій, які б своєчасно виявляли злочинних суб'єктів, що становлять загрозу національним інтересам, надавали б дієву допомогу правоохоронним органам щодо ефективної протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам національній безпеці України.

Література:

1. В Україні створять кримінальну розвідку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbc.ua/ukr/analytics/v_ukraine_sozdadut_kriminalnuyu_razvedku_1144856263.

2. Проект Закону України «Про кримінальну розвідку» № 9187 від 02.03.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=27067.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv/page1-4>.

4. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22 березня 2001 року № 2331-III (станом на від 23 грудня 2015 року) [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012331.html.

5. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 1. – С. 158-163.

СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Гилик А.О., курсант Університету ДФС України

Науковий керівник: Завидняк В.І., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету ДФС України, кандидат юридичних наук, доцент

Сучасні тенденції правоохоронної діяльності у світі свідчать про те, що головні пріоритети роботи поліцейських структур поступово зміщуються від послідуючого до превентивного реагування на злочинні прояви. Превентивна діяльність на теперішній час не лише обговорюється в наукових колах, але й реалізуються через впровадження змін та доповнень до чинного законодавства. На теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки (criminal intelligence process) з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація (criminal intelligence) та вживаються дії превентивного характеру [1, с. 345]. Саме тому досить актуальним є визначення поняття та сутності розвідувальної роботи поліцейських, та розглянути її співвідношення з оперативно-розшуковою діяльністю, яка проводиться правоохоронними органами та по своїй суті має подібні завдання.

Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів. При цьому варто наголосити, що у різних країнах застосовуються різні концепції та інститути діяльності поліції у попереджувальній роботі. Питання кримінальної розвідки вивчали такі вчені, як: Х. Брейді, Дж. Грив, Д. Картер, М. Петерсон, Дж. Реткліф, К. Россі, В. Симовиць, М. Спероу, Ф. Фортін та інші.

В Україні перевагу превентивній діяльності правоохоронних органів почали відзначати з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу у 2012 році, в якому головними завданнями оперативно-розшукової діяльності стало саме виявлення та попередження злочинів, а не їх розкриття. В березні 2015 року було заявлено, що в рамках запланованих змін в структурі МВС планується створення департаменту кримінальної розвідки.

«Здійснення кримінальної розвідки передбачається у формах впроваджень та глибокого аналітичного дослідження отриманої в результаті їх здійснення інформації у сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел», - зазначив заступник глави МВС України Олексій Руденко. За його словами, департамент зможе більш якісно впроваджувати новий механізм боротьби з корупцією за рахунок проникнення до утворень злочинного середовища штатних негласних співробітників та офіцерів-нелегалів. «Виведення агентурно-оперативної роботи на новий рівень, впровадження професійних агентів у корупційні схеми дасть можливість документувати злочини ще на стадії готування, виявляти усіх фігурантів та співучасників протиправних «схем», а також попереджати завдання збитків», - підкреслив заступник очільника МВС [2].

Проаналізувавши зазначену інформацію можна зробити висновок, що в основі роботи кримінальної розвідки є отримання розвідувальної інформації, яка допоможе працівникам поліції своєчасно реагувати на криміногенні явища та боротися із злочинністю на стадії її зародження. На сайті «Вікіпедія» можна віднайти базове визначення розвідувальної інформації. Згідно з цим ресурсом – це оброблена, проаналізована та/або поширена інформація, яка використовується з метою прогнозування, попередження або спостереження за кримінальною активністю. Вона збирається за допомогою конфідентів, спостереження, опитування або особистого пошуку окремих офіцерів поліції [3]. Як можна побачити з даного визначення, за своєю суттю воно є дуже подібним до застосовуваного на теренах пострадянських країн терміну оперативно-розшукова інформація», що являє собою це будь-які відомості (фактичні дані), які входять до предмета дослідження в оперативно-розшуковій справі, отримані відповідно до мети й завдань ОРД у визначений законом спосіб із будь-яких не заборонених законом джерел уповноваженими на проведення ОРД суб'єктами, що можуть слугувати для обґрунтування відповідних рішень у кримінальному процесі [4].

Одним з інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки є використання розвідки з відкритих джерел. Також останніми роками набув популярності метод збирання розвідувальної інформації з комп'ютерних соціальних мереж, як різновид розвідки з відкритих джерел. Моніторинг в режимі реального часу оновлень у Facebook, Twitter та інших соціальних медіа дозволяє правоохоронним органам одержати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини. У даному випадку мова йде як про буденну злочинність, так і про особливо тяжкі злочини, відомості про які залишають окремі правопорушники в мережі. Володіння цією інформацією дозволяє правоохоронцям встановити злочинців та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність. Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність. Кримінальна розвідка у провідних західних країнах супроводжується обов'язковою оцінкою ризиків. Така практика серед іншого є характерною для країн західної Європи, Канади, США, Австралії, Нової Зеландії [5, с. 21-22]. Означена діяльність є актуальною для застосовуваного у рамках вітчизняної оперативно-розшукової практики поділу об'єктів за режимом обслуговування. Оцінка ризиків застосовується за кордоном також під час розстановки сил і засобів, зокрема у рамках прийняття рішення про використання конфідентів.

На теренах пострадянських країн за своїм змістом кримінальна розвідка найбільш асоціюється із оперативним обслуговуванням та аналітичною розвідкою. Остання є невід'ємним елементом оперативного обслуговування. Саме у рамках цієї діяльності аналітична розвідка є чи не найбільш важливим інструментом правоохоронних органів. Поняття «оперативне обслуговування» слід розглядати як систему реалізації запланованих заходів стратегічного, тактичного та організаційного характеру, що здійснюються з метою забезпечення безперервного процесу отримання первинної інформації про стан оперативної обстановки на лінії, території чи об'єктах обслуговування, її аналізу, систематизації та подальшого використання в кримінальному провадженні, а також задля своєчасного та ефективного виявлення, попередження та розслідування злочинів [6, с. 83]. Враховуючи викладене, можна побачити, що діяльність із кримінальної розвідки, яка впроваджується в сучасній правоохоронній системі, цілком узгоджується із давно відомим нам інститутом оперативного обслуговування, який проводиться під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Як висновок, слід зазначити, що у рамках вирішення завдань правоохоронної діяльності основні зусилля поліції повинні скеровуватися на виявлення та запобігання злочинам, враховуючи те, що на попередження правопорушень витрачається набагато менше ресурсів, аніж на подолання наслідків їх вчинення. На цій підставі вважаємо виправданим застосовувати новачки у сфері кримінальної розвідки, які показали позитивний ефект за кордоном та надіємося на досягнення дієвого результату у вітчизняній правоохоронній практиці.

Література:

1. Жицький Є. О. Роль ДСБЕЗ у оперативному обслуговуванні об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет / Є. О. Жицький // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12 грудня 2014 року) МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – С. 343-345.

2. У МВС з'явиться департамент кримінальної розвідки [Електронний ресурс] УНН - Українські Національні Новини. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1452676-u-mvs-zyavitsya-department-kriminalnoyi-rozvidki>

3. Criminal intelligence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_intelligence.

4. Погорецький М. А. Оперативно-розшукова інформація: до визначення поняття [Електронний ресурс] / М. А. Погорецький. – 2014. - Вісник № 36. – Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%BD%D0%B0/Downloads/29265.pdf>.

5. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 4 (71). – С. 20-29.

6. Протидія злочинам у сфері земельних відносин: навч. посібник / С. В. Андрусенко, О. М. Бандурка, М. С. Рябенко та ін.; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова. – Харків: ХНУВС, 2013. – 170 с.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Горохівська Д.В., курсант Університету ДФС України

Науковий керівник: Завидняк В.І., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету ДФС України, кандидат юридичних наук, доцент

Сучасна криміногенна ситуація в Україні є новим феноменом як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, права і свободи громадян. Протягом останніх років відбулися зміни злочинності в Україні, зростає кількість організованих злочинних формувань, які мають сувору ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби забезпечення протиправної діяльності, протидії правоохоронним органам. Організовані злочинні угруповання почали поєднувати у собі тіньову економіку, озброєні групи, що обслуговують їх, та корумпованість державних службовців. Таким чином, ослаблення державного контролю за ситуацією в країні дає можливість злочинцям здійснювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади та здійснювати активну протидію правоохоронним структурам. Для організації та здійснення злочинної діяльності вони розпоряджаються значними грошовими ресурсами, які використовуються для підкупу працівників правоохоронних органів, державних службовців, залучення фахівців різних галузей з метою створення ефективних механізмів, технологій, способів та схем вчинення злочинів.

Варто зазначити, що ефективна протидія злочинам особливо її організованим формам неможлива без розуміння тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі або створенні необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності тощо. В результаті чого, правоохоронні органи стикаються з необхідністю з'ясування умов формування та існування злочинних формувань, обраних ними механізмів вчинення злочинів, рольової участі у цьому процесі кожного учасника злочинного угруповання, руху ті-

ньових та певних легальних фінансових потоків, які є підґрунтям існування цих угруповань або навпаки предметом їх злочинних інтересів, функціонування інфраструктури організованої злочинності та ін. [1]. Організація протидії їх злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання розвідувальної інформації, одержаної у процесі проведення гласних та негласних заходів, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [1, с. 699]. Сьогодні, у зв'язку з набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України, наступальний характер полягає у необхідності ще на ранніх стадіях вчинення умисних злочинів, одержати фактичні дані щодо злочинного наміру особи або групи осіб, щоб не було допущено переростання попередньої злочинної діяльності у закінчений злочин.

Важливим є те, що чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» втрачає свою актуальність, пов'язуючи процес реалізації прав оперативних підрозділів з положеннями Кримінального процесуального кодексу. Аналізуючи сучасну європейську та світову практику, стає зрозумілим, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінально-процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, що до них причетні. Саме таку діяльність можна визначити, як кримінальну розвідку [2, с. 24].

Найрозвинутіша мережа розвідувальних підрозділів існує в поліції США, де кожен поліцейський підрозділ має власну розвідувальну групу, яка залежно від його рівня складається з інформаційно-аналітичного підрозділу, групи оперативних працівників, групи спеціальних операцій, групи експертів, групи оперативних працівників, які працюють «під прикриттям», групи зовнішнього та електронного спостереження, та групи матеріально-технічного забезпечення [3]. Загальною метою їх існування є збирання оперативної інформації, що забезпечила б ефективне планування та проведення заходів протидії злочинності. Цей вид розвідувальної діяльності має назву внутрішньої розвідки.

Аналогічні підрозділи створено й у французькій поліції – бригади розшуку і захоплення, які вживають активних заходів щодо вивчення злочинного елементу і спостереження за ним, проникаючи до його середовища. В свою чергу, такий самий підхід має організація спеціальних підрозділів Швейцарії. Також великий досвід використання підрозділів розвідки в боротьбі зі злочинністю має й угорська поліція, в розпорядженні якої є підрозділи ретельно законспірованих працівників, що є спеціально підготовленими для роботи в злочинному середовищі. Крім того, кримінальна поліція Німеччини та відомство з охорони конституції теж використовують у криміногенному середовищі працівників «під прикриттям», переважно для викриття тяжких та особливо тяжких злочинів [2, с. 24-25; 4, с. 114-115]. 2 жовтня 2012 року Сеймом Литовської республіки було прийнято Закон «Про кримінальну розвідку», який прийшов на зміну Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», що призвело до розподілу протидії злочинності на дві логічні складові: постійнодіючої розвідувальної діяльності та кримінально-процесуальної.

Необхідно зазначити, що на сьогодні важливе значення має кримінальна розвідка, метою якої є визначення правових та організаційно-тактичних основ кримінальної розвідки з метою захисту особи, держави і суспільства від злочинності. Її здійснення забезпечує створення правових основ діяльності оперативних підрозділів, що здійснюють розвідувальну діяльність в інтересах кримінального судочинства та забезпечать інформування суб'єктів забезпечення національної безпеки України розвідувальною інформацією, необхідною для оперативного прийняття виважених управлінських рішень у сфері протидії злочинності [4, с. 107]. Важливим є те, що обов'язковим елементом є встановлення державних органів, які здійснюють кримінальну розвідку, повноваження цих підрозділів, вичерпний перелік розвідувальних заходів, порядок надання розвідувальної інформації та захисту відомостей про кримінальну розвідку, визначення порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення, соціальні та правові гарантії співробітників органів і підрозділів, які здійснюють кримінальну розвідку та осіб, що сприяють її здійсненню, гарантії дотримання законності, особливості контролю за здійсненням антикримінальної розвідки та особливості контролю та нагляду.

Отже, кримінальна розвідка сприяє науковому пошуку у галузі протидії злочинності та перегляду парадигми оперативно-розшукової діяльності, а також повертає наступальний, упереджувальний характер діяльності оперативних підрозділів у стратегічних та тактичних напрямках протидії злочинності. Крім того, з метою виконання завдань кримінального судочинства кримінальна розвідка забезпечує комплексне, постійне надходження розвідувальної інформації.

Література:

1. Албул С.В. Інформаційно-прогностична сутність розвідувальної функції в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ // *Evropsk? politick? a pr?vn? diskurz: Česk? republika, Brno.* – 2014. – Svazek 1. – 6 Vid?ni. – P. 699-710.
2. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* – 2015. – Спецвипуск № 4 (71). – С. 20-29.
3. О криминальной разведке: Закон Литовской Республики от 02.10.2012 № XI-2234 // [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_e.htm
4. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай, В.В. Шендрик. – Харків: Золота міля, 2013. – 352 с.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЧИ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ЧИ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

*Домніцак Р.В., заступник начальника-начальник кримінальної поліції ГУНП
у Львівській області, полковник поліції*

*Науковий керівник: Албул С.В., перший проректор Одеського
державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
член Союзу юристів України, заступник голови Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців
у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Серед багатьох напрямів протидії організованій злочинній діяльності найбільш дієвим та перспективним, на наш погляд, є виконання спеціального завдання негласними штатними та позаштатними працівниками з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. За своєю сутністю така діяльність може бути визначена як розвідувальна, про що неодноразово наголошували вітчизняні науковці [6, с. 76]. У теперішній час означений напрям протидії злочинності є достатнім чином регламентований нормативно-правовими актами різних рівнів та різних галузей, серед яких слід виокремити Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, Закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», низку відомчих та міжвідомчих нормативних актів, зокрема спільний наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» тощо.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи мають право «виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» (п. 8). Для цього їм надано право «мати...негласних штатних та позаштатних працівників» (п. 13) та «використовувати конфіденційне співробітництво» (п. 14) [3]. У свою чергу, в Розділі IV «Заходи щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю» Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» на законодавчому рівні передбачена можливість легендарного введення негласних співробітників в організовані злочинні угруповання. При цьому, оперативним підрозділам надається право використання у боротьбі з організованою злочинністю негласних співробітників (ст. 13) та учасників організованих злочинних угруповань (ст. 14) [4].

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації відносить до категорії негласних слідчих (розшукових) дій, тобто до різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 272) [2, с. 125]. Відповідно до ст. 272 КПК України, під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником вказаної групи чи злочинної організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Як бачимо, законодавець не розкриває самого поняття «спеціального завдання», а лише вказує на його мету – отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування. При цьому, виконання вказаними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

У свою чергу, спільний наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» передбачає, що виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами [5]. При цьому, тактика здійснення оперативного впровадження негласних працівників для виконання спеціального завдання до організованих груп чи злочинних організацій, регламентується окремими відомчими нормативними актами з грифом обмеженого доступу.

Вітчизняний законодавець йде шляхом законодавчого заохочення та визнання соціально позитивною поведінкою виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Про це свідчить той факт, що у чинному Кримінальному кодексі України виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації передбачено як окрема обставина, що виключає злочинність діяння [1]. Відповідно до ст. 43 КК України «не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності» [1]. Особа, яка виконує спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків. Крім того, в разі вчинення особою, яка виконувала спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, таких злочинів, вона не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначено їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин [1].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сьогодні нагально необхідними є науково обґрунтовані підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші ґрунтовні дослідження в галузі правового забезпечення своєчасного попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Література:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 01. 11. 2015 р. № 3718-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI : за станом на 22. 05. 2015 р. – К. : Алерта, 2015. – 304 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19. 11. 2015 р. № 3412-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : закон України від 30. 06. 1993 р. № 3341-XII із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 05. 06. 2015 р. № 3334-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Текст] : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
6. Албул С.В. Методологічні аспекти реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Юридичний бюлетень: науковий журнал. – Одеса-Херсон, 2015. – № 1. – С. 76-83.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБИРАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

*Ісмаїлов К.Ю., завідувач кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

На сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що сучасне українське суспільство являє собою суспільство інформаційних технологій, яке використовує кожен день у повсякденному житті комп'ютерну техніку, мережі зв'язку, мобільні засоби комунікації та інші технічні засоби.

За останніми даними сьогодні доступ до Інтернету мають 46 % домогосподарств світу, тоді як у минулому році цей показник був 44 %, а в 2010 році – всього 30 %. В числовому еквіваленті мають доступ до Інтернету 3,2 млрд. людей (43% світового населення). Зафіксовано, що протягом п'яти років число користувачів Інтернетом в країнах, що розвиваються, збільшилось удвоє. Покрытие населення мережами 3G зростає за чотири роки з 45 % до 69 %. Згідно звіту Міжнародного союзу електрозв'язку, Україна за показником розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій займає 79 місце (в 2010 році - 69) з індексом розвитку 5,23 (в 2010 році - 4,41) [1, с. 2-5].

Збільшення користувачів світовою мережею зумовило значне зростання кількості злочинів, які вчиняються в кіберпросторі, тому збільшуються ризики зловживання інформаційними та комунікаційними технологіями в злочинних або інших цілях.

Кіберпростір характеризується трьома основними ознаками: інформаційний простір; комунікативне середовище; утворюється за допомогою технічних систем [2, с. 216].

Сьогодні вже скоєння злочину не потребує попереднього особистого контакту з потенційною жертвою. Кіберпростір став місцем та безпосередньо інструментом злочину. У сфері телекомунікацій найбільш поширеними правопорушеннями є здійснення підприємницької діяльності без отримання ліцензії або порушення умов ліцензування. Правопорушники, не маючи законних підстав на надання послуг зв'язку та використовуючи сучасні технології, надають абонентам телефонної мережі загального користування послуги для здійснення міжнародного телефонного трафіку [3, с. 214].

Тому враховуючи особливості злочинів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, важливе значення для результативності їх оперативного документування має взаємодія оперативного підрозділу внутрішніх справ на всіх рівнях, у тому числі із представниками правоохоронних органів інших країн [3, с. 518–519]. Тим більш, що проблема розслідування кіберзлочинів та кібербезпеки сьогодні є однією з найактуальніших у сфері правоохоронної діяльності.

В останній час набуває популярності провадження правоохоронними органами зарубіжних країн кримінальної розвідки, яка є більш вдосконаленою методикою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки саме такій діяльності накопичується розвідувальна інформація та вживаються дії превентивного характеру [4, с. 345].

Питання кримінальної розвідки досліджували провідні вітчизняні науковці, такі як С.В. Албул, О.М. Бандурка, М.П. Водько, М.Л. Грібов, Я.Ю. Кондратьєв, О.Є. Користін, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, В.В. Шендрик, та іноземні фахівці Х. Брейді, Д. Картер, К. Россі, В. Симовиць, М. Спероу, Ф. Фортін. Окремі аспекти здійснення протидії кіберзлочинності розглядалися такими фахівцями як М.О. Будаків, В.М. Бутузов, Р.А. Калюжний, Ю.Є. Максименко, В.В. Марков, А.І. Марущак, Г.В. Новицький, А.О. Чередниченко та інші.

Важливим та ефективним кроком для України була ратифікація Конвенції про кіберзлочинність [5], яка спочатку розроблялася для держав Європейського союзу, проте з ростом суспільної небезпеки кіберзлочинності була визнана й іншими країнами, які до неї приєдналися: її підписали 46 країн, включаючи 4 країни, які не є членами Ради Європи, і 23 з них вже ратифікували її. Реформи по боротьбі зі злочинністю в Інтернет мережі, які базуються на керівних принципах Конвенції, здійснюються також в Аргентині, Бразилії, Єгипті, Індії, Нігерії, Пакистані й Філіппінах [3, с. 88].

В правоохоронних органах західних держав існують спеціальні підрозділи, що здійснюють розвідку на основі відкритих джерел інформації (Open Source Intelligence - OSINT), наприклад, таку діяльність здійснюють: Scotland Yard OSINT, Royal Canadian Mounted Police OSINT, OSINT unit of New York Police Department, OSINT unit of the Los Angeles County Sheriff's Department, британська BBC Monitoring, ізраїльський Хатсав, австралійське Управління національних оцінок) [6], [7, с. 38].

Для якісного з'ясування термінології «кримінальна розвідка з відкритих джерел» розглянемо більш детально поняття «кримінальна розвідка», «розвідувальна інформація» та «розвідка з відкритих джерел».

Кримінальна розвідка – це форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики.

Метою кримінальної розвідки є своєчасне запобігання, виявлення й нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політики [8, с. 139].

«Вікіпедія» надає таке базове визначення розвідувальної інформації (розвідувальні відомості) – це оброблена, проаналізована та/або поширена інформація, яка використовується з метою прогнозування, попередження або спостереження за кримінальною активністю [9]. Як можна побачити з наведеного визначення, за своєю суттю розвідувальна інформація є дуже подібною до застосовуваного на теренах пострадянських країн терміну «оперативно-розшукова інформація».

Відповідно до американської Інструкції з організації роботи з відкритих джерел інформації в розвідувальних цілях, остання являє собою одну з видів воєнної розвідки, яка призначена для пошуку, збору та аналізу інформації з загальнодоступних джерел [10].

Закон США «National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2006» визначає розвідку з відкритих джерел як розвідку, що здійснюється шляхом збору, обробки та передачі цільовому адресату інформації з загальнодоступних відкритих джерел з метою вирішення конкретних завдань розвідки [11].

Розвідка відкритих джерел – це завжди специфічна інформація, зібрана й структурована особливим чином для відповіді на конкретні запитання. У спрощеному варіанті, даний термін стосується інформації, що не має грифу «таємно». Розвідувальне співтовариство США (Intelligence Community) визначає таку інформацію як загальнодоступний матеріал, що може отримати кожен законним шляхом через запит, купівлю чи спостереження [12, с. 257-258].

На пострадянському просторі термін «розвідка з відкритих джерел» у прямій інтерпретації не використовується. Водночас в законі України «Про інформацію» наводиться визначення терміну «інформація» та надається класифікація доступу до інформації. Так, «інформація» – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, причому, будь-яка інформація вважається відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом. Цим же законом дається визначення терміну «масова інформація», під якою розуміється інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб [13].

Разом з тим, у тлумачному словнику українських термінів наводиться таке визначення терміну «інформація з відкритих джерел» – це інформація, яка призначена для громадськості; інформація із зовнішніх джерел, наприклад, таких як наукова література; офіційна інформація; інформація, що видається громадськими організаціями, комерційними компаніями і засобами масової інформації [14].

Таким чином, стрімке зростання ролі та цінності інформації, розвиток інформаційних технологій, програмних та апаратних засобів, доступність мережі Інтернет, збільшення інформаційного потоку відкритої інформації з одного боку та запровадження методик кримінальної розвідки серед правоохоронних органів з іншого боку ставить збір та аналіз інформації з відкритих джерел одним із дієвих сучасних інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки.

Література

1. Измерение развития ИКТ: Новые тенденции, новые проблемы // Симпозиум по всемирным показателям в области / ИКТ. - Хиросима, Япония. – 2016. - №1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.itu.int/en/itu/news/Documents/2016_ITUNews01-ru.pdf
2. Манжай О.В. Використання кіберпростору в оперативно-розшуковій діяльності / О.В. Манжай // Право і безпека. – Харків : Вид-во Харківського національного ун-ту внутр. справ, 2009. – № 4 (31). – С. 215–219.
3. Весельський В.К. Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади: навч. посіб. / [О.С. Користін, В.М. Бутузов, В.В. Василевич та ін.]. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. – 729 с.
4. Жицький Є.О. Роль ДСБЕЗ у оперативному обслуговуванні об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет / Є.О. Жицький // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12 грудня 2014 року) МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – С. 343-345.
5. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
6. Open-source intelligence [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence#Law_enforcement
7. Жарков Я.М. Наукові підходи щодо визначення суті розвідки з відкритих джерел / Я.М. Жарков, А.О. Васильєв // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – С. 38-41. – (Військово-спеціальні науки; вип. 30).
8. Албул С.В. До питання визначення правоохоронної розвідки органів внутрішніх справ / С.В. Албул // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 1. – С. 137-140.
9. Criminal intelligence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_intelligence.
10. Open Source Intelligence. FMI 2-22.9. December 2006 [Електронний ресурс] // Federation of American Scientists. – Режим доступу до сайту: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fmi2-22-9.pdf>.
11. National defense authorization act for fiscal year 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dod.gov/dodge/olc/docs/PL109-163.pdf>.
12. Ржевська Н.Ф. Розвідка відкритих джерел (open source intelligence) / Н.Ф. Ржевська, О.О. Кожушко // Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців : всеукраїнська наукова конференція, Львів, 27 травня 2011 р. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – С. 257-261.
13. Про інформацію станом на 21.05.2015 : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст. 650.
14. Тлумачний словник українських термінів. Словники термінів: українсько-англо-російський, русско-українсько-английський, english-russian-ukrainian. НІП 306.7.086-2004. – [Затверджений наказом голови Держ-

МІСЦЕ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Кириченко О.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Незаконний обіг вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин є одним із чинників напруженості криміногенної ситуації на території держави та сприяє існуванню збройної злочинності. Збройні напади завдають руйнівних пошкоджень інфраструктурі населених пунктів, непоправної шкоди життю і здоров'ю громадян, мають резонансний характер, посилюють страх і відчуття незахищеності у населення, нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов їх життя.

Оперативно-розшукова протидія незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин є одним із пріоритетних напрямів протидії злочинності, яка складається з виявлення та оперативно-розшукового запобігання злочинам і виявлення осіб, які готують вчинення злочинів або їх вчинили.

Разом з тим варто наголосити, що на сьогодні стан оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин є незадовільним. Так, підсумки анкетування, проведеного нами серед працівників підрозділів кримінальної поліції показали, що на питання, як Ви оцінюєте ефективність оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин, «достатньо» відповіло 30,5 % респондентів, а «недостатньо» – відповідно 69,5 %. Однією з проблем незадовільного стану оперативно-розшукової протидії цим злочинам є недосконалість існуючих тактичних прийомів виявлення та запобігання зазначеній категорії злочинів, а також документування злочинної діяльності. У зв'язку з цим виникає потреба щодо вдосконалення цього виду діяльності, яка б відповідала вимогам сьогодення.

Отримання оперативної інформації про факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин можливо насамперед шляхом проведення розвідувально-пошукових заходів у зоні об'єктів оперативної уваги. Результатами розвідувально-пошукових заходів є індикативні дані, що дозволяють виявити кримінальний потенціал певних осіб, які можуть вчинити злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин, тенденції розвитку криміногенної ситуації, визначити умови та характер розповсюдження цих злочинних проявів.

До об'єктів оперативного обслуговування, на які працівники кримінальної поліції повинні звертати увагу з метою виявлення та запобігання незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин потрібно віднести: 1) споруди та будівлі, в яких розташовані об'єкти, що знаходяться під охороною (склади озброєння, виробничі підприємства, що мають зброю, вибухові пристрої і речовини для ведення виробничих, рятувальних, дослідницьких робіт, навчання, охорони та ін.); 2) певні території, де знаходяться зазначені предмети, що можуть бути предметом посягання; 3) особи, які потенційно можуть здійснювати підготовку до вчинення цих злочинів; 4) особи, які можуть володіти інформацією про підготовку цих злочинів.

Оперативне обслуговування дозволяє здійснювати постійне спостереження за об'єктами та особами, які становлять оперативний інтерес, з моменту отримання інформації й до моменту її реалізації. Вихідною організаційно-тактичною передумовою ефективного оперативного обслуговування є оптимальна розстановка оперативно-розшукових сил і засобів, що забезпечує високий рівень оперативної обізнаності оперативних підрозділів кримінальної поліції про протиправні факти та події, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Загальною метою оперативного обслуговування повинно бути своєчасне виявлення злочинів та осіб, які їх готували та вчинили, виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Поряд з цим кримінальна поліція повинна здійснювати пошук у місцях зі складною оперативною обстановкою (концентрація кримінально злочинного елемента, збут заборонених до обігу предметів і речовин, вкраденого тощо) шляхом здійснення комплексних заходів з відпрацювання певного району (багатоцільовий оперативний пошук).

Ми вважаємо, що з метою виявлення осіб, які займаються незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин, безпосередньо пошукова діяльність підрозділів кримінальної поліції повинна здійснюватися серед наступних категорій осіб: осіб зі злочинного середовища, які зберігають зброю як для власної безпеки, так й для вчинення злочинів; особи, які зберігають зброю для власної безпеки; осіб, які мають виробниче відношення до вибухівки; колекціонери; осіб, яким зброя дісталась у спадщину, але вони не перереєстрували її; осіб, до яких зброя потрапила випадково; учасників бойових дій; військовослужбовців, які знаходяться на дислокації в зоні АТО; волонтерів тощо.

Отримання інформації щодо фактів злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом цих заборонених предметів, у тому числі й щодо фактів збуту, можливо також шляхом моніторингу Інтернет-ресурсів; перевірки можливих каналів надходження озброєння до злочинного елементу; перевірки об'єктів, де зберігається або використовується зброя та вибухові речовини.

Аналіз практики протидії злочинності свідчить про те, що методи та засоби діяльності кримінальної поліції не завжди є достатньо ефективними, особливо у випадках, коли злочинці ретельно контролюють свою поведінку, приховують причетність до вчинених злочинів, знищують сліди та матеріальні докази. У таких випадках чи не єдиним шляхом одержання необхідної оперативно-значущої інформації є використання осіб, які конфіденційно співробітничать з кримінальною поліцією.

ТАКТИКА БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОСОБАМИ, ЯКИХ ЗАЛУЧАЮТЬ ДО КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Кисельов А.О., старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

В Україні конфіденційне співробітництво осіб з працівниками оперативних підрозділів, в тому числі кримінальної розвідки Національної поліції, має місце при вирішенні завдань, які визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 1): завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи наділені правом мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 13) та використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України (п. 14) [7]. Якісне використання можливостей конфіденційного співробітництва є підставою для ефективного виконання працівниками вищезазначених підрозділів покладених на них завдань.

На встановлення відносин співробітництва необхідне волевиявлення обох сторін, а також їхня спільна згода. Співробітництво ґрунтується винятково на добровільному волевиявленні. Ініціатива про співробітництво може надходити від працівників кримінальної розвідки. Однак рішення приймає особа, яка залучається до конфіденційного співробітництва, надавши однозначну й стверджувальну згоду. Отже, працівник кримінальної розвідки має враховувати бажання і можливості людей, які можуть сприяти вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності. Неврахування останніх може призвести до конфліктів під час спілкування працівника кримінальної розвідки з вказаними особами.

Метою доповіді є визначення тактичних правил безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки Національної поліції з особами під час залучення останніх до конфіденційного співробітництва.

Слово «конфлікт» (від лат. conflictus) в перекладі буквально означає зіткнення. Сутність конфлікту звичайно визначають як відсутність згоди між двома і більше сторонами [2, с. 23] або вияв неузгодженості спільної діяльності щодо реалізації інтересів [1, с. 22]. Конфліктне спілкування характеризується взаємним протистоянням людей, виразами невдоволення та недовіри [4, с. 231]. Наприклад, конфлікт між працівником кримінальної розвідки та особою може виникнути через наявні між ними суперечності. Все це може стати перешкодою на шляху залучення особи до конфіденційного співробітництва. Тому виникає об'єктивна необхідність безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки з особами.

Варто розглянути деякі правила безконфліктного спілкування, які можуть бути враховані і використані працівниками кримінальної розвідки.

Насамперед слід зазначити, що перед спілкуванням з іншою людиною необхідно визначити свої інтереси, співвіднести їх з інтересами партнера по спілкуванню, оцінити його як особистість, обрати найбільш прийнятні техніку та прийоми спілкування. Далі, вже в процесі спілкування, необхідно контролювати його хід і результати, вміти правильно завершити акт спілкування, залишивши у партнера відповідне, добре чи недобре, уявлення про себе і зробивши так, щоб у нього виникло, чи не виникло бажання продовжувати спілкування [6, с. 519].

Інтереси можуть бути узгоджені, яким би чином вони не співвідносились («несумісні», «протилежні», «суперечливі»), і ця можливість вказує загальний напрям – як уникнути конфлікту і як із нього вийти, тобто узгодити інтереси. Інтерес посідає центральне місце в аналізі конфлікту, його розв'язанні, а також у його попередженні [1, с. 22].

Відповідно до цього, психологічно оптимальним є таке спілкування, у якому реалізуються цілі учасників спілкування відповідно до мотивів, які зумовлюють ці цілі, і за допомогою таких способів, що не спричиняють у партнерів відчуття незадоволення. Психологічно оптимальним може бути також спілкування, у якому партнерам вдається зберегти бажану для кожного з них суб'єктивну дистанцію. Оскільки спілкуван-

ня – це взаємодія принаймні двох людей, то труднощі в його перебігу (йдеться про суб'єктивні) може породжувати один з учасників, чи відразу обидва. Психологічними причинами цього можуть бути: нереальні цілі, неадекватна оцінка партнера, його здібностей та інтересів, неправильні уявлення про власні можливості й нерозуміння характеру оцінки й ставлення партнера, вживання не придатних до цієї ситуації способів звертання до партнера [3, с. 240-241].

Ефективне спілкування залежить від багатьох факторів, зокрема можна навести декілька правил, необхідних для вміння розташовувати до себе людей та уникати зайвих конфліктів.

1. Необхідно проявляти широкий інтерес до інших.
2. Варто намагатися зрозуміти сильні сторони іншої людини та щиро схвалювати їх. Необхідно дати іншій людині відчуття її значимість.
3. Замість того, щоб засуджувати інших людей, треба постаратися зрозуміти, чому вони вчиняють так, а не інакше. Це більш ефективно, ніж критикувати.
4. Необхідно старатися бути доброзичливим і привітливим, посміхатися.
5. Варто звертатися до людини по імені. Для людини звук її ім'я є найбільш важливим і приємним звуком людської мови.
6. Необхідно враховувати бажання, смаки, інтереси вашого співрозмовника, вести розмову в межах його уподобань.
7. Варто навчитися бути гарним слухачем та заохочувати інших людей розповідати про себе.
8. Необхідно поважати думки іншого, не говорити людині, що вона не права.
9. Варто дати можливість співрозмовнику виговоритися, тому що більшість людей, намагаючись переконати в чому-небудь іншу людину, занадто багато говорять самі. Неможна переривати співрозмовника, навіть якщо не згоден з ним.
10. Треба спробувати побачити більшість речей з точки зору іншої людини, поставити себе на його місце [8, с. 420-421].

Також варто зауважити на сумісності працівника кримінальної розвідки з особою, яка залучається до конфіденційного співробітництва. Сумісність - це оптимальне поєднання якостей людей у процесі взаємодії. Відсутність сумісності може спричинити конфлікт [5, с. 71].

З метою вирішення проблеми та досягнення згоди учасники конфлікту вступають у переговори та переглядають власні позиції. Такий спосіб вирішення проблеми називається компромісом [1, с. 119]. Психологічним компромісом визначається природна спроба змінити свою свідомість, зробивши крок на зустріч іншому у бік виходу з конфлікту [1, с. 122].

Підсумовуючи, слід зазначити, що використання працівниками кримінальної розвідки вказаних правил під час спілкування з особами, яких залучають до конфіденційного співробітництва, може забезпечити безконфліктність зазначеного спілкування.

Література:

1. А.Т. Ішмуратов. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. Київ, видавництво «Наукова думка». 1996, 191 с.
2. Балабанова Л.В., Савельєва К.В. Конфліктологія : Навч. посібник. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 280 с.
3. Варій М.Й. Психологія : Навчальний посібник / Для студ. вищ. навч. закладів. – К. : «Центр учбової літератури». – 2007. – 288 с.
4. Крысько В.Г. Психология и педагогика : учебное пособие / В.Г. Крысько. – 5-е изд., стер. – Москва : Омега-Л, 2007. – 368 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
6. Немов Р.С. Психология : Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 3 кн. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
8. Середина Н.В., Шкуренко Д.А. Основы медицинской психологии: общая, клиническая, патопсихология / Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д : «Феникс», 2003. – 512 с.

ЩОДО НЕОДНОЗНАЧНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ» ВІДНОСНО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

*Кондратюк О.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Окремі норми в тексті Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» за своїм змістом містять суперечності, що створює передумови для неоднозначного тлумачення підстав застосування форм оперативно-розшукової діяльності у теорії та практиці правоохоронної діяльності. Це, насамперед, стосується застосування різних видів оперативно-розшукових заходів в процесі оперативної розробки за оперативно-розшуковою справою. Варіативність можливостей двозначного трактування випадків застосування оперативно-розшукових заходів може призвести до відмови суду надати дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів із застосуванням оперативно-технічних засобів. Наслідком такої відмови є унеможливлення подальшого проведення оперативної розробки, що в подальшому негативно впливатиме на процес доказування в кримінальному провадженні.

Проаналізуємо деякі, на нашу думку, суперечливі норми Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закону), які стосуються застосуванням оперативно-розшукових заходів [1]. Відзначимо відсутність у тексті Закону визначення змісту терміну «оперативно-розшукові заходи», хоча саме словосполучення вживається по тексту сімнадцять разів. Недолуге визначення знаходимо у відомчій Інструкції, а саме: оперативно-розшукові заходи – це заходи зі спеціально встановленими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України порядком та умовами їх проведення. Як бачимо, жодної інформації із обмеженим доступом, а тим паче із грифом секретності, дане визначення не містить. За своїм змістом визначення є декларативним та носить відсилочний характер. Також не зрозумілою є позиція законодавця та упорядника відомчих наказів (інструкцій) щодо урегулювання порядку та умов проведення оперативно-розшукових заходів Кримінальним процесуальним кодексом України [2]. Необґрунтовані посилання на КПК спостерігаємо і в пунктах 4,8–12, 14, 17, абзаци 2 статті 8 Закону.

Зауважимо, що оперативно-розшукова діяльність не відноситься до жодної із стадій кримінального провадження, а відтак не врегульовується нормами КПК України. Вважаємо, що поняття оперативно-розшукового заходу, як правового інституту, зміст якого полягає у тимчасовому обмеженні прав громадян, обов'язково має бути чітко прописане в тексті Закону.

У ст. 8 Закону відзначено, що негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо -, відео контроль особи, аудіо, відео контроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установа місцезнаходження радіоелектронного засобу та візуальне спостереження за особою застосовуються при умові, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, і *виключно* (наголошуємо саме на цьому терміні) з метою:

1. Запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину;
2. Запобігання і припинення терористичних актів;
3. Запобігання і припинення інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій.

У ст. 9 Закону чітко задекларовано, що оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини (а це саме згадані в ст. 8 Закону оперативно-розшукові заходи) проводяться з метою:

1. Запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам.
2. Виявлення та припинення тяжких або особливо тяжких злочинів.
3. Розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання.
4. Розшуку безвісти зниклих.

5. Захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

6. Припинення розвідувально-підривної діяльності проти України.

У цій же статті абзацом нижче зазначається, що спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо -, відео контроль місця може проводитися з метою:

- встановлення даних про особу та про її зв'язки у разі, коли є факти, які підтверджують, що нею готується тяжкий або особливо тяжкий злочин;

- для отримання відомостей, які вказують на ознаки тяжкого або особливо тяжкого злочину;

- для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

- для отримання розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави.

Нагадаємо, що спостереження за особою, аудіо -, відео контроль місця відносяться до оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав людини, а спостереження за річчю або місцем являється оперативно-розшуковим заходом, не пов'язаним з тимчасовим обмеженням прав людини,

який проводиться за рішенням уповноваженої службової особи правоохоронного органу без погодження з прокурором і ухвали суду.

Відтак бачимо, що мета застосування оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав людини, в ст. 9 Закону є дещо ширшою, незважаючи на те, що норма ст. 8 Закону вказує на виключний перелік таких випадків. Зазначений порядок викладення спеціальних норм, що регулюють підстави обмеження прав громадянина, які охороняються Конституцією України, в Законі нерідко призводить до неоднозначного тлумачення зацікавленими особами застосування оперативно-розшукових заходів, що недопустимо і підлягає усуненню законодавцем.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 22. – Ст. 303.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Верховна Рада України Електронний ресурс // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>. – станом на 11.09.2015.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З АНТИТЕРОРИСТИЧНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Куцуруб А.А., слухач магістратури Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Андрусенко С.В., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Тероризм у всіх його формах і проявах і за своїми масштабами та інтенсивністю, за своєю не людяністю і жорстокістю перетворився нині в одну з найгостріших і злободенних проблем глобальної значущості. Прояви тероризму тягнуть за собою масові людські жертви, руйнуються духовні, матеріальні, культурні цінності, які неможливо відтворити століттями. Він породжує ненависть і недовіру між соціальними і національними групами. Для багатьох людей, організацій, тероризм став способом вирішення проблем: політичних, релігійних, національних. Тероризм відноситься до тих видів злочинного насильства, жертвами якого можуть стати безневинні люди, кожен, хто не має ніякого відношення до конфлікту [2, с. 113]

Терористичні акти призвели до необхідності створення державної та, більше того, міжнародної системи боротьби з ним. Наша держава не є виключенням, і, на жаль, за останні роки особливо тяжче потерпає від його проявів. Це зумовило удосконалити та покращити роботу існуючих в державі антитерористичних підрозділів та суб'єктів, які здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, наприклад, таких як: Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, Міністерство оборони України, Служба зовнішньої розвідки України, Міністерство внутрішніх справ України, яке включає в себе й органи кримінальної розвідки.

Створення нового спеціального підрозділу швидкого реагування Національної поліції України, який отримав назву Корпуса оперативно-раптової дії (КОРД) та вміщує в себе задачі та функції боротьби з тероризмом та звільнення заручників, ще раз підтверджує занепокоєність та дбайливість органів влади про захищеність нашої держави та її громадян.

Немає жодного сумніву про необхідність тісної співпраці та взаємодії між собою вищезазначених органів та підрозділів. Так наприклад, в статті 8 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначено, що суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, зобов'язані:

1) взаємодіяти з метою припинення злочинної діяльності осіб, причетних до тероризму, в тому числі міжнародного, фінансування, підтримки чи вчинення терористичних актів та злочинів, які скоєні з терористичною метою;

2) здійснювати обмін інформацією щодо:

- заволодіння чи виникнення загрози заволодіння терористичними групами (терористичними організаціями) зброєю, вибуховими речовинами, іншими засобами масового ураження;

- перетинання державного кордону України її громадянами, іноземцями та особами без громадянства з метою вчинення терористичних актів;

- виявлених у пасажирів проїзних документів, що дають право на проїзд у транспортних засобах міжміського та міжнародного сполучення, з ознаками підроблення;

- використання чи загрози використання терористами, терористичними групами чи терористичними організаціями засобів зв'язку та комунікаційних технологій;

3) сприяти забезпеченню ефективного прикордонного контролю, контролю за видачою документів, що посвідчують особу, та проїзних документів з метою запобігання їх фальсифікації, підробленню або незаконному використанню;

4) запобігати діям або пересуванню терористів, терористичних груп чи терористичних організацій, а також осіб, які підозрюються у вчиненні терористичних актів або причетності до міжнародних терористичних груп чи організацій;

5) припиняти спроби іноземців, щодо яких є дані про їх причетність до міжнародних терористичних груп чи організацій, здійснювати транзитний проїзд через територію України [4]

Тобто законодавство чітко визначає межі взаємодії, в рамках якої працюють дані підрозділи. І хоча антитерористичні підрозділи чи суб'єкти боротьби з тероризмом та підрозділи кримінальної розвідки мають різні мету та завдання, так основною задачею кримінальної розвідки МВС є протидія діяльності організованих злочинних угруповань в економічній, соціальній та гуманітарній, інформаційній, екологічній, енергетичній та політичній сферах та таємний збір інформації, підрозділи кримінальної розвідки також беруть участь у боротьбі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності [3, с. 137]. Тому МВС України спільно з Національною поліцією надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби, забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій [1, с. 17-18].

Підводячи підсумки можна зазначити, що основними ознаками розвідувальних заходів які здійснюються підрозділами кримінальної розвідки МВС України є те, що вони являють собою різновид оперативно-розшукових заходів та здійснюються на підставах та в порядку, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» здійснюються виключно негласно. Органи кримінальної розвідки та антитерористичні підрозділи тісно пов'язані та схожі між собою за своїми функціями і повноваженнями, а також працюють в межах спеціально покладеної на них компетенції та визначеного законодавством.

Література:

1. Албул С.В. Діяльність підрозділів карного розшуку у районі проведення антитерористичної операції: питання правового регулювання // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 2. – С. 16-20.

2. Антонян Ю.М. Тероризм. Кримінологічне та кримінально-правове дослідження. – М.: «Щит-М», 2006. – 256 с.

3. Ивахин А.Е. Оперативная деятельность и вопросы конспирации в работе спецслужб (По материалам открытой печати и литературы) / А.Е. Ивахин, П.Я. Прыгунов. – Т. 4 – [2-е изд. стереотип.] – К.: КНТ, 2008. – 242 с.

4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України № 638-4 від 20.03.2003. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15/page>.

ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Мельнікова О.О., аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Мукоїда Р.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,
член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Концепція розвитку кримінальної розвідки визначає основні напрями і принципи вдосконалення управління, організаційно-штатної побудови, правового, кадрового, ресурсного, наукового та іншого забезпечення правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України у зазначеній сфері на основі аналізу та оцінки стану безпеки особи, держави та суспільства у сфері протидії злочинності.

Кримінальна розвідка виступає однією з функцій оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України. Реалізується кримінальна розвідка шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності [1].

Автори концепції, зокрема Албул С.В., пропонує розуміти під видами кримінальної розвідки оперативних підрозділів такі як: аналітична розвідка, стратегічна та тактична агентурні розвідки, технічна розвідка. Крім цього, самостійним видом кримінальної розвідки виступає діяльність підрозділів оперативної та оперативно-технічної служб МВС [2].

Крім розглянутої вище концепції існує й більш широкий за змістом підхід до поняття «пошукова діяльність» у виявленні та розслідуванні злочинів, відповідно до якого вона визначається як процес, здійснюваний в результаті проведення слідчих, оперативно-розшукових, перевірочних, ревізійних та інших дій. На нашу думку, плідним є підхід до поняття «пошук» як до виду або етапу інформаційно-пізнавальної діяльності, яка здійснюється в процесі виявлення та розслідування злочинів.

Оперативний пошук, що здійснюють оперативні підрозділи правоохоронних органів є різновидом пошукової роботи як форми ОРД, яка в широкому значенні являє собою комплекс оперативно-розшукових і пошукових заходів, що здійснюються суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю.

На нашу думку, пошук – це метод процесуальної або непроцесуальної діяльності, у тому числі й негласної, спрямованої на виявлення джерел (носіїв) криміналістично значущої інформації, яка має значення для кримінального провадження. При цьому треба зазначити, що пошукова діяльність «є необхідним атрибутом, важливим базовим ланцюгом, елементом кожного етапу розслідування».

Практична діяльність та теоретичні дослідження щодо пізнання будь-яких фактів починаються з пошуку необхідної вихідної інформації.

При розслідуванні злочинів пошукові дії можуть здійснюватися як з використанням слідчих (розшукових) дій, так і з використанням негласних слідчих (розшукових) дій, але як правило шляхом оптимального поєднання обох. Саме в пошуковій діяльності, яка здійснюється в процесі розслідування злочинів, найбільш яскраво повинно виявлятися «тісна та безперервна взаємодія слідчого» та оперативного підрозділу.

На нашу думку, кримінальна розвідка реалізується шляхом використання «пошукової діяльності правоохоронних органів». Тому пропонуємо розуміти під «пошуковою діяльністю правоохоронних органів» здійснення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та спеціальних пошукових заходів, які реалізуються або комплексно, системно (шляхом проведення тактичних операцій), або відокремлено один від одного та спрямованих на виявлення джерел (носіїв) криміналістично значущої інформації щодо ознак (властивостей) розшукуваних об'єктів, з метою вирішення пошукових ситуацій, які виникають в ході виявлення, розслідування та припинення злочинів.

При цьому комплексне (системне) здійснення пошукової діяльності реалізується з метою подолання складних пошукових ситуацій, у той час як використання окремих елементів пошукової діяльності відбувається значно рідше, як правило лише у простих пошукових ситуаціях. Необхідно також враховувати, що оперативно-розшуковим та пошуковим заходам завжди притаманна евристична спрямованість та пошуковий зміст. На відміну від них слідчі дії (допити, слідчі експерименти тощо) «набувають» пошукових можливостей лише завдяки особливим прийомам, методам та засобам, які відносяться до них, та дозволяють долати труднощі пошукових ситуацій. У той же час необхідно підкреслити, що окремим процесуальним діям (обшук, огляд тощо) від початку притаманна пошукова спрямованість.

Література:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 1. – С. 158-163.

2. Албул С.В. До питання розроблення Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України // Концептуальні засади економічного і правового забезпечення безпеки держави в умовах Євроінтеграції: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса-Черкаси, 29-30 квітня 2015). – Одеса: ОДУВС, 2015. – С. 163-167.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ОПЕРАТИВНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

*Мелаєва І.П., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ноздрін Д.О., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Головний напрям діяльності держави та суспільства в боротьбі зі злочинністю на сьогодні, впершу чергу, полягає в попередженні цього край негативною явища. «Силовим» компонентом виконавчої влади сучасних держав є поліція, призначена для виконання правоохоронних функцій. Сучасні тенденції правоохоронної діяльності в світі свідчать про те, що головні пріоритети роботи поліції поступово змінюються від послідуєчого до превентивного реагування на злочинні прояви.

В українському законодавстві превентивним заходам у боротьбі зі злочинністю також завжди відводилась суттєва роль. Так, згідно із Законом України «Про міліцію», працівниками правоохоронних органів проводилась профілактична робота серед осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, також працівники міліції мали виявляти, запобігати й припиняти кримінальні правопорушення, вживаючи із цією метою оперативно-розшукові та профілактичні заходи, передбачені законодавством [1].

З прийняттям в Україні в 2012 році Кримінального процесуального кодексу, головним завданням оперативно-пошукової діяльності стали виявлення та попередження злочинів, а не їх розкриття. З метою попередження та прогнозування злочинності. На теперешній час в усьому світі набуває популярності впровадження правоохоронними органами кримінальної розвідки. Така діяльність поліції дає можливість накопичувати розвідувальну інформацію та вживати, завдяки їй, дії превентивного характеру.

Згідно з електронним ресурсом базове визначення розвідувальної інформації – це оброблена, проаналізована та/або поширена інформація, яка використовується з метою прогнозування, попередження або спостереження за кримінальною активністю. Вона збирається за допомогою конфідентів (довірена особа), спостереження, опитування або особистого пошуку окремих офіцерів поліції [2].

Найбільш поширеними стратегіями, в яких викладено процес кримінальної розвідки, є британська «Національна розвідувальна модель» та американський «Національний план розподілу розвідувальної

інформації». Цими документами кримінальну розвідку було включено до стратегічних планів роботи правоохоронних органів.

Принципи, що стосуються кримінальної розвідки багатьох сучасних країн:

- дані кримінальної розвідки, які є своєчасними (тобто відомості надаються вчасно), дають підстави для вживання заходів (це визначення припускає, що відомості є достатньо докладними і доствірними для проведення відповідних заходів), необхідних для результативного попередження, виявлення і розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів та іншої протиправної діяльності організованої злочинності, особливо, якщо вона має транснаціональний характер;

- кримінальна розвідка може мати велике значення у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, скорочення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів і злочинців, як на національному, так і на транснаціональному рівнях;

- розвідка є основою ефективної моделі поліцейської діяльності. Вона необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає провідну роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи роботу з громадами і звичайне патрулювання.

Кримінальна розвідка складається з:

- планування та визначення напрямів (цілей);
- збирання інформації;
- обробка інформації;
- аналіз інформації;
- поширення інформації;
- повторна оцінка інформації.

Одним з інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки є використання розвідки з відкритих джерел. В деяких правоохоронних органах західних держав існують спеціальні підрозділи, що здійснюють таку діяльність [3, с. 24]. Одним з різновидів розвідки з відкритих джерел є метод збирання розвідувальної інформації з комп'ютерних соціальних мереж. Моніторинг в режимі реального часу оновлень у соціальних медіа дозволяє правоохоронним органам одержувати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини.

Суттєву роль у здійсненні кримінальної розвідки провідних країн світу відіграє її інформаційне забезпечення. На теперішній час створено та інтегровано потужні інформаційні масиви за різними напрямками діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати правоохоронну діяльність.

Кримінальна розвідка в Україні за своїм змістом більш асоціюється із оперативним обслуговуванням та аналітичною розвідкою, яка є невід'ємним елементом оперативного обслуговування. Саме у рамках цієї діяльності аналітична розвідка є одним з найважливіших інструментів правоохоронних органів.

Оперативне обслуговування – це система реалізації запланованих заходів стратегічного, тактичного та організаційного характеру, що здійснюються з метою забезпечення безперервного процесу отримання первинної інформації про стан оперативної обстановки на лінії, території чи об'єктах обслуговування, її аналізу, систематизації та подальшого використання в кримінальному провадженні, а також за для своєчасного та ефективного виявлення, попередження та розслідування злочинів [4]. Тобто головними ознаками оперативного обслуговування є:

1. Поєднання активних і пасивних заходів оперативно-розшукового характеру;
2. Системність;
3. Безперервність;
4. Циклічність;
5. Визначене коло об'єктів оперативної уваги;
6. Пошуковий характер;
7. Чітко визначена мета (стратегічна, тактична та оперативна), яка у загальному вигляді може бути представлена, як виявлення попередження злочинів, також сприяння розслідуванню і відшкодуванню матеріальних збитків;
8. Взаємодія суб'єктів-учасників оперативного обслуговування;
9. Особливості щодо конкретних напрямів правоохоронної діяльності [5].

Отже діяльність кримінальної розвідки, яка здійснюється в західних країнах, цілком узгоджується із вітчизняним інститутом оперативного обслуговування, тому застосування новацій у сфері кримінальної розвідки, які показали позитивний ефект за кордоном, можливо буде виправданим для застосування в правоохоронній практиці України.

Література:

1. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай. – Харків: ХНУВС, 2013. – 346 с.
2. Criminal_intelligence: Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/>

3. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції у діяльності поліцейських органів зарубіжних країн: компаративний аналіз // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 4 (71). – С. 20-29.

4. Протидія злочинам у сфері земельних відносин: навч. посібник / С.В. Андрусенко, О.М. Бандурка, М.С. Рябченко та ін.; за заг. наук. ред. С.М. Русанова. – Харків: ХНУВС, 2013. – 170 с.

5. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия. – Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010.

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ НЕГЛАСНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ЖИТЛА ОСОБИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

*Морквін Д.А., заступник начальника відділу режимно-секретного та документального забезпечення
Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Шендрик В.В., начальник кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,*

*доктор юридичних наук, професор, член правління Всеукраїнської асоціації
науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що після прийняття КПК України у 2012 році вивченням різних аспектів правових та організаційно-тактичних засад здійснення негласного обстеження житла особи, як виду негласної слідчої (розшукової) дії та оперативно-розшукового заходу приділяли увагу такі вчені, як: А.Ф. Волобуєв, А.Б. Балонь, В.Д. Берназ, О.В. Капліна, В.А. Колесник, Н.В. Михайлова, О.С. Перепелиця, Д.П. Письменний, В.Л. Побережний, О.С. Саїнчин, М.В. Стащак, О.С. Тарасенко, В.Г. Уваров, М.С. Цуцкірідзе, В.В. Шендрик, А.М. Щербаковський та інші. Водночас, за останні роки негласне обстеження житла особи розглядалось і під час вивчення різних аспектів здійснення оперативно-розшукових заходів, зокрема у наукових працях С.В. Албула, А.В. Баб'яка, О.М. Бандурки, М.П. Водька, О. О. Ганжи, М.Л. Грібова, О.Ф. Долженкова, О.О. Деревягіна, Л. А. Мазура, М.В. Стащака, О.В. Тарнопольського, Ю.А. Чаплинської, К.О. Чаплинського, С.П. Черниха, В.В. Шендрика та ін. Аналізуючи вказане можна дійти висновку, що більшість вчених вивчали досліджувану проблематику під різними кутами зору. Відзначимо, що за радянських часів питанню негласного обстеження житла особи приділялась увага з боку вчених-юристів (наприклад, в роботах: В.М. Атмажитова, А.С. Вандишева, А.Ф. Волинського, Д.В. Гребельського, І.П. Козаченка, І.М. Кононенка, І.М. Макаря, В.Г. Самойлова та ін.), однак лише в розрізі вивчення організації і тактики негласного оперативного огляду.

За радянських часів, як вже вказувалось, питання здійснення негласного обстеження житла особи, розглядалось під час вивчення питання здійснення негласного оперативного огляду. Так, на рівні навчальних посібників вказане питання висвітлюється у: навчальному посібнику авторського колективу (А.С. Вандишева, А.Ф. Волинський, Д.В. Гребельський та ін.) на тему: «Личный сыск»; навчальному посібнику А.Ф. Возного на тему: «Применение оперативного осмотра при документировании преступных действий лиц, разрабатываемых аппаратами БХСС»; навчальному посібнику І. П. Козаченка на тему: «Тактика применения методов и средств оперативно-розыскной деятельности в профилактике и раскрытии преступлений»; навчальному посібнику В.М. Атмажитова на тему: «Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Общая часть. Разделы I-VII».

Крім того, за радянських часів окремі аспекти негласного огляду житла особи описувалось у лекційному матеріалі з наукової дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність» (наприклад, в лекціях А.Ф.Возного, В.Г.Самойлова та І. М. Макаря), навчально-практичних та навчально-методичних рекомендаціях (наприклад, А.Ф.Возним та І.Н.Кононенком у навчально-практичному посібнику), наукових статтях (В.М. Атмажитова, І.М. Кононенка та ін.).

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених дозволив умовно класифікувати їх на дві групи. До першої, на нашу думку, слід віднести роботи викладені до прийняття КПК України 2012 року, а до другої – ті, що здійснені після набуття чинності вказаним нормативно-правовим актом. Так, до першої групи можна віднести такі праці: 1) монографічні дослідження, навчальні посібники та підручники О.М. Бандурки, В.Д. Пчолкіна, В. А. Некрасова, Н. Є. Філіпенко, Л. В. Родинюка, В.В. Шендрика, Я.Ю. Кондратьєва, Д.Й. Никифорчука та ін.; 3) лекції, наукові статті та тези доповідей, а саме: лекцію В.О. Біляєва; наукові статті С.М. Шевченко, В.В. Шендрика та ін.

Аналізуючи вказані наукові дослідження можна констатувати, що питання негласного обстеження публічно недоступних місць розглядалось в контексті вивчення питання негласного оперативного огляду як різновиду оперативно-розшукових заходів та методів. Однак, як вказувалося раніше, докорінні зміни кримінального процесуального законодавства України призвели до того, що починаючи з 2012 року негласне

обстеження публічно недоступних місць, в тому числі й житла особи, виокремлюється в окрему процесуальну дію, при чому якій існує і аналогічний оперативно-розшуковий захід (оперативно-технічний захід). Вказане призводить до того, що різні аспекти здійснення обстеження публічно недоступних місць, зокрема житла особи, стають об'єктом наукової уваги вчених та практичних працівників у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. Що стосується праць із другої групи, то до неї, перш за все, слід віднести роботи, що були проведені на монографічному рівні та присвячені здебільшого організаційно-правовим аспектам здійснення негласних слідчих розшукових дій, в тому числі негласного обстеження житла особи, зокрема монографія С.Р. Тагієва на тему: «Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика» та авторського колективу (С.С. Кудінов, Р.М. Шехавцов, О.М. Дроздов, С.О. Гриненко) на тему: «Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні».

Водночас, слід відмітити що майже аналогічна тематика була предметом досліджень, проведених на рівні підручників, навчальних та навчально-практичних посібників (праці С.В. Албула, А.В. Баб'яка, Л.Ф. Гули, В.П. Захарова, М.М. Перепелиці, М.В. Стащак, В.В. Шендрика, А.М. Щербаковського та ін.). Однак, слід відмітити, що на сьогодні відсутні ґрунтовні дослідження, що присвячені вивченню проблематики негласного обстеження публічно недоступних місць, зокрема житла особи.

Таким чином на підставі наведеного, можна констатувати, що сьогодні виникла нагальна необхідність проведення ґрунтового дослідження проблематики, присвяченої питанню негласного обстеження житла особи.

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕРМІНУ «СЛУЖБОВІ ТВАРИНИ» В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Пеньков С.В., працівник слідчого управління фінансових розслідувань Головного управління
Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області, кандидат юридичних наук*

Сьогодні для правоохоронні органи більшості держав світу є звичайною практикою використання тварин у службовій діяльності. Разом з цим, як свідчить аналіз оперативної та слідчої практик, використання собак у службовій діяльності правоохоронних органів є доволі ефективним та затребуваним. Однак, враховуючи останні зміни в вітчизняному законодавстві, все частіше серед практичних працівників постають питання можливості їх застосування працівникам національної поліції, визначення меж та основних принципів здійснення вказаної діяльності. Так, по-перше, після прийняття Закону України «Про національну поліцію» (далі – НПУ) перелік тварин, що можуть використовуватись в правоохоронній діяльності дещо розширився, оскільки до засобів додали службових коней. По-друге, на сьогодні триває як серед фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності так і серед практичних працівників дискусія щодо доцільності використання термінів: «службові тварини», «службово-розшукові тварини», або як і раніше «оперативно-розшукові собаки». Розглянемо деякі із роботи вчених присвячені питанням використання службових тварин в ОРД.

Так, наприклад, в дослідженні П.Д. Биленчука, Н.С. Золотаря та Е.Г. Коваленко на тему: «Криминалистическая одорология в раскрытии и расследовании преступлений», використовується дефініція «службові собаки» при чому обґрунтовується, що вони можуть бути вдало використані в оперативно-розшуковій діяльності задля:

- вибірки людини за її запаховими слідами (наприклад, розшук злочинців, які зникли з місця події, за слідами ніг);
- розшуку предметів-носіїв запахової інформації за запахом джерела (наприклад, пошук стріляної гільзи за запахом порохового нагару зі ствола пістолета, який залишений на місці події; розшук за запахом загублених злочинцями речей);
- застосування вибірки, тобто пошуку за заданим екземпляром запаху серед різних джерел предмета з однорідним запахом (наприклад, вибірка речі, яка має такий же запах, що і екземпляр, знайдений на місці події).

В свою чергу В.В. Плукар, вивчаючи проблему протидії розбоям, вчинених організованими злочинними групами, вказує, що виявлення у схованках предметів, залишених злочинцями, дозволяє визначити і уточнити напрямок їх руху з місця події, а, можливо, і залучити службово-розшукового собаку, тобто використовує дефініцію «службово-розшукові собаки».

Аналогічної думки дотримується М.В. Корнієнко, використовуючи термін «службово-розшукові собаки» в кандидатській дисертації на тему «Організаційно-тактичні основи застосування службово-розшукових собак: оперативно-розшуковий аспект» та робить ряд умовиводів щодо:

- 1) перспективних напрямків застосування службово-розшукових собак в оперативно-розшуковій діяльності;
- 2) методики відбору та підготовки службово-розшукових собак за загальним та спеціальним курсами;
- 3) методики підготовки та використання службово-розшукових собак для пошуку і виявлення наркотичних засобів;

- 4) методики підготовки та використання службово-розшукових собак для пошуку і виявлення вибухових речовин та пристроїв;
- 5) правового регулювання діяльності кінологічної служби органів внутрішніх справ та пропозиції щодо її вдосконалення;
- 6) основних напрямків використання службово-розшукових собак у боротьбі з окремими видами злочинів на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- 7) пропозиції щодо можливості використання служб собак при проведенні спеціальних тактичних операцій.

Тобто, можна резюмувати, що вітчизняними вченими зміст дефініції «службові тварини» ще не вивчався. На нашу думку, доцільно розглянути історичний та зарубіжний досвід з вказаного питання.

Аналізуючи наукові праці початку ХХ сторіччя, можна констатувати, що лише фрагментарно, окрім службових собак, розглядалися особливості використання службових коней під час протидії злочинності. Так, Н. Волков в 1911 році в «Руководстве для урядников, полицейских стражников и сельской полиции (волостных старшин и сельских старост)» у додатку зазначає відомості, необхідні в практичній діяльності кінної поліції, її обов'язки, інструкції по виявленню і розслідуванню злочинів і проступків, форм донесень, протоколів та витягів з різних статутів, законоположень, циркулярів та інших урядових розпоряджень і закону про заснування в сільських місцевостях на приватні кошти окремих виконавських поліцейських посад нижніх чинів поліції і формуванні команд пішої або кінної поліцейської варті. В свою чергу, вивчаючи питання використання коней у правоохоронній діяльності в 1918-1920 роках на території радянської держави О.С. Ананьєва вказує, що «кінна міліція створювалася двох видів: волостная - в кожній волості по 1 кінному міліціонеру і кінний резерв - в містах при повітових управліннях міліції. Волосні кінні міліціонери при необхідності могли нести службу не при волості, а в кінному загоні при повітовому місті. Чисельний склад кінного резерву не повинен був перевищувати половини всіх міських міліціонерів, які набиралися з розрахунку 1 міліціонер на 400-500 жителів. Для постачання кінних загонів кінними начальники повітової міліції мали право за згодою з місцевим військовим комісаріатом вдаватися до реквізиції коней у місцевого населення». Аналогічна ситуація склалася й за радянських часів, адже окрім собак інші тварини у оперативно-розшуковій діяльності не використовувалися.

Аналізуючи зарубіжні наукові праці, можна резюмувати, що різноманітні службові тварини у правоохоронній діяльності зарубіжних держав використовуються протягом доволі тривалого часу: птахи, кенгур, слони та інші види тварин.

Отже, враховуючи викладене та останні зміни в національному законодавстві (прийняття Закону України «Про Національну поліцію України»), можна резюмувати, що сьогодні більш доцільно на теоретично-нормативному та практичному рівнях вживати термін «службові тварини» для позначення тварин, що використовуються в процесі протидії злочинності, в тому числі й оперативно-розшуковій діяльності.

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІЗУ ТЕЛЕФОНІВ ТА КОМП'ЮТЕРІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Петрова Ю.С., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Андрусенко С.В., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент, підполковник поліції, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Сьогодні в Україні дуже актуальними є проблеми ефективності протидії організованій злочинності, поліпшення якості роботи правоохоронних органів, спрямованої на своєчасне попередження, припинення, розкриття злочинів, що вчиняються злочинними угрупованнями.

Розкрити злочини та попередити їх не завжди вдається гласними методами, тому працівники відповідних оперативних підрозділів, у тому числі і підрозділів кримінальної розвідки, повинні використовувати і негласні методи роботи, а саме такі методи як аналіз телефонів та аналіз комп'ютерів. Саме за допомогою цих методів здобувається оперативно-розшукова інформація, яка утаємничується злочинцями, ретельно охороняється від витоку і розповсюдження. Ця інформація може бути використана для вдалого планування і проведення подальших оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, а відповідно ефективної організації протидії злочинності в цілому.

Взагалі кримінальна розвідка є формою внутрішньої розвідки, видом діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики. [1. С. 2]

Метою кримінальної розвідки є своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політики шляхом використання системи розвідувальних, пошу-

кових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1].

До методів кримінальної розвідки входить аналіз телефонів та комп'ютерів.

Аналіз телефонів полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду) [2].

Здійснюючи аналіз телефону особи яка становить інтерес для правоохоронних органів, можна здійснювати контроль за її телефонними розмовами та іншими сигналами, такими як : SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок, які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється.

Зняття інформації з телефону полягає в отриманні мовної інформації за допомогою технічних засобів та організаційно-тактичних прийомів її правомірного застосування (переважно негласного), для запису на магнітних (цифрових) носіях інформації розмови особи, відносно якої проводиться негласна слідча (розшукова) дія, з іншими людьми міжнародним, міжміським, відомчим, телефонним, стільниковим, транкінговим радіотелефонним зв'язком, контролю за телеграфним передаванням даних. Для з'ясування доцільності прослуховування телефонних переговорів аналізують діяльність особи, що становить інтерес, зважаючи на її особисті якості, погляди, манеру поведінки [3, с. 30].

Також особливу увагу слід приділити аналізу комп'ютерів, адже при цьому негласному методі роботи працівники правоохоронних органів здійснюють втручання у приватне спілкування, незважаючи на те, що відповідно до ст. 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування та іншої кореспонденції, а винятки можуть бути встановлені лише судом, із метою запобігти злочину чи з'ясувати істину, якщо одержати інформацію іншими способами неможливо.

Зняття інформації з комп'ютерних систем є одним із найефективніших способів отримання інформації про осіб, які становлять інтерес в досудовому розслідуванні, який може дати позитивний результат, лише в разі проведення відповідних дій оперативного і технічного характеру. Отримати інформацію з комп'ютера можливо виключно через канали зв'язку, тобто комп'ютерні лінії [4].

Зазначені негласні слідчі (розшукові) дії обмежують конституційні права громадян, для їх виконання необхідно дотримуватись ряду спеціальних вимог та мати високі знання з оперативно-розшукової діяльності і практики їх застосування. Якщо дотримуватись правової основи, вимог і правил, тоді можна здобути інформацію яка свідомо приховується від правоохоронних органів і зменшити криміногенну ситуацію в Україні.

Література:

1. Про кримінальну розвідку: проект Закону України / Глобальна організація союзницького лідерства [Електронний ресурс] <http://goal-int.org/pro-kriminalnu-rozvidku>
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчо-розшукових дій // Інтернет ресурс <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
3. Албул С.В. Злочинне середовище та його інфраструктура як об'єкти реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 07 листопада 2014). – Одеса: ОДУВС, 2014. – С. 29-30.
4. Особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій. / Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс] http://m.pidruchniki.com /1854051661585/pravo/osoblivosti_provedennya_okremih_neglasnih_slidchih_rozshukovih_diy

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АГЕНТУРИ В КРИМІНАЛЬНІЙ РОЗВІДЦІ

*Поляков Є.В., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, член Всеукраїнської асоціації
науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Працівники оперативних підрозділів в ході виконання службових обов'язків цілеспрямовано здійснюють пошукові заходи щодо отримання первинних даних про осіб, факти та місця з метою виявлення протиправних дій. На це також націлюються всі сили оперативно-розшукової діяльності, до яких окрім оперативних працівників, відносяться всі категорії негласного апарату та представники громадськості.

Такого роду пошук являє собою неперервний процес, що здійснюється постійно з метою виявлення в навколишньому середовищі криміногенних місць, а також раніше невідомих співробітникам оперативних підрозділів осіб, від яких можна очікувати вчинення протиправних дій, або фактів, що свідчать про наміри, підготовку чи вчинення таких злочинів. Оперативний пошук (осіб, предметів і подій (фактів), які становлять оперативний інтерес) в теорії ОРД визначається як самостійна форма ОРД, характеризується як ініціативна, активна дія, яка здійснюється не тільки у зв'язку із вчиненням злочином, а й незалежно від криміна-

льної події. Оперативний пошук має свою історію. Ще раніше було запропоновано виділити пошук у самостійну систему, що має за мету виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес. Тому оперативний пошук, як форма ОРД, дуже часто в спеціальній літературі має іншу назву – виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес.

В сучасній теорії ОРД існують три форми, що здійснює оперативно-розшукова діяльність. Це: виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес або оперативний пошук, оперативно-розшукове попередження злочинів та оперативна розробка.

Оперативний пошук регулюється ст.1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка одним із головних завданьм оперативно-розшукової діяльності визначає пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» на жаль не дає поняття, що ж таке є оперативно-розшуковий захід, ні вичерпного переліку оперативно-розшукових заходів. Вони визначені тільки у відомчому нормативному акті і проводяться виключно в межах оперативно-розшукових справ. Що стосується заходів ОРД, що вбачаються в правах оперативних підрозділів (ст.8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), то суворих вимог щодо їх проведення закон не передбачає, окрім тих, що здійснюються з дозволу суду. А з цього випливає, що деякі права можливо використати без заведення ОРС. Це, наприклад, такі як:

- опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;
- мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;
- встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності та інші.

У теорії ОРД існують праці, в яких заходи оперативно-розшукової діяльності поділяються на: оперативно-розшукові дії, оперативно-розшукові заходи та оперативно-розшукові операції.

На цьому фоні доречно зазначити, що і виявити ознаки злочину та осіб, які його вчинили можна і без заведення ОРС та проведення оперативно-розшукових заходів. Також ознаки злочину оперативними підрозділами можуть встановлюватися шляхом розгляду заяв, повідомлень, що надійшли, розгляду первинних матеріалів, а особи встановлюватися шляхом проведення опитування осіб по даних матеріалах, проведення поквартирного чи подворового обходу, огляду житла зі згоди власника тощо.

Так, виявляється, що оперативні підрозділи з метою з метою виявлення ознак злочину і осіб, які його вчинили здійснюють не лише оперативно-розшукові заходи. Як зазначає В.А. Дмитрієв, пошукова діяльність оперативного працівника повинна організовуватися на основі аналізу оперативної обстановки, що має за мету встановлення місць та об'єктів найбільш вірогідного виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Це, насамперед, обумовлено високим рівнем латентності протиправних діянь, а потенційні можливості агенури ефективно допомагають у вирішенні цих проблем. За даними емпіричного дослідження 56 % оперативних працівників переважно більшість інформації щодо осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес, отримують від агенури.

У залежності від характеру оперативного використання виділяють агентів вузкоцільового і багатоцільового призначення. У першому випадку мова йде про тих, хто залучений до співробітництва для вирішення конкретної задачі, наприклад зв'язаної з розробкою конкретної особи чи групи, яка являє оперативний інтерес.

У другому випадку мова йде про агенуру, що має великі зв'язки за місцем проживання і роботи, що дозволяє їй виконувати завдання, зв'язані з виявленням злочинів, що замислюються, готуються, розшуком злочинців, виявленням осіб, які скоїли злочини.

У теорії ОРД пошукову діяльність умовно поділяють на вільну та цілеспрямовану, однак агенурний метод використовується у всіх її видах. Вільна пошукова діяльність здійснюється серед населення, яке мешкає чи працює на території обслуговування підрозділу та спрямована на виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес.

Цілеспрямована пошукова діяльність із застосуванням агенурного методу здійснюється в конкретному криміногенному середовищі, де можна очікувати вчинення злочинів. Відомості про такі місця містяться у різноманітних джерелах – статистичних показниках, агенурних повідомленнях, особистих спостереженнях співробітників оперативних підрозділів ОВС, оперативних установках, матеріалах оперативно-розшукових справ, даних розслідування кримінальних справ, заявах та повідомленнях громадян тощо.

Оцінка подібної інформації дозволяє встановити, де, коли і якими силами в першу чергу проводити цілеспрямований оперативний пошук для виявлення осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес. В залежності від складності вирішуваних завдань, оперативний пошук не може обмежуватися лише можливостями агенури, а тому використовуються і інші суб'єкти агенурного методу (негласні штатні співробітники), а також працівники оперативних підрозділів, які застосовують агенурний метод у процесі особового пошуку.

Що стосується криміногенних місць, то таке середовище можуть представляти окремі елементи інфраструктури злочинності. У першу чергу це місця концентрації представників кримінального елементу, в

зв'язку з проведенням ними дозвілля чи з наданням побутових послуг (торгові об'єкти з престижними товарами; нічні клуби, ресторани, кафе, казино, бані, сауни, басейни, спорткомплекси інші розважальні заклади; місця де працюють повії, розповсюджуються наркотики, інші місця зі складною оперативною обстановкою.

Слід зазначити, що даний перелік не є вичерпним, бо визначити усіх осіб та місця, де можна очікувати вчинення протиправних діянь різної спрямованості (кримінальної, економічної тощо) неможливо.

При застосуванні агентурного методу, його суб'єкти спілкуються з тими, хто становить оперативний інтерес, або володіють інформацією про протиправні дії. До них відносяться: повії; особи, які вживають наркотики; працівники і завсідники розважальних закладів; обслуговуючий персонал інших об'єктів, чиїми послугами може користуватися злочинний елемент. Оперативно-значущою інформацією також можуть володіти: колишні друзі кримінальних осіб; їхні «подільники» по раніше скоєним злочинам; знайомі по спільному відбуванню покарання в одних місцях позбавлення волі; співмешканки; особи, які знаходяться в родинних зв'язках або ведуть спільний бізнес зі злочинним контингентом, сусіди тощо.

Обушевський І.Ф. з приводу того, що входить до переліку відомостей, які підлягають агентурному виявленню, зазначає: факти готування та вчинення злочину; інші обставини, що мають значення для боротьби зі злочинністю (зокрема, що характеризують злочин і особистість винних, а також причини й умови, що сприяють вчиненню злочину); сліди та знаряддя готування до злочину; сліди, що залишені злочинцями на місці події; знаряддя вчинення злочину; викрадене майно й інші предмети, що мають значення для встановлення і викриття винних осіб; предмети й речовини, що заборонені до зберігання, носіння та користування; особи, які замислюють, готують і скоюють злочин або причетні до нього; особи, які допускають протиправну поведінку, що свідчить про можливість вчинення ними злочину; особи, які володіють інформацією, що має значення для боротьби зі злочинністю; особи, які здатні систематично надавати допомогу в боротьбі зі злочинністю.

Ефективність агентурного пошуку в криміногенних місцях багато в чому залежить від знання негласними співробітниками особливостей поведінки осіб, які становлять оперативний інтерес. Це досягається шляхом кваліфікованого їх навчання. Орієнтуючись на відповідну сукупність ознак зовнішності, поведінки та образу життя осіб, які представляють оперативний інтерес, негласні працівники в змозі шляхом візуального спостереження, сприйняття на слух, виявляти по відповідним ознакам факти вчинення ними протиправних дій. До таких осіб, насамперед, відносяться: особи, які ніде не працюють, раніше засуджені, які не стали на шлях виправлення, які систематично порушують громадський порядок, особи без постійного місця мешкання, алкоголіки, наркомани, тощо.

Агентурному виявленню також підлягають відомості що характеризують особистість злочинця, його зовнішність і риси характеру, а також обставини, які обтяжують чи пом'якшують його вину. Окрім відомостей, що свідчать про факти готування та вчинення злочинів, а також обставини їх здійснення (місце, час, спосіб, тощо), потрібно виявляти всіх причетних осіб. До даної категорії відносяться: виконавці, організатори, підбурювачі, посібники; особи, які не брали участі в злочині, але перешкоджали викриттю винних, а також сховалися від слідства і суду.

У процесі агентурного виявлення важливо не тільки добувати відомості про тих, хто готує чи скоює протиправні діяння, але й виявляти осіб, які мають інформацію, значущу для попередження і розкриття злочинів, а також розшуку злочинців, що переховуються. Сюди можна віднести будь-яку людину, якій залежно від різних обставин стало відомо про відомості, що можуть бути використані як в офіційному (процесуальному) порядку, так і для здійснення оперативного-розшукових заходів щодо виявлення винних осіб і їх викриття.

Для забезпечення надійності та ефективності дій негласних працівників розробляється відповідна легенда, яка дозволяє забезпечення довірчих відносин з особами, які причетні до протиправної діяльності або володіють такою інформацією.

Оперативні працівники, які здійснюють оперативний пошук, можуть доповнити та перевіряти відомості, що отримані від агентури за допомогою особистого спостереження. Тому «важливим елементом, що визначає зміст діяльності щодо виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес, є перевірка зібраних даних, без якої неможливе прийняття рішення про наявність чи відсутність ознак суспільно-небезпечного діяння».

Перевірити оперативну інформацію, оперативний працівник може за допомогою особистого пошуку, у тому числі застосовуючи агентурний метод. При цьому можуть також застосовуватися і інші методи ОРД, зокрема, оперативний огляд, у тому числі зашифрований, що спрямований на ознайомлення з предметами, речами та документами, які являють оперативний інтерес.

Своєчасне одержання відомостей про факти й осіб, які схильні до скоєння злочинів, дозволяє вирішити завдання ОРД щодо розкриття злочинів, а також їх оперативного-розшукової профілактики.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що виявлення осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес за допомогою агентурного методу передбачає присутність суб'єктів його застосування (штатних гласних та негласних, а також позаштатних негласних співробітників) у кримінальному чи криміногенному середовищі завдяки впровадженню або використанню природних умов, що дозволяє їм здійс-

нювати візуальне спостереження, проводити розвідувальне опитування, а при можливості доступу - оперативне ознайомлення з предметами, речами та документами, які є носіями інформації в інтересах ОРД та кримінального судочинства.

Література:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.). [Електронний ресурс]: Заголовок з екрану. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1329896616226496>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13.04.2012 № 4651а-17. – Електрон. дан. (6 файлів). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Дмитриев В.А. О понятии поисковой работы // Совершенствование деятельности органов внутренних дел: Труды Академии МВД СССР. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1987. – С. 31-38. – С. 37.
5. Обушевский И.Ф. Выявление лиц и фактов, представляющих оперативный интерес. - К., УАВС.- 1993.
6. Тарасенко В.Є. Удосконалення агентурної роботи підрозділів карного розшуку міськрайвідділів ОВС України. Дис... к-та юрид. наук: 21.07.04. ЛДУВС.- Луганськ, 2005. – 186 с. – С. 86.
7. Тарасенко В. Є. Агентурний метод в ОРД: проблеми теорії та практики : монографія / В.Є. Тарасенко; ОДУВС – Одеса : ОДУВС, 2010. – 255 с.
8. Албул С.В. Агентурно-оперативна робота органів внутрішніх справ : навчальний посібник / С.В. Албул. – Одеса : ОДУВС, 2015. – 100 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ЗАКУПКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

*Попов С.Ю., Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Шендрик В.В., начальник кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, член правління Всеукраїнської асоціації
науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Підрозділи кримінальної поліції, незважаючи на реформування та переформатування й надалі залишаються основними виконавцями у діяльності щодо встановлення осіб, які готують або скоюють злочини. Прийняття Кримінального процесуального кодексу України, а також інших пов'язаних з ним нормативно-правових актів кардинально змінило правовий статус оперативних підрозділів в частині здійснення ними оперативно-розшукової діяльності. До тепер практика здійснення ОРД підрозділами кримінальної поліції перебуває у стані адаптації до нових законодавчих умов, що ускладнюється тривалим процесом їх реформування.

Без сумніву вважаємо новий КПК України прогресивним нормативно-правовим актом, який врахував пропозиції науковців та практиків щодо інтеграції елементів негласного документування в практику досудового слідства у вигляді негласних слідчих (розшукових) дій.

У той же час, у практичних підрозділів, як і у науковців був відсутній перехідний період, під час якого можна було підготувати організаційно-правові акти (інструкції, рекомендації тощо), які б допомогли швидко та безболісно налаштуватись на новий порядок роботи. Це спровокувало велику кількість протиріч та проблем як правового так і організаційного характеру під час правозастосовної діяльності.

Одним із суттєвих нововведень у цьому контексті стало запровадження такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину, однією з форм якої є оперативна закупка, що є процесуальним втіленням однойменного оперативно-розшукового заходу.

Незважаючи на те, що за час свого існування в практиці оперативних підрозділів оперативна закупка було достатньо досліджена та апробована, організаційно-правові зміни щодо суб'єктів здійснення та тактичних особливостей проведення потребують додаткових досліджень з корисними для теорії та практики висновків і пропозицій.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що переважна більшість наукових досліджень оперативної закупки здійснювались в контексті протидії незаконному обігу наркотичних засобів. Адже переважна більшість злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів виявляється та документується шляхом проведення оперативної закупки.

Так, М.О. Сергатий розглядав у своїх працях питання організації й тактики оперативно-розшукової протидії організованим злочинним формуванням у сфері незаконного обігу наркотиків, які безумовно є найнебезпечнішими формами співучасті у вчиненні злочинів. Досліджено виявлення та документування злочинної діяльності організованих груп, що займаються незаконним обігом наркотиків, реалізації матеріалів оперативної розробки у відношенні них. Д.Й. Никифорчук досліджував теоретичні, правові та організаційно-

тактичні засади розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. При цьому ним висвітлювалися питання розкриття таких злочинів, як незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту чи без такої мети, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, розглядалися найбільш поширені способи вчинення даних злочинів.

С.В. Томин розглядав теоретико-правові та організаційно-тактичні аспекти проведення оперативної закупки у вигляді засобів отримання інформації про злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

О.М. Стрільців окреслив у своєму дослідженні проблемні аспекти організації і тактики проведення контрольованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, розробив алгоритми дій, які виконуються під час проведення даного заходу, а також запропонував внесення певних змін в чинну нормативно-правову базу, що регламентує проведення контрольованої поставки, з метою її удосконалення. О.Л. Хитра досліджував теоретичні, організаційні та тактичні питання протидії оперативних підрозділів ОВС злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, вчинюваних із залученням неповнолітніх або у відношенні них.

Такі науковці, як А.А. Венедіктов та Є.В. Лизогубенко висвітлювали теоретичні та організаційно-тактичні питання взаємодії підрозділів БНОН з підрозділами оперативної служби та слідством при розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів. Даними науковцями був визначений порядок здійснення такої взаємодії, її правові засади, підстави та основні форми. Р.В. Тарасенко розглядав особливості підбору кандидатів до конфіденційного співробітництва з ОВС у сфері незаконного обігу наркотиків на залізничному транспорті та на рівні підрозділів БНОН міськрайвідділів органів внутрішніх справ України, порядок їх залучення до такого співробітництва, правові основи цієї діяльності та шляхи його удосконалення.

Усі з вищенаведених науковців, а також багато інших приділяли увагу оперативній закупці виключно як засобу виявлення та документування інформації про злочини, які готуються або вчиняються у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Інші вчені, такі як В.П. Меживой, Д.Й. Никифорчук, О.М. Сніцар, розглядали оперативну закупку як засіб протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів.

Загалом, фрагментарно вивченням різних аспектів правових та організаційно-тактичних засад здійснення оперативної закупки, як оперативно-розшукового заходу приділяли увагу такі вчені, як С.В. Албул, А.В. Баб'як, О.М. Бандурка, М.П. Водько А.Ф. Волобуєв, В.Д. Берназ, М.Л. Грібов, О.О. Деревягін, В.А. Колесник, О.С. Перепелиця, Д.П. Письменний, В.Л. Побережний, М.А. Погорецький, М.В. Стацак, О.С. Тарасенко, В.Г. Уваров, М.С. Цуцкірідзе, В.В. Шендрик, А.М. Щербаковський та інші.

Аналізуючи наукові дослідження перелічених вчених можна констатувати, що оперативна закупка в них розглядалась виключно як різновид оперативно-розшукових заходів. Однак, як вказувалося раніше, докорінні зміни кримінального процесуального законодавства України призвели до того, що починаючи з 2012 року оперативна закупка є й різновидом такої негласної слідчої (розшукової) дії, як «Контроль за вчиненням злочину», яка передбачена ст. 271 КПК України. Зважаючи на це, дослідження організаційно-правових та прикладних аспектів оперативної закупки як процесуальної дії на сьогодні обмежується окремими згадками на рівні коментарів та окремих навчально-практичних посібників, де немає змоги здійснити належне дослідження усіх аспектів розглядуваного явища. Зокрема, серед останніх можна виділити наступні роботи: монографія С.Р. Тагієва «Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика», навчальний посібник «Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні» (С.С. Кудінов, Р.М. Шехавцов, О.М. Дроздов, С.О. Гриненко), навчальний посібник «Оперативна закупівля та контрольоване постачання: організація і тактика проведення» (С.В. Албул, В.А. Некрасов), навчально-практичний посібник «Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ» (Б.І. Бараненко, О.В. Бочковий, К.А. Гусєва та ін.).

Таким чином, відсутність актуальних ґрунтовних досліджень оперативної закупки на фоні погіршення оперативної обстановки, що зумовлене значним зростанням рівня злочинності, породжує проблеми як теоретичного, так і нормативно-прикладного характеру у діяльності підрозділів кримінальної поліції.

**ВІЗУАЛЬНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБАМИ,
ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ**

*Пугач С.М., заступник начальника Інституту управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Грібов М.Л., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності,*

З найдавніших часів візуальне спостереження використовується як спосіб отримання інформації про особу, її поведінку, контакти. Законодавство переважної більшості країн світу зараховує візуальне спостереження до засобів діяльності правоохоронних, розвідувальних та контррозвідувальних органів. В Україні таке спостереження на законодавчому рівні визнано правом, що надано суб'єктам оперативно-розшукової діяльності (п. 11 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») та негласною слідчою (розшуковою) дією, що застосовується під час досудового розслідування кримінальних правопорушень (ст. 269 КПК України).

За часів незалежності України окремі питання теорії та практики візуального спостереження піднімалися у працях С.В. Албула, А.А. Венедіктова, Н.Ф. Войтович, М.Л. Грібова, В.А. Дашкевич, М.А. Погорецького, В.В. Шендрика та інших. Але, здебільшого, науковці досліджували правові, організаційні і тактичні питання візуального спостереження у контексті діяльності підрозділів оперативної служби МВС України та оперативного документування СБ України. При цьому досліджуючи організацію і тактику візуального спостереження, вчені вивчали її особливості залежно від виду злочинної діяльності об'єкта (незаконний обіг наркотичних речовин, крадіжки, злочини корисливо-насильницького спрямування, корупційні кримінальні правопорушення, злочини у сфері господарювання тощо). Однак за підсумками досліджень суттєвих відмінностей у проведенні візуального спостереження за різними категоріями злочинців виявлено не було: усюди використовуються загальновідомі класичні прийоми візуального спостереження. У той же час, ціла категорія об'єктів, візуальне спостереження за якими дійсно повинно мати особливу специфіку, лишилася поза увагою науковців. Це зокрема: посадові особи органів державної влади відносно яких здійснюється державна охорона (з метою забезпечення їх безпеки, викриття підготовки замахів на їх життя та здоров'я); працівники суду і правоохоронних органів та особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, члени їх сімей та близькі родичі цих осіб (з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя); особи, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальними органами України, та члени їх сімей (з метою належного здійснення розвідувальної діяльності) та інші категорії.

Особливої уваги у цьому плані заслуговує візуальне спостереження за особами, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, відповідно до ст. 272 КПК України «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації».

Зазначена стаття передбачає, що під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. У відомчих нормативних актах правоохоронних органів та у теорії оперативно-розшукової діяльності (ОРД) такі дії традиційно зараховували до категорії оперативно-розшукових заходів означали як оперативне впровадження. Чинним Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено, що оперативні підрозділи мають право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України.

На будь-якому етапі виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може виникнути загроза життю та здоров'ю впроваджуваної особи через підозру або викриття її як негласного штатного працівника оперативного підрозділу правоохоронного органу (або його конфідента). Тому часто виникає потреба у проведенні візуального спостереження за такою особою аби запобігти можливій фізичній розправі. Така потреба може виникнути і у зв'язку перевіркою інформації щодо дворушництва впровадженої особи.

Природно, що правові підстави та процесуальний порядок проведення візуального спостереження відносно зазначеної категорії осіб мають бути іншими ніж підстави його проведення відносно розроблюваних в оперативно-розшукових справах, підозрюваних у кримінальних провадженнях та їх зв'язків. Але законодавцем визначено єдиний порядок проведення візуального спостереження. Так у п. 11 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено право оперативних підрозділів здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, згідно з положеннями статті 269 КПК України. У ч. 2 цієї

статті зазначено, що спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Відповідно до цього, візуальне спостереження за особою, як оперативно-розшуковий захід має здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, у тому числі коли воно проводиться за особою впровадженою до злочинної групи або організації. Але такі особи не зазнають втручання в особисте життя з боку суб'єктів проведення візуального спостереження. Вони є заздалегідь поінформованими про нього та зацікавленими у його здійсненні. Тому отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення візуального спостереження за даною категорією осіб позбавлене сенсу.

Проводити візуальне спостереження за впровадженою до злочинного середовища особою варто будувати, спираючись на усталені (класичні) засади здійснення цього оперативно-розшукового заходу. При цьому на відміну від спостереження за особою яка підозрюється у готуванні або вчиненні злочину існує ряд переваг. По-перше, якщо спостереження ведеться з метою забезпечення безпеки впровадженого оперативного працівника (або затримання членів злочинного формування під час вчинення ними тяжкого або особливо тяжкого злочину) то, здебільшого, немає необхідності вводити його в оману відносно заходів які проводяться (із застосуванням засобів маскування та активним використанням класичних прийомів). По-друге, маршрути його руху можуть бути відомі заздалегідь що дає можливість працювати «на випередження». По-третє існує можливість використання технічних засобів, що дадуть змогу працювати на значній відстані від об'єкта спостереження та негайно втрутитися у разі небезпеки або вчинення злочину (радіомаяки та радіопередавачі, закладі пристрої у публічно доступних місцях або в одязі чи речах впроваджуваної особи тощо). По-четверте, об'єкт може подавати спостерігачам умовні невербальні сигнали, які даватимуть їм змогу «відпустити» його на значну відстань у разі відсутності небезпеки та вчасно втрутитися у разі загрози його життю та здоров'ю або вчинення членами злочинного формування, куди його впроваджено тяжкого або особливо тяжкого злочину. Такі переваги мають максимально використовуватись у ситуації коли візуальне спостереження проводять за впровадженим аби викрити та затримати членів групи куди його впроваджено під час спроби вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Поряд з перевагами візуального спостереження за особою, що виконує завдання з розкриття діяльності злочинної групи або злочинної організації існують і серйозні складнощі, адже стеження лише умовно (відповідно до завдання або доручення) ведуть за такою особою. Так, як правило, головною метою проведення досліджуваного заходу є забезпечення безпеки впроваджуваної особи. Отже насамперед увага спостерігачів має бути сконцентрована на тих особах, дії яких можуть становити небезпеку для негласного штатного працівника або його конфідента. У переважній більшості випадків такі особи заздалегідь самі ведуть приховане спостереження за впровадженим. Таким чином візуальне спостереження за працівниками оперативних підрозділів (або їх конфідентами), які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації за своїм змістом має бути скоріше конспікувативним.

Якщо спостереження за впровадженою особою організовано не професійно або сил і засобів для його ефективного ведення недостатньо існує реальна загроза викриття спостерігачів (а відповідно і впровадженого). Адже якщо впровадженого запідозрили у співробітництві з оперативним підрозділом, то зловмисники, як правило, враховують можливість проведення щодо себе контрспостереження та вивчають навколишніх громадян, їх поведінку і дії з метою визначення відношення до об'єкта, аналізують маршрути його руху. У такому випадку для проведення візуального спостереження потрібно набагато більше сил і засобів ніж у звичайних випадках.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що візуальне спостереження за особами, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації потребує спрощеного процесуального порядку, для чого потрібно внести відповідні зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінального процесуального кодексу України. Прийоми такого візуального спостереження поділяються на класичні (усталені в теорії та практиці ОРД та характерні для будь якого виду візуального спостереження) та специфічні (пов'язані з особливостями ведення стеження за досліджуваною категорією об'єктів). Зміст специфічних прийомів формується виходячи з мети спостереження (забезпечення безпеки впроваджуваного; перевірка його на предмет дворушництва; затримання членів злочинного формування під час спроби вчинення злочину). Класичні та специфічні прийоми мають використовуватися комплексно та з врахуванням конкретних обставин оперативно-тактичної ситуації.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ РІЗНОВИДІВ ОПЕРАТИВНОЇ РОЗРОБКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Рижков Е.В., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,
член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців
у сфері оперативно-розшукової діяльності*

*Саприкін Є.І., начальник відділу Управління захисту економіки в Полтавській області
Департаменту захисту економіки Національної поліції України*

Питання ефективності попередження, виявлення та припинення неочевидних злочинів в системі правоохоронних органів завжди були ключовими, і не дивно, що сьогодні у зв'язку зі змінами, які нині відбуваються в Україні (обрання нового курсу розвитку держави, реформування в системі правоохоронних органів України, тощо), вони не тільки не втрачають актуальності, а й набувають ще більш активного розвитку. За таких умов важливим резервом підвищення рівня протидії злочинності є розвиток в рамках оперативно-розшукової діяльності інституту кримінальної розвідки.

На нашу думку окрім класичного розуміння її статусу, ознак та інструментів, кримінальна розвідка може достатньо ефективно розвиватись в теоретико-методологічному та тактичному аспекті в напрямку довгострокового оперативного відпрацювання саме штатними негласними працівниками ізоляторів тимчасового тримання, слідчих ізоляторів і установ виконання покарань.

Проведення окремого різновиду оперативних розробок в умовах камерного утримання є предметом самостійного напрямку теорії і практики ОРД. Завдяки її ефективному проведенню викривається значна кількість замаскованих, латентних злочинів, зокрема, тяжких і особливо тяжких, виявлення та припинення яких, без застосування такої розробки, не завжди представляється можливим.

Однак, статистичні дані закритого характеру свідчать про те, що ця діяльність в сучасних умовах потребує вжиття заходів щодо підвищення її ефективності.

На нашу думку, сьогодні проведення оперативних розробок в умовах камерного утримання потребує правового, організаційного та тактичного вдосконалення поряд з перетвореннями, що відбулися та відбуваються в правоохоронній системі. Необхідність дослідження правового регулювання та організаційно-тактичного забезпечення такої розробки і надання відповідних пропозицій визначається і змінами, що відбулися в останні роки в оперативній обстановці, у вітчизняному законодавстві, і, насамперед, з виведенням з підпорядкування Міністерства внутрішніх справ кримінально-виконавчої системи.

Однією з об'єктивних причин зниження показників діяльності оперативних підрозділів є послаблення рівня професійної майстерності оперативних працівників і як наслідок – недостатня ефективність використання можливостей позаштатних негласних працівників.

Проведення зазначених розробок розглядається переважно як діяльність оперативного працівника на підставі відповідного доручення слідчого, в провадженні якого знаходиться кримінальне провадження, за яким затримано особу. В більшості випадків виникає необхідність у співпраці оперативних підрозділів органів внутрішніх справ та Державної пенітенціарної служби України. При цьому правову основу взаємодії складають Конституція України, Кримінальний, Кримінальний процесуальний та Кримінально-виконавчий кодекси України, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про попереднє ув'язнення», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними», інші нормативно-правові акти, що регламентують оперативно-розшукову діяльність.

У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» міститься перелік оперативно-розшукових заходів, а у Кримінальному процесуальному кодексі України – негласних слідчих (розшукових) дій. Однак, у жодному Законі України, який регулює здійснення оперативно-розшукової діяльності, не вживається, не зазначається та не йде мова про термін «внутрішньокамерної розробки» і права на її проведення.

Ми визначаємо це як термінологічну та правову проблему, що супроводжувала оперативно-розшукову діяльність в цілому до прийняття Закону «Про оперативно-розшукову діяльність». Суть проблеми полягає у відсутності закріплення на законодавчому рівні цієї понятійної категорії як і самого права на проведення «внутрішньокамерної розробки» як одного з оперативно-розшукових заходів.

На наш погляд, завдяки розвитку інституту кримінальної розвідки та діяльності штатних негласних працівників в місцях виконання покарань та в умовах камерного утримання виникає необхідність саме законодавчого закріплення цього специфічного різновиду оперативної розробки.

Вивчення історичного розвитку та сучасного стану правового регулювання «внутрішньокамерної розробки», дозволяє зробити висновок, що існуюча система національного та відомчого законодавства має суттєві недоліки, які стосуються теоретико-прикладних питань поняття «внутрішньокамерної розробки».

Дослідження проблем правового характеру щодо організації та проведення «внутрішньокамерної розробки», дозволяє запропонувати внесення доповнень до чинного законодавства, зокрема до пункту 14 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» стосовно прав оперативних підрозділів та викласти його у наступній редакції: «використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті

275 Кримінального процесуального кодексу України; проводити внутрішньокамерну розробку затриманих, взятих під варту та засуджених в умовах ізоляторів тимчасового тримання, слідчих ізоляторах та установ виконання покарань».

Таким чином, внесення запропонованих змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дозволить на законодавчому рівні визначити проведення «внутрішньокамерної розробки», як оперативно-розшукового заходу.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Саакян М.Б., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Поділяя погляди абсолютної більшості вчених на оперативно-розшукову діяльність (далі – ОРД), автор підтримує думку, що ОРД є підвидом державно-правової діяльності, державно-правової форми боротьби зі злочинністю, нарешті різновидом професійної діяльності правоохоронних органів. У зв'язку з цим, важко сприймається позиція вітчизняного законодавства, де у ст. 2 Закону України «Про ОРД» визначає ОРД як «...систему гласних та негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів», оскільки таке визначення, як на наш погляд, збіднює функціональну значимість ОРД у правоохоронній сфері. З цього визначення виходить, що контррозвідувальна та розвідувальна діяльність є специфічними видами ОРД, отже погодитись з цим важко. З великим натягом ця думка може відноситися, як на наш погляд, тільки до контррозвідки. Так у системі Національної поліції є спеціальна служба внутрішньої безпеки, тобто служба контррозвідки.

Наука ОРД народилась лише 50-60 років тому, це молода наука. На відміну «розвідка» має великі історичні корені – її вік нараховує більш ніж 2500 років. Вона (розвідка) заслуговує статусу самостійної складової державної правоохоронної діяльності. Достатньо згадати «Трактат про військове мистецтво», який надає класифікацію шпигунів. Визначень поняття «розвідка» у різних тлумачних словниках, також відповідних нормативних актів, безліч.

Проаналізувавши деякі філологічні наукові визначення терміну «розвідка» слід вважати, що сутність її полягає у зібранні (здобуванні) інформації, як випереджене отримання оперативно значущої інформації за масштабом воно (розвідка) поділяється на стратегічну, оперативну та тактичну. У залежності від сфери дії поділяється на наземну, морську, космічну та спеціальну; за джерелами та засобами отримання – на агентурну, радіо і радіотехнічну, хімічну та інші. У інших словниках зустрічається термін «антикримінальна» та «пенітенціарна розвідка».

З найбільш широкою видовою класифікацією розвідки ми зустрічаємося у військових термінологічних словниках: фронтowa розвідка, дивізійна, полкова. Тобто розвідка – це «родове» поняття. Є ще дипломатична розвідка, а останні роки поширено поняття «бізнес – розвідка» (економічна та фінансова розвідка).

Уявляється, що ОРД за своєю природою є пошуково-розшуковою діяльністю та стосовно до ОРД дії осіб, які впроваджуються у злочинні угруповання можливо розглядати саме як розвідувальні. Більшість оперативно-розшукових заходів, які передбачені у Законі України «Про ОРД» при більш детальному розгляді мають схожі ознаки з розвідувальними заходами (точніше – частина з них). Елементи загального у розвіддіяльності та ОРД частково виявляються у завданнях, які вирішуються в інтересах забезпечення національної безпеки, що дозволяє у розвід діяльності та ОРД «запозичувати» ці чи інші форми та методи. У головному зміст цих двох видів діяльності має індивідуальний характер.

Уявляє інтерес питання співвідношення ОРД з контррозвідувальною та розвідувальною діяльністю.

Від контррозвідувальної діяльності ОРД відрізняється тим, що:

- метою є захист людини, суспільства та держави від злочинних посягань, а контррозвідувальної діяльності – забезпечення безпеки України шляхом протидії розвідувально-підривної діяльності, яка проводиться іноземними спецслужбами та організаціями (їх представниками) з наданням втрат життєво важливим інтересам України;

- коло суб'єктів, які здійснюють ОРД (ст. 5 Закону України «Про ОРД») за розміром занадто більший, ніж кількість державних органів, які здійснюють контррозвідувальну діяльність;

- загальні правила ОРД викладені у нормах Закону України «Про ОРД», а контррозвідувальної діяльності – у Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» та інші відомчі нормативні акти.

ОРД та розвідувальна діяльність. Розвідувальна діяльність – це система застосування спеціальних сил, засобів і методів, здійснення специфічних дій з метою отримання інформації про наміри, плани та заходи іноземних держав (організацій), потенціально або реально погрожуючих безпеці України (ст. 4 Закону України «Про розвідувальні органи України»).

Окрім зовнішньої розвідувальної діяльності (також військової) термін «розвідка» використовується й в ОРД, під яким слід розуміти комплекс відповідних методів розвідувальної спрямованості проти криміналу.

Головні відмінності ОРД від розвідувальної діяльності (зовнішньої розвідки) полягає в тому, що:

- розвідувальна діяльність має власну мету, яка відрізняється від мети ОРД (здобування інформації в інтересах України та інш.);

- на відміну від ОРД розвідувальна діяльність (служба зовнішньої розвідки) здійснюється поза кордоном України;

- головними контрагентами розвідувальної діяльності є з однієї сторони Україна (у вигляді своїх представників – СЗР України та інших спецслужб), а з іншої – іноземна країна або міжнародна організація;

- розвідувальна діяльність регламентована спеціальним законодавчим актом – Законом України «Про розвідувальні органи України», нормативні розпорядження якого не поширюються на ОРД.

Вище викладене дає нам можливість визначитись, по-перше, що усі три види діяльності (ОРД, контррозвідувальна, розвідувальна), кожна окремо, є самостійними видами діяльності (а не як підвиди ОРД), які мотивовані певною метою, мають свій об'єкт і предмет, кожний вид діяльності регулюється відповідним законодавчими та іншими нормативними актами. Тому система розвідувальних заходів, які використовуються в оперативно-розшуковій діяльності, слід розглядати як функцію ОРД – «кримінальну розвідку» [5, с. 159]. У цьому словосполученні термін «кримінальна» визначає функціональну спрямованість розвідувальних заходів в ОРД.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

2. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.

3. Про контррозвідувальну діяльність Закон України від 26 грудня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.

4. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. Горяинова К.К., Овчинского В.С., Синилова Г.К. // М.: Инфра-М, 2006. - 832 с.

5. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 1. – С. 158-163.

ЕТНІЧНИЙ ЕКСТРЕМІЗМ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Севрук В.Г., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Павленко С.О., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

У світі фактично немає держав, у яких було б національних меншин і який міг би служити еталоном врегульованості відносин національного більшості з меншістю. Неоднорідність етнічного складу породжує різноманітних існують, та протиріччя, напруженість, конфлікти у стосунках між народами. Окремі носять зтяжнього характеру тривають вже десятиліття (ірландці та англійці в Ольстері, фламандці і валлони у Бельгії та інше), інші — різко загострилися останніми роками [1].

Екстремізм можна розглядати як усі види діяльності (погляди, установки, почуття, дії, стратегії), які відрізняються від загальноприйнятих [2]. В загальному вигляді екстремізм може бути охарактеризований як прихильність до крайніх поглядів і таких же самих методів їх реалізації. У більшості випадків під екстремізмом розуміють погляди нетолерантного, нетерпимого характеру, які легітимізують застосування насильства по відношенню до прихильників інших поглядів, а також діяльність насильницького характеру [3]. У широкому науково-дослідному юридичному значенні під екстремізмом можна розуміти антисоціальне, свідоме, ідеологічно засноване на запереченні рівноправ'я людей за ознаками їх ідентичності або визнанні незаконності існуючого порядку владних відносин, незаконне насильство, заклики до нього або поширення відповідних ідей [4, с. 49].

Отже, екстремізмом є прихильність крайніх радикальних поглядів, виражена у наступній діяльності: провокація заворушень, громадянська непоко́ра, терористичні акції, методи партизанської війни, яка в більшості випадків за- перечує будь-які компроміси, переговори та угоди. Зростанню екстремізму зазвичай сприяють: соціально-економічні кризи, різке падіння життєвого рівня основної маси населення, тоталітарний політичний режим з придушенням владою опозиції, переслідуванням інакомислення. На жаль, екстремістські течії дуже часто виникають штучно, через певні політичні чи економічні інтереси, навіть в заможних суспільствах. Радикали-екстремісти, належним чином організовані та матеріально забезпечені, можуть розхитати будь-який державний лад. Вони стають гострою зброєю в руках тих, хто має певні далеко не ідеологічні цілі.

Екстремізм виявляється в різних формах: екстремізм політичний, націоналістичний, релігійний, екологічний. Політичному екстремізму властиве прагнення до політичних дій, які беруть за мету знищення існу-

ючих державних структур і встановлення диктатури тоталітарного характеру «лівого» або «правого» спрямування. Націоналістичний екстремізм пропагує ідеї захисту інтересів «своєї нації», її прав, її культури й мови, категорично заперечуючи необхідність таких самих прав для інших національних та етнічних груп. На практиці націоналістичний екстремізм призводить до сепаратизму з його політикою руйнування багатонаціональних та створення моноетнічних держав. Такий екстремізм, як свідчать події в колишній Югославії, на Кавказі, на Близькому Сході та в багатьох інших країнах, неминує призводити до загострення міжнаціональних відносин і стає джерелом ворожнечі та конфліктів між народами [5].

Етнічний екстремізм, зазвичай, загострюється у періоди соціально-економічної нестабільності, що супроводжуються соціальною диференціацією громадян, жорстокою боротьбою влади, зростання злочинністю. Його виникнення провокує також низька ефективності роботи державної машини та правоохоронних органів, відсутність надійних механізмів правового захисту населення. Усе це, зрештою, веде до наростання спроб вирішення суперечностей і конфліктів силовим шляхом із боку опозиційно налаштованих до української владетногруп (спільностей). Так відбувається зародження процес формування угруповань використовують як засіб боротьби тероризм, що порушує стабільність світового порядку й найстрашніше – страждають невинні люди.

Екстремізм етнічний – прихильність до крайніх поглядів з питань етнічних відносин. Етнічний екстремізм в сфері соціальних відносин виявляє схильність до етнічного сепаратизму. В політиці прагне до вирішення етнічних проблем із застосуванням найрадикальніших методів, включаючи всі види насилля і терору. Для сучасної епохи характерна багатоманітність різновидів та проявів етнічного сепаратизму, і перш за все – неофашистські партії та угруповання, лівий екстремізм, «нові ліві» у Італії та Франції, «червоні бригади» в Італії та ФРН, ісламський екстремізм та ін.

Значна кількість форм екстремізму етнічного переплітаються з релігійними. Екстремістські прояви виникають на ґрунті тих або інших деформацій політичних структур та інститутів, прорахунків та помилок у проведенні соціально-економічної національної політики. Особливої гостроти ці прояви набувають у періоди суспільних криз [7].

Підсумовуючи вищевикладене, що для ефективної протидії поширенню ідей етнічному екстремізму у суспільстві середовищі потрібна консолідація зусиль державних і недержавних структур, міжнародне співробітництво та запровадження комплексної системи боротьби з проявами екстремізму, яка включає в себе державний контроль, громадську модерацію, виховання населення в дусі толерантності і терпимості.

Література:

1. Садохин О.П. Етнологія. — М., 2000.
2. Coleman P.T. Addressing Extremism / P. Coleman, A. Bartoli [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tc.columbia.edu/i/a/document\9386_WhitePaper_2_Extremism_030809.pdf.
3. Сергеев С.А. Исследования экстремизма и радикализма в зарубежных и отечественных социальных науках / С.А. Сергеев // Официальный сайт Казанского федерального университета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpfu.ru/docs/F110664239/Statya.Ekstreizm.radikalizm.sokr.bibliograf.pdf>.
4. Вехов И.В. Экстремизм в современной России: механизм воспроизводства и меры социального контроля. дис. канд. социологических наук. Специальность 22.00.04 – социальная структура, социальные институты и процессы. – СПб., 2011. – 243 с.
5. Правий та лівий екстремізм: сучасна ідеологія і політика. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5465.html>
6. Реферат Витоки і тенденції розвитку етнічного тероризму в ХХ столітті. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bukvar.su/politologija/97840-Istoki-i-tendencii-razvitiya-etnicheskogo-terrorizma-v-XX-veke.html>.
7. Екстремізм етнічний // Словник. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://etno.us.org.ua/blog/glossary/44.html>.

ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

*Стацак М.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

Ще на ранніх етапах свого існування людство усвідомило, що стримувати правопорушення тільки за допомогою покарання неможливо. Багаторічна історія боротьби (протидії) із правопорушеннями пов'язана з пошуками нових шляхів їх викорінення. Ідея про профілактику правопорушень зародилася ще у стародавній Греції, а спроби вирішення цієї проблеми можна знайти у Платона та Аристотеля. Так, погляди Платона на можливість попередження правопорушень викладені у його вченні про світову гармонію. Правопорушення розглядається, як хвороба душі правопорушника і як хвороба держави. Лікування цієї хвороби є прерогативою державної влади. Саме вона в особі законодавця повинна так створювати закони, щоб відволікати від правопорушення тих, хто може стати правопорушником [1, с. 322].

Захист суспільних і особистих інтересів передбачає проведення широкого комплексу соціально-правових та інших профілактичних заходів. Саме до цього комплексу відноситься і питання про забезпечення суспільного порядку. Як показує практика, комплексні профілактичні заходи, включені до системи забезпечення суспільної безпеки, сприяють успішному здійсненню захисту особистості. Усі ці заходи переплітаються, забезпечуючи суспільний порядок (правопорядок), попередження злочинів і захист особистості від різного роду зазіхань. Правопорядок інтегрує суспільні (правові) відносини, засновані на найпростіших правилах поведінки: поводитися так, як того вимагає закон. В основі таких правил лежать суспільні норми моралі, в яких зацікавлені держава, суспільство і громадяни, без яких немислиме соціальне життя. Ці правила закріплюють елементарні умови людського спілкування, чим випереджають злочини, захищаючи особистість, суспільство і державу від кримінально-караних зазіхань.

Відповідно до таких правил має здійснюватися профілактичний захист громадян від злочинних загроз [4, с. 322].

Принагідно зазначимо, що аналіз емпіричного матеріалу у захищених останніми роками дисертаційних дослідженнях показав, що у більшості оперативних підрозділів кримінальної поліції не приділяють належної уваги профілактиці злочинів. Це, у свою чергу, відображається на незадовільному стані профілактики злочинів оперативними працівниками кримінальної поліції.

Як відомо, успішність будь-якого виду діяльності, зокрема профілактики злочинів залежить від послідовної і якісної реалізації її алгоритму. Що стосується найбільш ефективного алгоритму профілактики злочинів, то думки вчених і практиків з даного питання дещо різняться.

Так, науковці у сфері кримінології (В.В. Голіна, В.О. Негодченко, О.Г. Кальман та ін.) вважають, що профілактика є складовою частиною спеціально-кримінологічного виду попередження злочинів і її підвидами є:

- а) виявлення причин і умов вчинення злочинів;
- б) індивідуальний вплив на осіб, схильних до вчинення злочинів.

На думку вчених у сфері ОРД (К.В. Антонова, О.М. Бандурки, В.П. Захарова, І.П. Козаченка, А.М. Кислого, В.Д. Пчолкіна, В.В. Шендрика, О.О. Юхна та ін.), профілактика злочинів є складовою частиною попередження злочинів і до неї можна віднести такі складові, як:

- 1) загальна профілактика злочинів;
- 2) індивідуальна профілактика протиправних діянь [2, с. 102-103].

До загальної профілактики відноситься діяльність із виявлення і усунення причин злочинів, а також умов, які сприяють їх вчиненню. Означений напрям діяльності об'єктивно ускладнює досягнення злочинного результату і дозволяє викрити злочинні наміри.

До індивідуальної профілактики відноситься діяльність оперативних працівників з виявлення і усунення причин злочинів, а також умов, які сприяють їх вчиненню [3, с. 72].

Міркування вчених у сфері оперативно-розшукової діяльності нам більше імпонують, оскільки вони в більшій мірі спираються на реалії сьогодення і вимоги практики.

Таким чином, на підставі вивченого теоретичного та емпіричного матеріалу встановлено, що складовими частинами профілактики оперативними підрозділами кримінальної поліції злочинів є такі:

- 1) загальна профілактика злочинів, яка полягає в установленні і усуненні причин злочинів та умов, що сприяють їх вчиненню;
- 2) індивідуальна профілактика, яка полягає у виявленні осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, та осіб, які висловлюють намір вчинити протиправні кримінально карані діяння, з метою вжиття заходів щодо їх нейтралізації та роз'єднання (у разі об'єднання у злочинну групу).

Література:

1. Елизаров В. А. Транспортное право : учеб. пособие / В. А. Елизаров. – М. : Юрид. лит., 1999. – 263 с.
2. Оперативно-розшукова протидія діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир : монографія / О. О. Ганжа, О.О. Деревягін, М. В. Стацак, К. В. Шахова, В. В. Шендрик. – Харків : Діса плюс, 2016. – 170 с.
3. Протидія злочинам у сфері земельних відносин : навч. посібник / [С.В. Андрусенко, О.М. Бандурка, М.В. Стацак та ін.]; за заг. наук. ред. С.М. Гусарова. – Харків: ХНУВС, 2013. – 170 с.
4. Ущатовський В. Ф. Протидія організованій злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми : монографія / В. Ф. Ущатовський. – К. : ДНДІ МВС України, 2009. – 529 с.

ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНІЙ РОЗВІДЦІ

Стріжук В.В., ад'юнкт Одеського державного університету внутрішніх справ

Положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та внесені зміни в кримінальний процесуальний кодекс України щодо регламентації конфіденційного співробітництва, надає право оперативним підрозділам, та слідчим для встановлення фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах громадян, суспільства і держави встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на за-

садах добровільності. Співробітництво на конфіденційній основі дозволяється встановлювати з повнолітніми, дієздатними особами, які добровільно дали на це згоду. Водночас згідно з ч. 2, ст. 275 КПК України, забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру. Частина 2 ст. 275 КПК дублює положення ч. 4 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідного законодавства, що регламентує діяльність адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів щодо заборони їх залучення до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [3].

Під конфіденційним співробітництвом слід розуміти негласне (таємне), з дотриманням суворої конспірації співробітництво осіб (конфідентів) з працівниками оперативних підрозділів чи слідчих. Конфіденти - це приватні фізичні особи, з якими оперативні підрозділи, або слідчі, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, встановили на платній або безоплатній основі відносини співробітництва, що передбачають сприяння цими особами на конфіденційних засадах діяльності оперативних підрозділів та слідчих у виконанні покладених на них завдань [1, с. 13] До категорії таких осіб належать:

- особи, діяльність яких носить розвідувально-інформативний характер (штатні негласні та негласні працівники);

- особи, за допомогою яких забезпечується конспірація в роботі з штатними негласними та негласними працівниками (власники легендованих підприємств чи кооперативів та ін.) [4].

Конфіденційний співробітник – це інформатор який надає одноразову інформацію про кримінальне правопорушення або особа, що забезпечує інформацією за умов збереження конфіденційності взаємовідносин.

Конфіденційна інформація складає основний зміст діяльності оперативних підрозділів, а інші засоби носять допоміжний характер перевірки інформації гласними та негласними шляхами. Результати інформації оперативні підрозділи повинні надати слідчому, який закріплює їх процесуальним шляхом.

Теорія оперативно-розшукової діяльності визначає, що конфіденційний співробітник може бути застосований двома шляхами: за рахунок інформаторів, які пропонують свої послуги або за рахунок залучення до співпраці. Якщо в першому випадку оперативні підрозділи мають право поставити завдання по збору інформації та відпрацювати їх реалізацію оперативно-розшуковим, проведенням негласних слідчих (розшукових) дій то в другому вони бути переконати в необхідності співпраці [5, с. 224].

Найпершу класифікацію конфіденційних співробітників ще в 400 році до нашої ери привів китайський вчений Сунь Ази в своїй книжки «Мистецтво війни». Він надав класифікацію п'яти типів конфіденційних співробітників: тубільні, внутрішні, подвійні, безповоротні і живі. Термін «тубільні» і «внутрішні» можна розглядати як джерела, які безпосередньо знаходяться в об'єкті оперативного інтересу. «Безповоротні» це співробітники, які працюють під псевдонімом і призначені для подачі дезінформації. «Живі» та «подвійні» працюють по збору інформації і повертаються живими [2, с. 121].

Аналіз літературних джерел оперативної діяльності вказує на класифікацію трьох категорій конфіденційних співробітників. Перша група відноситься до внутрішніх підрозділів до них відносяться помічники, які активно співпрацюють та надають інформацію щодо організованого злочинного угруповання. Друга категорія включає до себе зовнішні підрозділи та контакти з особою, яка співпрацює під псевдонімом і використовує окремі доручення. Вони надають первинну інформацію, яку повинен перевірити негласним шляхом оперативний співробітник. Третя група це коло забезпечення безпеки конфіденційного співробітника. Вони працюють тоді коли виникає потреба до отримання окремого виду інформації [2, с. 195].

Інформація, яку отримує оперативний працівник або слідчий від конфідента може мати самий різний зміст, але вона має бути спрямована на досягнення цілей оперативно-розшукової діяльності. Оперативний працівник, чи слідчий оцінюючи інформацію, отриману від конфідента, повинен зважати на особистість конфідента, мотиви його добровільної згоди на співробітництво, на достовірність інформації, отриманої раніше, можливість перевірити відомості, які повідомив конфідент. Зацікавленість у кінцевому результаті справи особи, яка володіє інформацією про злочин, створює перешкоди для встановлення істини, неодиначними є випадки мимовільної помилки таких осіб щодо обставин справи внаслідок обмежених можливостей сприйняття, запам'ятовування і відтворення фактів.

При розкритті тяжких злочинів, організованої злочинної діяльності оперативна інформація, отримана від конфідентів, має вирішальне значення для прийняття рішень про наступні оперативно-розшукові заходи та процесуальні дії. Зміст такої оперативної інформації, при її підтвердженні, є реальним відбитком події злочину та інших досліджуваних фактів, він не змінюється і при подальшому використанні такої інформації в процесі доказування. Коли інформація конфідента отримує процесуальне оформлення, тобто легалізована, вона одержує і процесуальні джерела і процесуальний регламент її використання, гарантії її достовірності і об'єктивності, що забезпечується процесуальним порядком доказування.

Оперативні працівники та слідчі мають спрямовувати діяльність конфідентів на збір інформації, яка б давала можливість правоохоронним органам вживати запобіжні заходи стосовно вчинення злочинів та їх тяжких наслідків [4].

Тепер розглянемо поняття кримінальної розвідки, та проведемо співвідношення з конфіденційним співробітництвом.

Кримінальна розвідка – форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних, та потенційних загроз національних інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики [6].

Таке поняття кримінальної розвідки нам дає проект поки ще не існуючого Закону України «Про кримінальну розвідку».

Кримінальної розвідкою будуть займатись спеціально створенні державні органи, в які також будуть входити оперативні підрозділи та слідчі. Вони в свою чергу повинні будуть застосовувати всі можливі законні шляхи для боротьби зі злочинністю, з яких повинно бути і конфіденційне співробітництво.

Робота з конфідентами як і використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва, вимагає від працівників оперативних підрозділів та слідчих, необхідних знань в цій сфері і належного практичного досвіду, що вимагає певних кроків з її вдосконалення для безпосереднього застосування у кримінальній розвідці.

На нашу думку використання конфіденційного співробітництва у кримінальній розвідці дуже важливо, адже сьогодні вимагає для виявлення злочинів, та організованої злочинності дуже якісний і все сторонній підхід у проведенні кримінальній розвідці, та збір інформації для доказової бази тільки силами співробітників правоохоронних органів неможливий. Тому ми пропонуємо у кримінальній розвідці використовувати конфіденційне співробітництво, тому що для якісного збору доказової бази, необхідні конфіденти, з кола осіб саме тої сфери діяльності в якій здійснюються злочинні дії чи правопорушення, що на наш погляд дуже розвантажить оперативних працівників які займаються кримінальною розвідкою, і дасть можливість сконцентруватись на виконанні більш пріоритетних завдань кримінальної розвідки.

Література:

1. Албул С.В. Деякі аспекти мотивації негласного співробітництва громадян з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ / С.В. Албул // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 4. – С. 12-17.
2. Ковалев О.Г. Некоторые проблемы законодательного регулирования оперативно-розыскной деятельности в уголовно-исполнительной системе [Текст] // О.Г. Ковалев/ -М. Полицейское право. 2006. - № 4 – С. 37.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар у 2 томах. Редколегія: В.Я. Тацій, О.В. Капліна, О.Г. Шило. Вид «Право»-2013, с.-1432
4. Навчальне видання Бандурка О. М., Оперативно-розшукова діяльність частина 1, Харків-2002, с.-244, С. 141-143.
5. Рушайло В.Б. Основы оперативно-розыскной деятельности [Текст] : учебник / К. В. Сурков, Ю.В. Кваша ; под ред. В. Б. Рушайло. – СПб. : Санкт-Петербург. ун-т МВД РФ, 2000. – 400 с.
6. Електронний ресурс: <http://goal-int.org/pro-kriminalnu-rozvidku/>

ЩОДО РОЗВІДКИ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У МЕРЕЖІ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ – ІНТЕРНЕТ

*Сумський С.А., доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*
*Романько П.С., доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

Інформація з відкритих джерел, зокрема, засобів масової інформації (газет, журналів, радіо та телебачення, згодом з всесвітньої мережі Інтернет), протягом тривалого часу збирається, аналізується та використовується оперативними підрозділами правоохоронних органів в якості доповнення до розвідувальної інформації, що добувається по інших каналах. При цьому, як зазначають експерти, без використання складних засобів оперативно-розшукової діяльності, допомоги конфідентів, з них може бути отриманий значний обсяг інформації.

Значимість розвідки з відкритих джерел постійно зростає. Сполучені штати Америки є першою країною, яка почала активно використовувати джерела відкритої інформації в розвідувальних цілях. На сьогодні, в США існує нормативно-правова база, яка всебічно регламентує цей напрям розвідувальної діяльності [3].

З метою оптимізації та удосконалення роботи з джерелами відкритої інформації в розвідувальних цілях у 2004 році Президент США Дж. Буш підписав закон «Про реформування розвідки та протидії терористичним загрозам», згідно з яким розвідка з відкритих джерел стала повноцінним і рівноправним видом діяль-

ності розвідувального співтовариства, а в структурі Департаменту національної розвідки США створений Центр аналізу інформації з відкритих джерел (Open Source Center) [4].

З цього приводу цікавим є приклад, коли кореспонденти американського видання «Chicago Tribune» за допомогою платного он-лайн сервісу отримали персональну інформацію на близько 2600 співробітників ЦРУ, 50 внутрішніх телефонних номерів, а також визначили точне місцезнаходження понад двох десятків легендарних об'єктів ЦРУ по всьому світові.

З метою з'ясування значення терміну «розвідка з відкритих джерел» проаналізуємо його сучасні трактування іноземними та вітчизняними науковцями.

Основоположником терміну «розвідка з відкритих джерел» (Open Source INTelligence – OSINT) є розвідувальне співтовариство США, яке почало його активно використовувати з моменту створення Інформаційної служби закордонного віщання (Foreign Broadcast Information Service – FBIS, лютий 1941 року)[1].

При цьому слід зазначити, що термін «розвідка з відкритих джерел» ще ототожнюється з прийнятим в зарубіжній літературі термінами «конкурентна розвідка» (competitive intelligence) та еквівалентним йому терміном «бізнес-розвідка» (business intelligence) [2].

Всесвітнє розповсюдження цей напрям отримав в 60-ті роки, коли американці та європейці занепокоїлись з приводу масового проникнення японських компаній на їх ринки. Вважається, що конкурентна розвідка (бізнес-розвідка) – це система заходів щодо постійного пошуку, виявлення, збору з різних джерел (відкритих, корпоративних або з обмеженим доступом), накопичення інформації стосовно змін умов комерційної діяльності, її аналізу з метою своєчасної підготовки звітів про її реальний стан справ та визначення тенденцій розвитку ситуації [5].

Аналіз праць вітчизняних науковців свідчить про те, що термін «розвідка з відкритих джерел» у прямій інтерпретації, на сьогоднішній день, нажаль не використовується. Слід зазначити, що найбільш інформативним джерелом отримання розвідувальної інформації на теперішній час є всесвітня мережа Інтернет.

Не вдаючись в дискусію щодо визначення зазначеної дефініції, розглянемо певні особливості розвідки з відкритих джерел у мережі загального користування – Інтернет.

Для здійснення заходів з пошуку інформації у всесвітній телекомунікаційній мережі загального користування – Інтернет про подію, або щодо конкретної особи працівник правоохоронного органу повинен мати наступне:

1) електронно-обчислювальну машину, під'єднану до всесвітньої телекомунікаційної мережі загального користування – Інтернет;

2) облікові записи на окремих веб-сайтах, які потребують авторизації (акаунти), наприклад здійснювати пошук інформації щодо користувача веб-сайту соціальної мережі facebook.com неможливий для працівника правоохоронного органу, який сам не зареєструвався, як користувач веб-сайту соціальної мережі facebook.com.

3) програмне забезпечення для архівування (стиснення даних – перекодування даних, яке проводиться з метою зменшення їх об'єму, розміру, обсягу), наприклад WINRAR та хешування (перетворення за певним алгоритмом вхідного масиву даних довільної довжини до вихідної строчки даних фіксованої довжини);

4) програмне забезпечення для вивчення метаданих різних видів файлів (відомостей файлу, які містять інформацію щодо автора файлу, дати створення, дати внесення змін, а для файлів зображень навіть інформації щодо географічних координат місця де створено файл та назви приладу, яким створено зображення).

5) розуміння факту, що отримання максимальної кількості якісної інформації можливо за наявності чіткого уявлення стосовно можливого способу її розміщення, який сильно залежить від її типу, видів інформаційних систем та актуальності в очах суспільства, або його окремих груп, сформованих за певними ознаками;

6) навички збору та накопичення інформації (ініціативний пошук);

7) наявності деякого рівня наполегливості та схильності до суміщення методів пошуку, аналізу, перевірки технічної та оперативної інформації.

Заходи, які потрібно здійснити працівнику правоохоронних органів для пошуку інформації у всесвітній телекомунікаційній мережі загального користування – Інтернет:

1) застосувати пошукові системи (програмно-апаратні комплекси з веб-інтерфейсом, які надають можливість пошуку інформації в Інтернеті) Google (<http://google.com>) та Yandex (<https://www.yandex.com>). Існують також і інші пошукові системи, наприклад Rambler, Yahoo, Avaport, проте вони менш продуктивні ніж Google та Yandex);

2) використати власні пошукові системи окремих веб-сайтів (більшість веб-сайтів, які наповнені значним масивом даних, мають власні (внутрішні) пошукові системи (наприклад соціальна мережа «ВКонтакте» має власну пошукову систему, яка при пошуку користувачів є більш продуктивною ніж Google та yandex. Для пошуку в соціальній мережі «ВКонтакте» потрібно перейти на вкладку «Новини» – «Пошук»);

3) застосувати особливості відновлення доступу до облікових записів на окремих веб-сайтах для отримання додаткової інформації, наприклад якщо відомий номер телефону користувача соціальної мережі «ВКонтакте», для встановлення його облікового запису, можливо ввести до відповідного поля форми відно-

влення доступу до облікового запису (<https://vk.com/restore>) відомий номер телефону і отримати інформацію щодо email особи та зображення з головної сторінки облікового запису);

4) використати (у встановлений законний Законом порядок) можливості наявних локальних та відомчих інформаційно-пошукових систем;

5) здійснити аналіз отриманої інформації шляхом пошуку перехрещень, співпадінь інформації, а у разі необхідності провести зазначені заходи повторно, використовуючи вже отриману інформацію.

Отже, як складова єдиної системи розвідувальної діяльності, впровадження та правильне використання розвідки на основі аналізу відкритих джерел інформації, може забезпечити споживачів достатньо повною розвідувальною інформацією, необхідною для прийняття ними обґрунтованих рішень. Про це свідчить досвід організації розвідки відкритих джерел інформації у провідних країнах світу.

Зважаючи на це, працівники правоохоронних органів України мають бути здатні виконати завдання з пошуку інформації у всесвітній телекомунікаційній мережі загального користування – Інтернет за наступними напрямками:

1. Пошук інформації про подію (підтвердження або спростування інформації щодо події, пошук автора інформації);

2. Пошук інформації щодо особи (встановлення особи за наявною інформацією, пошук місця знаходження встановленої особи);

3. Систематичне відслідковування змін в облікових записах окремих осіб/груп/коментарях до статей/публікацій/новин/постів.

4. Систематичне опитування користувачів мережі Інтернет (грунтуючись на власній та їхній анонімності).

Література:

1. Open Source Intelligence. FMI 2-22.9. December 2006 [Електронний ресурс] // Federation of American Scientists. – Режим доступу до сайту: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fmi2-22-9.pdf>.

2. Доронин А. И. Бизнес-разведка / А. И. Доронин // – М.: «Ось-89», 2003. – 384 с.

3. Жарков Я.М., Васильев А.О. Наукові підходи щодо визначення суті розвідки з відкритих джерел [Електронний ресурс] // Режим доступу до сайту: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21 dbn=ujrn

&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/vknu_vsn_2013_30_12.pdf

4. Кондратьев А. В. Разведка в сухопутных войсках США на основе анализа открытых источников информации / А. В. Кондратьев // Зарубежное военное обозрение – 2009 – №5 – С. 32-38.

5. Мисюк С. Компьютерная разведка: взгляд на сайт компании из недр Интернета [Електронний ресурс] / С. Мисюк // IT2B. Технологии разведки для бизнеса. – Режим доступу до сайту: <http://it2b.ru/blog/arhiv/716.html>.

ВИКОРИСТАННЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

*Телійчук В.Г., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент*

Нині боротьба із злочинним світом дедалі активізується. Зважаючи на те, що сучасним методам криміногенного впливу притаманні розвинена ресурсно-матеріальна база, висока організованість та професіоналізм, вони становлять особливу небезпеку не лише для національних інтересів держави, а й для світової спільноти. До того ж злочинні угруповання, проникаючи в органи державної влади, правоохоронні та судові установи через систему механізмів лобіювання незаконних інтересів, завдають значних збитків суспільству, державі та кожній людині і не залишають правоохоронцям шансів мати високі показники розкриття злочинів. Більше того, вчинення злочинів із застосуванням зброї, терористичних актів, підготовка та проведення масових заворушень зумовлюють використання всіх сил і засобів оперативно-розшукової діяльності (ОРД). А одним із найефективніших методів у системі ОРД щодо розкриття та запобігання (припинення) тяжким та особливо тяжким злочинам, викриття та ліквідації злочинних угруповань є укорінення негласних штатних працівників та офіцерів нелегалів оперативних підрозділів у діяльність злочинної організації [1].

На теперішній час в усьому світі набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки (criminal intelligence process) з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація (criminal intelligence) та вживаються дії превентивного характеру. Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів.

На сайті «Вікіпедія» можна віднайти базове визначення розвідувальної інформації. Згідно з цим ресурсом – це оброблена, проаналізована та/або поширена інформація, яка використовується з метою прогнозування, попередження або спостереження за кримінальною активністю. Вона збирається за допомогою конфідентів, спостереження, опитування або особистого пошуку окремих офіцерів поліції. Як можна побачити

з даного визначення, за своєю суттю воно є дуже подібним до застосовуваного на теренах пострадянських країн терміну «оперативно-розшукова інформація».

Одним з інструментів збирання оперативної інформації під час кримінальної розвідки є використання розвідки з відкритих джерел (open-source intelligence (OSINT)). В деяких правоохоронних органах західних держав навіть існують спеціальні підрозділи, що здійснюють таку діяльність (Scotland Yard OSINT, Royal Canadian Mounted Police OSINT, OSINT unit of New York Police Department, OSINT unit of the Los Angeles County Sheriff's Department).

Також останніми роками набув популярності метод збирання розвідувальної інформації з комп'ютерних соціальних мереж, як різновид розвідки з відкритих джерел. Моніторинг в режимі реального часу оновлень у Facebook, Twitter та інших соціальних медіа дозволяє правоохоронним органам одержати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини. У даному випадку мова йде як про ювенальну злочинність, так і про особливо тяжкі злочини, відомості про які залишають окремі правопорушники в мережі. Володіння цією інформацією дозволяє правоохоронцям встановити злочинців та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність [2; 3].

С.С. Овчинський виокремлює три етапи стратегічної розвідки в оперативно-аналітичному пошуку в протидії організованій злочинності: 1) універсальна оцінка за єдиною програмою. Її дає будь-який оперативний працівник, який виявив ознаки організованої злочинної діяльності; 2) оцінка цих ознак спеціалізованим апаратом і вибір тих оперативних підрозділів, які під час повсякденної роботи мають можливість брати участь у розвитку, уточненні, перевірці первинної інформації. Саме на цьому етапі найчастіше використовують аналітичний пошук, якщо на першому етапі інформацію отримали працівники, які не спеціалізуються на протидії організованій злочинності; 3) після зіставлення первинних даних з результатами аналітичного пошуку - створення загальної, максимально можливої за наявної інформації картини організованої злочинної діяльності з її зв'язками й учасниками для прийняття адекватних ситуації тактичних рішень [4].

Розвідка ефективна, якщо оперативний працівник здійснює цю діяльність, реалізує сім важливих принципів:

цілеспрямованості; активності; безперервності; скритності; комплексного використання сил і засобів; неупередженості у відборі, систематизації, обробці і передачі адресату здобутої інформації; системності видобутої інформації.

Добування інформації з урахуванням зазначених принципів оперативний працівник може здійснювати як гласним, так негласним способом.

На наш погляд, процес добування інформації повинен передбачати наступні етапи: організації добування; власне, отримання даних і відомостей; інформаційної роботи.

Література:

1. Забезпечення безпеки осіб, укорінених у злочинне середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3673/>
2. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/3/part_1/22.pdf
3. Албул С.В. Розвідувальна функція оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у протидії організованій злочинності // Актуальні проблеми протидії організованій злочинній діяльності: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 26 вересня 2014). – Одеса: ОДУВС, 2014. – С. 3-4.
4. Бусол О.Ю. Підрозділи аналітичної розвідки як спеціальний суб'єкт оперативно-розшукового прогнозування / О.Ю. Бусол [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ульянов О.І., завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ
Квітка Л.А., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день в діяльності правоохоронних органів з метою попередження злочинності все більшого значення набуває проведення кримінальної розвідки, яка направлена на отримання розвідувальної інформації.

Ефективна діяльність правоохоронних органів не можлива без активного використання сучасних технічних засобів.

Співробітниками науково-дослідної лабораторії з проблемних питань транспортної безпеки навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання розроблено та пропонується для практичного використання ряд технічних засобів, які надають можливість отримувати оперативну інформацію правоохоронними органами з метою вжиття дій превентивного характеру.

Технічні засоби безпеки при перевезенні вантажів залізничним транспортом («Кортеж»)

Технічні засоби з елементів спостереження та контролю при перевезенні вантажів залізничним транспортом, «Кортеж-1» можуть бути застосовані з метою підвищення безпеки при перевезенні вантажів залізничним транспортом та отримання оперативної інформації в реальному часі факту злочинного посягання на вантажі, з визначенням його географічних координат.

Пристрій являє собою відеотермінал який оснащений системою визначення просторових координат, який оперативно встановлюється на локомотиві та на вагонах вантажного потягу.

Відеотермінал оснащений системою інфрачервоних освітлювачів, що дає можливість вести відеоспостереження за рухомим складом потягу незалежно від рівня зовнішнього освітлення.

Відеоінформація та телеметрична інформація системи визначення просторових координат передається у реальному часі на віддалений пульт спостереження, який має функції прийому, кваліфікації відеоінформації її архівування, що дає можливість оперативно реагувати на зміну ситуації.

Дані системи визначення просторових координат (поточний час, швидкість потягу, його географічні координати, інша телеметрична інформація відповідають реальному часу кожного кадру відеозображення та можуть бути інтегровані в нього.

Науково-дослідною лабораторією розроблена функціональна система пристрою та основні складові частини апаратури відеотерміналу та їх технічні характеристики.

Пристрій аудіовізуального спостереження з активним захистом («Панорама»)

Пристрій аудіовізуального спостереження з активним захистом (далі пристрій) призначений для аудіовізуального спостереження (розвідки) в реальному часі за об'єктом спостереження (оперативною обстановкою) та передачі, за допомогою радіоканалу отриманої інформації на пульт спостереження.

Пристрій виконаний в вигляді шару виготовленого з композитного матеріалу з резиновим покриттям. Конструктивне виконання пристрою забезпечує його роботоздатність після дії механічних перевантажень з прискореннями до 300 g.

З метою енергозбереження, для подовження часу безперервної роботи, пристрій обладнаний автоматичним датчиком «день - ніч».

Пристрій дозволяє вести відеоспостереження незалежно від величини зовнішнього рівня освітленості в тілесному куті, що дорівнює половині повного (на півсфера-2п стерадіан-в горизонтальній площині 360 градусів; у вертикальній площині 180 градусів), забезпечуючи оперативність панорамного кругового обзору простору спостереження. З метою забезпечення працездатності пристрій обладнаний системою активного захисту.

Способи доставляння пристрою до об'єкту спостереження можуть бути, як тактильними - кидок рукою, так і за допомогою дистанційно керованих механічних засобів, чи за допомогою можливостей кінологічних служб, або використовувати як засіб довгострокового спостереження за оперативною обстановкою чи за конкретним об'єктом.

Сукупність наведених складових частин та зв'язків між ними якісно позитивно відрізняє його від відомих пристроїв, таких як патент США № US2006055764 A1. Компактні мобільні системи розвідки. МПК В41J3/36, Н04N5/225, Н04N5/223, Н04N7/18, Н05K5/00, опубл. 16.03.2006., патент України 55528. Відеокуля Н04N 5/225 Н04N 7/18 опубл. 10.12.2010, для яких є загальним недоліком наявність механічного пристрою повороту телевізійної камери з двигуном для панорамного спостереження, що призводить до низької оперативності в роботі.

Розроблений фахівцями науково-дослідної лабораторії університету пристрій має суттєві переваги над наведеними вище аналогами, а саме:

- бінауральна акустична система забезпечує «аудіорозвідку» простору моніторингу (слуховий контроль);

- пристрій має не одну відеокамеру, а три, що забезпечує оперативність кругового обзору простору спостереження;

- пристрій обладнаний системою активного захисту у вигляді поверхнево розташованих електродів під напругою у 1000-2000 вольт, що не дає можливості його вилучення з об'єкту спостереження;

- для протидії можливого застосування радіопошукувачів пристрій може дистанційно переводитися в режим очікування з послідуочим активуванням, що не дає можливості його передчасного виявлення, якщо він встановлений на об'єкті.

- пристрій, за рахунок інфрачервоних випромінювачів, забезпечує відео спостереження в умовах низької освітленості та в повній темряві;

Науково-дослідною лабораторією розроблена функціональна схема та основні складові частини пристрою «Панорама», їх технічні характеристики.

З метою захисту інтелектуальної власності, на основі поданих матеріалів для заявки на винахід, Одеський державний університет внутрішніх справ отримав патент України від 12.11.2012 №74933 на вказаний пристрій.

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ ГРУП (ОРГАНІЗАЦІЙ) ЕКСТРЕМІСТСЬКОЇ І ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Ханькевич А.М., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Сьогодні боротьба з тероризмом і екстремізмом є одним з пріоритетних завдань правоохоронних органів України і, у першу чергу, підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, до яких, зокрема відносяться і підрозділи Департаменту кримінальної розвідки.

Тероризм та інші прояви екстремізму, незаконний обіг зброї, вибухових речовин і боеприпасів, наркотиків, а також інші види небезпечних злочинів перетворилися в реальний фактор загрози національній безпеці України. Усвідомлення загальної небезпеки, що виходить від цих видів організованої злочинної діяльності, визначає необхідність об'єднання зусиль у боротьбі із загальною загрозою.

В інтересах ефективної протидії цим суспільно небезпечним явищам, а також для створення доказової бази у досудових розслідуваннях кримінальних проваджень, судовому розгляді кримінальних проваджень, підрозділи Національної поліції мають бути своєчасно поінформовані про наявність існуючих і потенційних загроз з боку як фізичних, так і юридичних осіб, які здійснюють злочинну діяльність на території України.

З цією метою в структурі Міністерства внутрішніх справ України створено Департамент кримінальної розвідки Національної поліції України.

В умовах проведення антитерористичної операції завданнями кримінальної розвідки можна визначити:

- пошук, отримання, аналітичну обробку та надання повноважним органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток кримінальної ситуації, пов'язаної з розповсюдженням злочинів екстремістської й терористичної спрямованості для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;

- розробку і реалізацію заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами;

- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, у тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією тощо [2].

Здійснення кримінальної розвідки відбувається у формах детального аналітичного дослідження отриманої в результаті проведення оперативно-розшукових, розвідувальних заходів або негласних слідчих (розшукових) дій інформації у сукупності з даними оперативних підрозділів та відомостями з відкритих джерел, а також проведення ряду оперативних дій, що ведуть до найбільш точному й обґрунтованому умовиводу.

Факторами, що визначають особливу значимість діяльності підрозділів кримінальної розвідки Національної поліції України слід визнати, з одного боку, прагнення деяких російських екстремістських і терористичних злочинних організацій поширити свій вплив на суміжну територію України, а з іншого – активізацію діяльності українських радикальних груп та незаконних воєнізованих формувань, спрямованих на підрив цілісності держави.

Підрозділи кримінальної розвідки Національної поліції України поряд з уповноваженими підрозділами Служби безпеки України у ході своєї діяльності покликані планувати та проводити розвідувальні заходи, спрямовані на пошук інформації у цілях:

- організації уповноваженими правоохоронними органами державного, міждержавного та міжнародного розшуку, та затримання осіб, причетних до терористичної та іншої екстремістської діяльності;

- виявлення та припинення діяльності терористичних груп та організацій, а також перекриття каналів надходження їм фінансової, військово-технічної та іншої допомоги;

- виявлення баз, таборів з підготовки терористів, місць їх лікування та відпочинку на території України;

- виявлення маршрутів пересування територією України терористичних груп та причетних до них осіб;

- попередження і припинення на території України підготовки до вчинення терористичних актів;

- розробки та здійснення на території України комплексу заходів з удосконалення захисту об'єктів, що становлять підвищену техногенну та екологічну небезпеку, зокрема й для інших держав;

- активізації участі громадськості та засобів масової інформації у запобіганні пропаганди тероризму та інших проявів екстремізму [1, с. 216-217].

Таким чином, підрозділам кримінальної розвідки під час планування своєї діяльності щодо протидії організаціям екстремістського та терористичного характеру, у тому числі разом з іншими суб'єктами ОРД, є необхідним і доцільним на стадії аналізу та прогнозування можливого ускладнення криміногенної та соціально-політичної обстановки забезпечити:

- збирання, систематизацію та аналіз оперативно-розшукової та іншої інформації про можливе ускладнення оперативної обстановки;

– виокремлення із загального обсягу отриманої інформації відомостей, що вказують на посилення терористичної, екстремістської або націоналістичної активності та терміновий обмін цими даними з органами СБУ та іншими суб'єктами правоохоронної та антитерористичної діяльності;

– обговорення для вироблення варіантів та прийняття проектів управлінських рішень, а також здійснення перевірки та уточнення за допомогою оперативно-розшукових засобів та методів отриманої первинної оперативно-розшукової інформації про ускладнення оперативної обстановки [1, с. 197-198].

Запорукою успіху на даному напрямі діяльності є своєчасний та всебічний обмін інформацією, причому головна увага має бути зосереджена на взаємне інформування:

– про політичні та релігійні організації, які висувають екстремістські гасла, або переслідують проти-правні цілі, або своєю практикою продемонстрували свій екстремістський характер;

– про політичні та релігійні організації, котрі в своїх програмних документах, а також _ заявах керівництва висловлюють прагнення консолідації з закордонними екстремістськими організаціями;

– про керівників та активних функціонерів політичних та релігійних організацій, які притягувалися кримінальної або адміністративної відповідальності за свою екстремістську діяльність;

– про юридичних та фізичних осіб (зокрема тих, що знаходяться в країнах далекого зарубіжжя), які надають матеріальну та фінансову допомогу екстремістським організаціям.

У процесі взаємного інформування між розвідувальними органами слід акцентувати увагу на спробах проникнення на територію України емісарів міжнародних терористичних і релігійних організацій та груп; акціях злочинних угруповань, що займаються незаконним обігом наркотиків, вивезенням товарів, сировини та інших цінностей, контрабандою зброї, боєприпасів і вибухових пристроїв; нелегальної міграції громадян інших країн, порушеннях контрольно-пропускного режиму в районі зони проведення антитерористичної операції.

На наш погляд, одним із підходів до вирішення завдань виявлення груп і організацій екстремістської і терористичної спрямованості має стати правоохоронний механізм за рахунок впровадження до утворень злочинного середовища штатних негласних працівників, що є достатньо розповсюдженим методом в діяльності кримінальних розвідок країн Євросоюзу та США.

Виведення агентурно-оперативної роботи на сучасний рівень, із впровадженням осіб, які сприяють діяльності оперативних підрозділів на професійній основі, в організації екстремістської і терористичної спрямованості дасть можливість документувати злочини ще на стадії готування, виявляти усіх фігурантів та співучасників, а також попереджати настання більш небезпечних для України та її громадян подій.

Література:

1. Основи боротьби з тероризмом: навч. пос. / І.Р. Шинкаренко, А.М. Ханькевич, Д.Й. Никифорчук та ін.; за ред. В.М. Комарницького; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 372 с. – Бібліогр.: С. 339-371. – Словник термінів : 297-338.

2. Про кримінальну розвідку : проект Закону України http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_34?id=&pf3511=27067&pf3_5401=87108.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Холодова Л.А., інспектор ВРТЗІ ГУНП в Луганській області

На теперішній час в усьому світі підвищується необхідність у проведенні правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки з метою вирішення завдань боротьби із злочинністю. Процес реформування правоохоронної системи в Україні сприяв створенню Департаменту кримінальної розвідки для виконання спеціальних завдань з розкриття злочинної діяльності організованих груп чи злочинних організаціях та організації досліджень з цього питання. Ураховуючи соціально-економічну ситуацію та криміногенну обстановку, що склалася в Україні, формування підрозділів кримінальної розвідки стало вкрай необхідним, особливо на території проведення антитерористичної операції, оскільки основу їх діяльності складає організація та здійснення оперативно-розшукових заходів шляхом впровадження штатних негласних співробітників в злочинне середовище.

Метою дослідження – є розкриття значення діяльності підрозділів кримінальної розвідки для вирішення завдань, що стоять перед правоохоронними органами в умовах АТО, та окреслення можливих напрямів їх роботи.

Питання кримінальної розвідки вивчали С.В. Албул, Х. Брейді, Дж. Грів, О. Манжай, В. Симовець, І.А. Федчак, Ф. Фортін та інші. [2, с. 435]

За кордоном результатам досліджень приділяють достатньо велику увагу, розробляючи на їх основі відповідні стратегії діяльності правоохоронних органів [3, с. 345].

Сучасні тенденції правоохоронної діяльності свідчать про те, що завдяки діяльності розвідувальних органів, накопичується інформація щодо осіб причетних до злочину та здійснюються дії превентивного характеру. Створення служби кримінальної розвідки в Україні зумовлено розвитком злочинності в найбільш небезпечних формах. Пов'язано це, перш за все із проведення АТО, соціально-економічною ситуацією тощо.

Якщо аналізувати роботу вказаної служби, то можна визначити найбільш основні її завдання:

- проведення заходів з підбору, вивчення, організації проникнення співробітників в злочинне середовище;
- забезпечення конспірації та оперативного супроводження їх роботи (правового, матеріально-фінансового, інформаційно-аналітичного) їхньої роботи;
- виконання спеціальних завдань співробітниками з розкриття діяльності організованих груп чи злочинних організацій;
- виявлення злочинних технологій, пов'язаних з ними злочинних груп чи окремих осіб, що становлять загрозу національній безпеці.

Як видно з вказаних напрямів діяльності, одним із основних призначень кримінальної розвідки є впровадження (проникнення) в злочинне середовище. Під останнім слід розуміти комплекс спеціальних заходів, спрямованих на вирішення завдань щодо тактики боротьби із злочинністю, здобуття відомостей про антиправну діяльність організованих груп, злочинних організацій та окремих осіб, іншої інформації, що може мати значення для виявлення, розслідування, запобігання кримінальним правопорушенням та корупції.

Порядок і межі виконання спеціального завдання з розкриття злочинної групи чи злочинної організації регламентується статтею 272 КПК України, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», відомчими нормативними актами МВС України з питань здійснення агентурно-оперативної роботи.[1, .62]

Значення проникнення співробітників кримінальної розвідки в злочинне середовище в умовах проведення АТО неможливо переоцінити, оскільки при вирішенні завдань боротьби з терористичними, екстремістськими організованими групами, окремими особами, які фінансують тероризм та екстремізм, вони з середини встановлюють та викривають керівників, персональний склад, загальну чисельність учасників організованих груп сепаратистів, бойовиків, котрі беруть участь в озброєному конфлікті на стороні самопроголошених республік, та посягають на територіальну цілісність нашої держави [4, с. 113]. Виявляють джерела фінансування терористів як з боку місцевих, так і міжнародних організацій та окремих осіб.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що робота кримінальної розвідки в умовах проведення АТО має велике значення для нейтралізації багатьох загроз територіальній цілісності України, а також для виявлення та затримання злочинців, які зазіхають на неї.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012// Голос України від 19.05.2012.- №90-91.
2. Carter J. Implementing Intelligence- Led Policing: An Application of Loose – Coupling Theory/ J.G. Carter, S.W. Phillips, S.M. Gayadeen // Journal of Criminal Justice. – 2014.- № 42. – P.433-442
3. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке уголовного правосудия. – Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. – С. 345.
4. Албул С.В. Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції : монографія / С.В. Албул, О.Ю. Анциферов, М.В. Стацак та ін.; за заг. наук. ред. С.М. Гусарова. – Харків : Вид-во ХНУВС, 2015. – 292 с.

ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ СБ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ПОШУКУ ПРОЯВІВ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ ОБМІНІ

Черняк А.М., докторант кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

Як свідчать результати аналізу матеріалів практики, кожен третій іноземний студент в Україні — потенційний нелегальний мігрант в Європейського Союзу. Понад 30% студентів-іноземців, які приїждять навчатися до України, є потенційними нелегальними мігрантами для Євросоюзу. Щороку на західному кордоні зростає кількість затриманих студентів-нелегалів. Причому переважно це студенти київських вишів та вишів із східних та південних регіонів України.

Слід зазначити, що кількість іноземців, які бажають навчатися в Україні, щороку зростає. В останні роки вузами західного регіону України іноземцям видається близько тисячі запрошень на навчання. З тих, хто перетнув український кордон, практично третина не прийшли у визначені виші. Переважно це студенти з країн так званого міграційного ризику — Афганістан, Пакистан, Єгипет, Індія тощо.

Надивлячись на те, що усіх студентів-іноземців на кордоні зобов'язані зустрічати представники вузів, однак цю вимогу виконує лише половина навчальних закладів. Проте відповідно до законодавства прикордонники не мають права не впустити особу в Україну, яка має належним чином оформлену візу. Потенційних нелегальних мігрантів, які вибрали міжнародний студентський обмін як шлях потрапляння до Європи, не зупиняє навіть попередня оплата за навчання.

Аналіз матеріалів практики свідчить проте, що якщо ж вузи посилять контроль за іноземцями, які приїдуть навчатися до України і забиратимуть їх з кордону, ситуація може змінитися на краще. Тоді бажаних незаконно потрапити до Європи стане менше.

Зважаючи на суспільну небезпеку нелегальної міграції у міжнародному студентському обміні, протидій їй відноситься до компетенції низки державних органів.

Згідно з функціональністю провідним й координуючим органом в системі спецслужби є Департамент захисту національної державності (ДЗНД) СБ України та відповідні підрозділи в регіональних органах, на які покладається, у тому числі, й оперативний пошук проявів нелегальної міграції у міжнародному студентському обміні. Водночас, оперативним пошуком протиправних проявів у міжнародному студентському обміні паралельно, у взаємодії з вказаним центральним органом Служби, займаються й інші її структурні органи та підрозділи. Так, супроводження відповідної діяльності дипломатичних установ здійснюється Департаментом контррозвідки (ДКР), у взаємодії з ДЗНД та Службою зовнішньої розвідки України (СЗР), які, через наявні оперативні можливості здійснюють пошук можливих протиправних діянь з боку працівників дипломатичних представництв України в іноземних країнах, - державах отримання освітніх віз іноземцями.

Після отримання вказаних віз наступним місцем потенційних правопорушень, пов'язаних з нелегальною міграцією у цій сфері є саме місце перетину іноземцями з країн ризикової міграції державного кордону України. ДЗНД здійснює заходи з пошуку та виявлення відповідних протиправних проявів, зокрема, за результатами узагальнених, в т.ч. отриманих оперативним шляхом, даних має можливість формувати так звані «чорні списки» освітніх установ, суб'єктів підприємницької діяльності та окремих осіб (підприємців), які сприяють формуванню каналів нелегальної міграції у міжнародному студентському обміні. Служба, при отриманні відповідних даних, інформує Адміністрацію Державної прикордонної служби (ДПС) [1]. та СЗР України [2]. щодо конкретних проблемних аспектів в'їзду іноземних громадян на навчання у вищих навчальних закладах освіти нашої держави, організаторів та категорій іноземців, які регулярно використовують зазначену галузь для нелегального виїзду в країни Західної Європи тощо. За результатами чого прикордонники закривають в'їзд, повертають на батьківщину чи посилюють контроль за перетином державного кордону конкретних категорій осіб. Це можуть бути іноземці чи особи без громадянства, запрошенні конкретним вищим навчальним закладом освіти, чи при посередництві окремо взятого суб'єкта господарської діяльності, вихідці з певної країни чи регіону, в тому числі й прихильники чи члени релігійно-екстремістських організацій, які можуть виношувати наміри зі скоєння терористичних проявів на території інших країн тощо. У свою чергу, СЗР, через наявні оперативні можливості у відповідних підрозділах МЗС, вживає відповідних заходів з попередження та пошуку відповідних проявів.

Також, співробітники ДЗНД, ДКР чи Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю (ГУ «К») СБ України, спільно з працівниками ДПС, при проходженні прикордонного контролю можуть вживати вичерпних заходів з пошуку та виявлення проявів, пов'язаних з використанням міжнародного студентського обміну для нелегального потрапляння в країни Західної Європи чи незаконного осідання в нашій державі. Так, систематично проводяться спільні заходи з оперативного пошуку фактів відповідної злочинної діяльності, розробляються міжвідомчі нормативні акти з вказаної проблематики, йде систематичний обмін необхідною інформацією, в тому числі й упереджувального характеру для не допущення завдання шкоди національній безпеці нашої держави.

Після потрапляння іноземців чи осіб без громадянства на територію України в якості потенційних студентів закладів освіти, співробітники ДЗНД чи відповідних підрозділів регіональних органів, через наявні оперативні чи офіційні можливості у студентському середовищі, серед представників адміністрацій освітніх установ, фірм-посередників, міграційних підрозділів тощо, здійснюють оперативний пошук осіб, які виношують наміри з організації каналу нелегальної міграції. Аналогічним чином, у вказаному середовищі ведеться пошук осіб з числа адміністрацій освітніх установ, суб'єктів підприємницької діяльності та місцевих мешканців, які можуть сприяти в реалізації відповідних протиправних намірів.

На цьому етапі важливу роль відіграє також якість взаємодії між підрозділами СБ та Державної міграційної служби (ДМС) України на місцях, співробітники яких здійснюють пошук осіб, які здійснюють підготовчі заходи з організації каналу нелегальної міграції чи сприяють вказаним деструктивним намірам, вживаються заходи правового реагування, в залежності від стадії реалізації та ролі учасників.

Також, ДЗНД, спільно з МОН [3], за результатами отриманих даних вживає заходи з позбавлення закладів освіти, які сприяють формуванню каналів нелегальної міграції, ліцензій на право надання освітніх послуг іноземним громадянам та особам без громадянства. ДЗНД ініціює перед МОН проведення перевірок конкретних освітніх установ – порушників, за результатами чого відповідальні особи можуть бути притягнені до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Окрім цього, спільно з Українським державним центром міжнародної освіти (УДЦМО). МОН, ДЗНД й відповідні підрозділи в регіональних органах, у ході здійснення оперативного пошуку мають можливість попереджувати видачу освітніми установами конкретним приватним підприємствам, які сприяють формуванню каналів нелегальної міграції запрошень на навчання. Для попередження створення та функціонуван-

ня каналів нелегальної міграції у міжнародному студентському обміні нашої держави, ДЗНД, спільно з УДЦМО МОН, проводить інформаційні акції, інформуючи щодо приватних підприємств та осіб, які сприяють вказаній протиправній діяльності.

Отримання від працівників вказаного центру, закладів освіти чи відповідних суб'єктів підприємницької діяльності, інформації про підготовку чи скоєння злочинів, пов'язаних з нелегальною міграцією, дозволить ДЗНД, ГУ «К» чи регіональним органам Служби започаткувати відповідні оперативно-розшукові справи стосовно осіб, які можуть бути причетними до формування каналів нелегальної міграції в країни Європейського Союзу.

За результатами провадження відповідних оперативно-розшукових справ вищевказані органи Служби можуть: започаткувати кримінальні провадження за статтею 332 «Організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України» та інших статей КК України [4]; здійснювати профілактичну роботу по відношенню до тих осіб, які своїми сприяють створенню умов для протиправної діяльності та не вчинили злочину; надсилають інформування й запити в адресу уповноважених органів державної влади та управління, підприємств, освітніх установ, з метою усунення умов, які сприяють нелегальній міграції у міжнародному студентському обміні, надання відповідних рекомендацій, отримання необхідної для притягнення винних інформації, вжиття заходів дисциплінарного характеру; ініціюють притягнення до адміністративної відповідальності представників закладів освіти, підприємств, інших осіб, скорочення реєстрації, примусове повернення та видворення порушників з числа іноземців.

У ході здійснення оперативного пошуку проявів нелегальної міграції у міжнародному студентському обміні органи СБ України також ініціюють та проводять спільні з ДМС перевірки торговельних ринків, гуртожитків, освітніх установ та приватних житлових приміщень. В цьому контексті слід відмітити гостру потребу внесення змін й доповнень в спільні з ДПС, ДМС, МВС та МОН України, міжвідомчі та законодавчі акти, що регламентують повноваження та відповідну взаємодію.

Також, слід відзначити, що СБ України, в рамках наявних двохсторонніх угод про партнерство й співпрацю з іноземними уповноваженими органами, здійснює оперативний пошук на території нашої держави за їх орієнтуваннями та, в разі необхідності, у взаємодії з ними. Іноземних спецслужби інформуються щодо порушників, в тому числі їх співвітчизників чи осіб, які перебувають на їх території та причетні до організації каналів нелегальної міграції з використанням міжнародного студентського обміну, особливої актуальності це набуває в рамках протидії міжнародному тероризму.

Водночас, потрібно відмітити, діяльність органів СБ України, як й інших уповноважених органів, з пошуку осіб, які можуть бути причетними до організації каналів нелегальної міграції, повинна бути виважена та здійснюватись з урахуванням можливості нанесення шкоди іміджу нашої країни, що серед іншого зашкодить її економічним інтересам.

Враховуючи вищевикладене, питання наукового розроблення механізму взаємодії уповноважених державних структур при здійсненні оперативного пошуку проявів незаконної міграції на освітньому каналі нашої держави залишається актуальним, потребує наступного доопрацювання, зокрема, враховуючи загострення ситуації в країнах Північної Африки й Близького Сходу, що сприяє активізації діяльності міжнародних екстремістських й злочинних угруповань з реалізації вищезазначених протиправних планів.

Література:

1. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 533: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-п>.

2. Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України від 01.12.2005 р. № 3160-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>.

3. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п>.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНОГО ЗЛОЧИННОГО УГРУПОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Щурат Т.Г., ад'юнкт Одеського державного університету внутрішніх справ

З метою протидії злочинності, особливо її організованим формам, правоохоронні органи усього світу наділенні повноваженнями щодо проведення заходів, пов'язаних із таємним (негласним) перебуванням працівника правоохоронного органу або особи, яка із ним співробітничала, у кримінальному середовищі з метою викриття фактів протиправної діяльності. Така ситуація обумовлена тим, що у багатьох випадках лише таким способом можна отримати та зафіксувати фактичні дані, на підставі яких підтверджується ви-

нуватість конкретних осіб й наявність обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

У науковій площині питання негласного виконання особами завдань правоохоронних органів в середовищі організованих злочинних угруповань досліджувалися у працях українських фахівців С.В. Албула, М. І. Ануфрієва, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, Я. Ю. Кондратьєва, Д. Й. Никифорчука, В. Є. Тарасенка, В. А. Некрасова, О. Г. Цветкова, В. Г. Андросюка, Л. І. Казміренка, Г. О. Юхновця та інших. Втім, в умовах чинного кримінального процесуального законодавства зазначена діяльність потребує подальшого дослідження.

З 2012 року, після вступу в дію чинного КПК України, слідчі, прокурори отримали можливість проводити в межах кримінального провадження таку НСРД як *виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації* із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу. Відповідно до ст. 272 КПК України під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Як відомо, зазначена операція уперше уведена у практику ОРД Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» в 1992 році, і до 2012 року вона у положеннях ст. 8 мала іншу назву - *проникнення в злочинну групу* негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості. А у положеннях прийнятого у 1993 році Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України отримали право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які *вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання*.

Доцільно звернути увагу на категорії осіб, які виконують спеціальне завдання у складі організованого злочинного угруповання. У редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 січня 2001 року категорія негласний працівник (який згідно п. 8 мав проникати у злочинну групу) була поділена на два різновиди: «негласний штатний працівник» і «негласний позаштатний працівник». Будь-які законодавчі коментарі щодо цих категорій були відсутні, так само, як не було і роз'яснення, ким є стосовно зазначених категорій «особа, яка співробітничала з оперативним підрозділом».

На сьогоднішній день положення п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» має відсилючий характер стосовно додержання положень ст. 272 КПК України при виконанні спеціального завдання. Остання норма визначає загальні умови та порядок проведення зазначеного заходу (НСРД), форму відповідної постанови слідчого, прокурора, а також категорії осіб, які залучаються до проведення:

- особа, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації;
- особа, яка є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Таким чином на сьогоднішній день ця операція має подвійну природу. Вона може проводитися:

- як оперативно-розшуковий захід відповідними суб'єктами, визначеними в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- як негласна слідча (розшукова) дія слідчим або прокурором згідно ст. 272 КПК України.

Традиційно у роботі вітчизняних правоохоронних органів операція з виконання спеціального завдання проводиться саме як оперативно-розшуковий захід. Чинний КПК у 2012 році заклав підвалини для проведення такої НСРД як *виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації* слідчим, прокурором, проте останні здебільшого не мають можливостей та засобів для їх проведення самостійно. Адже організація і тактика проведення цих операцій передбачає комплексне залучення сил та засобів оперативних підрозділів, що значно виходить за компетенцію і можливості слідчого, прокурора. Тож переважного до проведення зазначених вище операцій у межах кримінального провадження слідчим, прокурором на підставі ст. 246 КПК залучаються працівники відповідних оперативних підрозділів.

Загальні підстави та вимоги до проведення виконання спеціального завдання, як ОРЗ, чи як НСРД, викладені у главі 21 Кримінального процесуального кодексу України. На це звертаються увага у положеннях п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що зобов'язує проводити цю операцію згідно з положеннями КПК. Якщо *виконання спеціального завдання проводиться як НСРД*, то обов'язковими умовами його проведення є:

- розпочате конкретне кримінальне провадження (згідно ч. 1 ст. 223 КПК України);
- наявність розпочатого кримінального провадження виключно щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (згідно ч. 2 ст. 246 КПК України);

- наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети слідчої дії (згідно ч. 1 ст. 223 КПК України), тобто під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин;

- наявність випадків, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (згідно ч. 2 ст. 246 КПК України);

- для виконання спеціального завдання ст. 272 КПК висуває вимогу - наявність постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про відповідну особу.

Якщо виконання спеціального завдання проводиться як *ОРЗ*, то умови такого проведення вбачаються у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема, прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зазначені особливості стосуються мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення. Прийняття рішення про проведення виконання спеціального завдання здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора.

Знаходячись у злочинному середовищі, особі, яка виконує спеціальне завдання, дозволяється інсценувати злочин чи брати участь у його вчиненні (останнє повинне узгоджуватися з керівником операції, прокурором), якщо в ході його проведення необхідно:

- одержати інформацію чи докази, що мають першорядне значення для притягнення підозрюваних до кримінальної відповідальності;

- підтримати вірогідність «легенди» в очах осіб, діяльність яких розслідується;

- попередити небезпеку для життя чи здоров'я людей або уникнути цієї небезпеки.

У таких випадках відповідно до ст. 43 Кримінального кодексу України, особа, яка виконувала спеціальне завдання, звільняється від кримінальної відповідальності.

В ході виконання спеціального завдання вирішуються наступні завдання:

- встановлення фактичних даних, що розкривають дійсний характер, різновид, структуру і склад злочинної групи, а також територіальні межі (у тому числі й поза Україною) її функціонування;

- виявлення фактів та обставин, що вказують на підготовку або здійснення групами чи її окремими членами конкретних злочинів;

- одержання відомостей про юридичних та фізичних осіб, причетних до злочинної діяльності, а також про осіб, що були очевидцями або свідками їхніх групових злочинних дій;

- виявлення та фіксація слідів злочину, а також документів, предметів, речей та інших фактичних даних, що можуть бути судовими доказами підготовки чи здійснення злочинів і сприяти попередженню злочинів, викриттю злочинців і розслідуванню матеріалів кримінальних проваджень;

- виявлення та збір відомостей про встановлення членами злочинних угруповань корумпованих зв'язків з державними службовцями й посадовими особами, а також втягнення їх у злочинну діяльність.

Зрозуміло, що фіксація фактів протиправної діяльності членів злочинного угруповання передбачає здійснення комплексу додаткових заходів ОРД, як пошукового, так і розвідувального характеру, які спрямовані на отримання оперативної інформації та перетворення її у форму фактичних даних, придатних для процесуального використання.

Таким чином, операція з виконання спеціального завдання спрямована на розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, проводиться в комплексі з іншими пошуковими та розвідувальними заходами і її можна розглядати як складовий елемент кримінальної розвідки в цілому.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141. Ст. 30-32.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. Розділ 3 Досудове розслідування.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. - № 25-26.

4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - Ст. 303.

5. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993. - № 35. - Ст. 358.

6. Албул С.В. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації : новий крок у правовому забезпеченні / С.В. Албул, С.А. Хімченко // Правове життя сучасної України : Матеріали міжнародної звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу НУ «ОЮА» (16-17 травня 2013 р.) / Відп. ред. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін // НУ «ОЮА» – Одеса: Фенікс, 2013. – 814 с. – С. 263-265.

7. Албул С.В. Психологічні особливості спілкування в оперативно-розшуковій діяльності : навчальний посібник / С.В. Албул, А.М. Волощук, В.О. Криволапчук та ін.; за заг. ред. О.М. Цільмак. – Одеса: ОДУВС, 2013. – 256 с.

8. Ануфрієв М. І. Підготовка штатних негласних оперативних працівників ОВС : організаційно-правові основи: монографія / М. І. Ануфрієв. – К. : РВВ МВС України, 2002. - 156 с.

9. Основи розвідки в середовищі та інфраструктурі злочинності: монографія / О. Ф. Долженков, В. А. Некрасов, Ю. Е. Черкасов. – Одеса : Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2003. – 197 с.

**ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

*Болвінов С.П., здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Стащак М.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

Одержання неправомірної вигоди службовою особою органу місцевого самоврядування є одним із найбільш розповсюджених проявів корупції, яка сьогодні охоплює майже всі сфери життєдіяльності українського суспільства, що ставить під загрозу національну безпеку, зумовлює низьку інвестиційну привабливість країни, гальмує розвиток економіки. Протидія одержанню неправомірної вигоди службовою особою органу місцевого самоврядування має бути одним із стратегічних напрямів наукового забезпечення стабілізації політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні. Постійні трансформації корупційної злочинності, недостатня наукова розробленість питання оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації про одержання неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування обумовлюють актуальність дослідження елементів її організації.

Окремі проблеми організації протидії економічним злочинам розглядали у своїх працях А.І. Берlach, В.І. Василичук, В.О. Глушков, А.В. Губська, О.Ф. Долженков, Ю.П. Заблоцький, О.Є. Користін, В.С. Кубарев, А.Г. Лекарь, Д.Й. Никифорчук, С.І. Ніколаюк, В.Л. Ортинський, В.М. Пісний, М.М. Перепелиця, В.Д. Пчолкін, В.Р. Сливенко, М.В. Стащак, В.В. Шендрик та ін.

Відзначимо, що початковим етапом у досліджуваній у публікації діяльності працівників кримінальної поліції є встановлення об'єктів, які відносяться до органів місцевого самоврядування. Перш за все, оперативному працівнику кримінальної поліції важливо добре ознайомитися із положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування», зокрема структурою системи органів місцевого самоврядування. Основну інформацію про назву, кількість та місцезнаходження вказаних установ можна дізнатися з офіційних сайтів у глобальній мережі Інтернет.

З метою збору інформації про службових осіб, які становлять оперативний інтерес, варто проводити моніторинг засобів масової інформації (далі – ЗМІ) у частині вивчення інформації про одержання неправомірної вигоди службовими особами органів місцевого самоврядування. Так, засоби масової інформації – це преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, Інтернет тощо. Одним із найбільш ефективних способів збору інформації про осіб, які становлять інтерес, є моніторинг глобальної мережі Інтернет, зокрема соціальних мереж.

Принагідно зазначимо, що одним з основних етапів успішної організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації про одержання неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування є якісне їх планування під час вирішення конкретних завдань. Оперативні працівники КП повинні брати до уваги те, що при плануванні необхідно обов'язково враховувати наявні ресурси, обсяг майбутньої роботи, загальну та спеціальну підготовку виконавців майбутніх заходів та можливі зміни оперативної обстановки.

Важливе місце у процесі організації також займає такий структурний елемент, як взаємодія з різними суб'єктами протидії одержанню неправомірної вигоди службовими особами органів місцевого самоврядування. Однією з найважливіших умов успішного вирішення організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації про одержання неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування є правильна організація їх внутрішньої і зовнішньої взаємодії. На жаль, сьогодні саме низький рівень її організації є однією з істотних обставин, що негативно впливають на процес протидії одержанню неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування.

Останнім елементом організаційної структури протидії одержання неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування оперативними підрозділами КП є контроль за організацією оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації.

Контроль керівництва оперативного підрозділу КП за організацією оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації можна віднести до внутрішнього контролю за роботою підлеглими. Водночас, під час службової діяльності за працівником оперативного підрозділу здійснюється контроль і з боку Національної поліції, Департаменту, підрозділів внутрішньої безпеки. Даний контроль відбувається всередині системі. Проте, варто не забувати, що оперативний працівник перебуває ще й під постійним наглядом спільноти, ЗМІ, органів прокуратури тощо.

Таким чином, у цій публікації зроблена спроба тезисно окреслити сучасний алгоритм оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації про одержання неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Дараган В.В., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

Постановою Верховної Ради України «Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні» від 04.06.2015 № 509-VIII передбачено прийняття Закону України «Про кримінальну (внутрішню) розвідку України». Яка повідомив на розширеній колегії МВС заступник глави відомства Олексій Руденко, «Діяльність Департаменту кримінальної розвідки з новими антикорупційними можливостями дасть свій позитивний ефект в боротьбі з корупцією».

Сучасна криміногенна ситуація у сфері державних закупівель вимагає від правоохоронних органів удосконалення діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність у зазначеній сфері, окремі злочини та осіб, що до них причетні. Саме таку діяльність в теорії ОРД визначають, як кримінальну розвідку [1, С. 162].

При цьому, слід зазначити, що організація практичної роботи щодо застосування кримінальної розвідки значною мірою визначається інформаційно-технічним, моніторингово-аналітичним та агентурним забезпеченням такої розвідки.

Одним із суттєвих недоліків у протидії злочинам у сфері державних закупівель є недостатнє інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності у сфері економіки.

Важливу роль у вирішенні завдань, направлених на протидію злочинам у сфері державних закупівель відіграє якісна організація інформаційно-аналітичної роботи підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України (далі ДЗЕ). Для організації інформаційно-аналітичної роботи останніми використовується комплекс алгоритмів та методів інформаційно-аналітичної роботи. Особливості інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДЗЕ обумовлюються певною специфікою методики проведення такої роботи. Одним із основних методів інформаційно-аналітичної роботи зазначених підрозділів є метод економіко-правового аналізу.

Відповідно до завдань поставлених перед підрозділами ДЗЕ, пропонуємо виділяти наступні етапи проведення аналізу: 1. Визначення документальної бази економічної частини аналізу; 2. Визначення нормативно-правової бази юридичної частини аналізу; 3. Вивчення наявної документальної бази на відповідність діючим нормативно-правовим актам, що регулюють відносини у сфері державних закупівель; 4. Встановлення характеру виявленого порушення та визначення меж відповідальності (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна); 5. Прийняття правового рішення.

Відповідною документальною базою економічної частини аналізу є аналіз документального оформлення процесу державної закупівлі. До основних документів, які потребують дослідження під час виявлення злочинів у сфері державних закупівель є: річний план закупівель; посадові інструкції; посвідчення спеціаліста у сфері здійснення державних закупівель; статутні документи; документи, що підтверджують реєстрацію в податкових органах тощо; бухгалтерські реєстри; звіти; договір про закупівлю, рахунки-фактури; рахунки; накладні; акти приймання-здачі; оголошення про проведення процедури закупівлі; обґрунтування застосування переговорної процедури закупівлі; документація конкурсних торгів; кваліфікаційна документація; протокол розкриття пропозицій конкурсних торгів; протокол відхилення пропозицій конкурсних торгів; звіт про результати проведення процедури закупівлі; пропозиції конкурсних торгів; сертифікати; посвідчення якості; технічні паспорти; ліцензії; дозволи та ін. Зазначений перелік не є вичерпним та може змінюватись відповідно до умов договору, предмету та процедури закупівлі.

Відправною базою юридичних оцінок, під час застосування економіко-правового аналізу, завжди виступають певні правові норми, які визначають основні ознаки та «модель» злочинної діяльності. До основних нормативно-правових актів, які необхідно використовувати під час виявлення злочинів у сфері державних закупівель, можна віднести: Закон України «Про здійснення державних закупівель»; Закон України «Про особливості здійснення закупівель в окремих сферах господарської діяльності»; Закон України «Про природні монополії»; Кримінальний кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Господарський Кодекс України; Закон України «Про запобігання корупції»; Наказ Міністерства економіки України № 916 від 26.07.2010 року «Про затвердження Типового положення про комітет з конкурсних торгів»; Наказ Міністерства економіки України № 919 від 26.07.2010 року «Про затвердження стандартної документації конкурсних торгів»; Наказ Міністерства економіки України № 921 від 26.07.2010 року «Про затвердження порядку визначення предмету закупівлі»; Наказ Міністерства економіки України № 922 від 26.07.2010 року «Про затвердження форм документів у сфері державних закупівель»; Наказ Міністерства економіки України № 925 від 27.07.2010 року «Про затвердження Типового договору про закупівлю товарів (робіт або послуг) за державні кошти та Інструкції щодо заповнення Типового договору про закупівлю товарів (робіт або послуг) за державні кошти»; Наказ Міністерства економіки України № 932 від 28.07.2010 року «Про визначення офіційного друкованого видання з питань державних закупівель, міжнародного ін-

формаційного видання з питань державних закупівель та веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель»; внутрішні накази замовника: «Про затвердження порядку укладання договорів», «Про організацію та планування закупівель товарів, робіт і послуг», «Про призначення на посаду», «Про призначення відповідальних осіб за підготовку документації конкурсних торгів», «Про порядок здійснення вхідного вихідного контролю товарів, робіт і послуг» та інші. Список визначених нами нормативно-правових актів може бути доповнений окремими нормативно-правовими актами в залежності від предмету закупівлі та статусу державного замовника.

Як вбачається з вище зазначеного, перелік документів та нормативно-правових актів, які необхідно використовувати під час здійснення економіко-правового аналізу діяльності щодо здійснення державних закупівель є доволі широким і на його відпрацювання може знадобитись значна кількість часу. Тому для застосування економіко-правового аналізу під час виявлення злочинів у сфері державних закупівель, оперативному працівнику підрозділу ДЗЕ необхідно мати відповідні навички роботи з документами, які складаються під час проведення державної закупівлі, знати порядок та строки їх формування, порядок дій членів комітету конкурсних торгів під час проведення тієї або іншої процедури закупівлі. Крім того, оперативний працівник повинен володіти знаннями щодо способів вчинення злочинів у сфері державних закупівель.

Наступним етапом аналізу є вивчення наявної документальної бази на відповідність діючим нормативно-правовим актам, що регулюють відносини у сфері державних закупівель. Зазначений етап спрямований на виділення серед таких документів тих, що не відповідають положенням нормативно-правових актів, а також можливих причин такої невідповідності.

Під час встановлення характеру виявленого правопорушення з'ясовується можливий механізм вчинення протиправних дій, з метою надання в подальшому таким діям кримінально-правової, адміністративної або дисциплінарної кваліфікації.

Завершальним етапом економіко-правового аналізу є прийняття правового рішення. Форми такого рішення можуть прийматися на підставі Кримінального-процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України тощо.

Що стосується додаткових напрямків використання отриманої в результаті економіко-правового аналізу інформації, то в науковій літературі виділяють наступні напрямки: а) здійснення комплексних досліджень причин економічних злочинів та умов, які сприяють учиненню розкрадань, безгосподарності, посадових та господарських злочинів; б) розробка пропозицій щодо збереження майна підприємств шляхом правових, організаційних і економічних заходів; в) участь у розробці проектів законодавчих і нормативних актів, які регламентують соціально-правові відносини в галузі зберігання майна державних підприємств та підприємств недержавних форм власності; г) прогнозування злочинних проявів в економіці держави; д) здійснення координації з відомчими науковими установами, державними органами і громадськими організаціями в розробці комплексних заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинами у сфері економіки [2, с. 64].

Визначальним фактором, який повинен впливати на вибір напрямку застосування економіко-правового аналізу є оперативна інформація про процеси та явища, які відбуваються на об'єкті, який перевіряється. Зазначене дозволить виділити основні документи та дії посадових осіб на яких необхідно акцентувати увагу. А з урахуванням того факту, що великі державні підприємства здійснюють державні закупівлі по декілька десятків разів на місяць, без наявної оперативної інформації таку перевірку зробити майже не можливо.

Виходячи з вище зазначеного, можна дійти до висновку, що застосування економіко-правового аналізу є перспективним напрямком інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДЗЕ щодо виявлення злочинів у сфері державних закупівель, та є важливим елементом кримінальної розвідки в зазначеній сфері.

Література:

1. Албул С.В. До питання розроблення Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України // Концептуальні засади економічного і правового забезпечення безпеки держави в умовах Євроінтеграції: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса-Черкаси, 29-30 квітня 2015). – Одеса: ОДУВС, 2015. – С. 163-167.
2. Камлик М.І. Судова бухгалтерія: Підручник [Текст] / М.І. Камлик. - К. : Атіка, 2000. - 336 с.

**НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО В СИСТЕМІ ОРГАНІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УКРАЇНИ, ЩО НАДІЛЕНІ СЛІДЧИМИ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ ФУНКЦІЯМИ**

*Іскендеров Е.Ф., доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

У зв'язку з прийняттям КПК України суттєво змінена й система органів досудового розслідування, яка визначена ст. 38 КПК України [1]. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є: 1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України

Особливе місце в системі органів досудового розслідування займає Національне антикорупційне бюро України (далі - НБР), яке відповідно до ст. 1 Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України» [2] є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Законом визначається, що Національне бюро складається з центрального і територіальних управлінь та є юридичною особою публічного права.

Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному цим Законом.

Верховна Рада України за наявності підстав, визначених пунктами 6-11 частини четвертої статті 6 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», за пропозицією не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може прийняти рішення про звільнення Директора Національного бюро з посади.

Директором Національного бюро може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, володіє державною мовою та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Згідно з вимогами цього Закону: 1) вищою юридичною освітою є освіта, здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах; 2) стажем роботи в галузі права є стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вищої юридичної освіти за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобутої в іноземних державах.

Не може бути призначена на посаду Директора Національного бюро особа, яка впродовж двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття цієї посади, незалежно від тривалості, входила до складу керівних органів політичної партії або знаходилася у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією.

Не може бути призначена на посаду Директора Національного бюро особа, яка не відповідає обмеженням, передбаченим пунктами 1-7 частини першої статті 13 цього Закону «Про Національне антикорупційне бюро України».

Не може бути призначена на посаду Директора Національного бюро особа, яка не пройшла перевірку у порядку, встановленому Законом України «Про очищення влади» [3], з метою відновлення довіри до влади та створення умов для побудови нової системи органів влади відповідно до європейських стандартів.

Директор Національного бюро призначається строком на сім років. Його повноваження припиняються у зв'язку із закінченням строку його повноважень або смертю. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Директор Національного бюро звільняється з посади в разі: 1) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням; 2) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою; 3) досягнення шістдесяти п'яти років; 4) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я; 5) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим; 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього; 7) припинення його громадянства України або виїзду на постійне місце проживання за

межі України; 8) невідповідності обмеженням щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбаченими Законом України «Про запобігання корупції», [4] встановленим рішенням суду, що набрало законної сили; 9) невчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 10) набуття громадянства іншої держави; 11) наявності висновку комісії з проведення незалежної оцінки (аудиту) діяльності Національного бюро, передбаченої статтею 26 цього Закону, про неефективність діяльності Національного бюро та неналежне виконання обов'язків його Директором.

Директора Національного бюро не може бути звільнено, а указ Президента України про його призначення не може бути скасовано, крім підстав, зазначених у цій частині.

Для забезпечення виконання завдань Національного бюро його Директор утворює своїм рішенням не більше семи територіальних управлінь Національного бюро, юрисдикція яких охоплює визначені в рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь.

Директор Національного бюро, у випадку обґрунтованої необхідності, може утворювати своїм рішенням додаткові територіальні управління Національного бюро у межах області чи Автономної Республіки Крим.

Структура, штатна чисельність управлінь Національного бюро та положення про них затверджуються Директором Національного бюро.

До структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи.

Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить 700 осіб, у тому числі не більше 200 осіб начальницького складу.

Особливістю діяльності Національного бюро є те, що на відміну від інших правоохоронних органів України, де функції досудового розслідування і оперативно-розшукової діяльності є самостійними, в Національному бюро функції досудового розслідування і оперативно-розшукової діяльності поєднані. Так, відповідно ч. 2 ст. 10 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного бюро, а також в інших справах, витребуваних до Національного бюро прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування працівниками Національного бюро, проводять старші детективи та детективи Національного бюро, які є державними службовцями.

Законом «Про Національне антикорупційне бюро України» визначено ряд чинників для забезпечення професіоналізму та особистісних якостей детективів. Відповідно до законодавства, наприклад, керівник територіального органу повинен мати такі якості: 1) освітньо-кваліфікаційний рівень: повна вища освіта; або магістр; 2) освіта: повна вища юридична освіта (обов'язкова), післядипломна освіта за галуззю знань «Управління та адміністрування» (бажано); 3) напрям підготовки (спеціальність): правознавство (юрист); 3) стаж роботи (тривалість у роках, у тому числі на посадах певної групи/підгрупи): стаж роботи в галузі права не менше шести років, досвід роботи на керівних посадах в органах місцевої влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях; 4) досвід роботи: досвід роботи на керівних посадах в органах місцевої влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях та правоохоронних органах не менше ніж три роки; 5) тестування: тестування на знання законодавства 2 рівня; 6) перелік знань, необхідних для виконання посадових обов'язків: вільне володіння державною мовою; Конституція України; Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»; законодавство України про державну службу та антикорупційне законодавство; норм кримінально-процесуального і кримінального права; законодавство про міжнародну правову допомогу в сфері кримінального права; навички підготовки та ведення справ у судах; законодавство, яке врегульовує діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування; вимоги нормопроектної техніки, прийоми та методи правового регулювання; порядок роботи з інформацією з обмеженим доступом; норми службової, професійної етики і загальні принципи службової поведінки державних службовців; знання та використання засобів комунікацій, комп'ютерної техніки та програмного забезпечення; володіння однією або декількома іноземними мовами (російська не входить до переліку іноземних мов); 7) перелік умінь та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків: організація та планування роботи; ефективна комунікація та публічні виступи; аналітичне мислення; навички фасилітації; ефективна взаємодія з державними органами; практичне застосування та озроблення нормативних правових актів; робота із службовими документами; використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення 8) інші вимоги до рівня професійної компетентності: оперативне прийняття і реалізація управлінських рішень; аналіз і прогнозування наслідків рішень, що приймаються; ведення переговорів; впровадження нових підходів (управління інноваціями) у вирішенні поставлених завдань; аналіз і прогнозування наслідків рішень, що приймаються; стратегічне

планування та управління груповою діяльністю: організація та планування роботи; розвинуте понятійне мислення; вміння переконувати; організованість; лідерські якості; делегування повноважень підлеглим; орієнтація на результат; здатність постійно, критично аналізувати кінцеву ефективність, стиль і методи власної організаційно-управлінської діяльності та знаходити шляхи її подальшого вдосконалення; стійкість до стресу; позитивна ділова репутація; стратегічне мислення; організаційне лідерство; управління змінами; управлінська ефективність; професіоналізм, чесність, порядність; справедливість; відповідальність; непричетність до корупційних скандалів.

Відповідно до ст. 14 цього Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» особи, які не мають попереднього досвіду роботи в державних органах на посадах, пов'язаних з оперативно-розшуковою діяльністю, проведенням досудового розслідування, після проходження конкурсу на зайняття посади детектива проходять обов'язкове стажування в Національному бюро строком до одного року.

Підсумовуючи викладене та враховуючи досвід західних країн, а також думки фахівців [5 та ін.] можна сказати, що подальший розвиток досудового розслідування й ОРД, на наш погляд, доцільно здійснити шляхом поєднання цих функцій і в інших правоохоронних органах України, як це має місце в НАБУ. Проте одним із напрямків розвитку створеної інституції досудового провадження має стати кримінальна розвідка.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 9-10. – Ст. 474.

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

3. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

5. Погорецький М. А. Перспективи взаємозв'язку оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування у ході подальшої правоохоронної реформи в Україні / М. А. Погорецький // Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (до 3-ї річниці КПК України). – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС, 2015. – С. 301-307.

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

*Іщук Б.М., курсант Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Крижановська О.В., викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС
та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ*

Запорукою економічної безпеки країни є надійна економічна контррозвідка та інші підрозділи у сфері забезпечення економічної безпеки. Економічна розвідка, як одна із сфер таємної діяльності по збору, аналізу, зберіганню та використанню особливо важливої конфіденційної інформації, охоплює всі сфери ринкової економіки, і контролює всі види ринкових відносин. Поглибленням і вивченням даного питання займалися такі провідні науковці, як: В. Абрамов, О. Деревницький, А. Жуков, Живко З.Б., Д. Ховіс, Є. Юшук тощо.

Ще наприкінці 1993 р. Біл Клінтон дав вказівку керівництву розвідувального співтовариства США щодо поглиблення досліджень у сфері економічної розвідки та шпигунства. Було виділено три пріоритетних напрямки діяльності економічної контррозвідки:

- макроекономічна розвідка – збір стратегічної інформації про глобальні процеси в економіках інших держав (тенденція їх економічного розвитку, інформація щодо енергетичних та сировинних ресурсів, інформація про розроблені за кордоном технології, про діяльність найбільш розвинених корпорацій світу);
- мікроекономічна розвідка – збір тактичної й оперативної інформації з тієї ж проблематики (ведеться державними службами в інтересах промислових корпорацій під час їх боротьби з іноземними конкурентами, для них створюють прикриття в транснаціональних корпораціях);
- економічна контррозвідка – протидія спробам іноземних державних спецслужб і комерційних фірм здобути торгово-економічні й технологічні секрети нашої держави, і тим самим захищають економічну безпеку України [1].

Промисловий шпіонаж - це один з видів економічної розвідки, та полягає в зборі розвідувальних відомостей, які можуть нанести протилежній стороні певних збитків(оволодіння ринками збуту, підробка товарів, зрив переговорів по контрактах) [2].

Будується контррозвідка на таких принципах: підпорядкованість задач і цілей ключовим національним інтересам, незалежність вибору об'єктів економічної розвідки від політичних, воєнних та інших відносин між країнами, постійність її ведення, дестабілізуючий та інший деструктивний вплив на економічні відносини тощо.

Живко З.Б. зазначає, що процес конкурентної розвідки і контррозвідки в системі економічної безпеки підприємств складається з трьох взаємопов'язаних складових: внутрішнього моніторингу, зовнішнього моніторингу та аналітичної роботи [3].

Важливим завданням контррозвідки є недопущення витоку чи оприлюднення інформації про діяльність, плани та наміри підприємства [4]. Ми можемо виокремити три основні групи типових способів злочинних посягань на інформацію та відомості, які становлять комерційну або банківську таємницю:

- незаконне збирання інформації, що становить комерційну або банківську таємницю;
- незаконне використання такої інформації;
- умисне розголошення такої інформації.

Економічна розвідка складається з двох основних компонентів: промислової (науково-технічне шпигунство, розвідка ресурсів, технологічне шпигунство) та комерційної (розвідка маркетингу, розвідка менеджменту, розвідка фінансів).

Для збору розвідданих використовуються найрізноманітніші методи [5]. Багато хто з них не відрізняються особливою порядністю, проте всі вони є незмінно ефективними:

- закупівля товарів конкурента;
- присутність на ярмарках, виставках, конференціях і т. п., при цьому збирається вся доступна або залишена по недогляду документація і інформація, фотографується все, що можливо;
- відвідування підприємств;
- фінансування контрактів на виконання науково-дослідних робіт за кордоном з метою проникнення в деякі лабораторії;
- відправка на навчання за кордон студентів і стажистів;
- нескінченні безрезультатні переговори, в процесі яких постійно запитується додаткова інформація;
- викрадення креслень і технічної інформації;
- шпигунство і просте злодійство [6].

Взагалі розвідувальний процес можна поділити на такі етапи:

- планування та направлення на виконання — полягає у складенні завдань розвідки, підготовці планів щодо збирання інформації, вказівки виконавцям завдання та контроль за ходом виконання;
- збирання — отримання інформації та передача її спеціалістам для обробки;
- оброблення — початкова обробка зібраної інформації, надання їй визначеної форми (переклад, перероблення комп'ютерних даних);
- оцінка — перетворення зібраної інформації в дані розвідки (узагальнення, аналіз та синтез, всебічна оцінка);
- висновки — створення прогнозів, вироблення практичних рекомендацій, моделювання ситуацій;
- розповсюдження — передача даних розвідки замовникам.

Для підрозділу контррозвідки підприємства велике значення має:

- діяльність конкурентної розвідки підприємства,
- зовнішній і внутрішній моніторинг підприємства,
- моральний клімат колективу,
- визначення груп ризику,
- своєчасне отримання й опрацювання інформації,
- співпраця з правоохоронними органами та охоронними структурами [7].

Отже, можна визначити, що економічна розвідка – дуже важлива діяльність у сфері економічної безпеки країни, головним її завданням є попередження та протидія злочинам в економічній сфері.

Література:

1. Запорожець О.І. /Безпека життєдіяльності // О.І. Запорожець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi>
2. Економічна війна, економічна розвідка та промисловий шпіонаж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.su/2_10560_ekonomichna-viyna-ekonomichna-rozvidka-ta-promisloviy-shpio_nazh.html
3. Живко З.Б. Контррозвідка: суть і завдання в нестабільних ринкових умовах господарювання / З.Б. Живко // Вісник економічної науки України. - 2014. – № 3. – С. 23-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_3_7
4. Живко З.Б. Значення і роль контррозвідки в сучасних умовах ведення бізнесу / З.Б. Живко // Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 117-123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_20
5. Албул С.В. Розвідувальний цикл як категорія оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 3-11.
6. Скібіцька Л.І. / Економічна розвідка в антикризовому управлінні підприємством// Л.І. Скібіцька[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_02/Skibits'ka.pdf

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ

*Коник М.Ю., старший прокурор прокуратури Бабушкінського району м. Дніпропетровська
Науковий керівник: Погорецький М.А., завідувач кафедри правосуддя Київського
національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений діяч науки і техніки України,
доктор юридичних наук, професор, член Всеукраїнської асоціації
науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Одержання неправомірної вигоди службовою особою є одним з найбільш розповсюджених проявів корупції, яка сьогодні пронизує усі сфери життєдіяльності українського суспільства і становить безпосередню загрозу національній безпеці, зумовлює низьку інвестиційну привабливість країни, гальмує розвиток економіки. Саме корупція та її наслідки є головними чинниками формування суспільної думки про декларативність проголошення України соціальною, правовою державою та викликає ланцюгову реакцію правового нігілізму серед різних верств населення, який тягне за собою вкрай шкідливі наслідки. З цих причин боротьба з корупцією, а зокрема з одержанням неправомірної вигоди службовою особою, мають стати одним із стратегічних чинників забезпечення стабілізації політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні. Реальні масштаби розповсюдження злочинів цього виду є катастрофічними і унаслідок значної латентності та ефективності засобів протидії корупціонерами правоохоронним органам не можуть бути відображені офіційною статистикою.

Викладене зумовлює необхідність масштабного використання засобів кримінальної розвідки для виявлення одержання неправомірної вигоди службовою особою. Відповідно до концепції, розробленої науковцями Одеського державного університету внутрішніх справ, кримінальна розвідка – це складова оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ, що являє собою вид діяльності оперативних підрозділів ОВС з пошуку, отримання, фіксації, оцінювання, прогнозування та використання інформації за допомогою системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямований на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних кримінальних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави і суспільства від злочинності. Видами кримінальної розвідки органів внутрішніх справ є – аналітична розвідка, стратегічна та тактична агентурні розвідки, технічна розвідка. Крім цього, самостійним видом кримінальної розвідки органів внутрішніх справ виступає діяльність підрозділів оперативної служби МВС України [1]. З нашого погляду, поряд з цими кримінальної розвідки слід виокремлювати і виконання працівником оперативного підрозділу спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, яке у вітчизняній науці називають оперативним впровадженням.

Цілком логічно, що зазначені види кримінальної розвідки мають здійснюватися як в межах оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень, так і до їх заведення (початку),- для виявлення осіб й фактів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди службовою особою та інших корупційних злочинів. Але чинний Закон України «Про оперативно-розшукову» діяльність забороняє таку практику (ч. 3 ст. 6; ч. 3 ст. 9). Водночас ця практика існує, оскільки не можливо без застосування заходів розвідувального характеру одержати достатню інформацію, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, осіб, які готують вчинення злочину тощо. Залишаючись поза законом, засоби кримінальної розвідки активно використовуються для викриття латентних злочинів, зокрема одержання неправомірної вигоди службовою особою та інших корупційних злочинів. Вже після порушення оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень це може бути використано для протидії правоохоронним органам, звинувачуючи їх у порушенні законності.

Виходом з такого становища, з нашого погляду, є легалізація та формалізація діяльності оперативних підрозділів до заведення оперативно-розшукових справ у формі ведення справ розвідувального пошуку, що позбавить необхідності оперативних працівників вдаватися до певних хитрощів, приховувати власну роботу з виявлення та профілактики кримінальних правопорушень, зокрема у сфері службової діяльності, а також в подальшому уникати заведення ОРС шляхом фіксування лише незакінченого злочину (підготовки або замаху).

Наслідком такої легалізації та формалізації стане можливість прокурора наглядати за законністю діяльності оперативних підрозділів під час проведення розвідувального пошуку та за виконаннями ними своїх обов'язків, що передбачені ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснення профілактику правопорушень.

У зв'язку викладеним потрібно зауважити, що здійснення прокурорського нагляду за проведенням ОРД до заведення ОРС має знайти формальний вираз у законі. Спроби запровадити відповідні норми вже мали місце. Так проект Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] передбачав, що прокурор має право: на підставі заяв та інших повідомлень про порушення законності під час здійснення ОРД та з власної ініціативи, із зазначенням приводу, перевіряти оперативні добірки, ОРС, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо проведення ОРЗ; припиняти провадження оперативної добірки, скасовувати незаконні постанови та інші рішення в ОРС.

У процесі розгляду матеріалів оперативно-розшукової діяльності прокурор перевіряє законність заведення оперативної добірки або ОРС, обґрунтованість та законність проведення ОРЗ, пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав і свобод людини, додержання визначених законом строків ведення оперативної добірки або ОРС, законність призупинення або поновлення строків ведення ОРС, законність закриття оперативної добірки або ОРС, переведення оперативної добірки в ОРС або ОРС одного виду в ОРС іншого виду.

Обсяг документів та матеріалів ОРД, які розглядає прокурор по оперативній добірці або ОРС, визначається предметом перевірки.

Ознайомлення прокурора з матеріалами оперативних добірок та ОРС проводиться у службових приміщеннях, закріплених за підрозділами, які здійснюють ОРД, до яких йому надається доступ. Про факт ознайомлення з документами прокурор робить відповідний запис із зазначенням дати ознайомлення.

При цьому під оперативною добіркою розробники законопроекту розуміли організаційну форму накопичення матеріалів перевірки первинної інформації і фіксації її результатів.

Означені пропозиції було підтримано відомими науковцями в галузі ОРД та Кримінального процесу (В. І. Василичук, В. О. Глушков, Л. П. Скалозуб та ін.) [3]

Проте даний проект викликав жорстку реакцію Верховного Суду України, на офіційному сайті якого було розміщено критичні зауваження, зокрема, в частині збирання первинної інформації та оперативних добірок. Зокрема там зазначається, що нову редакцію законопроекту доповнено терміном «оперативна добірка», під якою розуміється організаційна форма накопичення матеріалів перевірки первинної інформації і фіксації її результатів (абзац двадцять другий статті 1 законопроекту) та яка, виходячи зі змісту частини першої статті 13 та частини третьої статті 14, є альтернативою ОРС. Разом з тим у частині другій ст. 13 законопроекту вказано, що в разі підтвердження даних про протиправну діяльність особи, стосовно якої була заведена оперативна добірка на підставі відомостей, що містяться в матеріалах такої добірки, може бути заведена ОРС (може бути і не заведена?). У свою чергу, при веденні оперативної добірки дозволяється здійснення лише ОРЗ, передбачених пунктами 2, 4, 8 і 13 частини першої статті 11 (ОРЗ, проведення яких потребує отримання дозволу керівника органу (начальника оперативного підрозділу) та статтею 12 (ОРЗ, проведення яких не потребує отримання спеціального дозволу) законопроекту. Отже, більшість таких заходів може бути проведено тільки в межах ОРС, у тому числі і при збиранні первинної інформації. Вказані положення законопроекту чітко не встановлюють правового статусу оперативної добірки в межах ОРД та яким чином вона співвідноситься з ОРС. На наш погляд, запровадження ще однієї організаційної форми здійснення ОРД не має під собою жодних обґрунтованих правових або практичних підстав, а тому є недоцільним [4].

Окреслені положення та висновки свідчать про поверхневий підхід до аналізу законопроекту та некомпетентність його критиків у питаннях ОРД та кримінального процесу. Адже головна проблема цих взаємопов'язаних державно-правових систем полягала та досі полягає в тому, що суспільно-корисна, необхідна діяльність із виявлення злочинів та запобігання кримінальним правопорушенням перебуває поза законом, а одною з причин цього є те, що відсутність відповідної форми провадження, яка має передувати заведенню ОРС. Водночас і розробникам закону доцільно було б вдаватися до таких формулювань, які не можливо розуміти двозначно. З цих причин ми пропонуємо усі документи та матеріали, пов'язані з діяльністю оперативних підрозділів до заведення ОРС накопичувати у справах розвідувального пошуку. На відміну від оперативної добірки, справа розвідувального пошуку відбиває термін усталений в теорії ОРД та практиці діяльності оперативних підрозділів.

Література:

10. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С. В. Албул, О. Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.

11. Про оперативно-розшукову діяльність України : проект Закону України (нова редакція) на заміну раніше поданого, реєстр. № 2134 від 21 лип. 2008 р. // Відомості Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>.

12. Глушков В. О. Прокурський нагляд у процесі здійснення оперативно-розшукової профілактики злочинів / В. О. Глушков, В. І. Василичук, Л. П. Скалозуб та ін. // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 4. – С. 79–80.

13. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Корнієнко М.В., професор кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Під час євроінтеграційних перетворень в державі, реформування Національної поліції України, особливого значення набувають закріплені в Конституції України питання захисту суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки. Функції держави в сфері захисту економічної безпеки в першу чергу виконує Департамент захисту економіки, який був створений 13 жовтня 2015 року постановою Кабінету Міністрів України № 830.

На сьогодні однією з ключових загроз економічній безпеці України становить організована економічна злочинність і тому потрібно розробляти та реалізовувати якісно нові організаційно-правові заходи для протидії злочинним проявам в сфері економіки, з урахуванням можливостей правоохоронних органів, спираючись не тільки на власний досвід роботи, але і на передові досягнення країн з розвинутою економікою. Потрібно удосконалювати кримінальну розвідувальну роботу правоохоронних органів в економічній сфері і одним із напрямків який потребує систематизації є структуроване нормативно - правове регулювання діяльності Департаменту захисту економіки.

Нормативно - правове регулювання діяльності підрозділів які ведуть боротьбу зі злочинами економічної спрямованості розглядаються у працях таких науковців як С.В. Албул, М.П. Водько, Р.В. Мукоїда, Я.Ю.Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук та ін. Ґрунтуючись на положеннях загальної теорії права, характеризуємо та систематизуємо нормативно-правові акти які регулюють діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України.

Слід зауважити, що нормативну базу організації діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України (ДЗЕ НПУ) становлять джерела різної юридичної сили, тому, їх можна класифікувати за сьома рівнями, виходячи з основного та значимого для практики критерію їхньої юридичної сили.

Перший рівень, складає Конституція України - основний закон держави та рішення Конституційного Суду України - єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, завдяки якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного закону держави [1].

Другий рівень, представлений кримінальним, процесуальним, цивільним, господарським, бюджетним та іншими кодексами України, Законами України: «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про судову експертизу», «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», які безпосередньо та опосередковано керують діяльністю підрозділів ДЗЕ НПУ.

Кримінальний кодекс України містить принципово важливі положення щодо складу злочинів, які належать до категорії економічних. Саме склад злочину є тим орієнтиром для юристів, який дозволяє відмежувати злочин від іншого правопорушення (цивільного, адміністративно-правового тощо) [2].

Кримінальний процесуальний кодекс України кодифікований закон, що визначає порядок кримінального провадження на території України [3].

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить положення щодо складу адміністративних правопорушень і визначає, які дії відносяться до адміністративних правопорушень у сфері торгівлі, громадського харчування, послуг, фінансів та підприємницької діяльності [4].

Цивільний кодекс України регулює суспільні відносини у сфері права власності та інших речових прав, спадкового права, права інтелектуальної власності, зобов'язального права й встановлює всі види договірних та не договірних зобов'язань [5].

Господарський кодекс України встановлює, відповідно до Конституції України, правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності [6].

Закон України «Про Національну поліцію» визначає правові засади, основні завдання та принципи діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції, перелічені обов'язки та повноваження поліцейського, вказаний правовий і соціальний захист поліцейського [7].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Також закон визначає завдання, принципи, правову основу, підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності та права підрозділів, які здійснюють ОРД [8] та інші Законами України .

Третій рівень, складають міжнародні правові акти (ратифіковані Верховною Радою України), які мають обов'язковий характер, для виконання. До них можна віднести рішення членів Ради Європи, Конгресу ООН та Європейського суду із прав людини.

Четвертий рівень, складається із сукупності указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, які стосуються тих чи інших аспектів організації діяльності підрозділів ДЗЕ НПУ.

Президент України видає укази, які безпосередньо врегульовують певні суспільні відносини у сфері економіки та боротьби зі злочинністю або затверджує ними певні програмні документи, які ставлять відповідні завдання перед правоохоронними органами.

Правову основу організації діяльності підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України складають також нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, якими затверджено низку положень, постанов, інструкцій, правил, котрі регламентують різні аспекти діяльності служби.

П'ятий рівень, складають відомчі та міжвідомчі акти органів виконавчої влади (накази, інструкції, правила, положення та ін.). Наказ це розпорядчий документ, який видається керівником установи (структурного підрозділу) на правах єдиноначальності та в межах своєї компетенції, обов'язків для виконання підлеглими, так Наказ № 3 від 16.11.2015 року «Про затвердження положень про структурні (відокремлені) підрозділи Департаменту захисту економіки Національної поліції України» направлений на регулювання діяльності структурних підрозділів захисту економіки в областях.

Шостий рівень, складають методичні рекомендації, тлумачення відомчого та судового характеру.

Сьомий рівень, складають джерела не нормативного, а навчального, консультативного характеру, що мають також вигляд наукового роз'яснення. До цього належать підручники, посібники, монографії, методичні рекомендації професіоналів та інше. Їх не слід плутати з офіційними методичними рекомендаціями та роз'ясненнями нормативного характеру.

Вищеперераховані рівні юридичної сили, які складаються з нормативно-правових актів та джерел не нормативного, а навчального, консультативного характеру які регулюють діяльність підрозділів захисту економіки Національної поліції України є не вичерпним і має в деяких питаннях дискусійний характер. Тому питання нормативно-правового регулювання діяльності ДЗЕ НПУ і потребують досконалого вивчення і розгляду.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 15.05.2014 р. № 5-рп/2014.–Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 10.11.2015 р. № 770-VII.–Електрон. дан. (1 файл).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 13.04.1912 р. № 4651-VI із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 16.07.2015 р. № 629-VIII.–Електрон. дан. (5 файлів).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]: закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 17.07.2015 р. № 649-VIII.–Електрон. дан. (2 файла).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.– Назва з екрана.

5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 03.09.2015 р. № 675-VII.–Електрон. дан. (1 файл).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

6. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 16.07.2015 р. № 629-VII.–Електрон. дан. (1 файл).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

7. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: закон України від 02.07.2015 р. № 580-19.– Електрон. дан. (1 файл).–Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.–Назва з екрана.

8. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 18. 02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 02.07.2015 р. № 580-17.–Електрон. дан. (1 файл).–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.–Назва з екрана.

ЕКОНОМІЧНА РОЗВІДКА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Крижановська О.В., викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Найцінніше в діяльності людства - це інформація. Ступінь секретності інформації залежить від змісту діяльності тієї чи іншої комерційної структури, очолюваних нею осіб та інших ознак. Кожній особі, яка займається бізнесом та підприємницькою діяльністю, необхідні дані про конкурентів, їх слабкі і сильні сторони, постачальників, ринки збуту, умови фінансової діяльності, технологічні секрети. Представляють інтерес і перспективні плани розвитку конкурента, а також заходи, що проводяться ними проти своїх конкурентів.

Особливо важливо уникнути ділових відносин з несумлінним партнером, попередити небажані дії конкурентів, які не мають правових і морально-етичних обмежень. Володіння конфіденційною інформацією завжди сприяє швидшому і ефективному вирішенню наявних проблем і реалізації перспективних планів бізнесу.

В сучасному світі безпека бізнесу як основна складова економічної безпеки є однією з найактуальніших проблем сучасності. При формуванні комерційних структур для мільйонів громадян України підприємницька діяльність стала сенсом їх життя. Однак основна проблема становлення ринкових відносин полягає в тому, що їх розвиток здійснюється в умовах неповної визначеності для нормального сталого функціонування, відсутності досвіду, а нерідко - в умовах прямої їм протидії. Загальноприйнятий для країн з розвиненою ринковою економікою досвід захисту підприємництва в наших умовах потребує інших підходів [1, с. 192].

Поява значної кількості комерційних структур різних організаційно-правових форм власності, наявність різних способів конкурентної боротьби, недосконалість законодавчої бази, слабкість державних структур, криміналізація господарського життя і багато інших причин поставили суб'єктів господарювання в умови, коли вони змушені приділяти значну увагу питанням забезпечення своєї економічної безпеки.

Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від якості і кількості інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень. Одним із незамінних методів збору цінної інформації, необхідної для правильної оцінки поточної ситуації на ринку і аналізу поведінки конкурентів, як і раніше залишається економічна, в тому числі промислова, комерційна, технологічна, науково-технічна, конкурентна, маркетингова розвідки.

Комерційна розвідка є складовою частиною промислової, а промислова і комерційна розвідки – складовими частинами економічної. Економічна розвідка - поняття більш загальне і широкое.

Аналіз ситуації, яка склалася, показує, що сучасний етап ринкових перетворень, серед інших явищ, відрізняється розширенням масштабів протиправних проявів у всіх сферах економіки. Серед цих проявів важливе місце займають різні види розвідки, шпигунства, метою яких є або ослаблення конкуренції та, або його розорення, або «законне» поглинання, або захоплення.

Для збору інформації необхідно застосовувати методи і засоби економічної розвідки, а не шпигунства [2, с. 116]. На жаль, в українському законодавстві відсутні визначення економічної або комерційної розвідки. Широке тлумачення розвідувальних дій міститься в Законі України «Про розвідувальні органи України», де визначено, що розвідувальна діяльність - це діяльність спеціальних органів державної влади, яка спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, сприяння формуванню і реалізації державної політики в сферах національної безпеки і оборони [3].

Розвідувальна інформація - це здобуті відомості за допомогою реальних і потенціальних можливостей, плани, наміри і дії іноземних держав, організацій та окремих осіб, які загрожують національним інтересам України, а також про події і обставини, які стосуються національної безпеки і оборони (ст. 1).

У цьому документі, одним з основних принципів діяльності розвідувальних органів є принцип законності, виходячи з якого економічна розвідка - це збір і аналіз в рамках чинного законодавства загальнодоступної і відкритої інформації про фізичних та юридичних осіб, а також про діяльність держави, з метою забезпечення економічної безпеки підприємства. Усе інше – це шпигунство.

Розвідка і шпигунство - головна зброя рейдерів [4, с. 124]. Разом з тим, без розвідки неможливе існування людства. Розвідка широко використовується навіть в сімейному житті. Не можна обійтися без ділової розвідки і в бізнесі. Ділова розвідка - складова частина корпоративної культури ведення тимчасового бізнесу. Для виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби першочергову роль починає грати розвідка намірів конкуренції, вивчення основних тенденцій бізнесу, аналіз можливих ризиків і т.п. [5, с. 88].

В сучасних умовах служба безпеки комерційної структури повинна обов'язково мати розвідувальні і контррозвідувальні підрозділи. В Україні, де процвітають недобросовісна конкуренція, неповернення кредитів, шахрайство, корупція, криміналізація економіки і відсутня велика кількість необхідних законів, постійна і ефективна робота цих двох підрозділів - запорука як подальшого існування, так і процвітання комерційної структури.

За неофіційними даними працівників Служби безпеки України, практично кожна велика фірма непрапомірно використовує інформацію своїх конкурентів і, одночасно страждає від аналогічних дій з їх боку.

Економічна розвідка – «хвороба» всіх країн і великих корпорацій, якою активно займаються як державні, так і недержавні служби безпеки. Як відомо, найбільш ефективна система економічної безпеки сьогодні функціонує в США як на державному, так і на корпоративному рівні [6, с. 119]. В даний час економічна розвідка становить найважливішу частину діяльності американських корпорацій, які змушені вести жорстоку конкурентну боротьбу за ринки збуту.

Досвід останніх років наочно показав, що надійне тримання фірми в значній мірі залежить від володіння інформацією про ринкову кон'юнктуру, фінансове становище конкурентів, результати перспективних досліджень і розробок, тенденції розвитку в конкретних областях бізнесу, отримати яку і повинна економічна розвідка. Вона також сприяє виявленню вразливих місць і недоліків в системі безпеки компанії, що дозволяє розробляти адекватні заходи захисту від промислового шпигунства, шахрайства та інших загроз.

Всі розвідки оцінюються іншою стороною як шпигунство, що наносить збиток як державі в цілому, так і його окремим господарюючим суб'єктам. Однак, під розвідкою найчастіше розуміють дії, які не виходять за межі, після яких починається порушення відповідного законодавства. Інакше, розвідка - це збір інформації в рамках (без порушення) діючого законодавства, а шпигунство - дії не обмежені законами, моральними і етичними положеннями, починаючи від шантажу, підкупу, хабарів, захоплення заручників і, закінчуючи вбивствами. Таким чином, можна зазначити, що шпигунство завжди є протизаконним заходом, а розвідка - необхідна складова чесної конкуренції.

Література:

1. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності. Скібіцький О.М., Матвеев В.В., Скібіцька Л.І.: Навч. пос. - К.: Кондор, 2011. - 912 с.
2. Ткачук Т. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства / Тарас Ткачук. - Юридичний журнал. - 2007. - № 2. - С. 115-119.
3. Про розвідувальні органи України [Електронний ресурс] : закон України від 22.03.2001 № 2331-III із змінами, внесеними згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 23.12.2015 № 901-VIII. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.
4. Албул С.В. Рейдерство: до питання вироблення державної стратегії протидії / С.В. Албул, С.О. Кузніченко // Правничий часопис Донецького університету. - Донецький національний університет, 2013. - № 2 (30). - 302 с. - С. 122-129.
5. Березин І. Промислове шпигунство, конкурентна розвідка, бенчмаркінг й етика цивілізованого бізнесу / І. Березин. - Практичний Маркетинг. - 2005. - 22 липня. - № 101. - С. 88 -94.
6. Смирнов М.П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. - М.: Центр юридической лит. «Щит», 2001. - 240 с.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*Кубасенко А.В., доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

Правоохоронні інститути як складова частина політико-правових, економічних та соціальних відносин входять до необхідних умов життєздатності та ефективності держави, економічної безпеки і національного розвитку. В умовах світової економічної кризи важливого значення набувають забезпечення конституційних прав і свобод громадян та реалізація політичного та економічного курсу нашої держави.

Тому існування і прогресивний розвиток нашої країни, як суверенної держави, залежить від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Основи такої політики визначила Концепція (основи державно політики) національної безпеки України. Концепція національної безпеки України повинна забезпечувати:

- єдність принципів формування і проведення державної політики національної безпеки;
- поєднання підходів до формування відповідної законодавчої бази, підготовки доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних сферах національної безпеки.

Правову основу національної безпеки України становлять Конституція [1], Закон України «Про основи національної безпеки України» [2], міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання цих законів інші нормативно-правові акти.

Досліджуючи питання фінансової безпеки держави, вітчизняні науковці підкреслюють, що сутність фінансової безпеки полягає в збалансованому функціонуванні економічної системи взагалі, у можливості нормальної роботи внутрішньої економічної системи та безболісного включенні її до світової економічної системи. Розглядаючи безпеку фінансової системи України, слід зупинитися на економічній безпеці будь-якої іншої держави.

Економічна безпека будь-якої держави та окремих суб'єктів господарювання є неможливою без системи заходів дотримання законодавства у галузі господарської політики. На жаль, кардинальні реформи, що здійснюються в Україні, як свідчить статистика, супроводжується криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах, а це створює реальну загрозу економічній безпеці країни. Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо у трансформаційні періоди, коли радикально змінюються відносини власності та форми господарювання.

Тому сьогодні стан економічної безпеки залишається складним внаслідок дії низки викликів, зумовлених високим рівнем тінізації економіки, зокрема, поширенням тіньової зайнятості, розповсюдженням напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю суб'єктів господарювання.

В сучасних умовах тіньова економіка в Україні створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, негативно впливає на суспільне життя: економіку, політику, соціальну та правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини тощо.

Сьогодні масштаби тіньової економіки, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі господарства, вже не можуть не враховуватися при прийнятті управлінських і законодавчих рішень на всіх рівнях владних структур. За оцінками фахівців близько 55% підприємств повністю або частково працюють у «тіні». Розрахунки питомої ваги тіньового сектору із застосуванням різних методик свідчать, що він становить близько 40 – 50% внутрішнього валового продукту. При чому, на думку вітчизняних і західних експертів, цей рівень тіньової економіки можна вважати її нижньою межею. Для порівняння в Італії рівень тіньової економіки складає 27,8%, у Франції – 14,9%, в Німеччині – 16,3%, в США – 8,9% ВВП.

Найбільш небезпечним наслідком розвитку тіньової економіки є криміналізація суспільства в цілому, що веде до втрати державою своїх регулюючих і контролюючих функцій та зниження рівня економічної безпеки. Такі поняття, як криміналізація і тінізація економіки тісно пов'язані між собою: тіньовий сектор є наслідком криміналізації економіки та суспільства в цілому, і в той же час – однією з причин цього процесу та його каталізатором.

Сьогодні економічні злочини значно відрізняються від тих злочинів, що були притаманні командно-адміністративній системі. Якщо раніше економічні злочини за способом скоєння були досить простими (розтрата, оплата праці «мертвих душ», спекуляція, розкрадання державної власності), то сьогодні економічна злочинність, особливо у банківській сфері та сфері зовнішньоекономічної діяльності, набула інтелектуального характеру.

Сучасні економічні злочини мають так риси:

- вони охоплюють різноманітні зловживання економічної влади на різних рівнях управління, які зазіхають на порядок ведення економічного управління;
- здійснюються у більшості випадків у процесі професійної діяльності;
- завдають значної економічної шкоди інтересам держави, більшості підприємницьких структур та населення.

Захист законних економічних інтересів особи, підприємства, суспільства і держави від таких загроз – є завданням, насамперед, правоохоронних органів і спецслужб.

Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [3] до правоохоронних органів, у широкому розумінні, відносять «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції». І хоча за чисельністю Національна поліція, служба безпеки, прикордонна служба та інші правоохоронні органи суттєво більші, ніж відповідні установи, рівень гарантій конституційних прав та законних економічних інтересів особи на захист сьогодні не відповідає європейським стандартам і вимогам правового, демократичного суспільства та держави. Тому кардинальне реформування правоохоронних органів є ключовою умовою подальшого суспільного поступу України та успіху демократичних перетворень. А економічна безпека держави багато в чому залежить від ефективності боротьби з економічними злочинами. Взірцем у цьому плані, на думку О.Є. Користіна [4], можуть слугувати Сполучені Штати Америки, де у Міністерстві фінансів функціонує спеціальний відділ по боротьбі з фінансовими злочинами.

Правоохоронні органи утворюють певним чином відособлену за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів держави, що мають чітко визначені завдання та виконують певні правоохоронні функції. Мета, завдання та функції правоохоронних органів у цілому полягають у забезпеченні законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності нашої країни. Щодо забезпечення економічної безпеки, то діяльність правоохоронних органів у цій сфері здебільшого зводиться до боротьби з економічною злочинністю – запобігання та викриття правопорушень у всіх галузях економіки України.

Місце поліції у системі правоохоронних органів необхідно визначати з огляду на їх компетенцію з питань запобігання злочинам та іншим правопорушенням. Національна поліція є найчисельнішою ланкою в системі правоохоронних органів. Вона не тільки в організаційному, але й у функціональному плані посідає найважливіше місце в системі правоохоронних органів. Понад 80 % злочинів, що фіксуються у кримінальній статистиці, становлять злочини, які виявляються і розслідуються поліцією. Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. МВС України є центральним органом виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України.

Важливу роль в системі правоохоронних органів відіграють спеціальні підрозділи Національної поліції і служби безпеки України яким надані певні повноваження у боротьбі зі злочинністю в сфері економіки, зокрема:

- 1) заводити оперативно-розшукові справи; 2) на письмові вимоги одержувати від банків, а також кредитних митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форм власності) ін-

формацію і документи про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб;

3) залучати до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів контролюючих і фінансових органів;

4) одержувати інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та баз даних, створених міністерствами, відомствами, іншими державними органами України.

На сьогоднішній день економічні правопорушення набули інтелектуального характеру. Суб'єктами вчинення є особи, які добре підготовлені в юридичному, економічному та організаційному планах, які мають знання комп'ютерної техніки та технології, володіють декількома мовами. Тому боротьба з ними повинна здійснюватися системою правоохоронних органів та спецслужб за допомогою кримінальної розвідки, працівники якої крім юридичних, мають спеціальні знання у галузі фінансів, ціноутворення, кредитування, бухгалтерського та податкового обліку і, особливо, організації дієвого фінансово-господарського контролю.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішення Конституційного Суду : за станом на 15.03.2016, v001p710-16 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : закон України від 19.06.2003 № 964-IV із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 07.08.2015, 630-19 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.

3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів [Електронний ресурс] : закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ із змін., внес. згідно із законами України : за станом на 01.03.2016, 794-19 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> - Назва з екрана.

4. Користін О. Є. Економічна безпека : навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко. - К. : КНУВС, 2010. - 368 с.

ОПЕРАТИВНИЙ ПОШУК ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРИ РЕФІНАНСУВАННІ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ, ЯК ОДНА З ФОРМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кумилко А.С., здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» одним із завдань оперативно-розшукової діяльності є пошук та фіксація фактичних даних про ознаки злочинів, серед яких є і злочини, що вчиняються при рефінансуванні банків Національним банком України, які в останні роки набувають свого поширення та становлять загрозу не лише фінансовій а й державній безпеці України.

За результатами проведення оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами СБУ за 2012-2015 роки було відкрито 14 кримінальних проваджень за фактами заволодіння службовими особами банків України шляхом зловживання службовим становищем державними коштами, які були спрямовані НБУ на рефінансування відповідних банків.

Результати аналіз оперативно-розшукових справ щодо заволодіння службовими особами банків України шляхом зловживання службовим становищем державними коштами, які були спрямовані НБУ на рефінансування відповідних банків, а також опитування оперативних працівників, в провадженні яких перебували такі справи, свідчить про необхідність наукової розробки питань встановлення ознак злочинів, що здійснюються при рефінансуванні банків, їх систематизації та розробки засобів, методів та методик виявлення цих ознак, їх фіксації в ході оперативного пошуку.

Оперативний пошук за чинним законодавством є однією з головних форм ОРД. Проте, до цього часу питання щодо поняття пошуку фактичних даних про ознаки злочинів в теорії ОРД продовжує залишатися дискусійним.

Вперше у теорії ОРД пошуку у 1975 році була присвячена робота О. Г. Лекаря та О.С. Вандишева. Проте у цій роботі був використаний термін «пошукова робота» [1, с. 5-11]. Поряд з терміном «пошукова робота» у теорії ОРД вживався термін й «розвідувально-пошукова робота», «розвідувальна робота».

Розвідувальна сутність ОРД має ініціативний характер і організується для запобігання і виявлення юридичних фактів, тобто неправомірних дій, заборонених кримінальним законом [10, с. 11].

Фахівці у галузі ОРД зазначають, що розвідувально-пошукова робота, є напрямком діяльності підрозділів кримінального пошуку, якому властиві такі специфічні ознаки: 1) у процесі проведення пошукових заходів, як правило, застосовуються прийоми оперативного розпізнання, зовнішнього спостереження, оперативної установки, розвідувального опитування, оперативного огляду та агентурного методу, у тому числі й у формі легендованого спілкування оперативного працівника з особами, які представляють оперативний інтерес, і короткочасного впровадження [3, с. 21-28]; 2) під час проведення пошукових заходів може застосовуватися фото-, відеозйомка та аудіо запис; при чому це притаманне як специфічна ознака розвідувально-

пошукової діяльності підрозділів кримінального пошуку ОВС [13]; 3) пошукова робота здійснюється не тільки у зв'язку з вчиненням злочинів, а ще спрямована на виявлення осіб, фактів та подій, які можуть становити оперативний інтерес для ОВС і факторів, які впливають на оперативну обстановку [5 35-49]; 4) така спрямованість пошукової роботи є головною відмінністю від інших форм ОРД, і характеризується тим, що під час пошукових заходів отримується первинна інформація, яка становить оперативний інтерес для ОВС та вказує належність виявленого об'єкту до окремої групи осіб або злочинів [6, с. 23]. 5) характерною ознакою пошукової роботи є її комплексність. (використання всього арсеналу сил і засобів оперативних підрозділів) [7, с. 262].

На підставі цих ознак науковцями дається визначення пошукової роботи як комплексу заходів розвідувального та пошукового характеру щодо збирання інформації про об'єкти, які становлять оперативний інтерес для ОВС, що здійснюється співробітниками оперативних підрозділів з використанням оперативнотехнічних засобів і прийомів загальнонаукових та оперативнорозшукових методів, з метою виявлення об'єктів оперативного інтересу, причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, попередження і розкриття злочинів, а також моніторингу оперативної обстановки на території обслуговування [8, с. 54-62].

Необхідність таємного оперативного пошуку науковці обумовлюють тим, що процес підготовки і здійснення ряду протиправних діянь в об'єктивній дійсності протікає приховано, прихований характер мають і криміногенні фактори [9, с. 466].

Основним завданням оперативного пошуку (пошукових заходів) окремі дослідники вважають: 1) виявлення ще невідомих фактів злочинів, осіб, які їх вчинили, та інших обставин [10, с. 69]; 2) виявлення фактичних даних, що свідчать про склад злочину; 3) виявлення і документування ознак злочину [9, с. 7]. Науковці виділяють таку відмінну рису оперативного пошуку, як здійснення оперативного пошуку поза зв'язком із вже відомими фактами та особами [21, с. 449-450]. Вказується, що отримання первинної інформації, як правило, відбувається у процесі виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес, в той же час отримання інформації, раніше частково відомої, але реалізація якої потребує додаткової перевірки, відбувається, як правило, у процесі оперативної розробки [11, с. 754].

Висловлюється думка, що для проведення оперативнорозшукових заходів достатньо лише припущення відносно підготовки чи вчинення злочину за наявності окремих ознак, що вказують на такі дії або на осіб, які їх готують, вчиняють або вчинили, до того ж таке припущення може носити характер версії, основаної на фактах [11, с. 304].

Виходячи з результатів аналізу наведених думок науковців щодо поняття та ознак пошуку, а також матеріалів практики, на наш погляд, виходячи із норм чинного КПК України (ст. 2, 214), а також норм чинного Закону України «Про оперативнорозшукову діяльність», якими суттєво зменшений взаємозв'язок ОРД і кримінального процесу, пошук фактичних даних про ознаки злочинів у ході рефінансування НБУ банків України можна визначити як обумовлений вимогою законодавця процес пізнання ще невідомих подій цих злочинів.

Пошук фактичних даних про злочини у сфері рефінансування НБУ банків України обумовлений: прихованим характером процесу підготовки і здійснення злочинів у сфері рефінансування НБУ банків України; високим рівнем латентності цих злочинів; невизначеністю місцезнаходження кримінальної інформації. Він передбачає виявлення (знайдення) серед великої кількості однорідних ознак діянь у сфері рефінансування НБУ банків України саме тих, що мають відношення до ознак певного злочину у цій сфері.

Завданням пошуку фактичних даних про злочини у сфері рефінансування НБУ банків України й є виявлення, поза зв'язком із вже відомими фактами та особами, ще невідомих фактів злочинів, осіб, які їх вчинили, та інших обставин, виявлення фактичних даних, що свідчать про склад злочину у сфері рефінансування НБУ банків України.

Для забезпечення ефективності здійснення пошуку фактичних даних про злочини у сфері рефінансування НБУ банків України важливе значення має знання оперативним працівником таких елементів оперативнорозшукової характеристики злочинів даного виду, як: способи вчинення злочинів у рефінансування НБУ банків України, причини та умови, що сприяють їх вчиненню; характеристика місця вчинення злочинів у сфері рефінансування НБУ банків України; ознаки та сліди злочинів у сфері рефінансування НБУ банків України, способи приховування (маскування) їх правопорушником; характеристика знарядь вчинення злочинів у сфері рефінансування НБУ банків України; характеристика особи правопорушника, мотиви вчинення злочинів у сфері рефінансування НБУ банків України.

Підставами для проведення пошуку фактичних даних про злочини у сфері рефінансування НБУ банків України є вимога законодавця щодо вжиття необхідних оперативнорозшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення і розкриття злочинів у цій сфері. Також, підставами проведення пошуку можуть бути версії щодо протиправних подій і явищ у сфері рефінансування НБУ банків України, основані на фактах потенційно кримінального характеру у цій сфері, коли криміногенна ситуація може розвинути в реально кримінальну.

Література:

1. Лекарь А. Г. Поиск. О задачах и структуре новой организационно-тактической системы / А. Г. Лекарь, А. С. Вандышев // Бюллетень ВНИИ МВД СССР. – 1975. – № 87. – С. 5-11.
2. Долженков О. Ф. Оперативно-розшукова діяльність як правоохоронна функція кримінальної міліції / О. Ф. Долженков, А. Ф. Думко, І. П. Козаченко. – Одеса : НДРВВ ОІВС, 2000. – 134 с.
3. Гричан Ю. А. Практика проведения и меры по совершенствованию разведывательно-поисковых мероприятий / Ю. А. Гричан // Экспрессинформация ГУКП МВД Украины. – 1995. – № 2. – С. 21-28. – Тасмно.
4. Шинкаренко І. Р. Правові та організаційно-тактичні питання діяльності підрозділів кримінального пошуку органів внутрішніх справ (за матеріалами ОВС України): Дис. канд. юрид. наук / І. Р. Шинкаренко. – Харків: УВС, 1997. – 302 с.
5. Вандышев А. С. Методологические и организационно-тактические пороблемы оперативного поиска / А. С. Вандышев // Труды КВШ МВД СССР. – 1976. – № 8. – С. 35-49.
6. Терентьев Е. Й. Поисковая деятельность службы БХСС / Е. Й. Терентьев. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1988. – 56 с.
7. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: загал. частина: підручник / Під заг. ред. Л. В. Бородича. – Луганськ: РВВ ЛІВС, 1999. – Т. 1. – 309 с.
8. Біляєв В. О. Теоретично-правовий аналіз пошукової роботи оперативних підрозділів ОВС / В. О. Біляєв // Вісник Львівського ін-ту МВС. – 2002. – С. 54-62.
9. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебник / под. ред. В.В. Рушайло. – Изд. 2-е, испр. и доп. – СПб. : Изд-во «Лань», 2000. – 720 с..
10. Науково-практичний коментар до Закону України «Про міліцію» / відп. редактори Я. Ю. Кондратьєв, І. П. Голосніченко. – К.: УАВС, 1996. – 144 с.
11. Оперативно-розыскная деятельность: учебник. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова, А. Ю. Шумилова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 848 с.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ ТА ПРИПИНЕННІ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ІЗ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

*Лепеха О.М., ад'юнкт Львівського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Кондратюк О.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

Використання банківських пластикових карт є однією з перспективних форм здійснення розрахунків, яка надає можливість безготівкової оплати товарів, робіт і послуг, а також отримання готівки через каси фінансових установ та банківські термінали. Злочинний бізнес із виготовлення та використання підроблених пластикових карт давно набув транснаціонального характеру та вчиняється міжнародними організованими злочинними угрупованнями. В Україні для оплати товарів і отримання готівки широко використовуються пластикові карти, викрадені в Європі, США, країнах Східної Азії тощо.

Правове врегулювання виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із злочинними діями з платіжними картками, є актуальним і дискусійним питанням сучасних наукових досліджень. Аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з викраденням грошових коштів з використанням банківських пластикових карт, дозволяє зробити висновок, що зазначений вид кримінальних правопорушень, характеризується наступними ознаками:

- надзвичайною прибутковістю порівняно із витратами на підготовку злочину;
- високою латентністю;
- застосуванням специфічних знань та обладнання зловмисниками;
- необхідністю матеріальних вкладень при підготовці злочинної діяльності;
- складністю виконання однією особою злочинного наміру;
- складністю виявлення на стадії готування вчинення кримінального правопорушення;
- швидкоплинністю реалізації злочинного наміру;
- матеріальним збитком;
- специфікою виявлення і закріплення слідів злочинної діяльності.

Доволі рідко на практиці трапляються випадки, коли зазначені злочини вчиняються одноособово, в абсолютній більшості цим займаються організовані групи, які активно використовують у своїй діяльності інформаційні технології, комп'ютери і спеціальну техніку. Аналіз практики припинення кримінальних правопорушень та притягнення винуватих до кримінальної відповідальності дозволяє стверджувати, що викрадення коштів із використанням банківських пластикових карт неможливе без попередньої підготовки, яка включає вивчення обстановки, створення передумов до заволодіння чужим майном і реалізація злочинного наміру з наступним прихованням слідів та знарядь злочинної діяльності.

Вивчення зарубіжної наукової літератури та публікацій фахівців правоохоронної діяльності дозволяють стверджувати про аналогічну ситуацію в інших країнах, зокрема – РФ: вивчення кримінальних справ

показало, що в 97% випадків мала місце підготовка до вчинення злочину [2]; найбільш часто використовуються злочинцями наступні способи підготовки до даного злочину – обробка інформації про структуру підрозділу кредитної організації, що здійснює розрахунки (85%); пошук спільників в структурі юридичної особи, що входить в систему розрахунків з банківськими пластиковими картами (43%); отримання доступу до банківського карткового рахунку (87%) [2]. Злочини, пов'язані з виготовленням, збутом і використанням підроблених кредитних і розрахункових карт, в 80% випадків вчиняються організованими злочинними групами, мають високий рівень латентності, і, частіше за все на території РФ розкриваються внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів. Первинна інформація про злочини в сфері обігу пластикових карт, як правило, надходить до органів внутрішніх справ з банків і процесингових компаній [1]. Діяльність організованих груп, в більшості, становить від 3 тижнів до 4 місяців, після чого припиняється правоохоронними органами або призупиняється самою групою з метою уникнення викриття, також допускається зміна місця злочинної діяльності.

Моніторинг роботи підрозділів кіберполіції показує, що практика виявлення та припинення злочинних дій із платіжними картками на стадіях готування до вчинення злочину відсутня, на відміну від злочинів, пов'язаних із викраденням грошових коштів за допомогою банківських пластикових платіжних карт. Дослідження останніх дозволило виділити способи виявлення та припинення кримінальних правопорушень, вчинюваних із використанням платіжних карток:

кримінальне провадження відкрите на підставі повідомлення юридичної особи (банки, кредитні установи тощо);

кримінальне провадження відкрите на підставі заяв громадян у зв'язку з втратою карти чи припиненням операцій за банківською картою;

затримання особи в результаті проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

кримінальне провадження відкрите на підставі матеріалів ОРД.

Враховуючи, що платіжні картки в руках організованих злочинних угруповань являються інструментом вчинення більш тяжких злочинів із світовою географією місця події, необхідно організувати превентивну діяльність підрозділів кіберполіції по недопущенню настання суспільно-небезпечних наслідків від використання підроблених платіжних карток. Відтак сьогодні в світових масштабах набуває популярності провадження правоохоронними органами кримінальної розвідки з метою попередження та прогнозування злочинних тенденцій, тобто вживаються дії превентивного характеру. Одним із принципів такої діяльності є своєчасне отримання інформації, яка містить підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування серйозних злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер [3, с. 2]. Крім того, складовими кримінальної розвідки є планування та визначення напрямів (цілей), збирання інформації, обробка інформації, аналіз інформації, поширення інформації, повторна оцінка інформації [4, с. 16]. Відтак вважаємо оперативною необхідністю організацію кримінальної розвідки підрозділами кіберполіції Національної поліції України з метою запобігання розповсюдженню кіберзлочинності на території України. Для ефективності кримінальної розвідки підрозділів кіберполіції необхідно забезпечити можливості використання негласних співробітників (агентів, осіб начальницького складу оперативного підрозділу), в тому числі і за кордоном. Для застосування превентивних заходів підрозділи кіберполіції повинні мати можливість здійснювати систематичний збір та аналіз інформації з відповідних джерел, в тому числі і міжнародних баз даних, щоб використовувати оперативні дані як у тактичних, так і стратегічних цілях. Підготовка оперативних даних потребує отримання, обробки та аналізу великого масиву інформації про осіб та факти, які стосуються причетності до вчинення злочину чи протиправної діяльності як на території України, так і за кордоном. Наступальність у боротьбі із організованою картковою злочинністю вимагає чіткого правового, організаційного, фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення, системності, координованості сил і засобів, взаємодії та міжнародної співпраці.

Література:

1. Абдурагимова Т.И. Раскрытие и расследование изготовления, сбыта и использования поддельных кредитных и расчетных пластиковых карт // Татьяна Иосифовна Абдурагимова : автореф. дис. канд. юрид. наук – специальность 12.00.09. – Юридический институт МВД России. – Москва. – 2001. – 24 с.

2. Акимов В.Е. Методика расследования преступлений, связанных с хищением денежных средств, совершенных с использованием банковских пластиковых карт // Василий Евгеньевич Акимов : автореф. дис. канд. юрид. наук – специальность 12.00.09. – Москва – 2008.

3. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки [пособие по оценке систем уголовного правосудия]. – Нью-Йорк: Управление ООН по наркотикам и преступности, 2010. – 36 с.

4. The National Criminal Intelligence Sharing Plan / Department of Justice. – 2003. – 54 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ОЗНАКАМИ ФІКТИВНОСТІ

Лисенко В.В., професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук, професор

Незважаючи на прийняті у державі заходи щодо протидії злочинам у сфері оподаткування та поширення суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності, цей напрям залишається вкрай актуальним та проблематичним у діяльності правоохоронних органів. Останнім часом зазначених суб'єктів використовуються у злочинній діяльності фінансування тероризму та вчинення інших злочинів проти національної безпеки України [1-2].

Практика правоохоронних органів свідчить про низький рівень організації оперативно-розшукової діяльності, яка не відповідає реальному стану поширення злочинної діяльності з використанням фіктивних суб'єктів господарювання. Важливим в даному напрямі є проведення спеціальних заходів, які дозволяють виявити діяльність таких суб'єктів та отримати первинну інформацію, достатню для використання у ході досудового розслідування. На наш погляд успішно та ефективно вирішити завдання, що стоять перед кримінальним судочинством щодо протидії фіктивному підприємництву та вчиненню з використанням суб'єктів господарювання злочинів у сфері господарської діяльності, можливо лише за умови відповідного оперативно-розшукового забезпечення розслідування зазначених злочинів.

Виявлення фактів злочинної діяльності ще не гарантує судової перспективи встановленим фактам – це лише початковий етап оперативно-розшукової діяльності. Одним із важливих завдань оперативно-розшукової діяльності щодо протидії діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності є фіксація джерел (носіїв) інформації про факти злочинної діяльності осіб, які беруть участь у вчиненні злочинів та користуються послугами фіктивних підприємств для зниження податкових зобов'язань, переведення безготівкових грошових коштів у готівку, вчинення інших злочинів у сфері господарської діяльності. Важливим є також фіксація (документування) окремих фактів злочинної діяльності, розробка та реалізація оперативно-тактичних комбінацій з метою затримання злочинців у ході здійснення незаконних фінансово-господарських операцій, незаконного отримання готівки в банківських установах, передавання готівкових грошових коштів замовникам тощо [3]. Перспективним напрямом діяльності правоохоронних органів на сучасному етапі є також встановлення місць знаходження так званих «конвертаційних центрів», «податкових ям», затримання осіб, які беруть участь у вчиненні злочинів та подальше вилучення документів, печаток, інформації, що міститься на лазерних, оптичних й інших носіях та свідчить про зміст і характер злочинної діяльності [4].

Оскільки вчинення злочинів у сфері господарської діяльності з використанням суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності тісно пов'язано із значними сумами грошових коштів, отриманими завдяки незаконному відшкодуванню податку на додану вартість, відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, відповідно, виникає також необхідність у встановленні та фіксації інформації про місцезнаходження коштів, цінностей, які отримані за результатами вчинення злочинної діяльності.

Не менш важливим напрямом у документуванні змісту злочинної діяльності з використанням фіктивних підприємств є фіксація зв'язків між учасниками організованих злочинних груп, які створюють та забезпечують діяльність таких суб'єктів господарювання.

Знання про джерела інформації, що можуть, тією чи іншою мірою, свідчити про можливу діяльність суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності є важливими для організації оперативно-розшукової діяльності та потреб досудового розслідування. Однак, встановлення джерел інформації є лише початковим етапом діяльності щодо виявлення злочинів, змісту злочинної діяльності. Більш складним у діяльності правоохоронних органів є отримання (встановлення) такої інформації, її фіксація та зберігання, а також використання такої інформації для забезпечення потреб кримінального судочинства; забезпечення оперативно-розшуковою інформацією проведення слідчих (розшукових) дій; оперативно-розшукове забезпечення в цілому кримінального судочинства.

Складність у документуванні змісту злочинної діяльності фіктивних суб'єктів підприємництва викликана чинниками як об'єктивного, так і суб'єктивного спрямування. До об'єктивних чинників можуть бути віднесені такі: 1) прихований (латентний) характер злочинної діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності; 2) короткочасний період діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності для вчинення злочинів та постійне оновлення «арсеналу» таких суб'єктів для вчинення й приховування злочинів; 3) виконання комплексу заходів для створення уяви про законний характер фінансово-господарської діяльності та приховування реального змісту виконаних операцій; 4) виконання комплексу заходів протидії правоохоронним органам з виявлення діяльності фіктивних підприємств; 5) використання корупційних зв'язків співробітників податкових органів, податкової міліції, інших контролюючих та правоохоронних органів для прикриття (приховування) змісту злочинної діяльності; 6) складність у отриманні попередньої інформації про діяльність суб'єктів господарювання, зміст фінансово-господарської діяльності, оскільки така інформація, більшою мірою, відноситься до комерційної чи банківської таємниці та потребує дотримання

встановленої процедури отримання такої інформації; 7) складність у встановленні реальних осіб, які створюють та керують діяльністю фіктивних суб'єктів господарювання; 8) використання у злочинній діяльності підроблених документів та підставних осіб, що ускладнює встановлення виконавців та пособників злочинної діяльності; 9) використання у змісті злочинної діяльності сучасних технічних засобів щодо управління грошовими коштами на банківських рахунках без відвідування банківських установ та можливість розпоряджатися такими коштами з використання віддаленого доступу до банківських рахунків за допомогою комп'ютерної техніки; 10) використання сучасних банківських продуктів, які дозволяють отримувати готівкові грошові кошти поза банківськими установами (банківські платіжні картки тощо); 11) відсутність узагальнень позитивного досвіду діяльності оперативних та слідчих підрозділів правоохоронних органів щодо особливостей виявлення фіктивних суб'єктів господарювання; 12) відсутність належної організації взаємодії між окремими правоохоронними органами та належного обміну інформацією (у т.ч. інформацією оперативно-розшукового характеру).

До суб'єктивних чинників, які впливають на ефективність документування змісту злочинної діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності, можуть бути віднесені такі: 1) відсутність належного досвіду співробітників оперативних та слідчих підрозділів правоохоронних органів з виявлення та документування змісту злочинної діяльності таких суб'єктів господарювання; 2) використання позитивного досвіду з виявлення таких злочинів лише на рівні регіонів (областей); 3) відсутність спеціальних наукових досліджень з питань організації діяльності правоохоронних органів щодо документування злочинної діяльності, реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності для потреб кримінального судочинства; 4) низький рівень організації проведення спеціальних тактичних операцій та в цілому оперативно-розшукового забезпечення процесу досудового розслідування.

Складність у документуванні злочинної діяльності, високий злочинний професіоналізм вимагає проведення комплексу спеціальних заходів та зумовлює необхідність ведення відповідних оперативно-розшукових справ. Зазначене дозволяє відповідним чином спланувати проведення комплексу оперативно-розшукових заходів та накопичувати дані про джерела (носії) інформації, які можуть бути у подальшому використані як докази у кримінальному судочинстві.

Література:

1. СБУ ліквідувала в Києві конвертаційний центр, який фінансував тероризм. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/03/16/7061683/?attempt=1>.

2. На Харківщині викрили конвертаційний центр із мільйонними запасами готівки для терористів. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/na-harkivschini-vikrili-konvertaciynyi-centr-iz-milyonnimi-zapasami-gotivki-dlya-teroristiv-460358.html>.

3. У Києві співробітники служби безпеки України ліквідували потужний конвертаційний центр, через який «обслуговувалася» низка підприємств з тимчасово окупованих територій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/03/16/u_kyuevi_sbu_likvidovala_konvertaciynyu_centra_scho_finansuvav_terorystiv.

4. Як фінансують терористів. Сепаратистський конверт – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/93697-jak_finansujutj_teroristiv._separatistsjkij_konvert.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ СЛУЖБИ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРОТИДІ ЕКОНОМІЧНІЙ (ПОДАТКОВІЙ) ЗЛОЧИННОСТІ

*Лісовий Г.О., здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Некрасов В.А., заступник начальника факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Національного університету ДПС України з навчально-методичної та наукової роботи,
кандидат юридичних наук, доцент, член правління Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Сучасна криміногенна ситуація в Україні особливо в економіці – якісно новий феномен як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, права і свободи громадян. Суспільна небезпека вчинених в економіці злочинів сьогодні відрізняється значною їх масовістю й масштабом. Шкоду, заподіювану цими злочинами, слід розглядати як одну із ключових загроз національній економічній безпеці. Серед головних загроз набули поширення складні та небезпечні для нашої держави соціально-економічні явища: тіньова економіка і особливо її кримінальна складова, створення розгалуженої кримінальної інфраструктури у сфері господарської діяльності, що породжує системне розкрадання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, створення у ланцюгу кримінальної інфраструктури штучних (фіктивних) утворень, що забезпечують можливість вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, відмивання коштів як механізм забезпечення функціонування тіньових економічних відносин, а також корупційних проявів, що виступають формою «кримінального контролю» тіньової економіки, від-

творення економічного потенціалу організованої злочинності, «втеча» капіталу за кордон за наявності дефіциту інвестиційних ресурсів тощо.

З врахуванням цього жорстко стоїть питання щодо забезпечення на сьогодні податковою міліцією, у майбутньому Фінансовою поліцією або Службою фінансових розслідувань *податкової безпеки* тобто такого стану податкової системи держави, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, стійкість і незалежність податкової системи, її здатність до розвитку і вдосконалення, спроможність до своєчасного виявлення та запобігання потенційних загроз та здатність системи реалізовувати фіскальну функцію з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків.

Все це вимагає сформуванню концепцію стратегічної розбудови та визначення місця Фінансової поліції або Служби фінансових розслідувань (далі – ФП або СФР) у протидії економічній (податковій) злочинності. Ця концепція повинна передбачити основні напрями і принципи вдосконалення управління, організаційно-штатної побудови, правового, кадрового, ресурсного та іншого забезпечення правоохоронної діяльності ФП, СФР у зазначеній сфері на основі аналізу та оцінки стану податкової безпеки особи, суспільства та держави.

Концепція є складовою частиною загальної стратегії реформування правоохоронних органів України та податкової реформи в контексті забезпечення економічної безпеки України.

Концепція повинна охоплювати декілька блоків:

1-й, охоплює процес проведення податкової реформи з метою мінімізації рівня тіньової економіки, зокрема шляхом фіскальної ліберизації: створення прийнятних фіскальних умов для розвитку бізнесу та відновлення економіки країни; встановлення рівня податкового навантаження на фонд оплати праці не більше 30%; оздоровлення інвестиційного клімату, шляхом зниження ставок прямих податків, перехід до оподаткування розподіленого прибутку; встановлення справедливих ставок податків та спрощення адміністрування для стимулювання легалізації бізнесу; запровадження мораторію на 3 роки щодо змін податкового законодавства; забезпечення рівного (конкурентного) доступу до бюджетних ресурсів суб'єктам господарювання; спрощення системи відкриття та закриття бізнесу тощо.

2-й охоплює формування дієвої структурно-функціональної дворівневої моделі ФП, СФР, що виключає районні осередки; визначає механізми інтеграції вітчизняних інформаційно-пошукових систем до аналогових європейських та Північно-Атлантичних, розробки та використання систем кримінального аналізу, створення в службі структури кримінальної розвідки з проведення агентурних операцій, визначає принципово нові підходи щодо підбору та підготовки кадрів, визначення нових освітньо-професійних вимог до потенційних працівників Служби тощо.

3-й охоплює процес гармонізації кримінального, кримінального процесуального, оперативно-розшукового та податкового законодавства з метою спрощення процесу розслідування, визнання оперативно-розшукової діяльності формою негласного прихованого розслідування, запровадження практики проведення розслідування оперативними слідчо-експертними групами, визначенням пріоритетних напрямів боротьби з: кіберзлочинами, шахрайством з ПДВ, розкраданням бюджетних коштів, незаконним обігом товарів підакцизної групи, фіктивним підприємництвом (конвертаційними центрами), легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також поверненням активів, визначає систему правового та соціального захисту співробітників СФР (ФП).

Реалізація Концепції сприятиме підвищенню ефективності діяльності СФР (ФП) щодо протидії податковій злочинності; зменшенню рівня криміналізації податкових відносин та кримінальної складової тіньової економіки; руйнуванню кримінальної інфраструктури злочинності у сфері господарської діяльності; мінімізації корупційного сегменту у системі тіньової економіки; підвищенню рівня податкової безпеки платника податків, суб'єкта господарювання, держави; зміцненню соціально-економічної стабільності у державі; зростанню довіри інститутів громадянського суспільства до органів державної влади; підвищенню рівня захищеності прав та економічних інтересів громадян, суспільства та держави; розширенню та поглибленню діалогу між суспільством і владою; зміцненню позитивного іміджу України у світі та її інвестиційної привабливості.

Література:

1. Албул С.В. Гносеологічна функціональність правоохоронної розвідки // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 28-31.

2. Лісовий Г.О. Податкова безпека України: загрози та ризики / Г.О. Лісовий // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 161–167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

3. Некрасов В.А. Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності на основі стратегії забезпечення економічної безпеки країни / В'ячеслав Анатолійович Некрасов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). – 2014. – № 2. – С. 327-343.

4. Некрасов В.А. Інфраструктура організованої злочинності у сфері господарської діяльності / В'ячеслав Анатолійович Некрасов // Бюлетень обміну досвідом роботи. - 2014.- № 198 т. – С. 5-16.

5. Некрасов В.А. Руйнування злочинних технологій, що діють в економіці в контексті формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності / В'ячеслав Анатолійович Некрасов// Бюлетень обміну досвідом роботи. - 2014.- № 200 т. – С. 5-17.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПОДАТКОВИМ ЗЛОЧИНАМ

Малий В.М., здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Некрасов В. А.**, заступник начальника факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Національного університету ДПС України з навчально-методичної та наукової роботи,
кандидат юридичних наук, доцент, член правління Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Прогресуюча криміналізація більшості сфер економіки України, пов'язана з низкою економічних, правових та соціальних факторів, призводить до загострення криміногенної ситуації як в країні в цілому, так і в окремих сферах її життєдіяльності, в тому числі і в сфері оподаткування. Каталізаторами цього процесу є неефективна податкова політика влади, соціальна нерівність та незахищеність великих прошарків суспільства, а також слабка економіка, яка майже не здатна самостійно та ефективно функціонувати без втручання фінансових донорів та ручного керування. Податкові злочини суттєво знижують розмір надходжень у бюджеті країни всіх рівнів, чим ставлять під удар всі сфери функціонування держави, обмежують її можливості у соціальних та інших, вкрай важливих сферах, негативно відображаються на загальному стані розвитку держави та суспільства.

В зазначених умовах функціонування громадянського суспільства, визначальної ролі для стабілізації ситуації в країні набуває здатність правоохоронних органів ефективно та якісно протистояти злочинності, а у нашому випадку, здійсненню податкових злочинів. Така ефективність роботи правоохоронних органів на пряму залежить від їх здатності систематично збирати та аналізувати оперативно-розшукову інформацію, а також використовувати її у практичній діяльності.

На жаль, рівень професійних навиків працівників правоохоронних органів, в тому числі і тих, на кого покладено обов'язки щодо протидії податковій злочинності, є дуже невисоким, а методи їх роботи вкрай недосконалими та застарілими. Тому, вкрай актуальним постають питання щодо пошуку нових методів та підходів протистояння злочинності не тільки на прикладному рівні, а й на теоретичному. Досягнення цього не можливе без глибокого розуміння процесу та змісту правовідносин, які відбуваються в тих чи інших галузях економіки, а також відносин та зв'язків між суб'єктами цих відносин. Означену потребу можливо вирішити за допомогою розробки відповідних теоретичних моделей злочинної діяльності, у нашому випадку – злочинної діяльності у сфері оподаткування, які стануть реальним та ефективним засобом пізнання та дозволять наглядно розібрати схеми та методи злочинної діяльності у наведеній сфері.

Як зазначає Баксанський О. Є., моделювання у структурі сучасного наукового знання є одним з методів відображення та пізнання дійсності, який сприяє визначенню та розкриттю закономірностей суспільства та природи. При цьому вчений зазначає, що якщо раніше переважала думка про те, що моделювання доречно лише в природних та технічних науках, то тепер зазначений метод все ширше використовується і в суспільних науках, доказуючи власну доцільність та перспективність [1 с. 82-100].

На сьогодні моделювання являє собою один з загальних методів наукового дослідження, який втілює у собі творчі риси людської природи та свідомості та плідно застосовується для наукового поясненні тих чи інших нових фактів, для теоретичного висвітлення майбутнього, а також для вирішення інших завдань, що в цілому постають перед науковою думкою сучасної людини. Оскільки цей метод дозволяє враховувати не тільки загальні риси змісту знань, а й відмінності у ньому, то моделювання дає змогу вирішити найважливіше завдання науки – синтезувати сучасне наукове знання [2].

Термін «модель» (від лат. «modulus» – зразок, міра) має кілька значень: 1) зразок будь-якого виробу для серійного виробництва; 2) тип, марка, зразок конструкції; 3) зменшене або збільшене відтворення чогонебудь; 4) предмет, що служить для художнього відображення; 5) натурник (натурниця), які позують художнику; 6) схема для пояснення якогось предмета, явища або процесу в природі і суспільстві [3].

Більшість існуючих прийомів моделювання можливо умовно поділити на дві великі групи: матеріальне та ідеальне. До матеріальних відносять способи моделювання, у яких дослідження проводиться за допомогою моделей, що відтворюються на основні фізичних, геометричних, функціональних та динамічних характеристик досліджуваного об'єкта. Ідеальне моделювання, у свою чергу, носить теоретичний характер та базується не на матеріальних аналогіях об'єктів, а на їх ідеальних (мислимих) аналогіях, тобто має місце уявне конструювання об'єктів, яких у дійсності не існує.

Саме ідеальні, тобто уявні моделі становлять інтерес для нашого наукового дослідження. У різні часи дослідженням різних аспектів та питань використання ідеального моделювання в криміналістиці займалися такі науковці: І. М. Лузгін [4 с. 13-30], О. Р. Ратинов [5], О. О. Ейсман [6], С. Е. Віцин [7], М. О. Селіванов [8] та інші науковці.

На нашу думку, найбільш точно та повно характерні та найважливіші особливості моделі з точки зору криміналістики було визначено І. М. Лузгіним, який зазначає, що криміналістична модель є певною системою, яка створена людиною або вибрана з вже готових об'єктів; відтворює ознаки оригіналу і тому використовується для опосередкованого пізнання оригіналу, є проміжною ланкою між дослідником і оригіналом; забезпечує одержання нової інформації про оригінал [4 с. 13-30].

Досліджуючи проблеми моделювання О. Р. Ратинов поділив ідеальні моделі на два типи: імовірні та достовірні [9 с. 190-200]. Погоджуючись із ним та розвиваючи його думку далі І. М. Лузгін зазначає, що ймовірні моделі виступають в якості засобу пізнання, а достовірні – є його результатом та кінцевою метою [10].

На нашу думку найбільш повно та докладно класифікацію уявних криміналістичних моделей було проведено Г. А. Густовим, який:

- за ступенем вираженості визначає матеріалізовані моделі, тобто такі, що зафіксовані в будь-яких матеріальних джерелах та не матеріалізовані;

- в залежності від виду об'єкту, що моделюється виокремлює моделі, що моделюють події, дії, процеси, а також особи та предмети;

- за ступенем абстрактності – ті, що відтворюють будь-який одиничний об'єкт (конкретного походження) та типові моделі, які, у свою чергу, поділяє на загальні типові моделі, типові моделі окремого виду злочину та типові моделі окремої слідчої дії;

- у залежності від обсягу відображення досліджуваного об'єкта розрізняє загальні моделі, тобто ті, що відображають об'єкт дослідження в цілому та окремі (конкретні), тобто такі, що відображають лише його частину;

- за точністю відтворення – достовірні та імовірнісні моделі [11].

Якщо екстраполювати наведену вище класифікацію криміналістичних моделей злочинної діяльності на податкову сферу, то можливо виділити її наступні характеристики:

1. За ступенем вираженості криміналістична модель злочинної діяльності у податковій сфері являє собою уявну матеріалізовану модель, тому що, у зв'язку необхідністю проведення многократного використання різними особами, на яких покладено обов'язки щодо розкриття злочинів наведеної категорії, а також науковцями, фіксування означеної моделі має бути проведено на будь-яких матеріальних носіях, наприклад паперових чи електронних.

2. В залежності від виду об'єкту, що моделюється – визначається, як модель дій, що відображають злочинну діяльність у податковій сфері.

3. За ступенем абстрактності пропонуємо вважати її типовою моделлю окремого виду злочинів, під яким слід розуміти групу злочинів у податковій сфері, які або мають однакові кримінально-правові кваліфікації, або вчиняються однорідними способами, тобто мають схожі ознаки, які можливо відобразити на матеріальних носіях.

4. В залежності від обсягу відображення досліджуваного об'єкта – це конкретна модель, яка відображає певну частину об'єкта, що досліджується, оскільки основним завданням криміналістичної діагностики вважається виявлення ознак злочинної діяльності, а для цілей, покладених на оперативно-розшукову діагностику злочинів у податковій сфері переважне значення буде мати така характеристика, як спосіб здійснення злочинної діяльності, від якого будуть залежати ознаки окремого злочину.

5. За точністю відтворення модель злочинної діяльності у сфері оподаткування є імовірнісною, оскільки це обумовлено необхідністю побудови типових моделей, що виключає її достовірний характер.

Література:

1. Баксанский О. Е. Нейролингвистическое программирование как практическая область когнитивных наук / О. Е. Баксанский, Е. Н. Кучер // Вопросы философии. – 2005. – № 1. – С. 82–100.
2. Моделирование и познание / ред. В. А. Штофф. – Минск : Наука и техника, 1974. – 211 с.
3. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
4. Лузгин И. М. К вопросу о теории криминалистического моделирования / И. М. Лузгин // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М., 1980. – С. 13–30.
5. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей / А. Р. Ратинов. – М. : Знание, 1967. – 290 с.
6. Эйсман А. А. Логика доказывания / А. А. Эйсман. – М. : Юрид. лит., 1971. – 112 с.
7. Вицын С. Е. Моделирование в криминологии / С. Е. Вицын. – М. : Наука, 1973. – 328 с.
8. Селиванов Н. А. Математические методы в собирании и исследовании доказательств / Н. А. Селиванов. – М. : Юриздат, 1974. – 120 с.
9. Ратинов А. Р. Вопросы следственного мышления в свете теории информации / А. Р. Ратинов // Вопросы кибернетики и право. – М., 1967. – С. 190–201.
10. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания / И. М. Лузгин. – М. : Юрид. лит., 1969. – 179 с.
11. Густов Г. А. Моделирование в работе следователя / Г. А. Густов. – Л. : Ин-т усов. след. раб., 1980. – 188 с.

КОМПЕТЕНЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Хаммуді А.В., старший викладач кафедри кримінального процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» на сучасному етапі одними з основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві в економічній сфері є «тінізація» національної економіки та переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [1], що спричинено організованою злочинністю в країні.

Так, характерними показниками тіньової економіки є збільшення розкрадань в особливо-великих розмірах, вимагання та одержання неправомірної вигоди, діяльності підприємств, які не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, не сплачують податків, збільшуючи власні прибутки, розповсюдження діяльності, яка повністю виключені з нормального економічного життя, оскільки вважається несумісною (наприклад, наркобізнес, грабунки тощо), контрабанда та інше, що стимулює розвиток організованої злочинності в Україні.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності від 21 липня 1997 року визначає організовану злочинність як групову діяльність трьох чи більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками чи особистими відносинами, що дають можливість їх керівникам дістати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні і зовнішні, за допомогою насильства, залякування чи корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення в легальну економіку [2].

На даний час гостро стоїть питання забезпечення максимального відшкодування завданих збитків внаслідок протиправної діяльності організованих груп та злочинних організацій, що підтвержується результатами нарад та колегій за участю начальника Національної поліції України.

Відомо, що першочерговим етапом реформування системи МВС України, було ліквідовано спеціальний підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю (ГУБОЗ) Однак, постає питання на які саме підрозділи Національної поліції покладені обов'язки здійснення кримінальної розвідки, протидії організованій злочинності та забезпечення охорони економічної безпеки держави?

Відповідно до п. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» систему поліції складають: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення [3].

Проте, у Законі України «Про Національну поліцію» не зазначається які підрозділи входять до кримінальної поліції. Тому, виникає необхідність відзначити, що до складу кримінальної поліції віднесені наступні підрозділи:

- 1) Департамент карного розшуку (та його обласні управління);
- 2) Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (та його обласні управління);
- 3) Департамент захисту економіки (та його обласні управління);
- 4) Департамент кіберполіції (та його міжрегіональні територіальні органи);
- 5) Департамент протидії наркозлочинності (та його міжрегіональні територіальні органи);
- 6) Департамент кримінальної розвідки.

Так, відповідно до наказу Національної поліції України від 07.11.2015 № 81 «Про затвердження Положення про управління захисту економіки Департаменту захисту економіки Національної поліції України» [4] до завдань управління відносяться:

- виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно – небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію на території обслуговування;

- боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією, на території обслуговування;

- установа причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення [4].

Варто зазначити, що в складі територіальних управлінь Департаменту захисту економіки діють відділи щодо протидії організованим формам злочинності, на яких покладено обов'язок здійснення виявлення організованих груп та злочинних організацій, документування їх протиправної діяльності з метою забезпечення охорони економіки держави. Проте, в Положенні про Департамент захисту економіки Національної поліції України жодним чином не вказано про завдання Департаменту захисту економіки чи покладені на нього обов'язки здійснювати кримінальну розвідку у сфері охорони економічної безпеки держави.

Так, відповідно до наказу Національної поліції України від 03.12.2015 № 140 «Про затвердження Положення про Департамент кримінальної розвідки Національної поліції України» до завдань Департаменту відносяться:

- організація та здійснення оперативно-розшукової діяльності шляхом упровадження, визначеними відповідними нормативними актами, працівників у злочинне середовище, виконання спеціальних завдань з розкриття злочинної діяльності організованих груп чи злочинних організацій та проведення аналітичних досліджень з цих питань;

- виявлення злочинних технологій, пов'язаних з ними злочинних груп чи окремих осіб, що становлять загрозу суспільству, економіці та безпеці держави;

- здобуття в інтересах підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування оперативно-значимої інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, у сферах, що перебувають під їх впливом, даних про протиправну діяльність окремих осіб та злочинних угруповань, які готують або вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини;

- створення умов для затримання учасників злочинних угруповань та окремих осіб за вчинення кримінальних правопорушень, проведення окремих оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій [5].

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» визначено значну кількість суб'єктів забезпечення національної безпеки, зокрема: 1) Президент України; 2) Верховна Рада України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) Рада національної безпеки і оборони України; 5) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; 6) Національний банк України; 7) суди загальної юрисдикції; 8) прокуратура України; 9) Національне антикорупційне бюро України; 10) місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; 11) Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; 12) органи і підрозділи цивільного захисту; 13) громадяни України, об'єднання громадян [1], на яких покладено обов'язки забезпечувати національну безпеку в різних сферах, таких як: у зовнішньополітичній; у сфері державної безпеки; у воєнній та сфері безпеки державного кордону України; у внутрішньополітичній; в економічній; у соціальній та гуманітарній сферах; у науково-технологічній; у сфері цивільного захисту; в екологічній та інформаційній сферах.

Однак, вперше за історію існування міліції (поліції), в результаті реформування Міністерства внутрішніх справ України, створено потужний окремий підрозділ – Департамент кримінальної розвідки, який покликаний на протидію організованій злочинності, яка, як відомо, здійснює свою злочинну діяльність в кожній з перелічених сфер що загрожує національній безпеці України.

Викладене свідчить, що протидія злочинам з організованими формами злочинності та здійснення кримінальної розвідки у сфері охорони економічної безпеки держави відноситься до компетенції Департаменту кримінальної розвідки та Департаменту захисту економіки Національної поліції України. Перед вказаними підрозділами поставлено серйозні завдання державного значення та покладаються надії на високий професійний рівень їх виконання. На нашу думку, новостворені підрозділи кримінальної поліції через певний період часу доведуть важливість та необхідність здійснення кримінальної розвідки на шляху до якісної охорони економічної безпеки держави та її вагому роль у протидії організованій злочинності.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.1993 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

3. Про Національну поліцію України Закон України від 02.07.2015 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

4. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Департаменту захисту економіки Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 07.11.2015 № 81.

5. Про затвердження Положення про Департамент кримінальної розвідки Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 03.12.2015 № 140.

МОНІТОРИНГ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шехавцов Р.М., доцент кафедри кримінального процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Кунтій А.І., доцент кафедри кримінального процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Моніторинг банківських рахунків включений до переліку Негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), передбаченого главою 21 КПК, для забезпечення виконання покладених на НАБ завдань протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Ця НС(Р)Д притаманна тільки не лише нашому кримінальному процесуальному законодавству. Аналогічні негласні акти розслідування передбачені, наприклад, у статті 134-2 КПК Молдови як моніторинг або контроль фінансових угод і доступ до фінансової інформації, статтях 284-285 КПК Швейцарії – моніторинг банківських операцій.

Слід розрізняти моніторинг банківських рахунків та фінансовий моніторинг, здійснення якого передбачене Законом «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року.

Сутність моніторингу банківських рахунків, відповідно до статті 269-1 КПК, полягає в отриманні детективом НАБ відповідно до ухвали слідчого судді в поточному режимі від банку інформації про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках з метою фіксування злочинної дії з використанням конкретного банківського рахунку в банківській установі на території України або розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації. Його проведення відповідно до положень статей 246 та 269-1 КПК можливе лише за кримінальним провадженням щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів, що віднесені до підслідності НАБ.

Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу (пункт 1 статті 1 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»). Державний фінансовий моніторинг розділяється на два підвиди: 1) державний фінансовий моніторинг, який проводиться Державною службою фінансового моніторингу, та полягає в сукупності заходів із збору, обробки та аналізу зазначеним органом інформації про фінансові операції, що подається суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України; 2) державний фінансовий моніторинг який здійснюється іншими суб'єктами, визначеними у частині 3 статті 5 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», спрямований на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення шляхом здійснення заходів, передбачених у статті 14 даного Закону. Первинний фінансовий моніторинг полягає в сукупності заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, перелік яких наведений у частині 2 статті 5 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», і спрямовані на виявлення фінансових операцій у разі, якщо сума, на яку вони здійснюються, дорівнює чи перевищує 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, - 30 000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, - 30 000 гривень), та має одну або більше ознак, які наведені у частині 1 статті 15 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також зупиненні даних операцій за наявності підстав, наведених у статті 17 даного Закону.

Узагальнені Державною службою фінансового моніторингу матеріали первинного фінансового моніторингу по фінансовим операціям, які підпадають під ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних

злочинним шляхом, до яких причетні державні службовці, перелік яких наведений у пункті 1 частини 5 статті 216 КПК, можуть виступити однією з підстав для початку оперативним підрозділом НАБ оперативно-розшукової діяльності відносно цих осіб або кримінального провадження.

Ініціювати проведення моніторингу банківських рахунків шляхом внесення клопотання про надання відповідного дозволу слідчим суддею вповноважений відповідно до частини 1 статті 269-1 КПК прокурор, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням злочину підслідного НАБ. Виходячи з цього детектив НАБ, який здійснює досудове розслідування злочину, у випадку необхідності проведення даної НС(Р)Д повинен звернутися до прокурора з відповідною ініціативою. За необхідності це може бути зроблене у формі листа. Порядок внесення такого клопотання передбачений статтями 246, 248, 249 КПК (див. докладно про загальні положення реалізації приписів цих статей у підрозділі 5.4.)

Звернемо увагу на те, що особливістю цього клопотання є те, що в ньому повинні бути наведені достатні дані, які обґрунтовують: 1) підозру, що особа здійснює злочинні дії з використанням конкретного банківського рахунку у банківській установі, що діє на території України; 2) неможливість іншим чином розшукати чи ідентифікувати майно, що підлягає конфіскації чи спеціальній конфіскації у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності НАБ.

Слідчий суддя в ухвалі про надання дозволу моніторингу банківських рахунків поряд із відомостями, які визначені у частині 4 статті 248 КПК, повідомляє керівника банківської установи про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї НС(Р)Д і про відповідну кримінальну відповідальність, а також зобов'язує банк надавати НАБ в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються по конкретному рахунку або декількох рахунках. На підставі ухвали слідчого судді керівник банківської установи зобов'язаний письмово попередити усіх її працівників, залучених до моніторингу банківських рахунків, про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї НС(Р)Д і про відповідну кримінальну відповідальність. Таке повідомлення з підписами цих працівників банківської установи долучається як додаток до протоколу моніторингу банківських рахунків.

Інформація про операції, що здійснюються на банківських рахунках, повинна доводитися до відома НАБ до виконання відповідної операції, а в разі неможливості – негайно після її виконання. Форма та порядок такого повідомлення повинна забезпечувати таємний, скритий характер проведення моніторингу банківських рахунків. Рух коштів по банківському рахунку фіксуються протоколі даної НС(Р)Д, який складається відповідно до вимог статей 104-106, 252 КПК, розділів IV, V Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затвердженій спільним наказом №114/1042/516/1199/936/1687/5 ГП, МВС, СБ, Адміністрації ДПРС, МФ, МЮ 16 листопада 2012 року, посадовою особою підрозділу детективів НАБ, якій було доручене прокурором її проведення. В подальшому ці дані можуть бути використані за рішенням прокурора для обґрунтування прийняття процесуальних рішень щодо попереднього арешту або арешту майна в порядку, визначеному КПК, а також інших процесуальних рішень та під час інших слідчих (розшукових) дій.

СЕКЦІЯ № 4.
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ігнатюк О.В., заступник голови Апеляційного суду Київської області, кандидат юридичних наук

Наукова дискусія навколо розуміння доказів бере свій початок з часів старого Риму (кінець III – середина VI століття), із запровадженням детального регулювання процесуальних дій суду з розслідування злочину і досить суворих правил формальної оцінки доказів. Під доказом – «probation» – тоді розуміли власне доказ, засіб доказування і судове слідство. Тоді ж законні докази – «probation», які були різних видів, почали відрізняти від доказів як логічних суджень, тобто аргументів («argumentum»). Розвиток римського права і його апробація державами Європи, безумовно, вплинула і на становлення інституту доказового права на Русі, де перші згадки про докази пов'язують з «Руською Правдою». В українському праві знайшли відображення правила збирання і використання доказів «Руської Правди», «Псковської судної грамоти», Судебників, Литовських статутів, збірок магдебурзького права, «Прав, за якими судиться малоросійський народ», законодавчих актів Російської імперії XVIII–XIX століть. Доказами на Русі в цей період були показання сторін і свідків («послухів» та «видоків»), письмові документи (грамоти), речові докази, божий суд (посєдинок, клятва, іспит залізом і водою) [1].

За часів Радянського Союзу до прийняття Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року [2] панувала думка, що доказом є, по-перше, джерело відомостей про факти, якими встановлюються або спростовуються обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінальної справи, по-друге, самі факти, якими встановлюються або спростовуються обставини, що мають значення для справи, (наприклад, факт наявності ворожнечі між потерпілим і обвинуваченим) [3, с. 111].

Такий підхід був зумовлений тим, що кримінально - процесуальний закон не давав визначення поняття доказу, а наводив лише перелік джерел доказів (ст. 58 КПК УРСР 1927 року) [4]. Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року (ч. 1 ст. 16) і КПК УРСР 1960 року (ч.1 ст.65 КПК) закріпили поняття доказів у кримінальній справі.

У новому КПК України [5], як і в КПК 1960 р. поняття доказів цілком правильно пов'язано з потребою встановити обставини, що належать до предмета доказування у кримінальній справі. Разом з тим в новому КПК пропущено займенник «будь-які», що, на погляд [1], є певним недоліком, адже під час доказування мають бути використані усі наявні у справі (будь-які) докази: прямі і непрямі (побічні), обвинувальні і виправдувальні тощо.

Таким чином опираючись на пропозиції науковців [6;7;8;1], пропонуємо сформулювати назву статті і визначення поняття доказів в статті 84 нового КПК у такій редакції: «Докази і їх процесуальні джерела». Доказами в кримінальному провадженні є будь-які фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Література:

1. Поняття доказів у кримінальному процесі / А. О. Ляш, В. М. Ліщенко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12laoukr.pdf>.
2. Основы уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик. Закон от 25 декабря 1958 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – №1. – Ст. 15.
3. Лукашевич В. З. О понятии доказательства в советском уголовном процессе / В. З. Лукашевич // Изв. вузов. Правоведение. –1963. –№ 1.– С. 110-119.
4. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР. – Х. : Наркомюст УСРР, 1928. – 127 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України. – 2012. – № 90-91.
6. Балакшин В. Понятие доказательств в уголовном процессе / В. Балакшин // Законность. – 2005. –№ 2. – С.43-47.
7. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко. – К. : Вища школа, 1984. – 134 с.
8. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: [монографія] / С. М. Стахівський– К.: Терно-граф, 2005. – 272 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Бондаренко Є.В., прокурор Київської області

У контексті сутнісного й організаційного реформування системи кримінальної юстиції України як одного і виявів ціннісних внутрішньодержавних трансформацій без перебільшення визначальним є питання обговорення підходів національного законодавства, яке регламентує порядок здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у співвідношенні з правовими орієнтирами, які постають перед Україною у світлі євроінтеграційних процесів, та законодавчими механізмами, притаманними зарубіжним державам континентальної системи права, якими уповноважені суб'єкти останніх оперують у ході вирішення завдань кримінального провадження.

Діяльність прокуратури України регламентується великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких: Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», Накази Генерального прокурора України «Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України» від 26.12.2011 р. № 1, «Про особливості організації роботи прокуратур міст з районним поділом» від 30.12.2010 р. № 1/2, «Про затвердження Положення про організацію співпраці Генеральної прокуратури України з Верховною Радою України» від 24.01.2006 р. № 1/4, «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією» від 04.05.2012 р. № 1/1, «Про організацію правозахисної діяльності органів прокуратури України» від 12.04.2011 р. № 3, «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів» від 07.11.2012 р. № 3, «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» від 19.09.2005 р. № 4/1, «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19.12.2012 р. № 4, «Про особливості організації діяльності органів прокуратури у сфері транспорту» від 28.12.2012 р. № 3/1, «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 06.04.2011 р. № 7, «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва і правової допомоги у кримінальних справах» від 05.05.2011 р. № 8 та ін. [1, с.768].

Також, Верховна Рада України прийняла ряд законів про ратифікацію деяких Європейських конвенцій 1950/1970-х років минулого століття, що стосувалися різних аспектів прокурорської діяльності. Це, зокрема: Закон України від 22 вересня 1995 року «Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 рік»; Закон України від 16 січня 1998 року «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції»; а також Закон України від 17 грудня 1997 року «Про ратифікацію Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 рік» та ін. 17 листопада 1993 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про надання Генеральному прокурору України повноважень на підписання договорів (угод) про передачу засуджених».

Серед міжнародно-правових документів, якими керується прокуратура України, значне місце посідають двосторонні меморандуми, протоколи намірів, угоди про правову допомогу і співробітництво з різних аспектів прокурорської діяльності. Такі двосторонні міжнародно-правові акти були укладені між Департаментом Генерального Атторнея Австралії і Генеральною прокуратурою України щодо співробітництва в переслідуванні воєнних злочинців; про співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Федеральною прокуратурою Швейцарської Конфедерації в боротьбі з організованою злочинністю і відмиванням доходів; про взаємопорозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади. Були підписані Протоколи про наміри між Генеральною прокуратурою України і прокуратурами кожної з держав Балтії щодо співробітництва у сфері надання правової допомоги. Угоди про правову допомогу і співробітництво укладені між Генеральною прокуратурою України і прокуратурами багатьох держав СНД, Верховною народною прокуратурою Китайської Народної Республіки, Міністерством юстиції Республіки Польща та ін. Всі ці аспекти міжнародного співробітництва прокуратури України потребують глибокого всебічного дослідження і узагальнення, вироблення необхідних рекомендацій.

У зв'язку зі здійсненням прокуратурою України міжнародного співробітництва з відповідними органами зарубіжних країн Генеральним прокурором України видано низку наказів та інструкцій, які регулюють цю діяльність. Серед них Наказ «Про організацію роботи органів прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва і правової допомоги», Інструкція про порядок підготовки, передачі та виконання органами прокуратури України звернень про правову допомогу у кримінальних справах, Інструкція про порядок виїздів працівників органів прокуратури України у закордонні службові відрядження, інші нормативні документи Генерального прокурора України. Найбільш важливі аспекти міжнародної діяльності органів прокуратури, на наш погляд, слід було б закріпити в законодавстві, зокрема, при прийнятті нового Закону України «Про прокуратуру», нового Кримінально-процесуального кодексу України, інших законодавчих актів.

Для гармонізації правового статусу органів прокуратури важливе значення мають такі документи Ради Європи, як: Висновок та рекомендація Парламентської Асамблеї РЄ № 190 (1993) від 26 вересня 1995 року щодо вступу України; Резолюція ПАРЄ від 5 жовтня 2005 року № 1466 (2005) «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною»; Рекомендації № (2000) 19 Комітету Міністрів РЄ державам - членам Ради Європи щодо ролі державної прокуратури у системі кримінального судочинства; Рекомендації ПАРЄ від 27 травня 2003 р. № 1604 (2003) «Роль прокуратури в демократичному правовому суспільстві», а також коментарі щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України стосовно прокуратури України, надані експертами Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у 2006 році [2, с. 7].

У цих документах сформульовано чимало слушних рекомендацій і фахових порад, які можна використати з метою подальшого підвищення ефективності прокурорської системи в Україні та її раціональної гармонізації з прокурорськими системами європейських країн. Наприклад, у Рекомендації № (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи йдеться про гарантії, які забезпечують виконання державними прокурорами своїх посадових обов'язків, вказується на те, що держави - члени Ради Європи повинні вжити ефективних заходів, які гарантуватимуть безперешкодне виконання прокурорами своїх професійних обов'язків і функцій у належних правових та організаційних умовах, а також відповідне матеріальне, зокрема бюджетне забезпечення їхньої діяльності, причому ці умови мають бути створені в тісній взаємодії з представниками органів прокуратури.

Це має забезпечувати: а) справедливий та безсторонній порядок добору, просування та переміщень по службі державних прокурорів, у якому втілені гарантії проти будь-яких преференційних підходів в інтересах окремих груп та виключається будь-яка дискримінація на основі статевої чи расової приналежності, кольору шкіри, мови, віросповідання, політичних та інших поглядів, національного чи соціального походження або інших факторів; б) формування кар'єри державних прокурорів, їх просування та переміщень по службі такими об'єктивними критеріями, як фахова компетентність і досвід; в) переміщення по службі має диктуватися службовою необхідністю; г) повинні бути створені гідні умови служби прокурорів, зокрема заробітна плата, вислуга років і розмір пенсій, сумірні за важливістю їхньої ролі, а також відповідний вік виходу у відставку; д) дисциплінарні провадження проти прокурорів мають регулюватися законом і гарантувати справедливість та об'єктивність оцінок і прийнятих рішень, які повинні підлягати незалежному та безсторонньому контролю; е) у випадках порушення правового статусу прокурорів вони повинні мати доступ до задовільної процедури подання скарг у тому числі, залежно від ситуації, належний доступ до відповідного органу правосуддя; ж) має бути забезпечений фізичний захист прокурорів і членів їхніх сімей у випадках загрози їхній безпеці, що виникла внаслідок належного виконання ними своїх посадових обов'язків.

Від держав - членів Ради Європи вимагається вжити заходів, які гарантуватимуть прокурорам ефективне право на свободу слова, віросповідання, об'єднань і зібрань. Вони повинні мати право на участь у публічних дискусіях з питань законодавства, відправлення правосуддя, сприяння та захисту прав людини, а також вступати або створювати місцеві, національні чи міжнародні організації та відвідувати їхні зібрання у приватному порядку без будь-яких негативних наслідків по службі, зумовлених їхніми правомірними діями або членством у законній організації. Зазначені права можуть бути обмежені лише тією мірою, якою цього вимагають закон і необхідність збереження конституційного статусу державних прокурорів. У випадку порушення зазначених прав повинні існувати ефективні засоби судового захисту.

Ця гарантія впливає зі ст. 10 Конвенції про захист прав людини, але має тлумачитись і застосовуватись у світлі обов'язків прокурора утримуватись від політичної діяльності. Виходячи з цього, співробітники прокуратури ряду країн - членів Ради Європи не мають права ні вступати до політичних партій, ні активно займатись політикою.

Серед прокурорських гарантій називають і належні матеріальні умови їх служби. Йдеться, зокрема, про забезпечення певної рівноваги при визначенні розміру заробітної плати і пенсій між працівниками органів суду та прокуратури.

Проаналізувавши низку нормативно-правових актів, вимог європейських стандартів, порівнявши систему функціонування прокуратури в різних країнах світу, зауважимо, що українська модель майбутньої оновленої прокуратури не повинна бути схожою на жодну із систем, оскільки підпорядкованість та залежність, яка існує в інших, у вітчизняній системі не зможе виправдати потреби часу, хоча б тому, що на її формування впливає ментальність нації, особливості розвитку правової системи в історичному розрізі.

На нашу думку, слід змістити концентрацію уваги з наглядової функції, яку звикли вже асоціювати з органами прокуратури, на захист прав та свобод громадян та контроль за виконанням вимог закону правоохоронними органами з дотриманням принципів об'єктивності, справедливості, законності та неупередженості.

Література:

1. Рибалка Н. О. Поняття та сутність прокурорського нагляду / Н. О. Рибалка // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 768–772.

2. Огляд коментарів експертів Ради Європи до проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України стосовно прокуратури». - К.: Генеральна прокуратура України, 2006. - вересень. - 7 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Гапоненко М.О., курсант Університету ДФС України

Науковий керівник: Завидняк В.І., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету ДФС України, кандидат юридичних наук, доцент

Узаконення результатів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) у кримінальному процесі, а також право на його використання в кримінальному судочинстві породило безліч питань, які пов'язані саме із реалізацією ОРД. Трудність використання ОРД у кримінальному процесі обумовлена саме легалізацією результатів оперативно-розшукової інформації в доказову. Хоча деякі моменти вдалося передбачити у новому КПК України, в якому відведено цілий розділ, присвячений негласним слідчо-розшуковим діям.

Не секрет, що ОРД тісно пов'язана з кримінально-процесуальною діяльністю. І варто зазначити той факт, що до прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» діяльність, використання результатів, які були отримані негласним шляхом регламентувалися тільки старим КПК України, у якому не було чітко зазначено що таке ОРД, її форми, методи, принципи.

Надалі у КПК України 1961 року було внесено зміни в яких зазначалося про можливість використання необхідних оперативно-розшукових заходів органом дізнання, зокрема, використання кіно запису, звукозаписи, в цілях виявлення ознак злочину та осіб, що їх скоїли.

Кримінально-процесуальна діяльність - це законодавчо врегульована діяльність органу дізнання, слідчого, прокурора, судді, колегіального суду. Вона повинна бути оформлена в процесуальній формі. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні зазначені у ст. 91 КПК України і розширювальному тлумаченню не підлягає [1].

Ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» говорить про те, що ОРД це діяльність спеціально уповноважених суб'єктів щодо пошуку і фіксації фактичних даних про протиправну діяльність осіб або груп з метою припинення правопорушень, отримання інформації у інтересах кримінального судочинства, і як правило проводиться негласно у зв'язку з надходженням в орган дізнання конфіденційної інформації кримінального характеру припускає обмеження в тому або іншому ступені прав і свобод громадян з боку компетентних правоохоронних органів [2].

Використання ОРД у кримінальному процесі пов'язане з вирішенням завдань кримінального процесу в боротьбі із злочинністю. Це дозволяє зробити висновок, що ігнорування гласних та негласних форм і методів проведення оперативно-розшукових заходів слід кваліфікувати як понукання злочинним посяганням на права і свободи людини і громадянина

Проаналізувавши наукову літературу, зокрема наукові праці Є.Д. Лук'янчикова, М.М. Міхеєнка, можна виділити такі основні ознаки ОРД у кримінальному процесі:

1. Оперативно-розшукова діяльність регламентується законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншими відомчими нормативно-правовими актами;
2. Кримінально-процесуальна діяльність проводиться виключно суб'єктами процесу, які вказані в КПК України;
3. Кримінально-процесуальна форма строго регламентована КПК України.

Оперативно-розшукова діяльність не містить норм кримінально-процесуального характеру, оскільки застосовує негласні форми, сили, засоби та методи. Оперативно-розшукова діяльність проводиться до початку кримінального провадження, негласними оперативними, оперативно-розшуковими формами [3, с. 56-64].

Аналізуючи зазначене, можна зробити висновок, що оперативно-розшукова діяльність може розглядатися як в широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому сенсі ОРД можна розглядати як вказано в ст.1 закону, виходячи з цілей оперативно-розшукової діяльності. В даному випадку це припинення, попередження, розкриття злочинів, розшук злочинців. У вузькому сенсі ОРД включає елементи, пов'язані з захистом прав і інтересів громадян, безпеку суспільства і кожного громадянина суспільства.

Слід також зазначити, що використання ОРД у кримінальному процесі допустимо тільки з метою отримання фактичних даних, які можуть бути використані як допустиме джерело доказів, і коли отримати іншим шляхом інформацію важко або неможливо. Якщо розглядати оперативні вимоги в кримінальному процесі, то можна сказати, що ОРД - це вимушений характер діяльності та його застосування допустимо в стані крайньої необхідності.

Оперативно-пошукова, пошукова діяльність включає: здійснення візуального спостереження, застосування фото-відео документування, поштово-телеграфне спостереження, отримання інформації з каналів зв'язку тощо.

Функції ОРД мають єдність з цілями, завданнями і напрямом діяльності суб'єктів. Теорія ОРД визначає функції спеціальні та процесуальні.

Порівнюючи і розділяючи функції ОРД і кримінального процесу, можна зробити певні висновки, що функції кримінального процесу визначаються, виходячи з форми розслідування по кримінальному провадженню щодо особи, яка скоїла тяжкий злочин та або особливо тяжкий; підтримка цивільного позову; за-

безпечення права на захист; здійснення нагляду і контролю з боку прокурора та судді за провадженням досудового розслідування. А функціями ОРД, на думку Овчинського С.С. є: розкриття злочинів; припинення злочину; попередження злочинної діяльності; взаємодія правоохоронних органів [4, с. 220].

Таким чином функції кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, які взаємопов'язані та взаємозалежні одна від одної впливають із ст. 2 КПК України та ст.1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Оперативно-розшукові дії отримали повну регламентацію у новому КПК. Наразі Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює, що у разі виявлення відомостей про кримінальне правопорушення ОРД не здійснюється, а відомості передаються до слідчого, прокурора для початку досудового розслідування на підставі положень КПК.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. - № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 5 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992.- № 2135-XII.
3. Бедняков Д.М. Непроцессуальная информация и расследование преступлений / Д. М. Бедняков. – М. : Юрид. лит., 1991. – 205 с.
4. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / С.С. Овчинский. – М. : Спарк, 2000. – 220 с.

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ІНСТИТУТУ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

*Глодова Д.В., студент Університету ДФС України
Науковий керівник: Завидняк В.І., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної
фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, доцент*

Прийнятий у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК) започаткував у нашій правовій системі багато новацій, серед яких - новий різновид слідчих дій - негласні слідчі (розшукові) дії. Запропонований інститут змінив усталене уявлення й порядок здійснення цих слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Тому актуальним сьогодні є визначення особливостей механізму проведення негласних слідчих (розшукових) дій і законодавчих переваг та недоліків його правового врегулювання у кримінальному провадженні.

Дедалі частіше інститут негласних слідчих (розшукових) дій привертає до себе увагу. Однак здебільшого предметом наукового дослідження цього інституту стають лише окремі його складові. Наприклад, Ю. Бражнік розглядає у своїй роботі роль слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, С. Кирпа досліджує юридичну природу негласних слідчих (розшукових) дій, О. Керевич аналізує організаційні особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій, Р. Сафроняк розглядає здійснення нагляду при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Деякі дослідники, наприклад, С. Албул, М. Стащак, В. Уваров, С. Савицька, Д. Никифорчук досліджують окремі проблемні питання, пов'язані з проведенням негласних слідчих (розшукових) дій. Свою увагу цій тематиці також присвятили такі вчені, як В. Тертишник, М. Шумило, В. Шевчук, Л. Удалова, М. Михайлов, Б. Шолудько, Ф. Шиманський, В. Фаринник та ін [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. Проте, жодного випадку, коли та в якому порядку, вище зазначенні відомості підлягають розголошенню не зазначено. Навіть більше, Наказом СБУ від 17.10.2012 р. № 470 «Звід відомостей, що становлять державну таємницю», доповнено двома статтями. Тепер відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії будуть мати ступінь секретності «Таємно» терміном на 5 років (наказ набрав чинності з набуттям чинності 20 листопада 2012 р. нового КПК) [2].

Негласними слідчими діями, відповідно КПК України, є аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виймка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); аудіо -, відео контроль місця (ст. 270 КПК); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) [3].

Зміни, які були внесені в новий КПК мають певні проблемні питання, зокрема викликає певних сумнівів доцільність і обґрунтованість застосування словосполучення слідчі (розшукові) дії, оскільки слідчі дії та розшукові заходи за своїм змістом, характером, метою і завданнями є різними процесуальними засобами, а

тому ототожнювати їх, ставити між ними знак рівності некоректно, навіть якщо й вони отримали однакове значення у формуванні доказової бази під час кримінального провадження.

Також варто зазначити, що редакцією норм чинного КПК України по суті знівельовано поняття «слідча дія», оскільки їх провадження перестає бути виключною компетенцією (прерогативою) слідчого. Так, п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України надає право прокурору особисто проводити слідчі (розшукові) дії, у ч. 2 ст. 41 КПК України зазначено, що під час виконання доручень з проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого, ч. 2 ст. 243 КПК дозволяє стороні захисту самостійно залучати експерта на договірних умовах для проведення експертизи і, нарешті, ч. 1 ст. 275 КПК передбачає можливість використання конфіденційного співробітника для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. За таких обставин, говорячи про засоби доказування, доцільніше вживати терміни «процесуальні дії на досудовому розслідуванні» та «процесуальні дії на судовому провадженні». Також законодавець у нормах КПК не проводить чіткого розмежування за ступенем доказового значення між результатами провадження негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Так, у главі 21 КПК України визначені підстави та процедура провадження негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, щодо прийняття рішення, отримання відповідного дозволу від слідчого судді за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, дотримання яких є обов'язковою умовою набуття отриманих результатів доказового значення. Більше того, чинним вітчизняним кримінальним процесуальним законодавством взагалі не передбачена можливість здійснення оперативно-розшукових заходів по відкритому кримінальному провадженню, тобто здійснення так званого оперативного супроводу досудового розслідування. Йдеться про те, що оперативно-розшукові дії мають проводитися за власною ініціативою співробітників оперативних підрозділів з метою викриття, попередження і припинення кримінального правопорушення, встановлення у виявлених діяннях ознак протиправності, що становлять основу для відкриття кримінального провадження і початку досудового розслідування. Іншими словами, інформація, отримана в результаті здійснення оперативно-розшукових заходів, може слугувати лише основою (підставою) для відкриття кримінального провадження і внесення відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України), тоді як по відкритому провадженню слідчим особисто або за його дорученням співробітниками оперативних підрозділів можуть проводитися лише негласні слідчі (розшукові) дії і результати їх проведення виступають джерелами доказової інформації [4].

Цікавим для дослідження є положення ст. 76 КПК в контексті вирішення питання слідчим суддею про надання або відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії у кримінальному провадженні. Зазначене положення КПК передбачає неприпустимість повторної участі судді у кримінальному провадженні. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 76 КПК суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не має права брати участь у цьому самому провадженні в суді першої, апеляційної та касаційної, інстанції [5, с. 115]. Виникає запитання, як буде реалізовано зазначену норму КПК, коли все діловодство стосовно проведення тієї чи іншої негласної слідчої (розшукової) дії ведеться таємно. Тобто ухвала слідчого судді з приводу надання чи відмови в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії приєднана до матеріалів кримінального провадження не буде. На нашу думку, це питання має вирішувати голова суду, на якого покладено функції головного адміністратора судової установи. До його безпосередніх обов'язків належить й організація процесу фіксування такого роду таємної інформації відповідно до норм чинного законодавства. Це в подальшому сприятиме дотриманню гарантій і вимог КПК щодо неможливості повторної участі слідчого судді у кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні. На нашу думку, відповідно до цієї самої статті, суддя, який давав дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів на підставі ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», також не має права брати участь у розгляді таких матеріалів у судах вказаних інстанцій, хоча про це законодавець прямо не зазначає.

Отже на підставі викладеного можна зробити такі узагальнення й висновки, що новий КПК України, зокрема глава 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії», звісно, не є досконалим. Однак чинне кримінальне законодавство у сфері розглянутого питання ще не раз буде вдосконалене та піддане слушній критиці. Саме правозастосовна діяльність щодо негласних слідчих (розшукових) дій повинна показати всі переваги й недоліки цього процесуального інституту та його місце в системі слідчих (розшукових) дій. А останнє дасть змогу створити такі умови, завдяки яким кількість випадків зловживань такими слідчими (розшуковими) діями органами досудового розслідування значно зменшиться. Завдяки цьому буде на належному законодавчому рівні забезпечена законність, права й охоронювані законом інтереси осіб при проведенні негласної слідчої (розшукової) дії під час досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Література:

1. Вільгушинський В. Щодо проблемних питань законодавчого регулювання інституту негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] / Володимир Вільгушинський. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.viche.info/journal/4198/>.

2. Рябуха А. В. Проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій за законодавством України [Електронний ресурс] / А. В. Рябуха. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/33_PRNIT_2012/Pravo/5_119918.doc.htm.

3. Кримінально процесуальний кодекс [Електронний ресурс] – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Журавель, В. А. Деякі проблемні питання провадження слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України [Електронний ресурс] / В. А. Журавель. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7217/1/Guravel_573.pdf.

5. Албул С.В. Кримінальний процес України: навчальний посібник / С.В. Албул, С.Л. Деревянкін, О.В. Поліщук – Одеса: ОДУВС, 2015. – 476 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Завидняк В.І., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, доцент

У світлі прогресивних демократичних тенденцій гуманізації кримінального та кримінального процесуального права основні напрями реформування органів кримінальної юстиції, визначені в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», затвердженому Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, передбачали необхідність кардинальної перебудови вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Враховуючи гостру суспільну й державну потребу в реконструкції та розбудові системи кримінальної юстиції, найбільш визначним досягненням, що ознаменувало діяльність Верховної Ради України шостого скликання, стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України (КПК України). Втілюючи визначальні гуманістичні ідеї, світові та європейські демократичні цінності у сфері забезпечення основних прав та свобод людини і громадянина, а також сучасний досвід правоохоронної діяльності провідних демократичних країн, новий Кримінальний процесуальний кодекс України пропонує виважену модель роботи повноважних державних органів щодо виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень. Головним здобутком нового кримінального процесуального закону слід вважати чіткий розподіл кримінально-процесуальних функцій між окремими учасниками кримінального судочинства та наявність системи стримувань і противаг, який забезпечуватиме вирішення завдань правосуддя. Проте найбільш революційним кроком законодавця стало впровадження у систему досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій, що, по суті, є оперативними заходами, спрямованими на конспіративне отримання відомостей про підготовлювані та вчинені злочини з метою їх невідкладного припинення й розкриття.

Особливу роль в отриманні інформації – є залучення громадян до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Сприяння осіб правоохоронним органам на конфіденційній основі є суттю агентурного методу, а він, у свою чергу, становить основний зміст як оперативно-розшукової діяльності, так кримінальної процесуальної в частині проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Цей метод полягає у безпосередньому функціонуванні різних категорій конфідентів у кримінальному середовищі. Це обумовлено замкнутістю такого середовища, блокуванням ним каналів витоку інформації про злочинну діяльність, суворого внутрішньогруповою дисципліною та конспірацією дій злочинців. Завдяки агентурному методу стають можливими одержання відомостей про «супротивника», досягнення цілей виявлення, запобігання й розкриття злочинів, документування злочинних дій. Без такої участі й такої допомоги неможлива успішна боротьба із злочинністю, забезпечення безпеки суспільства, держави та особи.

Співробітництво осіб з правоохоронними органами повинно мати винятково добровільний характер. При цьому мотивація такого співробітництва може бути різною: і добровільне бажання безоплатно допомогти правоохоронним органам, яке ґрунтується на ідеологічних і моральних переконаннях, і передбачена законом можливість звільнення від кримінальної відповідальності у випадку співробітництва, активного сприяння розкриттю злочинів, відшкодування завданої шкоди, дійового каяття, і прагнення поліпшити умови свого утримання в кримінально-виконавчих установах, і помста, заздрість, конкуренція в злочинному середовищі, особисті симпатії та почуття подяки стосовно конкретного працівника правоохоронних органів, і прагнення до ризику, бажання завдати шкоди конкурентові по бізнесу тощо.

Безперечним досягненням нового КПК України є прийняття усталених стандартів роботи правоохоронних органів країн розвинутої демократії, серед яких США, Великобританія, ФРН, де досудове розслідування злочинів здійснюється із використанням гласних і негласних методів роботи. Згідно з нормами нового КПК України досудове розслідування у кримінальних справах також здійснюватиметься гласними і негласними методами.

Процесуалізація оперативно-розшукової діяльності є наслідком пошуків законодавчого вирішення проблем розбудови ефективного механізму протидії злочинності. Детальна правова регламентація кожної із

визначених законом негласних слідчих (розшукових) дій, встановлення процесуального керівництва прокурором над досудовим розслідуванням, забезпечення повноцінного судового контролю за організацією інтрузивних дій, процесуальні гарантії ознайомлення зацікавлених сторін з результатами їх провадження є беззаперечними аргументами у суперечці на користь того, що негласні слідчі (розшукові) дії не можуть виступати інструментом безпідставного кримінального переслідування. Адже встановлені процесуальним законом засади організації та здійснення реально забезпечують винятковість їх проведення та можливість усебічного контролю з боку як держави, так і об'єкта переслідування. Отримана інформація може набути статусу доказів лише згідно з рішенням суду під час розгляду матеріалів кримінального провадження, за умови дотримання встановленого законом порядку його здійснення, перевірки та оцінки прокурором.

Поєднання у системі слідчих дій гласних і негласних методів здобуття інформації про підготовлювані та вчинені злочини при одночасному посиленні конституційних гарантій прав і свобод особи повинно стати ефективним інструментом протидії злочинності, що слугуватиме вирішенню завдань кримінального судочинства у масштабах всієї країни та стане запорукою високого рівня правопорядку в державі.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

IBM I2 ANALYST'S NOTEBOOK У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

*Заєць О.М., завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, член Всеукраїнської асоціації науковців
та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності*

Організована злочинність, яка здобула невідомі до цього часу і найбільш небезпечні та складні форми, стала однією з головних причин глобального зменшення відчуття безпеки. Умови, що виникли, визначили нові вимоги у сфері застосування сучасних технологій супроводу процесів попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень та прийняття рішень у функціонуванні всіх правоохоронних органів.

Реформування правоохоронної системи України започаткувало процес запровадження міжнародних стандартів управління інформацією у сфері протидії злочинності. Це стосується ефективного управління ризиками і застосування системи кримінального аналізу. З огляду на те, що система кримінального аналізу характеризується однаковими аналітичними процедурами, принципами та умовними символами візуального представлення, вона є своєрідною міжнародною мовою інтерпретування кримінальних подій аналітиками у всьому світі. Це створює нові можливості для розвитку ефективної взаємодії і співпраці між національними та міжнародними правоохоронними органами.

Виходячи з необхідності повсякденного користування комп'ютерним устаткуванням працівниками правоохоронних органів виникає потреба застосування програмного комп'ютерного забезпечення. Використання програмного забезпечення IBM I2 Analyst's Notebook полегшить нагромадження, опрацювання, дослідження і використання наявних даних про вчинене кримінальне правопорушення, а тим самим вплине на дієвість здійснюваного розслідування кримінального провадження.

IBM I2 Analyst's Notebook – візуальне аналітичне середовище, яке дозволяє максимально ефективно використовувати величезні обсяги інформації, накопичені державними службами та підприємствами. Завдяки інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу з урахуванням контексту дозволяє аналітикам (оперативним співробітникам, слідчим та іншим співробітникам правоохоронних органів) швидко зіставляти, аналізувати і наочно представляти дані з різних джерел, скорочуючи час на пошук важливої інформації в складних даних.

IBM I2 Analyst's Notebook надає актуальні і дієві аналітичні засоби, що допомагають виявляти, передбачати, запобігати і припиняти злочинну, терористичну і шахрайську діяльність. I2 Analyst's Notebook допомагає правоохоронним органам вирішувати наступні завдання:

- систематизувати структуровані і неструктуровані дані з багатьох джерел в єдине узгоджене уявлення;
- визначати ключових осіб (фігурантів кримінальних проваджень), події, зв'язки і закономірності між ними, які не завжди можна виявити іншими засобами;
- покращувати розуміння структури, ієрархії і способів дій злочинних, терористичних і шахрайських угруповань;
- спрощувати обмін складних даних, що дозволяє приймати своєчасні й ефективні оперативно-тактичні рішення;
- можливість отримувати вигоду за рахунок швидкого впровадження, яке забезпечує швидке зростання продуктивності, завдяки надійним рішенням для візуальної аналітики;
- імпортувати дані різних типів, включаючи записи телефонних дзвінків, фінансові транзакції, журнали IP-адрес і криміналістичних досліджень мобільних телефонів;
- перетворювати дані в чітке і зрозуміле уявлення, що допомагає аналізувати складні сценарії;

- ефективно аналізувати широкий спектр типів даних за допомогою гнучкого середовища моделювання та візуалізації даних;
- докладно аналізувати і глибоко розуміти дані за допомогою різних аналітичних уявлень, включаючи асоціативні, просторові, тимчасові і статистичні уявлення;
- оперативного визначення ключових осіб, взаємовідносин між ними і їх зв'язок з ключовими подіями за допомогою функцій аналізу основних зв'язків;
- розуміння основних етапів розвитку подій або закономірностей у злочинній діяльності за рахунок потужних інструментів проведення часового аналізу;
- виявляти можливих посередників між на перший погляд не пов'язани між собою сутностями в мережі;
- можливість детально вивчити дані з метою виявлення неочевидних зв'язків, закономірностей і тенденцій в складних даних;
- можливості геопросторової аналітики;
- використання інтегрованого аналізу соціальних мереж для визначення ключових осіб і взаємозв'язків усередині кримінальних організацій;
- допомога в процесі прийняття рішень та оптимізація використання ресурсів для оперативної реакції на проникнення в мережі, спостереження за ними або порушення їх роботи;
- створення інтуїтивно зрозумілих діаграм, на яких фіксуються і систематизуються допоміжні дані для брифінгів та презентацій;
- інтеграція інформації і візуального представлення даних в аналітичні звіти;
- можливість обмінюватися діаграмами з людьми, які не використовують I2 Analyst's Notebook.

I2 Analyst's Notebook – це не Word – ця програма призначена для більш серйозних речей, ніж маркетингові дослідження. Найчастіше такі програми використовують в поєднанні з інформацією під грифом «Тасмно» (Конфіденційно) для полегшення опрацювання, дослідження і використання наявних даних про вчинене кримінальне правопорушення, а тим самим дієвості здійснюваного розслідування кримінального провадження.

Література:

1. Beebe, Sarah Miller; Pherson, Randolph H. (2014). Cases in Intelligence Analysis: Structured Analytic Techniques in Action. SAGE Publications.
2. Heuer, Richards J. Jr. (2007). Psychology Intelligence Analysis, Pherson Associates, LLC: Reston, VA. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cia.gov/csi/books/19104/index.html>.
3. Pherson Katherine and Pherson Randolph. (2013) Critical Thinking for Strategic Intelligence. SAGE Publications.
4. Central Intelligence Agency (CIA) (2012). A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis – Cognitive and Perceptual Biases, Reasoning Processes.
5. Khalsa, S. (2009). Intelligence Community Debate over Intuition versus Structured Technique: Implications for Improving Intelligence Warning. Journal Conflict Studies, 29. Retrieved from <http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/view/15234/20838>.

ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЇ В ОПЕРАТИВНІЙ РОБОТІ

Зачек О.І., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, доцент

Дмитрик Ю.І., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Наприкінці ХХ століття розпочалася експлуатація автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем (АДІС). Сьогодні вони функціонують у всіх підрозділах експертної служби МВС України. У 2002 р. комісією МВС України у складі працівників експертної служби, Департаментом інформаційних технологій МВС України, НДІ «Спецтехніка» проведено тестування АДІС зарубіжних та вітчизняних виробників, за результатами якого тільки дві АДІС – «Дакто 2000» та «Сонда» – були визнані такими, що можуть застосовуватися на всіх рівнях (центральному, обласному та місцевому) дактилоскопічних обліків МВС України. Тому для ведення дактилоскопічних обліків та досліджень МВС України використовує саме ці АДІС [1, с. 3-4].

Використання систем розпізнавання за відбитками пальців на сьогодні має найбільшу кількість напрямків використання та застосувань з усіх біометричних технологій. Це обумовлено невисокою вартістю порівняно з іншими методами біометричної ідентифікації, а також високою точністю у зв'язку з незмінністю біометричної ознаки. На думку деяких авторів (Anil K. Jain, Michigan State University, Jianjiang Feng, Tsinghua University, Beijing, Karthik Nandakumar, Institute for Infocomm Research, Singapore) [6] основними причинами популярності методів розпізнавання за відбитками пальців є:

- успішність їх використання в різних криміналістичних, урядових та цивільних додатках;
- той факт, що злочинці часто залишають відбитки пальців на місці злочину;
- наявність існуючих великих дактилоскопічних баз даних;
- доступність компактних та недорогих пристроїв для зняття відбитків пальців.

В процесі проведення криміналістичних досліджень та під час зіставлення за допомогою АДІС відбувається ідентифікація особи за наявними відбитками пальців, а під час застосування біометричних технологій для створення систем безпеки здійснюють верифікацію особи.

На даний час українські правоохоронні органи використовують дактилоскопічну експертизу для ідентифікації злочинців за слідами відбитків пальців, знайденими на місці злочину та ідентифікацію осіб за їх відбитками пальців. Все це здійснюється шляхом залучення експертів з науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів. Разом з тим, в діяльності працівників правоохоронних органів виникає необхідність в оперативній ідентифікації особи за відбитками пальців рук, що потребує розробки відповідних технічних засобів.

Дактилоскопічна ідентифікація особи може проводитися не лише під час розслідування злочинів – процесуально, а й у процесі оперативно-розшукової діяльності – негласно. За допомогою оперативного (негласного) дактилоскопіювання можна отримати необхідні фактичні дані про осіб, які становлять оперативний інтерес.

Що стосується правового регулювання оперативного дактилоскопіювання, то варто зазначити, що ця дія може розглядатись як негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження згідно статті 274 Кримінального процесуального кодексу [5, с. 114]. Оперативне дактилоскопіювання спрямовується на те, щоб за допомогою негласного одержаних відбитків пальців рук зробити ототожнення особистості злочинця.

Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3] оперативним підрозділам органів внутрішніх справ надано право проводити оперативно-розшукову діяльність, крім цього, в межах оперативно-розшукової діяльності негласно виявляти й фіксувати сліди злочину. На нашу думку, необхідно доповнити ст. 8 «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» даного закону окремим положенням, а саме: «негласно одержувати біометричну інформацію для порівняльного дослідження, у тому числі шляхом проникнення в публічно недоступні місця, житлові чи інші володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України» [5, с. 111].

У статті 23 «Основні повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» [2, с. 13] передбачено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань:

- вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
- здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
- розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;
- вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом.

Крім того, згідно ч. 2 статті 26 «Формування інформаційних ресурсів поліцією» Закону України «Про національну поліцію»: «Під час наповнення баз (банків) даних, визначених у пункті 7 частини першої цієї статті, поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК)» [2, с. 17].

На жаль у статті 31 «Превентивні поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» [2, с. 19] не передбачено здійснення негласного дактилоскопіювання. Звичайно, згідно пункту 3 статті 30 «Види поліцейських заходів» поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами. Але було б доцільним передбачити здійснення негласного дактилоскопіювання окремим пунктом статті 31 Закону.

Технічним вирішенням проблеми ідентифікації осіб оперативними працівниками може служити комплекс сканування та передачі дактилоскопічної інформації КСПДІ [4]. Кожен правоохоронець має при собі мобільний термінал стільникового зв'язку (мобільний телефон), і він може носити з собою сканер відбитків пальців, який можна підключати до мобільного телефону з метою передачі дактилоскопічної інформації в інформаційну систему Національної поліції та отримання інформації про особу, чий відбитки пальців сканувалися. Таким чином можна сканувати та передавати відбитки пальців затриманої особи та сліди відбитків пальців, виявлені на предметах чи дактилопастках. Роз'єм MicroUSB пристрою приєднується до мобільного телефону. Прикладається палець особи до віконечка блока сканування відбитків пальців. Після сканування зображення в блоці кодування перетворюється в цифровий код, який поступає в мобільний телефон. В мобільному телефоні повинен бути активований доступ до мережі Internet через GPRS, 3G чи WiFi. Цифровий код через мережу Internet передається в інформаційну систему ОВС. Дані про особу після її ідентифікації передаються працівнику поліції на його мобільний телефон.

Використання дактилоскопії є важливим чинником боротьби зі злочинністю. Зокрема, важливе значення має негласне дактилоскопіювання. Але є проблеми здійснення негласного дактилоскопіювання як у правовій площині, так і в технічній. Для вирішення правових проблем доцільно до статті 31 «Превентивні поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» додати як окремий захід «Здійснення негласного дактилоскопіювання, в тому числі із застосуванням технічних засобів сканування та зв'язку». Статтю 8 «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» доповнити окремим положенням щодо отримання біометричної інформації для порівняльного аналізу. Для вирішення технічних проблем використання дактилоскопії оперативними працівниками правоохоронних органів доцільно впровадити у практичне використання комплексу сканування та передачі дактилоскопічної інформації КСПДІ.

Література:

1. Автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система «Сонда»: Методичні рекомендації для виконання лабораторних робіт з дисципліни «Інформаційно-пошукові системи ОВС» // І.С. Керницький, О.І. Зачек, В.М. Фірман, А.О. Полтавський. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 111 с., з іл. і табл.
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII: чинне законодавство станом на 10 листопада 2015 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. – 104 с.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print1442569291287822>.
4. Захаров В.П., Зачек О.І., Дмитрик Ю.І. Патент України на корисну модель № 91772 «Комплекс сканування та передачі дактилоскопічної інформації КСПДІ» // Видано згідно заявки № u 2014 02384 від 07.03.2014 р. – 4 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 254 с.
6. Кузнецов С. Биометрия на службе охраны правопорядка и безопасности. Обзор февральского 2010 г. номера журнала Computer (IEEE Computer Society, V. 43, No 2, февраль, 2010) // <http://citforum.ru/computer/2010-02>.

РОЗШУК БЕЗВІСНО ВІДСУТНІХ ОСІБ: СТАН ТЕОРЕТИЧНОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПИТАННЯ

*Зубов М.В., Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Стащак М.В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

Аналіз теоретико-емпіричного матеріалу свідчить про те, що різні аспекти розшуку уповноваженими органами осіб, в тому числі й безвісно відсутніх, вивчали такі вчені як: С.В. Албул, Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Р.С. Белкін, Б.Е. Богданов, Д.В. Бойчук, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.Я. Горбачевський, Ю.М. Грошевий, О.М. Джужа, А.Я. Дубинський, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, О.В. Капліна, Н.С. Карпов, А.М. Кислий, І.П. Козаченко, В.О. Коновалова, А.Н. Колесніченко, Е.Ф. Коновалів, О.Є. Користін, Є.Д. Лук'яничков, В.Т. Маляренко, Д.Й. Никифорчук, В.Т. Нор, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, М.В. Стащак, О.Ю. Татаров, В.В. Тіщенко, П.Е. Титов, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, С.С. Чернявський, М.П. Шаламов, В.Ю. Шепітько, В.В. Шендрик, М.Є. Шумила та ін.

Серед кандидатських дисертацій, в яких розглядалось питання розшуку безвісно відсутніх осіб найбільшу увагу заслуговують дослідження таких вчених як: Д. В. Бойчука, Л.В. Максимова, О.В. Сорокач. У вказаних роботах як безпосередньо, так і в окремих аспектах вивчається питання розшуку безвісно відсутньої особи.

Так за років незалежності питання розшуку безвісно відсутніх осіб ґрунтовно вперше досліджується в дисертаційному дослідженні Д.В. Бойчука «Правові та організаційно-тактичні основи розшуку безвісно відсутніх осіб» (2006 рік.). До здобутків дослідження вказаного вченого можна віднести:

- виокремлення поняття безвісно відсутньої особи, зокрема, що це особа, яка зникла з постійного місця мешкання (перебування) раптово, без видимих на то причин, по відношенню до яких в органи внутрішніх справ надійшла заява або повідомлення про зникнення і з метою розшуку якого необхідне проведення спеціальних оперативно-розшукових заходів органів внутрішніх справ. Однак, вказаним вченим зазначена дефініція аналізувалась та розглядалась лише з метою усунення невизначеності в правах і обов'язках як самого розшукуваного, так і фізичних та юридичних осіб, що перебувають з нею в правовідносинах, і в решті решт самої держави;

- надання пропозицій щодо розробки й прийняття спеціального нормативного акту (Інструкції) присвячені саме проблемам розшуку безвісно відсутніх осіб;

- обґрунтування доцільності розроблення норми кримінально-процесуального закону щодо порушення кримінальної справи за фактом безвісної відсутності потерпілого у разі виявлення наступних обставин.

До речі остання пропозиція була втілена у практичну діяльність після останніх змін у кримінальному процесуальному законодавстві, водночас більша частина положень дослідження Д.В. Бойчука на сьогодні втратили свою актуальність.

Водночас, окремо слід відмітити, що в кандидатських дослідженнях Л.В. Максиміва на тему: «Міжнародний розшук та видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення: оперативно-розшукові та процесуальні основи» та О.В. Сорокач на тему: «Ідентифікація трупа невстановленої особи при розслідуванні умисних вбивств» розглядаються окремі аспекти організаційно-тактичних основ розшуку безвісно зниклих осіб. Однак, слід відмітити досліджувана проблематика розглядалась лише фрагментарно, оскільки предметом дослідження були інші правовідносини.

Разом з цим, безумовно не можливо не розглянути наукові дослідження, проведені у вигляді наукових статей та тез доповідей, в яких вивчалось питання розшуку безвісно відсутніх осіб. Так, відмітимо, що за умов оновленого законодавства В. Я. Горбачевський досліджує окремі питання особливостей досудового розслідування за фактом безвісного зникнення осіб, а Р. Козьяков вивчає особливості розслідування безвісного зникнення особи. Однак аналізуючи вказані дослідження можна констатувати, що питання розшуку безвісно відсутніх осіб розглядалось фрагментарно, без виокремлення усіх існуючих проблемних питань.

Отже, аналізуючи наведене, можна резюмувати, що питання розшуку безвісно відсутніх осіб було як безпосереднім предметом досліджень вчених на протязі багатьох років, так і вивчалось в сукупності з іншими проблемними питаннями. Однак, враховуючи останні зміни в кримінальному процесуальному та оперативно-розшуковому законодавстві сьогодні відсутні сучасні ґрунтовні дослідження теоретичних та прикладних засад організації і тактики розшуку безвісно відсутніх осіб.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА

Іванов А.О., прокурор відділу нагляду за дотриманням законів органами фіскальної служби прокуратури Миколаївської області, радник юстиції, виконувач обов'язків доцента кафедри правознавства МНУ імені В.О. Сухомлинського, кандидат юридичних наук

Аналізуючи питання оперативно-розшукового забезпечення обвинувальної діяльності прокурора, необхідно звернути увагу на наявну нині дискусію щодо змісту правової основи ОРД.

Характерною особливістю сучасних наукових підходів є віднесення до правової основи оперативно-розшукової діяльності загалом, і як наслідок – оперативно-розшукового забезпечення зокрема, виключно законодавчих актів. Так, заслуговує на увагу науковий підхід В. Л. Регульського. На його думку, джерелами правового регулювання оперативно-розшукової діяльності є тільки законодавчі акти, тому що процес правового регулювання пов'язаний зі збереженням принципу законності, і передбачає насамперед порушення на законодавчому рівні [5, с. 6–7]. Водночас серед науковців поширюється тенденція щодо необхідності часткового віднесення до правової основи ОРД і підзаконних нормативних актів, бо тільки їх взаємопов'язана сукупність і визначає правову основу оперативно-розшукової діяльності. Пояснюється означена думка тим, що на практиці може виникнути необхідність здійснення оперативно-розшукових заходів, що в умовах недостатньої законодавчої регламентації прямо не передбачені у законі, а тому працівники оперативних підрозділів у своїх діях повинні керуватися нормами, що закріплені у відомчих актах, які згідно з цим і заповнюють прогалини законодавства [2, с. 19]. На відміну від них, І.Р. Шинкаренко вказує, що такий підхід суперечить принципам і суті правової держави, тому що відомчі нормативні акти здійснюють лише тлумачення норм, які існують у законодавчих актах, стосовно особливостей діяльності оперативних підрозділів [6].

З цього питання, на думку автора, слід підтримати позицію науковців, які відзначають, що правову основу оперативно-розшукової діяльності необхідно розглядати у вузькому та широкому розумінні [1, с. 7]. У першому значенні її утворюють правові інститути, юридичні норми, які безпосередньо присвячені ОРД, тобто такі, що встановлюють і регламентують її. В іншому тлумаченні правова основа об'єднує норми, що безпосередньо належать до неї, з правовими нормами та юридичними інститутами, які використовуються в ОРД, попри те, прямо їм не присвячені. У розвиток цієї тези слід підтримати позицію професора І. Р. Шинкаренка, який, проаналізувавши нормативно-правові акти, які регулюють ОРД, класифікував їх так.

1. Законодавчі акти, що визначають правову базу діяльності всіх державних органів (Конституція України, міжнародні договори та угоди, укази Президента, що стосуються загальних питань боротьби зі злочинністю, постанови Верховної Ради України).

2. Законодавчі акти, що виражають правові умови здійснення ОРД, права та обов'язки оперативних апаратів, а також порядок використання її результатів (КК України, КПК України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру»).

3. Законодавчі акти з питань боротьби з окремими видами злочинів (закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть

участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів») [7].

Аналізуючи конкретні нормативно-правові акти, якими здійснюється регулювання оперативно-розшукового забезпечення обвинувальної діяльності прокурора, слід наголосити, що основоположним нормативно-правовим актом, на якому ґрунтується правова основа будь-якої сфери суспільної діяльності, є Конституція України, яка встановлює фундаментальні засади функціонування суспільства як загалом, так і його окремих інституцій, зокрема системи правоохоронних органів. У контексті цього слушно підтримати позицію науковців, які наголошують на тому, що верховенство Конституції проявляється насамперед у її найвищій юридичній силі, під якою розуміється пріоритет норм Конституції перед нормами звичайних законів, а тим паче, перед актами виконавчої влади та іншими нормативними актами, які діють на території України. Крім того, верховенство Конституції поширюється і на міжнародні договори: укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [3].

Конституція України закріпила нові принципи функціонування держави і органів боротьби зі злочинністю, визначила права та обов'язки не тільки людини і громадянина щодо суспільства і держави, але й обов'язки і права держави щодо її громадян. У відповідних статтях Основного Закону держави відтворено низку норм, які визначають конкретні права та свободи громадян, а саме: усі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (ст. 24); кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27); кожен має право на повагу його гідності (ст. 28); кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29); кожному гарантується недоторканність житла (ст. 30); кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); ніхто не може зазнавати втручання в особисте та сімейне життя; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про громадянина без його згоди; гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію, вимагати вилучення будь-якої інформації про себе та членів своєї сім'ї, а також відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої діями правоохоронних органів (ст. 32); кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ст. 34); громадяни мають право на соціальний захист (ст. 46); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55); кожному гарантується право знати свої права й обов'язки (ст. 57) [4].

Водночас чимало конституційних норм надає право у визначених законом випадках обмежувати окремі права та свободи людини. Ці заходи мають бути винятковими і тимчасовими. Так, гарантуючи кожному недоторканність житла, конституційна норма допускає в невідкладних випадках, пов'язаних із урятуванням життя людей і майна, а також у зв'язку з переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, застосовувати інший встановлений порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку (ч. 2 ст. 30); з метою запобігти злочині чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, з дозволу суду допускаються винятки щодо таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (ч. 2 ст. 32); в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам законом може бути обмежено право громадянина на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, вільне збирання, зберігання і розповсюдження інформації (ст. 34); право на свободу світогляду та віросповідання може бути обмежено законом в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я та моральності населення або прав і свобод інших людей (ст. 35).

Отже, Конституція України є юридичною базою для оперативно-розшукового законодавства, визначає майже всі принципи оперативно-розшукової діяльності, гарантує верховенство права в державі та можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина. Ці норми Конституції є правовою основою оперативно-розшукової діяльності, зокрема із оперативно-розшукового забезпечення судового провадження.

Література:

1. Албул С. В. Прокурорський нагляд під час реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України / С.В. Албул // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14 квітня 2016 р., м. Одеса). – Одеса: ОДУВС, 2016. – с. 6-8.

2. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник / О. М. Бандурка. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – Ч. 1. – 336 с.

3. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і верховенства Конституції України: співвідношення / М. І. Козюбра // Конституційне будівництво в Україні: теорія та практика: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 1–3 червня 2000 р.). – Ужгород: Закарпаття, 2000. – С. 27–34.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Регульський В. Л. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 21.07.04 «Оперативно-розшуковий діяльність» / В. Л. Регульський; НАВСУ. – К., 1997. – 18 с.
6. Шинкаренко І. Р. Проблеми оперативно-аналітичного пошуку ознак організованої злочинності / І. Р. Шинкаренко, О. О. Волков // Вісник ЛьвДУВС. – 2001. – № 1. – С. 57–65.
7. Шинкаренко І. Р. Проблеми удосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності / І. Р. Шинкаренко // Кримський юридичний вісник. – 2007. – № 1. – С. 149–180.

ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ОСІБ, ОГолоШЕНИХ В РОЗШУК

*Лисенко О.В., Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Погорецький М.А., завідувач кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України*

Дієвим, самостійним напрямом і достатньо складним в організації діяльності правоохоронних органів України є здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, оперативними підрозділами, яким відповідно до чинного законодавства (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Це пов'язано із тим, що зазначений напрям має специфічні завдання, які відрізняються від завдань щодо виявлення, розкриття злочинів, встановлення й доведення участі конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Крім зазначеного вище, завдання розшуку осіб, які переховуються від досудового розслідування та суду, досягаються специфічними засобами, які відрізняються від інших у ході кримінального провадження тим, що мають спрямування – встановити конкретне місце знаходження розшукуваної особи, затримати таку особу та доставити до місця проведення досудового розслідування чи суду. Специфічним в цьому напрямі є також те, що таку діяльність здійснюють оперативні підрозділи правоохоронних органів, які наділені повноваженнями щодо проведення оперативно-розшукових заходів і мають відповідних інструментарій щодо отримання інформації та проведення окремих заходів. Варто погодитися з точкою зору С.В. Албула стосовно того, що «організація протидії сучасній злочинності вимагає нових підходів до добування, аналітичної обробки та використання оперативно-розшукової інформації з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України. Це потребує від оперативних підрозділів ОВС активного використання, в рамках чинного законодавства, негласних методів оперативно-розшукової діяльності та специфічних засобів отримання оперативної інформації, документування фактів протиправної діяльності тощо, одним з яких є реалізація розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ [1, с. 148]. Слушним є те, що автор наголошує на необхідності застосування негласних методів в оперативно-розшуковій діяльності, які є також ефективними у встановленні місця знаходження конкретної особи, яка переховується від органів досудового розслідування та суду. За результатами опитування 93 % співробітників правоохоронних органів наголошують на необхідності та важливості оперативно-розшукового забезпечення діяльності слідчого з організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду.

Питання належної організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду є постійними у порядку денному не лише правоохоронних органів, а також законодавчих органів та виконавчої влади. Так аналіз, зокрема законотворчої діяльності Верховної Ради України, засвідчив, що протягом останніх років на порядку денному щодо забезпечення розшуку осіб розглядалася низка питань, що мають безпосереднє відношення до належної організації діяльності правоохоронних органів із здійснення розшуку осіб, що переховуються. Так, 15 січня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» [2]. Прийняттям зазначеного вище Закону було розширено на підозрюваних (обвинувачених), підсудних, які переховуються від досудового розслідування та суду на тимчасово окупованих територіях України або в районі проведення антитерористичної операції та оголошених у міждержавний та/або в міжнародний розшук, можливостей існуючого в кримінальному процесуальному законодавстві інституту «спеціального кримінального провадження». Відповідні зміни були також внесені до Кримінально-

процесуального кодексу України, Законів України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» та «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції».

Комітетом з питань запобігання та протидії корупції Верховної Ради України на своєму засіданні 16 квітня 2015 р. було заслухано інформацію Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України із розслідування резонансних злочинів щодо подій на Майдані у 2013 – 2014 рр. та стан з розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування на суду. Зокрема, було повідомлено про оголошення у міжнародний розшук більше 70 осіб – високопосадовців часів президентства В. Януковича та проблеми, що виникли із їх безпосереднім розшуком [3].

17 березня 2016 р. Верховна Рада України [4] прийняла за основу проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей звернення в дохід держави грошових коштів, валютних цінностей, державних облігацій України, казначейських зобов'язань України, дорогоцінних металів та/або каміння, інших цінностей та доходів від них до ухвалення вироку суду». Цим Законом пропонується здійснювати звернення в дохід держави зазначених цінностей та грошових коштів у разі переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і оголошення його у розшук (державний, міждержавний або міжнародний) та перебування у ньому понад шість місяців.

27 вересня 2013 р. Верховною Радою України розглядався проект Закону України «Про приєднання України до Договору держав – учасниць Співдружності Незалежних держав про міжнародний розшук осіб», який 24 лютого 2014 р. був відкликаний [5].

Зазначений вище аналіз свідчить про важливість питань щодо належної організації діяльності правоохоронних органів з розшуку осіб, що переховуються від органів досудового розслідування та суду та відповідного нормативно-правового забезпечення такої діяльності. При цьому варто відзначити, що в цьому напрямі існує низка проблемних питань, які потребують, зокрема, нормативно-правового вирішення, в тому числі щодо належного оперативного-розшукового забезпечення процесу розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. Опитування співробітників правоохоронних органів засвідчило те, що практика протидії злочинності потребує відповідного нормативно-правового забезпечення та чіткого розмежування діяльності слідчих та оперативних підрозділів й надання оперативним підрозділам більшої самостійності у виборі напрямів здійснення оперативного-розшукових заходів у кримінальному провадженні і зокрема щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду.

Існування окремих самостійних підрозділів щодо розшуку осіб, на нашу думку, створює ситуацію незгодженості дій окремих правоохоронних органів в організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду. Результати узагальнення практики розслідування кримінальних правопорушень та опитування співробітників правоохоронних органів свідчать про відсутність у 84% дієвої взаємодії та належного обміну інформацією між окремими правоохоронними органами про осіб, які розшукуються. Нерідко одна і та ж особа паралельно розшукується декількома правоохоронними органами. Зазначене вище впливає на ефективність розшукових заходів і не в усіх випадках сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

Практика також свідчить про факти небажання окремих правоохоронних органів, їх співробітників у 87 % ділитися наявною інформацією щодо заходів з розшуку конкретних осіб, що приводить до дублювання дій з розшуку, витоку інформації про здійснювані заходи з розшуку, здійснення повторних дій, які можуть викликати підозру у осіб, що розшукуються правоохоронними органами чи осіб, які пов'язані із особами, що розшукуються.

Література:

1. Албул С. В. Напрями наукових досліджень розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ / С. В. Албул // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали IV Міжнародній науково-практичній конференції (20 листопада 2015 р., м. Харків). – Харків: ХНУВС, 2015. – С. 148-151.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції».– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/119-19>.

3. Комітет з питань запобігання і протидії корупції заслухав інформацію Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/107535.html>.

4. Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей звернення в дохід держави грошових коштів, валютних цінностей, державних облігацій України, казначейських зобов'язань України, дорогоцінних металів та/або каміння, інших цінностей та доходів від них до ухвалення вироку суду» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/126705.html>.

5. Проект Закону «Про приєднання України до Договору держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав про міждержавний розшук осіб». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48516.

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ОТРИМАНОЇ КОНФІДЕНТАМИ ТА ШТАТНИМИ НЕГЛАСНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

*Мороз С.М., ад'юнкт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Кобзар О.Ф., начальник ад'юнктури та докторантури Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

В останнє десятиліття в Україні йде формування організаційних та теоретичних засад кримінальної розвідки. Відношення до цього напрямку діяльності пройшло шлях від рішення суголосно тактичних конкретних завдань боротьби зі злочинністю у 70-80-х роках ХХ століття до забезпечення вирішення стратегічних проблем державної внутрішньої політики (початок 90-х років ХХ століття 2000-ні ХХІ століття). В останній період було чітко виокремлено два напрямки використання сил та засобів кримінальної розвідки:

- вирішення конкретного завдання протидії злочинності у вигляді проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості (п.8. Ч.1. ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1];

- впровадження штатного негласного працівника в організації та установи з метою отримання стратегічної інформації у сфері протидії злочинності [2].

У цей час тактично не йшла мова про можливість використання результатів кримінальної розвідки по конкретних кримінальних справах.

Після прийняття новітнього КПК України та запровадження статті 275, що дає право слідчому під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3].

Ця стаття та стаття 272 КПК стали можливим правовим підґрунтям використання матеріалів кримінальної розвідки у конкретному кримінальному провадженні.

В той же час розглядаючи питання щодо використання результатів кримінальної розвідки під час кримінального провадження необхідно виходити з її змісту.

Аналіз нормативних документів поліцій країн Європи та США дозволяє визначити, що основним завданням кримінальної розвідки є виявлення та запобігання злочинам і як наслідок можемо зробити висновок про використання результатів та матеріалів кримінальної розвідки під час конкретного кримінального провадження [4;5]. У Концепції розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України ці завдання розширено до сприяння здійсненню державної політики з протидії організованій злочинності [6, с. 6].

В той же час основний зміст кримінальної розвідки складає робота з документальними та фізичними джерелами. Аналіз досвіду існування кримінальної розвідки підрозділів БОЗ та поліцій інших країн світу дозволяє надати класифікацію означених джерел:

- *обліки* правоохоронних органів, інших державних та громадських організацій;
- *фізичні джерела*, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях: конфіденти, постраждалі та свідки, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівці з протидії злочинності, засуджені [7, с. 7].

Таким чином вбачається можливість використовувати ці джерела для вирішення завдань кримінального провадження.

Фактично всі дослідники проблем ст.275 статті дотримуються думки, що вона реалізується у наступних формах:

1) використання під час проведення НСРД інформації, що отримана внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами;

2) залучати осіб з якими встановлено конфіденційне співробітництво до проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [8].

У випадку використання можливостей конфідентів кримінальної розвідки у тому числі штатних негласних працівників слід враховувати ризики порушення прав і свобод інших осіб, а також загрози життю та здоров'ю учасників розвідувальної роботи кримінальної розвідки у випадку розшифрування їхньої особистості.

На думку працівників поліції західної Європи, Канади, США, Австралії, Нової Зеландії, що займаються кримінальною розвідкою врахування ризиків дозволить уникнути порушень прав людини та загрозу життю та здоров'ю конфідента. [9, с. 50]. Окрім того у всіх поліціях світу набуває чинності практики використання

програмного забезпечення прийняття рішення щодо використання конфідентів кримінальної розвідки під час вирішення завдань конкретних кримінальних проваджень[5, с. 21-22].

Означене здійснюється на ґрунті організаційно-тактичних алгоритмів підґрунтям яких є приватні теорії: технологічних алгоритмізацій (схем) правоохоронної та експертної діяльності; протидії злочинності з використанням всього арсеналу засобів, гласних та негласних слідчих (розшукових) дій на ґрунті алгоритмізації заходів протидії.

Для розробки загального алгоритму використання інформації здобутої кримінальною розвідкою у особі конфідентів та штатних негласних працівників під час здійснення кримінального провадження. Необхідно здійснити інформаційне узагальнення наступних чинників:

- наявність інформаційної моделі різних форм використання конфіденційної співпраці з іншими особами під час кримінального провадження : формальних і матеріальних підстав визначаючих законність його використання;

- доцільність, алгоритмізації використання результатів та інформації здобутої під час кримінальної розвідки у кримінальному провадженні;

- наявність уже сформованих, в слідчій практиці, рекомендацій щодо організації використання матеріалів та інформації здобутої конфідентами штатними негласними працівниками підрозділів кримінальної розвідки.

Необхідно зазначити, що на формування відповідного алгоритму конкретної форми судового контролю впливає:

- наявність формальних підстав для використання інформації здобутої кримінальною розвідкою;
- існування факту вчинення злочину щодо якого є інформація у підрозділів кримінальної розвідки;
- виконання всіх умов світових стандартів здійснення кримінальної розвідки та розповсюдження отриманої інформації;

- виконання вимоги, що під час використання можливостей кримінальної розвідки можуть бути отримані данні, які самостійно або в сукупності з іншими можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин підготовки злочину та сприяти попередженню, виявленню злочину та припиненню злочину, або встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні;

- конкретне завдання, яке необхідно під використання можливостей кримінальної розвідки.

Основою алгоритмізації використання можливостей конфідентів підрозділів кримінальної розвідки є те, що міжнародним судом Європи вже було визнано правомірним використання як доказ у кримінальній справі свідчень анонімного свідка, коли ці свідчення не були єдиним доказом винності підсудного в здійсненні злочину. В той же час використання слідчим конфіденційної допомоги осіб передбачено тільки при виконанні принципу пропорційності загрози з боку злочинної діяльності. Окрім того необхідно отримати відповідну санкцію суду або профільного міністерства.

Загалом досвід використання конфідентів у провідних країнах Заходу та Сходу, свідчить, що виконують, як правило, три головні функції:

- повідомляють про поведінку підозрюваних, сприяють встановленню їх особистих даних, виявленню злочинних намірів, дають інформацію про місце перебування викраденого майна;

- вводять в оману злочинців (аналог забезпечення рішення тактичних задач слідства під час НСРД в Україні);

- свідчать у суді на користь звинувачення (псевдонімний допит) і т. ін. [10].

Враховуючі означене можемо визначити алгоритм прийняття рішення про використання інформації здобутої конфідентами підрозділів кримінальної розвідки:

- прийняття рішення щодо достовірності інформації отриманої під час кримінальної розвідки;
- визначення відповідної правової підстави можливості використання отриманої під час кримінальної розвідки інформації;

- перевірка пропорційності заходу загрози суспільним інтересам;

- перевірка наявності та чинності законодавчої норми, що передбачає можливість розшифрування джерела інформації;

- виключення загрози життю та здоров'ю конфідентів і ШНС;

- перевірка неможливості досягнення мети кримінального провадження в іншій спосіб;

- проведення відповідної тактичної комбінації щодо виключення розшифрування особи джерела інформації;

- прийняття ухвали про форми використання конфіденційної співпраці з негласними працівниками кримінальної розвідки у кримінальному провадженні.

Література:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 // ВВР. – 2011. – №32. – Ст.314.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1993 року .

3. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – №3-4. – Ст.21.
4. The Attorney General's Guidelines Regarding the Use of confidential informants. - Federal Bureau of Investigation freedom of information/privacy acts section cover sheet. - 05/30/ 2006.
5. Rajakaruna N. Community Intelligence: Exploring Human Source as a New Frontier / N. Rajakaruna, P. Henry, Ch. Crous, A. Fordham // Australasian Policing: A Journal of Professional Practice and Research. – 2013. – № 5 (1). – P. 19-22.
6. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
7. Кондратьев Я.Ю. Национальная криминальная разведывательная служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії: Лекція / МВС України. НАВСУ / Я.Ю. Кондратьев, А.І. Плясецкий, П.Я. Кондратьев. – К., 2000. – 30 с.
8. Білічак О.А. Використання у кримінальному провадженні відносин конфіденційного співробітництва / О.А. Білічак, В.О. Глушков // Збірник наукових праць. – К.: 2014. - № 53. – С. 173 – 180.
9. Клёпов А. В. Правовые и организационные основы оперативно-розыскной деятельности таможенной службы Германии и их учет в обеспечении правоохранительного сотрудничества таможенных служб России и Германии: дисс. на соиск. уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А. В. Клёпов. – М., 2006. – 190 с.
10. Бандурка О.М. Оперативно – розшукова компаративістика [Текст] : монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай. - Х.: Золота миля, 2013. – 352с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Писарчук О.О., фахівець факультету № 1 Одеського державного університету внутрішніх справ
Біла Р.І., слухач магістратури Одеського державного університету внутрішніх справ*

Розробка концептуальних проблем забезпечення взаємодії слідчих та різних правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві з урахуванням специфіки їх діяльності, у тому числі з кримінальною розвідкою, в першу чергу пов'язана з:

- розслідуванням особливо складних кримінальних проваджень;
- визначення й наукове обґрунтування комплексу пропозицій, спрямованих на удосконалення нормативного кримінального процесуального законодавства, інших нормативно-правових актів і правозастосовчої практики правоохоронних органів.

На теперішній час в усьому світі набуває популярності впровадження правоохоронними органами кримінальної (поліцейської) розвідки з метою попередження та прогнозування злочинності. Завдяки такій діяльності накопичується розвідувальна інформація та вживаються дії превентивного характеру. Дослідженню вказаної сфери на теперішній час приділяють досить велику увагу за кордоном, розробляючи на її основі відповідні стратегії правоохоронних органів.

Загалом саме поняття кримінальної розвідки характеризується як форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політики.

Завданнями кримінальної розвідки є [1]:

- добування, аналітична обробка та надання визначеними законами та органами державної влади України інформації про стан та можливий розвиток злочинності та корупції в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України з викорінення злочинності та її проявів у економічній, соціальній та гуманітарній, інформаційній, екологічній, науково-технологічній, енергетичній та політичній сферах суспільства, ліквідації корумпованості в діяльності органів державної влади, відмежування їх від бізнесу, зменшення тінізації економіки;
- протидія діяльності злочинних угруповань, які проникають до органів державної влади та впливають на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві;
- запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку злочинності та корупційних діянь, попередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України;

• участь у боротьбі з міжнародною злочинністю, в тому числі з тероризмом, незаконно створеними військовими формуваннями та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів їх аналогів та прекурсорів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією.

Згідно положень наказу МВС України від 14.08.2012 № 700 [2] основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановлення законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодуванням завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

На теперішній час розслідування кримінальних правопорушень має невисокий рівень розкриття даних діянь внаслідок появи багатьох факторів, які впливають на діяльність органів досудового розслідування, особливо збільшення латентної злочинності, за рахунок чого злочинні угруповання відчують свою безкарність та продовжують вчиняти злочини.

Взаємодія органів досудового розслідування та кримінальної розвідки дуже важлива, адже одним із основних завдань кримінальної розвідки є розробка і реалізація заходів із нейтралізації ліквідації злочинних угруповань та проявів організованої злочинності, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами, що напряму пов'язана із роботою слідчих підрозділів.

Інформація, яка була здобута та опрацьована органами досудового розслідування у взаємодії з кримінальною розвідкою під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій щодо стану організованої злочинності та її проявів, корупції в державі і можливих форм та наслідків їх розвитку, надається Президенту України, Прем'єр Міністру України, Голові комітету Верховної Ради з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією, Голові комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, Міністру внутрішніх справ України та Голові Служби безпеки України, Секретарю Ради національної безпеки і оборони України.

Відомості про організацію, плани, зміст, форми і методи діяльності, їх результати, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, особовий склад органів досудового розслідування та підрозділів кримінальної розвідки, а також про осіб, які співробітничать або раніше співробітничали на конфіденційній основі з цими підрозділами, становлять державну таємницю і підлягають захисту в порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю» [3]. Доступ до зазначених відомостей може надаватися у випадках та у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ та Служби безпеки України, згідно з вимогами закону.

Отже, діяльність органів кримінальної розвідки та органів досудового розслідування, яка проводиться у рамках обох інститутів правоохоронної діяльності, по своїй суті є подібною та характеризується рядом ознак, головними з яких є: вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політики.

Література:

1. Албул С.В. Розвідувальний цикл як категорія оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 3-11.

2. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України від 14 серпня 2012 року N 700 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>

3. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-ХІІ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ: ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ

*Сергєєва Д.Б., доцент кафедри правосуддя Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник*

В умовах розбудови України як демократичної правової держави високим є рівень злочинності, яка проникає в усі сфери суспільного життя, завдаючи значних збитків, негативно впливаючи на розвиток усіх суспільних та державних інститутів. В останні роки злочинність в Україні має тенденцію до зростання.

Особливе занепокоєння суспільства викликає кількість злочинів, вчинених у банківській, кредитно-фінансовій, приватизаційній сферах, на ринку енергоносіїв, у сфері незаконного обігу наркотиків, зброї то-

що. Ці злочини, як правило, вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які володіють новітніми формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам, мають тісні корупційні зв'язки в різних органах влади. Тому розкриття й розслідування таких злочинів, прийняття законних та справедливих судових рішень, як свідчить багатовіковий зарубіжний і вітчизняний досвід, можливі лише у разі застосування адекватних ефективних таємних засобів отримання доказів, якими за КПК України 2012 р. є негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД). Їх включення до вітчизняного кримінального процесу суттєво змінило його взаємозв'язок з ОРД, маючи за мету підвищити ефективність використання негласних засобів у кримінальному провадженні та використання їх результатів у доказуванні.

Водночас, не дивлячись на те, що у світі за допомогою негласних засобів розслідування розкривається понад 85% тяжких та особливо тяжких злочинів й результати більшості негласних засобів визнаються судами західних країн судовими доказами, аналіз 2-х річної вітчизняної практики застосування НСРД виявив, що лише до 5% їх результатів визнаються доказами у суді.

Основними причинами цього є недосконалість правового регулювання провадження НСРД та використання їх результатів у доказуванні, організаційні чинники й недостатність науково-розроблених рекомендацій для практиків з цих питань. Тому важливим є визначення результатів НСРД та напрямів їх використання у доказуванні.

Виходячи з результатів аналізу положень ч. 1 ст. 256, ч. 1, 2, 4, 5 ст. 255, ч. 1, 2 ст. 257 КПК України [1], розділу IV Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (Інструкція) [2], матеріалів НСРД, результатів та матеріалів ОРД, можемо зробити висновок, що результати НСРД доцільно розглядати у широкому та вузькому значенні. У широкому розумінні результати НСРД – це будь-які дані, що виникають (отримуються) в процесі проведення НСРД. У вузькому розумінні результати НСРД – це матеріально фіксовані джерела, змістом яких є будь-які дані, а також матеріальні об'єкти, у тому числі документи, що виникають (отримуються) в ході їх проведення.

Результати НСРД для їх подальшого використання у доказуванні мають бути трансформовані в передбачену матеріальну форму (матеріальний об'єкт – предмет, документ тощо), оскільки сама лише змістовна складова результатів НСРД – дані (інформація), що отримується в результаті їх проведення, не може бути використана у доказуванні. Матеріали НСРД і результати НСРД (у вузькому розумінні) є тотожними термінами, проте на момент отримання результатів НСРД вони ще не є процесуальними доказами.

Результатом проведення НСРД є протокол, який відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України є документом, що за наявності відповідних умов може бути доказом у кримінальному провадженні. Протокол НСРД є процесуальним документом, що складається слідчим, прокурором у передбаченому КПК України порядку, в якому зафіксовані хід та результати проведення НСРД, а також інші обставини, що мають значення для кримінального провадження. Водночас результати проведеного аналізу матеріалів практики свідчать про те, що у багатьох випадках протокол НСРД складаються слідчими або працівниками оперативних підрозділів, які особисто її не проводили й не приймали участі в її проведенні, а лише давали доручення (слідчий) або завдання (працівник уповноваженого оперативного підрозділу) безпосередньому виконавцю. На наш погляд, така практика унеможливує використання результатів НСРД у доказуванні, проте вона ґрунтується на нормах Інструкції (п.п. 4.1, 4.5, 4.6), які не відповідають ґносеологічним та правовим засадам доказування й повинні бути змінені.

Під час проведення НСРД може застосовуватися фотозйомка, аудіо- і відеозапис, як факультативні засоби фіксації НСРД й які відповідно до ч. 2 ст. 105 КПК України є додатками до протоколу, водночас вони не мають самостійного доказового значення. Варто зазначити, що аудіо-, відеозапис, що здійснюються в ході НСРД, передбачених ст.ст. 260, 263, 264, 270 КПК України, на підставі дослідження яких складається протокол, не є додатками до протоколу зазначених НСРД, а є документами, які лише в своїй нерозривній єдності з протоколом відповідної НСРД утворюють документ-доказ у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 84, ст. 99 КПК України).

Результати НСРД можуть бути приводами та підставами для проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Виключенням є НСРД, передбачені ст.ст. 261 та 274 КПК України.

Чинний КПК України допускає вилучення речей і документів в ході НСРД, передбачених ст.ст. 271, 272 КПК України. Речі й документи, вилучені в ході проведення НСРД, у разі наявності ознак, встановлених ч.ч. 1, 2 ст. 98 КПК України, можуть набути значення речових доказів у кримінальному провадженні.

Певні труднощі щодо використання результатів НСРД у доказування створює те, що законодавець відносить зразки об'єктів, що вилучаються в ході проведення НСРД до додатків до протоколу (п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України, п. 4.7. Інструкції про НСРД), оскільки, по-перше, за правилами криміналістичної техніки, на відміну від копій, зразки об'єкта не виготовляються, як вказується у п. 1 ч. 2 ст. 105 та п. 3 ч. 1 ст. 267 КПК України, а відбираються у певній кількості, яка залежить від виду, кількості об'єкта та інших його характеристик. Це означає, що від об'єкта віднімається лише певна його кількість і зразок являє собою по суті певну кількість того ж об'єкта із належними йому властивостями, що може мати значення речового доказу.

Виходячи з цього, процесуальне значення зразків виявленого об'єкта не може бути знівельовано з додатками до протоколу. По-друге, зразки об'єктів, як правило, у подальшому є об'єктами експертних досліджень, якими не є додатки до протоколу процесуальної дії.

Водночас, якщо зразки вилучаються як умовно-вільні зразки для експертного ідентифікаційного дослідження, то такі зразки не набувають значення жодного виду доказів у кримінальному провадженні, оскільки самі по собі нічого не доводять і не спростовують (такими є, наприклад, зразки, вилучені в порядку ст. 274 КПК України). Проте більшість опитаних (85% оперативних працівників та 64% слідчих) необґрунтовано вважають, що в результаті негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, отримуються не що інше, як речові докази. Це є наслідком розповсюдженої серед правників помилкової точки зору про те, що будь-які матеріальні об'єкти у кримінальному провадженні є речовими доказами. У зв'язку з чим, необхідно внести відповідні зміни до п. 1 ч. 2 ст. 105, п. 3 ч. 1 ст. 267 КПК України та п. 4.7. Інструкції.

Слід зазначити, що на практиці головне призначення НСРД як засобів отримання доказів у кримінальному провадженні у переважній більшості не реалізується (лише до 7% результатів НСРД використовуються прокурорами для обґрунтування обвинувачення у суді і лише до 5% результатів НСРД визнається доказами судом). Основними причинами цього є: а) непридатність результатів НСРД для використання їх прокурорами для обґрунтування обвинувачення у зв'язку з: неналежним процесуальним документуванням проведення НСРД; неякісним процесуальним оформленням результатів НСРД; порушенням прав, свобод та законних інтересів осіб під час проведення НСРД; порушенням порядку отримання судових рішень або санкцій прокурора на проведення НСРД чи відсутність таких рішень (санкцій) при встановленій КПК України їх обов'язковості; невідповідністю результатів НСРД вимогам допустимості, належності й достовірності тощо; б) громіздкість процедури їх розсекречення, що потребує часу в реальних умовах його процесуальної обмеженості; в) неможливість чи недоцільність розсекречення результатів НСРД з урахуванням форм і методів їх проведення та використання конфіденційних стосунків при їх проведенні; г) невизнання судом результатів НСРД допустимими, належними, достовірними доказами, а сукупності наданих доказів, отриманих за результатами НСРД, – достатньою для прийняття судового рішення; д) невміння належним чином стороною обвинувачення обґрунтувати свою позицію у суді доказами, отриманими за результатами НСРД; е) недостатність результатів НСРД для прийняття відповідного процесуального рішення судом та ін.

У ході дослідження випадків надання стороною захисту результатів НСРД для обґрунтування своєї позиції у суді не виявлено, хоча така можливість передбачена чинним КПК України. Основними причинами цього є: необізнаність адвокатів у доказових можливостях НСРД як засобів доказування; складність процедури ініціювання проведення НСРД стороною захисту; бездіяльність слідчого й прокурора щодо задоволення клопотання сторони захисту на проведення НСРД або безпідставна відмова у ньому, на що вказують 82% опитаних захисників, які подавали такі клопотання; складність процедури оскарження такої відмови або бездіяльності; непередбаченість законодавством ознайомлення сторони захисту з результатами НСРД, навіть проведеного за її ініціативою. Водночас встановлені випадки у судовій практиці, коли за клопотанням сторони захисту надані стороною обвинувачення результати НСРД не визнавалися судом доказами через їх невідповідність визначеним КПК України вимогам.

Таким чином, з метою забезпечення належних гарантій використання результатів НСРД у доказуванні, на нашу думку, доцільно внести до КПК України та інших правових актів зміни та доповнення: Частина 1 ст. 254 КПК України викласти у такій редакції: «1. Відомості про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій, осіб, які їх проводять, а також результати їх проведення, не підлягають розголошенню особами, яким це стало відомо в результаті ознайомлення з матеріалами в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу». У частинах 1, 4, 5 ст. 255 КПК України слова «відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій» варто замінити на «результати негласних слідчих (розшукових) дій». Частина 1 ст. 256 КПК України пропонуємо викласти у такій редакції: «1. Результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування» та ін.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 9-10. – Ст. 474.

2. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Інструкція, затв. спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1681/51 від 16.11.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тарасенко В.Є., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності

Після набрання чинності КПК України з 2012 року змінилися вимоги щодо здійснення як кримінально-процесуальної, так і оперативно-розшукової діяльності. На думку деяких науковців цей процес спрямований на процесуалізацію ОРД. Відповідно цей процес змінює підходи щодо розслідування кримінальних правопорушень в умовах сучасного законодавства.

Розслідування злочину – це пізнання кримінальної події, яка мала місце у минулому. Ця діяльність потребує чіткої організації та проведення комплексу необхідних заходів, що забезпечують повне та об'єктивне розслідування злочину. Це означає повно, всебічно та об'єктивно встановити обставини, що підлягають доведенню по матеріалах кримінального провадження. Ця діяльність має свої особливості, оскільки на певному етапі досудового слідства існують різні пояснення подій, явищ і т.ін., а якщо злочин неочевидний, то декілька варіантів хто причетний до його вчинення, якщо особа, яка підозрюється переховується – декілька варіантів місць його імовірного знаходження тощо. Звіди з'ясувати та встановити всі обставини по кримінальному провадженню можна шляхом побудова та перевірка версій в залежності від слідчих ситуацій.

Відносно конкретної особи кримінальне провадження може починатися і за матеріалами оперативно-розшукової діяльності. Тоді, згідно з наказом МВС України № 700 від 14.08.2012 вирішується питання про створення слідчо-оперативної групи з залученням до її складу досвідчених слідчих і оперативних працівників. Саме під час спільної діяльності вирішується питання щодо реалізації матеріалів ОРД, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також можливості використання отриманих фактичних даних у кримінальному провадженні.

У випадку, коли підозрюваний переховується від органів слідства та суду, то відповідно до ст. 280 КПК України досудове розслідування зупиняється, а згідно ст. 281 КПК особа оголошується в розшук. Здійснення розшуку доручається оперативним підрозділам, які і проводять передбачені законом «Про оперативно-розшукову діяльність» заходи з метою встановлення місцезнаходження цієї особи та її затримання.

Особливої уваги потребує розгляд ситуації, коли особа, яка вчинила злочин, не встановлена. Згідно вимог кримінально-процесуального кодексу 1960 року, який втратив чинність, слідчий зупиняв провадження по кримінальній справі у зв'язку з тим, що особа, яка вчинила злочин, не встановлена, а всі заходи по розкриттю злочину здійснювали оперативні підрозділи. Відповідно заводилась оперативно-розшукова справа, в межах якої висовувалися та перевірялися версії, а також проводилися всі інші заходи, що передбачені законом «Про оперативно-розшукову діяльність». У разі встановлення особи, яка вчинила злочин, слідчий відновлював провадження по кримінальній справі.

В умовах чинного кримінального процесуального законодавства у таких випадках не передбачено зупинення досудового розслідування, а проведення оперативно-розшукових заходів заборонено. А тому слідчий, прокурор повинні вжити всіх процесуальних заходів, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила злочин. Тобто відпрацювання версій щодо встановлення особи, яка вчинила злочин, здійснюється в межах кримінального провадження. Звідси слідчі версії повинні висуватися відповідно до напрямків розслідування, які аналогічні напрямам оперативного пошуку. Зокрема особа, яка вчинила злочин, встановлюється:

- за слідами та предметами, залишеними на місці події;
- за ознаками зовнішності;
- за способом вчинення злочину;
- за ознаками вкраденого;
- за слідами залишеними на тілі та одягу злочинців тощо.

Перевірка версій та алібі імовірних осіб, причетних до вчинення злочину, здійснюється слідчими розшуковими, (у тому числі негласними), криміналістичними, а також оперативно-розшуковими діями при наданні відповідних доручень. При цьому коло версій може бути необмеженим, поки особа, яка вчинила злочин, не буде встановлена. Звісно, що слідчий, прокурор без активної допомоги оперативних підрозділів не в змозі виконати такий обсяг роботи і кожен із зазначених напрямків розслідування передбачає проведення цілого комплексу заходів як процесуального, так і оперативно-розшукового характеру, що є проблематичним в умовах чинного законодавства.

Тому, зазначений аспект потребує більш детального дослідження з урахуванням думки слідчих, прокурорів, оперативних працівників, а також статистичних даних та вивчення архівних матеріалів кримінальних проваджень, які були порушені по неочевидним злочинам, а особи, які їх вчинили, були встановлені в ході досудового розслідування. За результатами такого дослідження доцільно запропонувати більш дієві механізми участі оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні, які у підсумку були б спрямовані на ефек-

тивне розкриття злочинів в сучасних умовах. Вони повинні передбачати внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів, відносно самостійність оперативних підрозділів у здійсненні оперативно-розшукової діяльності, можливість виконання окремих оперативно-розшукових заходів своїми силами без залучення спеціальних технічних підрозділів чи підрозділів оперативної служби тощо.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. – Ст. 141. Ст. 30-32.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. Розділ 3 Досудове розслідування.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. – № 25-26.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. – № 22. – Ст. 303.
5. Наказ МВС України № 686 від 9 серпня 2012 року «Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України». – К., 2012.
6. Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень». – К., 2012.

ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ НСРД: ПРОГАЛИНИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Тетерятник Г.К., завідувач кафедри кримінального процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Сомик О.С., доцент кафедри кримінального процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Поява інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) у реформованому КПК України ось уже четвертий рік призводить до жвавих дискусій між практиками та вченими з різних питань функціонування цього інституту. З одного боку, регламентація проведення та використання НСРД у кримінальному провадженні стала гарантією для учасників процесу у частині використання матеріалів, які отримуються негласними методами. Адже у попередньому КПК України (1960 р.) гострим було питання легалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності задля набуття ними статусу доказів. З іншого ж боку, до проведення НСРД на практиці були не готові не тільки слідчі, які не мали подібного досвіду, а і сама законодавча база до сих пір не регламентує низку питань, пов'язаних із проведенням НСРД.

Останні роки система кримінальної юстиції України перебуває у процесі реформування. 7 листопада 2015 року набув чинності Закон України «Про Національну поліцію». Попри позитивні перетворення, яким сприяло прийняття зазначеного нормативного акту, поза увагою законодавця залишилася низка питань, зокрема не врегульовані питання щодо окремих підрозділів, які раніше були в системі ОВС. 12 лютого 2015 року було ліквідовано УБОЗ. У той же час, постало питання щодо спроможності виконання існуючими підрозділами окремих завдань ліквідованого УБОЗу. У структурі Національної поліції було створено Департамент кримінальної розвідки.

У більшості країн світу кримінальна розвідка відіграє важливу роль у боротьбі зі злочинністю. Зокрема, використовуючи дані, отримані під час проведення заходів силами і засобами, які знаходяться в арсеналі підрозділів кримінальної розвідки, вони здійснюють стратегічний аналіз, за допомогою якого виробляються довготермінові плани діяльності правоохоронних органів, розробляється стратегія та вимоги до кримінальної розвідки; тактичний аналіз, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції згідно із загальною стратегією, а також може використовуватися для доповнення існуючих вимог до кримінальної розвідки; цільовий профіль стосовно конкретної особи (підозрюваного чи жертви) або групи осіб у відповідності до стратегічних пріоритетів; проблемного профілю, в якому проаналізовано конкретний злочин або серію подій тощо [1, с.67].

Працівники підрозділів кримінальної розвідки залучаються до проведення НСРД. Статтею 272 КПК України передбачено виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. У ч.1 ст.272 КПК України зазначається, що: «Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування». Таким чином, виділяється дві категорії осіб, які можуть безпосередньо проводити цю НСРД: 1) особа, яка відповідно до закону виконує

спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації; 2) особа, яка є учасником зазначеної групи чи організації, яка на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Посилання законодавця на закон, відповідно до якого певна особа виконує спеціальне завдання, означає, що у законодавстві має бути чітко визначено, хто є особою, яка уповноважена виконувати таке завдання. У той же час, такого роз'яснення у законодавстві не існує.

У більшості країн світу, у тому числі, в Україні, участь у подібних заходах беруть, так звані, штатні «офіцери під прикриттям». В Україні вони належать до підрозділів кримінальної розвідки. Певною мірою зазначене питання було врегульовано у пп. 8, 13 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 13, 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», відповідно до яких, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ, Служби безпеки України мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до кримінальної відповідальності недостатньо, використовувати штатних та нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання, або учасника організованого злочинного угруповання, які на конфіденційній основі співпрацюють з уповноваженими на боротьбу з організованою злочинністю органами, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості [2,3].

У той же час, ЗУ «Про ОРД» регламентує проведення оперативно-розшукової діяльності, а НСРД знаходяться у площині сфери дії кримінального процесуального законодавства. В Інструкції про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні визначено, що «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами» [4]. Однак, і у цьому роз'ясненні вказано, що особа, яка уповноважується на виконання спеціального завдання слідчим, є такою відповідно до закону, який на сьогодні відсутній.

Відомості, отримані під час проведення НСРД можуть стати доказами тільки у випадку їх відповідності вимогам належності, допустимості і достовірності. Це означає, що вони, в першу чергу, мають бути отримані на законних підставах. У підзаконних нормативно-правових актах, які мають грифи секретності певною мірою визначалося, хто відноситься до осіб, які уповноважені виконувати спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації. Однак, по-перше, підзаконний нормативно-правовий акт має зовсім іншу юридичну силу та сферу дії, ніж закон, про який чітко вказано у ст.272 КПК України. По-друге, на сьогодні більшість нормативно-правових актів, які стосувалися діяльності підрозділів ОВС, із набуттям чинності ЗУ «Про Національну поліцію» втратили чинність, а нові до сих пір не прийняті. Це унеможливує виконання завдань багатьма підрозділами Національної поліції, у тому числі, і підрозділами кримінальної розвідки.

Більш того, особа, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, по суті бере участь у кримінальному провадженні. Отже, її процесуальний статус має бути визначений у КПК України, а така особа відповідно має бути віднесена до певної категорії учасників кримінального провадження.

Попри те, що така особа бере участь у НСРД, форми та методи проведення яких не підлягають розголошенню, її процесуальний статус та поняття мають бути визначені у КПК України. Це відповідає засадам кримінального провадження та вимогам щодо допустимості доказів. Надання визначення цьому суб'єкту кримінального провадження, на нашу думку, у жодному разі не впливає на розголошення таємних форм та методів проведення НСРД. Більш того, чітке визначення у законі критеріїв цієї особи, її прав та обов'язків у кримінальному провадженні стає додатковою гарантією законності проведення зазначених дій уповноваженими особами.

В іншому ж випадку – виникає питання: «В якості якого суб'єкта кримінального провадження бере участь така особа та чим є отримані під час виконання нею спеціального завдання відомості». На практиці така особа може бути допитана як свідок. При цьому виноситься постанова про зміну анкетних даних, особа дає показання, які в подальшому можуть бути використані як докази. Відповідно до ст.65 КПК України, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Втім, особа, якій такі відомості стали відомі під час виконання спеціального завдання, на нашу думку, не є свідком у розумінні ст.65 КПК України. Адже їй не просто стали відомі обставини кримінального правопорушення, вона брала безпосередню участь у діяльності організованої групи чи злочинної організації. Більш того, уповноважена на виконання спеціального завдання особа може заподіювати шкоду охоронюваному законом інтересам, але лише вимушено, і в певних межах [5]. Таким чином, вона має інший статус.

У зв'язку з цим, виникає наступне питання, яке має бути вирішено. Якщо статус такої особи не визначений, то наскільки допустимими є докази, отримані під час виконання такого завдання. Крім того, логічним з боку сторони захисту стане питання щодо наявності підбурювання, провокаційних дій такої особи в діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Вважаємо, що низку цих проблем можна було б вирішити, визначивши у КПК України процесуальний статус такої особи та віднісши її до суб'єктів, які представляють сторону обвинувачення.

Наступне питання щодо проведення цієї НСРД працівниками підрозділів кримінальної розвідки є процедурним. У ч.2 ст.272 КПК України визначено, що виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу. У той же час, КПК України не визначає навіть, кому, у якому порядку має направлятися зазначена постанова.

Зазначені прогалини негативно впливають на правозастосовну практику, можливість ефективного залучення підрозділів кримінальної розвідки до виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Більш того, така не регламентованість законом, а не підзаконними нормативно-правовими актами, викликає сумніви щодо законності отримання інформації суб'єктами, статус яких не визначений КПК України, можливості використання їх як доказів у кримінальному провадженні.

Література:

1. Guidance on the National Intelligence Model / Produced on behalf of the Association of Chief Police Officers by the National Centre for Policing Excellence. – 2005. – 213 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-20051.pdf>.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

4. Про затвердження інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

5. Багрій М.В. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як негласна слідча (розшукова) дія / М.В. Багрій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2013>.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕПРАВОМІРНОЮ ВИГОДОЮ

Холостенко А.В., директор навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу [1], а також реформа правоохоронних органів в Україні суттєво вплинули на зміну криміногенної ситуації в нашій державі. З метою активізації боротьби зі злочинністю необхідно активно використовувати нові методи і способи, розроблені вченими і практиками, які могли б оптимізувати процес розслідування, в тому числі і злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою.

Характерна риса сучасних злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою, – наявність великого обсягу інформації, що була здобута оперативним або слідчим шляхом, яку необхідно узагальнити, обробити, проаналізувати, дати їй оцінку і надалі ефективно використовувати при розслідуванні означеної категорії злочинів. Для цього необхідно активно використовувати аналітичні методики, визнані у багатьох розвинених країнах світу.

Як вказує А.М. Сайтбеков [2], виділяють наступні аналітичні методики: аналіз зв'язків, аналіз розподілу коштів, фінансовий аналіз, комунікаційний аналіз, кримінологічне картографування, аналіз конкуруючих гіпотез.

Вказані аналітичні методики є загально визнаними, широко використовуються в більшості розслідувань і при аналізі отриманої оперативної та слідчої інформації.

Аналіз становить собою методику, яка покликана встановити наявність зв'язку або зв'язуючої ланки між двома або більше елементами криміналістично значимої інформації. Як правило, ця методика використовується в поєднанні зі слідчим або оперативним аналізом. Аналіз дозволяє вилучати релевантну інформацію і використовувати її для зниження ступеня невизначеності та прогнозування того, що з певною

часткою ймовірності може статися, зробити логічні, раціональні і обґрунтовані висновки у кримінальному провадженні.

З усіх існуючих методик аналізу слідчо-оперативної інформації, прийнятих на озброєння правоохоронними органами більшості розвинених країн світу, найбільш часто використовуються програмні продукти «i2» та «Anasara» [2].

Програмний продукт «i2» – комп'ютерне забезпечення прямого призначення, покликане, за великим рахунком, узагальнювати, аналізувати, висувати імовірнісні зв'язки, а також візуалізувати в реальному часі обмін інформацією. Це програмне забезпечення є набором сумісних між собою різних програм, які виконують відповідні специфічні функції на всіх етапах розкриття і розслідування злочинів.

Програмний продукт «Anasara Sciences Inc.» становить собою передову методику розслідування злочинів і аналізу оперативної інформації.

Anasara Sciences Inc. (США) – компанія, яка займається поширенням даного програмного продукту, – сьогодні відома більшості співробітників правоохоронних органів Заходу.

Anasara Sciences Inc. стояла біля витоків розробки спеціальних аналітичних методик для сфери безпеки і ще в 1971 році почала проведення навчальних курсів з підготовки фахівців-аналітиків. До сьогоднішнього дня компанією проведено понад 700 навчальних курсів для аналітиків, слідчих, агентів, адвокатів, офіцерів спецслужб та інших зацікавлених осіб з більш ніж 1500 різних відомств, установ по всьому світу.

На даний момент Anasara Sciences Inc. пропонує наступні 4 базові курси:

- 1) аналіз інформації в ході проведення розслідувань Criminal Intelligence Analysis (CIA);
- 2) аналітичні методи розслідування Analytical Investigation Methods (AIM);
- 3) аналіз фінансових махінацій Financial Manipulation Analysis (FMA);
- 4) поглиблений аналіз із використанням комп'ютерних технологій Computer-Aided Analysis (CAA) [3].

Використання аналітичних програм при аналізі даних забезпечує цілу низку позитивних чинників, які допомагають підвищити ефективність і результативність роботи суб'єктів доказування.

Відтак, вбачається цілком виправданим застосування вищевказаних методик та програмних продуктів при розслідуванні злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою, що надасть відповідним слідчим та оперативним підрозділам низку суттєвих переваг.

1. Побудова інформативних схем злочинних і родинних зв'язків фігурантів і підозрюваних.
2. Побудова схем злочинних зв'язків у масштабах району, міста, області та всієї держави.
3. Достовірне визначення нових фігурантів, які підлягають оперативній розробці.
4. Визначення розподілу ролей між учасниками злочинних груп.
5. Встановлення нових членів злочинних груп.
6. Ефективне документування та розслідування багатоепізодних злочинів.
7. Відображення напрямків руху потоків грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, та їх подальшої легалізації.
8. Прогнозування можливого конфлікту інтересів у державних службовців.
9. Злагожденість дій учасників слідчо-оперативної групи.
10. Презентація результатів діяльності правоохоронних органів.

Таким чином, впровадження аналітичних методик і програмних продуктів у діяльність правоохоронних органів сприятиме підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю, зокрема розслідуванню злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 28.02.2016 р. № 1019-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.

2. Сайтбеков А.М., Кондратьев И.В. Возможности использования аналитических программ в борьбе с организованной преступностью / А. М. Сайтбеков, И. В. Кондратьев // Вестник КарГУ. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://articlekz.com/article/11838>. – Название с экрана.

3. Anasara Sciences Inc. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spi2.ru/about/partners/anasara/>. – Назва з екрана.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Катеринчук І.П. ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
Катеринчук І.П. НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ : ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	4
Албул С.В. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТРАНЗИТИВНОСТІ (ДОСВІД ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ).....	6
Аркуша Л.І. СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕЯКИХ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗВІДУВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	8
Водько Н.П., О СОДЕРЖАНИИ ТЕРМИНА «КРИМИНАЛЬНАЯ РАЗВЕДКА»	10
Грїбов М.Л. ПІДРОЗДІЛИ ОПЕРАТИВНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	12
Захаров В.П., Захарова О.В. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В ХХІ СТОЛІТТІ ТА ДЕЯКІ ДОДАТКОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	14
Користін О.Є. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОГО ПРОФІЛЮ ПІДОЗРЮВАНИХ ОСІБ ІЗ МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИХОВАНИХ ДОХОДІВ	16
Некрасов В.А. СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЯК НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	19
Никифорчук Д.Й., Пічкуренко С.І., Никифорчук В.Д. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	20
Орлов Ю.Ю. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У ПОЛІЦІЇ США	22
Погорецький М.А. СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ, КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ, РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТЕЙ.....	24
Тіщенко В.В., Цехан Д.М. СТРУКТУРА ПРАВООХОРОННОЇ РОЗВІДКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ.....	26
Шендрик В.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	27
Шинкаренко І.Р. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ЯК НАУКОВО-ПРИКЛАДНА КАТЕГОРІЯ ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	29

СЕКЦІЯ № 1.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ТА МЕТОДОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ

Андрусенко С.В., Ротар А.І. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ	32
Бараненко Р.В. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	33
Бочковий О.В. МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА	34

Serge V. Yeskov LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND TELECOMMUNICATIONS SERVICE PROVIDERS COLLABORATION IN EXECUTING REQUESTS FOR INTERCEPTION OF PRIVATE COMMUNICATIONS: EUROPEAN UNION REGULATION PRACTICE AS A LESSON FOR UKRAINE	37
Козаченко О.І. ДЕЯКІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (АГЕНТУРНИХ) ОПЕРАЦІЙ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	39
Левицький О.А., Мусаєва С.С. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНИХ СЛУЖБ КРАЇН ЄВРОПИ	41
Липова І.С., Ноздрін Д.О. ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ ДОСВІДУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СУЧАСНУ ПРАВООХОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	43
Любчик В.Б., Свиріпа І.В. СТАНОВЛЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	44
Мишко В.В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	46
Мукоїда Р.В. РОЗВИТОК СИСТЕМ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У СТРУКТУРАХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	48
Ноздрін Д.О., Хуторнюк Д.О. НАПРЯМИ РОБОТИ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ: ЗАПОЗИЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	50
Пантелеєв С.М., Албул С.В. ІНІЦІАТИВНИЙ ПОШУК ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПУВАННЯМИ, ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	51
Подобний О.О. СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА АКТУАЛЬНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	53
Поколюдний М.М., Ханькевич А.М. ОСНОВИ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕПАРТАМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	55
Санакоев Д.Б. АНАЛІТИЧНА ОБРОБКА ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	57
Smolenova I. PRO-RUSSIAN DEZINFORMATION CAMPAIGN IN CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA	59
Сухачов О.О. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОГО СТАТУСУ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	60
Федотенко А.В., Шинкаренко І.Р. ТЕХНІЧНА РОЗВІДКА ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	62
Федчак І.А. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	64
Шелехов А.О., Тацієнко В.В. ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ (ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ) РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ	65
Шинкаренко І.О. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	68
Щирська В.С. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ЗАРУБІЖНИМ ДОСВІДОМ	70
Юрій І.А., Кузнєцов О.І. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У СФЕРІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ	73
Яковенко С.І. ЗНАЧИМА ІНФОРМАЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ	75

СЕКЦІЯ № 2.
СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Вайда Т.С. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ У БОРОТБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ.....	78
Гилик А.О., Завидняк В.І. СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	80
Горохівська Д.В., Завидняк В.І. ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	81
Домніцак Р.В., Албул С.В. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЧИ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ЧИ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	83
Ісмайлов К.Ю. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБИРАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	84
Кириченко О.В. МІСЦЕ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН.....	87
Кисельов А.О. ТАКТИКА БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОСОБАМИ, ЯКИХ ЗАЛУЧАЮТЬ ДО КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	88
Кондратюк О.В. ЩОДО НЕОДНОЗНАЧНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ» ВІДНОСНО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ.....	90
Куцуруб А.А., Андрусенко С.В. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З АНТИТЕРОРИСТИЧНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ.....	91
Мельнікова О.О., Мукоїда Р.В. ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ.....	92
Меласва І.П., Ноздрін Д.О. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ТА ОПЕРАТИВНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	93
Морквін Д.А., Шендрик В.В. СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ НЕГЛАСНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ЖИТЛА ОСОБИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	95
Пеньков С.В. СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕРМІНУ «СЛУЖБОВІ ТВАРИНИ» В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	96
Петрова Ю.С., Андрусенко С.В. ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІЗУ ТЕЛЕФОНІВ ТА КОМП'ЮТЕРІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ.....	97
Поляков Є.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АГЕНТУРИ В КРИМІНАЛЬНІЙ РОЗВІДЦІ.....	98
Попов С.Ю., Шендрик В.В. СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ЗАКУПКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	101
Пугач С.М., Грібов М.Л. ВІЗУАЛЬНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБАМИ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	103

Рижков Е.В., Саприкін Є.І. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ РІЗНОВИДІВ ОПЕРАТИВНОЇ РОЗРОБКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ.....	105
Саакян М.Б. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	106
Севрук В.Г., Павленко С.О. ЕТНІЧНИЙ ЕКСТРЕМІЗМ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.....	107
Стащак М.В. ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ.....	108
Стріжук В.В. ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНІЙ РОЗВІДЦІ	109
Сумський С.А., Романько П.С. ЩОДО РОЗВІДКИ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У МЕРЕЖІ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ – ІНТЕРНЕТ	111
Телійчук В.Г. ВИКОРИСТАННЯ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	113
Ульянов О.І., Квітка Л.А. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	114
Ханькевич А.М. ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ ГРУП (ОРГАНІЗАЦІЙ) ЕКСТРЕМІСТСЬКОЇ І ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ.....	116
Холодова Л.А. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ	117
Черняк А.М. ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ СБ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ПОШУКУ ПРОЯВІВ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ ОБМІНІ.....	118
Щурат Т.Г. ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНОГО ЗЛОЧИННОГО УГРУПОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	120

СЕКЦІЯ № 3.

КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Болвінов С.П., Стащак М.В. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	124
Дараган В.В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ.....	125
Іскендеров Е.Ф. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УКРАЇНИ, ЩО НАДІЛЕНІ СЛІДЧИМИ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ ФУНКЦІЯМИ	127
Іщук Б.М., Крижановська О.В. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	129
Коник М.Ю., Погорецький М.А. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ	131
Корнієнко М.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	133

Крижановська О.В. ЕКОНОМІЧНА РОЗВІДКА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	134
Кубаєнко А.В. РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	136
Кумилко А.С. ОПЕРАТИВНИЙ ПОШУК ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРИ РЕФІНАНСУВАННІ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ, ЯК ОДНА З ФОРМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	138
Лепеха О.М., Кондратюк О.В. РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ ТА ПРИПИНЕННІ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ.....	140
Лисенко В.В. ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ІЗ ОЗНАКАМИ ФІКТИВНОСТІ.....	142
Лісовий Г.О., Некрасов В.А. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ СЛУЖБИ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ (ПОДАТКОВОЇ) ЗЛОЧИННОСТІ.....	143
Малий В.М., Некрасов В. А. КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПОДАТКОВИМ ЗЛОЧИНАМ.....	145
Хаммуді А.В. КОМПЕТЕНЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	147
Шехавцов Р.М., Кунтій А.І. МОНІТОРИНГ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	149

СЕКЦІЯ № 4. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ігнатюк О.В. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ ДОКАЗИВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	151
Бондаренко Є.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ.....	152
Гапоненко М.О., Завидняк В.І. СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	154
Глодова Д.В., Завидняк В.І. ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ІНСТИТУТУ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	155
Завидняк В.І. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	157
Заєць О.М. ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІВМ І2 ANALYST'S NOTEBOOK У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	158
Зачек О.І., Дмитрик Ю.І. ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЇ В ОПЕРАТИВНІЙ РОБОТІ.....	159
Зубов М.В., Стащак М.В. РОЗШУК БЕЗВІСНО ВІДСУТНІХ ОСІБ: СТАН ТЕОРЕТИЧНОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПИТАННЯ.....	161
Іванов А.О. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА.....	162

Лисенко О.В., Погорецький М.А. ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ОСІБ, ОГолоШЕНИХ В РОЗШУК.....	164
Мороз С.М., Кобзар О.Ф. АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ОТРИМАНОЇ КОНФІДЕНТАМИ ТА ШТАТНИМИ НЕГЛАСНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ	166
Писарчук О.О., Біла Р.І. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ	168
Сергєєва Д.Б. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ: ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ.....	169
Тарасенко В.Є. ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВАХ	172
Тетерятник Г.К., Сомик О.С. ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ НСРД: ПРОГАЛИНИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ	173
Холостенко А.В. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕПРАВОМІРНОЮ ВИГОДОЮ	175

Наукове видання

Кримінальна розвідка: методологія,
законодавство, зарубіжний досвід

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

29 квітня 2016 року

Підписано до друку 29.04.2016.Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарн. «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк .арк. 20,61.
Наклад 30 прим.
Видавництво ОДУВС
м. Одеса, вул. Успенська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.
тел. 0487024884; 0949547884 email – ndrVV1@gmail.com